



**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**KESİŞİMSSEL DEZAVANTAJLILIK BAĞLAMINDA
YAŞLI AFGANLARIN SOSYAL UYUM SORUNU:
SİVAS ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

SİBEL TEMİZ SARIKAYA

DANIŞMAN: PROF. DR. FETHİ GÜNGÖR

**YALOVA
ŞUBAT 2024**



T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

KESİŞİMSSEL DEZAVANTAJLILIK BAĞLAMINDA
YAŞLI AFGANLARIN SOSYAL UYUM SORUNU:
SİVAS ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

SİBEL TEMİZ SARIKAYA
197303007

DANIŞMAN: PROF. DR. FETHİ GÜNGÖR

YALOVA
ŞUBAT 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “KESİŞİMSSEL DEZAVANTAJLILIK BAĞLAMINDA YAŞLI AFGANLARIN SOSYAL UYUM SORUNU: SİVAS ÖRNEĞİ” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Sibel TEMİZ SARIKAYA

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir çalışmanın ardından meydana gelen bu tezin oluşmasında bana destek olan kişilerin varlığı ile bu çalışma daha anlamlı hale gelmiştir. Öncelikle bu tezin tüm aşamalarında yakın ilgisi ve katkısı ile bana destek olan, süreci titizlikle yürütmemi sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Fethi Güngör'e teşekkürü borç bilirim.

Tez İzleme Komitesinde yer alarak bilgi ve önerileriyle yoluma ışık tutan hocalarım Doç. Dr. Harun Ceylan ve Dr. Öğr. Üyesi Zehra Ertuğrul Yaşar'a şükranlarımı sunarım.

Kendilerinden çok şey öğrendiğim, sürecin her aşamasında beni motive eden ve bu sürecin kolaylaşmasına katkısı olan hocalarım Prof. Dr. Vehbi Ünal'a, Prof. Dr. Miraç Burak Gönültaş'a, Prof. Dr. Veda Bilican Gökkaya'ya, Prof. Dr. İshak Aydemir'e, Doç. Dr. Meral Öztürk'e ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünün tüm öğretim elemanlarına teşekkür ederim.

Araştırmama katılmayı kabul ederek içtenlikle sorularımı yanıtlayan tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde çok emeği olan, hayatım boyunca beni destekleyen, motive eden ve hep yanımda olan babam Selahaddin Temiz'e ve annem Hatice Temiz'e, beni hep motive eden, hayatımda özel bir yere sahip olan kardeşlerim Feyza Temiz'e, Emre Temiz'e ve Bilal Temiz'e çok teşekkür ederim.

Bu yorucu sürecin en yakın şahidi olan, motivasyonu ve desteği ile beni yüreklendiren, stres yükümü paylaşan sevgili eşim Fatih Mehmet Sarıkaya'ya ve yakında aramıza katılacak olan, kendisinden güç aldığım oğlumuza minnettarım...

Bu tez çalışmasını babama ithaf ediyorum...

06.02.2024

Sibel TEMİZ SARIKAYA



İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Yaşlılık ve Yaşlanma	11
2.1.1. Yaşlanma çeşitleri	11
2.1.1.1. Kronolojik yaşlanma	11
2.1.1.2. Biyolojik yaşlanma	12
2.1.1.3. Psikolojik yaşlanma.....	12
2.1.1.4. Sosyal yaşlanma	13
2.1.2. Yaşlılık dönemi sorunları	13
2.1.2.1. Sağlık sorunları	14
2.1.2.2. Ölüm kaygısı.....	15
2.1.2.3. Ekonomik sorunlar	16
2.1.2.4. Yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunları.....	16
2.1.2.5. Bakım sorunu	17
2.1.2.6. Yaş ayrımcılığı	18
2.1.3. Yaşlılık kuramları	19
2.1.3.1. Yaşamdan çekilme/kopma kuramı	19
2.1.3.2. Aktivite kuramı	20
2.1.3.3. Rol bırakma kuramı.....	21
2.1.3.4. Süreklilik kuramı.....	21
2.1.3.5. Sosyo-çevresel kuram.....	21
2.1.3.6. Değiş-tokuş kuramı	22
2.1.3.7. Sosyal alışveriş kuramı	22
2.1.3.8. Modernleşme kuramı.....	22
2.2. Göç ve Göçmenlik	23

2.2.1. Türkiye’de göç ve göçmenlik.....	24
2.2.2. Göç ile ilgili kuramlar	27
2.2.2.1. Ernst Georg Ravenstein’in kuramı	27
2.2.2.2. Kesişen fırsatlar kuramı	28
2.2.2.3. İtme-çekme kuramı	28
2.2.2.4. Petersen’in beş göç tipi	29
2.2.2.5. Ağ kuramı.....	29
2.2.3. Göçmenlerin yaşamış olduğu sorunlar.....	30
2.2.3.1. Fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları	30
2.2.3.1.1. Fiziksel sağlık sorunları	30
2.2.3.1.2. Psikolojik sağlık sorunları	31
2.2.3.2. Uyum sorunları	31
2.2.3.3. Yabancılık, yalnızlık ve dışlanma.....	32
2.2.3.4. Ekonomik sorunlar.....	33
2.2.3.5. Kültür sorunları.....	34
2.3. Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Yaşlı Göçmenler.....	35
2.4. Sosyal Uyum.....	36
2.4.1. Uyum ve entegrasyon kavramları üzerine	38
2.4.2. Sosyal uyum teorileri	39
2.4.2.1. Asimilasyon	39
2.4.2.2. Çokkültürlülük	39
2.4.2.3. Yapısalcılık.....	40
2.5. İlgili Araştırmalar	41
3. TÜRKİYE’DE YAŞLI GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI	43
3.1. Yaşlılarla Sosyal Hizmet Uygulamaları	43
3.1.1. Türkiye’de yaşlı bakımına yönelik kurumlar	44
3.2. Göçmenlerle Sosyal Hizmet Uygulamaları	45
3.2.1. Sığınmacı ve göçmenlere yönelik sosyal hizmet.....	45
3.2.1.1. Türkiye’de göç ile ilgilenen kurumlar	47
3.2.1.2. Türkiye’de göçmenlerin statüleri ve köken ülkelerine göre analizi	48
3.2.1.3. Türkiye’de Afgan göçmenlerin mevcut durumu	50
3.2.2. Göç, sosyal hizmet ve sosyal uyum	52
4. ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR	53
4.1. Araştırmanın Modeli	53

4.2. Araştırmanın Katılımcıları	54
4.3. Araştırma Uygulanırken Karşılaşılan Zorluklar.....	58
4.4. Veri Toplama Araçları	59
4.5. Verilerin Toplanması	60
4.6. Verilerin Analizi.....	61
4.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	62
4.8. Bulgular ve Yorumlar	62
4.8.1. Göç süreci.....	65
4.8.1.1. Göç deneyimleri	67
4.8.1.1.1. Yola çıkmadan öncesi “O zamanlar çok sıkıntılıydı.”	67
4.8.1.1.2. Göç yolculuğu “Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun.”	71
4.8.1.1.3. Göçmenlerin statüleri “Statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır.”	74
4.8.1.1.4. Düzensiz göç “Gitsin de nereye gitsin?”	80
4.8.1.1.5. Kalmak ya da gitmek “Bize vatandaşlık verilse hiçbir yere gitmeyiz.”	81
4.8.1.1.6. Göç ve Sivas “Çok fazlaca geliyorlar artık.”	84
4.8.1.2. Mesleki Tecrübeler.....	89
4.8.1.2.1. Kurum tanıtımı ve işleyişi “Amacımız adaleti hâkim kılmak.”	90
4.8.1.2.2. Mesleki hizmetler “Görevimiz bu.”	95
4.8.1.2.3. Kurumlar arası koordinasyon “Bütün kurumların sorumluluğu var.”	101
4.8.1.2.4. Ekonomik destek “Devletin verdiği her şeye de muhtaçlar.”	103
4.8.2. Kesişimsel Dezavantajlılık	106
4.8.2.1. Kesişimselliğin Sonuçları	108
4.8.2.1.1. Yaşlı göçmen olmak “Bu yaşta göçtüğümüz için mutlu değiliz.”	108
4.8.2.1.2. Günlük rutinler “Normal geçiyor günlerim.”	110
4.8.2.1.3. Fiziksel ve psikolojik sağlık “En zoru sağlık...”	111
4.8.2.1.4. Ekonomik durum “Ben Afganlardan lüks hayat yaşayan görmedim.”	114
4.8.2.1.5. Çalışma hayatı “Sağlam olsam çalışırdım.”	117
4.8.2.1.6. Aile ilişkileri “Hep onları düşünüyorum.”	120
4.8.2.1.7. Yalnızlık ve sosyal izolasyon “İnsan ne kadar iyi durumda olsa da yine de bir yalnızlık oluyor.”	123
4.8.2.1.8. Yaşlı Afganların uyumu “Onlar günü kurtarma derdinde.”	124

4.8.2. Kesişimsellik ve Tecrübeler	127
4.8.2.1. Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler “Çok mecbur kalmış gibi...”	128
4.8.2.2. Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler “Zorun zoru.”	130
4.8.3. Sosyal uyum	134
4.8.3.1. Sosyal uyum deneyimleri	136
4.8.3.1.1. Empati “Onların yerinde olmak tabii istemem.”	136
4.8.3.1.2. Kalıp yargılar ve ön yargılar “Kendi hallerindeler.”	139
4.8.3.1.3. Aidiyet “Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor...”	141
4.8.3.1.4. Ötekileştirme “Bizim ülkemizde ne işi var onların?”	142
4.8.3.1.5. Sosyal uyum tecrübeleri “Uyum sağlamaya mecbur kaldılar.”	147
4.8.3.1.6. Toplumsal kabul “Siz neyseniz o da o.”	152
4.8.3.2. İki toplum arasındaki ilişkiler	154
4.8.3.2.1. Sosyal temas “Sivas’ta varlıklarını bile bilmiyordum.”	154
4.8.3.2.2. Yerel toplumun gözünden göç “İyi olanı da var, kötü olanı da var.”	158
4.8.3.2.3. Sosyal yardımlaşma “Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar.”	162
4.8.3.2.4. İletişim sorunu “Hiçbir şey öğrenemedim, dili bile öğrenemedim.”	163
4.8.3.2.5. Kültürel ilişkiler “Herkesin kültürü kendine.”	167
4.8.3.2.6. Evlilik ilişkileri “Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de.”	170
4.8.3.2.7. Arkadaşlık ilişkileri “İnsan biraz üzülüyor arkadaşı olmayınca.”	176
4.8.3.2.8. Komşuluk ilişkileri “Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum.”	179
4.8.3.2.9. Toplumsal ilişkiler “Türk de görsem sevinirim Afgan da görsem sevinirim.”	185
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	191
5.1. Tartışma	191
5.2. Sonuç	208
5.3. Öneriler	210
5.3.1. Uygulayıcılar için öneriler	210
5.3.2. Araştırmacılar için öneriler	213
KAYNAKLAR	216
EKLER	235
EK 1: Etik Kurul İzni	235

EK 2: Onam Formu ve Görüşme Soruları	236
EK 3: Göç İdaresi Başkanlığı İzin Yazısı	242
ÖZGEÇMİŞ.....	243



KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BMMYK	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
CAT	: Convention Against Torture (İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme)
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ICPPED	: International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme)
IFSW	: International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Mülteci-Der	: Mültecilerle Dayanışma Derneği
SGDD-ASAM	: Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDESA	: United Nations Department of Economic and Social Affairs (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi)



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Uyumun unsurları	37
Tablo 4.1. Yaşlı Afganların sosyodemografik özellikleri.....	56
Tablo 4.2. Yerel toplum üyelerinin sosyodemografik özellikleri.....	57
Tablo 4.3. Göç profesyonellerinin sosyodemografik özellikleri	58
Tablo 4.4. Araştırmanın tema, alt tema ve kodları	64





ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı	26
Şekil 2.2. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı	27
Şekil 4.1. Araştırmada kullanılan tema ve alt temalar	63
Şekil 4.2. Kod bulutu	65
Şekil 4.3. “Göç süreci” temasına ait alt tema ve kodlar	66
Şekil 4.4. “Göç süreci” temasına ait kod matris haritası	66
Şekil 4.5. “Göç deneyimleri” alt temasına ait kodlar	67
Şekil 4.6. “Mesleki tecrübeler” alt temasına ait kodlar	90
Şekil 4.7. “Kesişimsel dezavantajlılık” temasına ait alt tema ve kodlar	107
Şekil 4.8. “Kesişimsel dezavantajlılık” temasına ait kod matris haritası	107
Şekil 4.9. “Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait kodlar	108
Şekil 4.10. “Kesişimsellik ve tecrübeler” alt temasına ait kodlar	128
Şekil 4.11. “Sosyal uyum” temasına ait alt tema ve kodlar	135
Şekil 4.12. “Sosyal uyum” temasına ait kod matris haritası	135
Şekil 4.13. “Sosyal uyum deneyimleri” alt temasına ait kodlar	136
Şekil 4.14. “İki toplum arasındaki ilişkiler” alt temasına ait kodlar	154



KESİŞİMSSEL DEZAVANTAJLILIK BAĞLAMINDA YAŞLI AFGANLARIN SOSYAL UYUM SORUNU: SİVAS ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırma, kesişimsel dezavantajlılık bağlamında yaşlı Afganların göç sürecinde yaşadığı sorunları, yerel toplum ile yaşlı Afganlar arasındaki uyum düzeyini ve göç alanında çalışan profesyonellerin bu konulardaki gözlem, görüş ve deneyimlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Nitel yöntemle gerçekleştirilen araştırmada fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Sivas'ta yaşayan sekiz yaşlı Afgan, altı yerel toplum üyesi ve dört göç profesyoneli (bir il göç uzmanı, iki STK personeli ve bir akademisyen) ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA veri analizi programından faydalanılarak analiz edilmiştir.

Analiz sonucunda üç ana tema, altı alt tema ve otuz beş kod elde edilmiştir. Ana temalar “Göç süreci”, “Kesişimsel dezavantajlılık” ve “Sosyal uyum”dur. “Göç süreci” teması “Göç deneyimleri” ve “Mesleki tecrübeler”; “Kesişimsel dezavantajlılık” teması “Kesişimselliğin sonuçları” ve “Kesişimsellik ve tecrübeler”; “Sosyal uyum” teması “Sosyal uyum deneyimleri” ve “İki toplum arasındaki ilişkiler” alt temalarından oluşmaktadır.

Araştırmada yaşlı Afganların göç öncesinde can güvenliğine ilişkin kaygılar yaşadığı ve göç etmeye mecbur kaldığı, göç yolculuğunda pek çok tehlike ile karşılaştığı, göç sonrasında ise sağlık, ekonomi, çalışma hayatı, aile ilişkileri, yalnızlık ve uyum ile ilgili sorunlarla karşılaştığı belirlenmiştir. Yaşlı Afganların göç sürecinde yaşadığı bu sorunlar yaşlılıktan ya da göçten kaynaklanabileceği gibi yaşlılık ve göçün kesişimi sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca Sivas örneğinde Afganların sosyal uyumu Türkiye geneline kıyasla daha iyi düzeydedir. Buna karşın Sivas'ta sosyal uyumla ilgili pek çok sorunla karşılaşıldığı ve yerel toplum ile Afganlar arasındaki ilişkilerin asgari seviyede seyrettiği belirlenmiştir. Diğer yaş gruplarındaki Afganlara kıyasla yaşlı Afganların dil bilmeme sorunu ile daha fazla karşılaştığı, yerel toplum ile ilişkilerinin ve sosyal uyum düzeylerinin daha zayıf olduğu da araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Bu bulgulardan yola çıkarak sosyal uyum çalışmalarında yaşlı Afganlara daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Göç Süreci, Kesişimsel Dezavantajlılık, Yaşlı Afganlar, Sosyal Uyum, Sivas.



SOCIAL ADAPTATION PROBLEMS OF ELDERLY AFGHANS IN THE CONTEXT OF INTERSECTIONAL DISADVANTAGE: THE CASE OF SIVAS

ABSTRACT

This research aims to identify the problems experienced by elderly Afghans during the migration process in the context of intersectional disadvantage, the level of adaptation between the local community and elderly Afghans, and the observations, opinions and experiences of professionals working in the field of migration.

The research employed a qualitative approach with a phenomenological design. In-depth interviews were conducted with eight elderly Afghans residing in Sivas, along with six local community members and four migration professionals (including one provincial migration specialist, two NGO staff, and one academic). The data were analysed using MAXQDA data analysis software, which identified three main themes, six sub-themes, and thirty-five codes. The text outlines three main themes: 'Migration process', 'Intersectional disadvantage', and 'Social adaptation'. The 'Migration process' theme is divided into two sub-themes: 'Migration experiences' and 'Professional experiences'. The 'Intersectional disadvantage' theme includes 'Consequences of intersectionality' and 'Intersectionality and experiences'. The 'Social adaptation' theme covers 'Social adaptation experiences' and 'Relations between two communities' sub-themes.

The study revealed that older Afghans migrated due to safety concerns, faced various dangers during the migration process, and encountered challenges related to health, finances, employment, family relationships, loneliness, and adjustment after migration. The challenges faced by elderly Afghans in the process of migration may arise from ageing or migration, or from the intersection of ageing and migration. Moreover, although the social adaptation of Afghans in Sivas is comparatively better than that of Turkey as a whole, there are still some issues related to social adaptation in Sivas. Additionally, the relationship between the local community and Afghans is minimal. Compared to other age groups, older Afghans face greater challenges due to language barriers and weaker social ties with the local community. These findings suggest that social adaptation studies should include a focus on elderly Afghans.

Keywords: Migration Process, Intersectional Disadvantage, Elderly Afghans, Social Adaptation, Sivas.



1. GİRİŞ

Kesişimsellik, çoklu ayrımcılığı ele alan ve farklı kimlik gruplarının haklara ve fırsatlara erişimi nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olan bir analiz, savunuculuk ve politika geliştirme aracıdır (Women's Rights and Economic Change, 2004). Bu yaklaşım birden fazla dezavantajlı grubun kesişimiyle kendine özgü dezavantajları olan grupları araştırmaktadır (O'Connor ve diğ., 2019, s. 1). Kesişimsellik ilk olarak toplumsal cinsiyet ve ırk alanlarının kesişiminden yola çıkarak siyahi kadınların çifte dezavantajlı durumda olduğu görüşünden hareketle ortaya konulmuştur. Ancak ilerleyen süreçte kesişen ayrımcılık temelleri çeşitlenerek ırk ve cinsiyet dışında da kategoriler eklenmiştir (Kahraman Güloğlu, 2017, s. 26). Dolayısıyla kesişimsellik, yalnızca kadınların yaşadığı sorunlara odaklanmamakta, aynı zamanda diğer sosyal kategorilerin ve dezavantajlı grupların kesişimine de odaklanmaktadır (Afyonoğlu, 2020, s. 716). Göçmenlik statüsünün ve ilerleyen yaşın getirmiş olduğu sorunların kesişimiyle daha dezavantajlı konumda olan yaşlı göçmenler de kesişimsel dezavantajlılık bağlamında değerlendirilebilir. Göçmenlik kendi başına dezavantajlı bir durum olmasına rağmen yaşlı, engelli, çocuk, kadın göçmenler diğer göçmenlere kıyasla daha fazla risk altındadır. Yaşlı göçmenler hem yaşlı olmaları sebebiyle hem de göç yaşamaları sebebiyle çifte dezavantajlı durumdadır. Bu bireyler yalnızlık, yoksulluk, sosyal dışlanma, bakım gibi sorunlar yaşayabilmekte ve yaşlı ayrımcılığına maruz kalabilmektedir (Apak, 2020; Dolberg ve diğ., 2018; Köroğlu ve Köroğlu, 2015, s. 812). Ayrıca yaşlılık döneminde yaşanan sorunlar göç süreciyle birlikte artış gösterebilmekte, bu durum yaşlı bireylerin göç sürecini zor şartlarda yaşamalarına neden olabilmektedir.

Yaşlılık; bireylerin üretkenliğinin azaldığı, statü ve rol kayıplarının yaşandığı, bağımlılık ve kaza riskinin artış gösterdiği, fiziksel güçte azalmaların görüldüğü, bedenin dış çevreye daha az uyum sağladığı, stresörlere karşı direncin zayıfladığı, vücudun hastalıklara yatkınlığının ve ilaç tüketiminin arttığı bir dönemdir (Terakye ve Güner, 1997, s. 96). Fakat yaşlılık dönemini sürekli olarak hastalıkların ya da fonksiyonel yetersizliklerin var olduğu bir dönem olarak açıklamak yanlış olacaktır. Yaşlanma süreci ile birlikte kronik hastalıklarda artış görülmesine rağmen yaşlılar fonksiyonelliklerini devam ettirebilmektedir (Pınar Bölüktaş, 2019, s. 66). Ayrıca yaşlılar bilgi ve tecrübe sahibi, sevecen ve özgür bireyler olarak görülmektedir (Bulut ve Çilingir, 2016, s. 447).

Yaşlılık, 60 ya da 65 yaş üstü döneme karşılık gelmektedir (Ceylan ve diğ., 2015, s. 36). Bunun yanı sıra yaşlılık dönemi ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar söz konusudur. Bazı araştırmalar 65-74 yaş arasındaki yaşlıları genç yaşlı, 75-84 yaş arasındakileri orta yaşlı ve 85 yaşın üzerindeki ileri yaşlı olarak sınıflandırmıştır (Lee ve diğ., 2018, s. 250). Yaşlılıkla ilgili kronolojik olarak ilerleyen takvim yaşına ilişkin sınıflandırmalar olmasına rağmen Salur'a (2018, s. 9) göre yaşlılık takvime hapsedilemeyecek kadar geniş ve karmaşık bir kavramdır. Bu dönemde hastalıklar, yalnızlık duygusu, yoksunlaşma, ölüm korkusu ile gençlikte ve yetişkinlikte edinilen kazanımların kaybı gibi durumlarla karşılaşılabilir. Yaşlanma sürecinde yaşlıların çevreleri ile etkileşimleri azalmakta, sosyal çevresi küçülme ve sosyal faaliyetleri azalmaktadır. Dolayısıyla yaşlıların alışmış oldukları çevrede yaşamaları yaşlılık döneminde ortaya çıkan kayıpların etkisinin azalmasına neden olacaktır (Özmete ve Dinç, 2020, s. 202). Fakat özellikle zorunlu göç durumunda yaşlılar alışmış olduğu çevrenin dışında kendi istekleri haricinde yaşamaya başlamakta ve bu dönemde yaşanan yaşlılık sorunları göç bağlamında yeniden şekillenmektedir.

“Göç; kişi, grup veya toplulukların fiili yerleşim yerlerinde, isteyerek ya da zorla, kalıcı veya belirli süreyi kapsayacak şekilde gerçekleşen fiziki mekân değişikliğidir” (Erkan, 2010, s. 119). Uzunluğu, bileşimi ve sebepleri ne olursa olsun göç kavramı, insanların her türlü hareketini kapsamakta ve mültecileri, yerinden edilmiş kişileri, ekonomik göçmenleri içermektedir (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Tarihsiz, s. 2).

Göç olgusu insanlığın varoluşundan beri yaşanan bir durum olmasına karşın 21. yüzyıla birlikte şekil değiştirerek ulus aşırı ve kitlesel bir nitelik kazanmıştır (Öztürk, 2020, s. 561). Özellikle son yıllarda dünya çapında yaşanan siyasal meseleler, bölgesel karışıklıklar, silahlı çatışmalar güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Afganistan ve Irak'ta yaşanan savaşlar, Irak ve Suriye'de Arap Baharı sonucunda ortaya çıkan siyasal istikrarsızlıklar, iktidar değişiklikleri ve iç çatışmalar, Libya, Mısır, Tunus ve diğer bölgelerde yaşanan istikrarsızlıklar sonucunda göç hareketleri ortaya çıkmıştır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 9). Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye'ye yoğun bir Suriyeli göçü olmuştur. 31 Aralık 2023 itibarıyla Türkiye'de bulunan

geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 3 milyon 214 bin 780 kişidir (Mülteciler Derneği, 31 Aralık 2023).

Göç hareketlerinin en önemli kaynak ülkelerinden birisi de Afganistan'dır. Afganistan geçmişten bugüne yoksulluk, iç mücadeleler ve sonrasında yaşanan savaşlar, terör örgütlerinin yıkımı ve işgaller gibi çatışma ve karışıklıklar sonucunda göç veren bir ülke konumundadır. Günümüzde de devam eden göç verme süreci sonucunda Afganistan halkı için dünyada "İstikrarlı Göçmenler", Afganistan devleti için ise "İstikrarlı Göç Veren Ülke" tanımlamaları yapılmaktadır (Cankara ve Çerez, 2020, s. 447; McAuliffe, 2016). Geçmişten günümüze sürekli bir biçimde devam eden Afgan göçünde Afganlar günümüzde dahi en ilkel metotlarla göç etmektedir. Göç yolculuğu çoğunlukla geceleri ve yaya olarak gerçekleşmektedir (Dimitriadi, 2013, s. 15; Geyik-Yıldırım, 2018).

Zor şartlarda gerçekleşen göç süreci göçmenlerin sorunları ile birlikte düşünülmelidir. Nitekim göç süreci göçmenlerde korku ve kaygı, uyum sorunu, aitlik sorunu, yabancılık duygusu, boşluk hissi, kimlik sorunu, aşağılanmışlık duygusu, kuşkuculuk, suçluluk duygusu, güvensizlik duygusu, ötekileşme sorunu, şizofreni ve benzeri psikozlar, stres ve depresyon gibi sorunlara yol açmaktadır (Aydın, 2017). Göçmenler; göç ettikleri ülkelerde ise ötekileştirme, emek sömürüsü gibi sorunlarla karşılaşmaktadır (Dimitriadi, 2013, s. 15; Geyik-Yıldırım, 2018). Sosyal uyum ise bir sorun olarak göçmenlerin karşısına çıkmaktadır.

Göçmenlerin şimdiye kadar bilmediği bir coğrafyada, tanımadığı bir kültürde kendilerini yabancı olarak hissetmeleri doğal bir durumdur. Göçmenlerin yaşamış olduğu bu sorunların önüne geçilmesi ve göçmenlerin hedef toplumla bütünleşmesi uyum ve entegrasyon kavramı ile ilişkilendirilmektedir (Çevik, 2020, s. 22). Göç alanında hükümetler, akademi, özel sektör tarafından entegrasyon ve sosyal uyum konularına artan bir ilgi söz konusu olmasına rağmen etkili biçimde entegrasyon ve sosyal uyumun uygulamada neyi gerektirdiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2017). Entegrasyon, bir ülkede nispeten yeni olan (yani kökleri iki veya üç kuşaktan daha derine inmeyen) insanların toplumun bir parçası haline gelme süreci anlamına gelmektedir. Uyum ise çoğulcu bir toplumda hem farklılıkların hem de karşılıklı bağımlılığın tanınması yoluyla bir bağ oluşturan farklı toplulukların etkileşimi yoluyla sağlanmaktadır (Rudiger ve

Spencer, 2003, ss. 4-6). Uyum konusu yalnızca göçmenlerin baş etmesi gereken bir sorun olmamakla birlikte ev sahibi toplumun ve göçmenlerin karşılıklı olarak katkı sunması gereken bir süreçtir. Dolayısıyla göçmenler göç ettikleri topluma kendiliğinden uyum sağlayamamakta, ev sahibi toplumların açtığı alanlar ve sağladığı imkânlar aracılığıyla toplumla bütünleşmiş hale gelebilmektedir (Taştan ve diğ., 2018, s. 15).

Tezin birinci bölümünde tez çalışmasına giriş yapılarak araştırmanın önemi, amacı, problemi, varsayımları ve sınırlılıkları açıklanmıştır. Tezin ikinci bölümü “Yaşlılık ve Yaşlanma”, “Göç ve Göçmenlik”, “Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Yaşlı Göçmenler”, “Sosyal Uyum” ve “İlgili Araştırmalar” olmak üzere beş kısımda incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye’de yaşlılara ve göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları açıklanmıştır. Bu bölüm “Yaşlılarla Sosyal Hizmet Uygulamaları” ve “Göçmenlerle Sosyal Hizmet Uygulamaları” olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemine ve bulgulara yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise elde edilen bulgular tartışılmış, bulgulardan hareketle sonuca ulaşılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen özellikle yirmi birinci yüzyılda dünya gündeminde ilk sırada yer almaktadır. Nitekim göç, küreselleşmenin derinleşmesiyle birlikte artış gösteren bir konudur. Küreselleşme sonucunda ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik konularda yaşanan dönüşümler insan hayatını şekillendirmektedir. Ayrıca ilerleyen teknoloji sonucunda mesafeler daralmakta ve çok sayıda insan dünyanın her yerinden bilgiye, mallara ve hizmetlere erişebilmekte ve göç sürecine katılabilmektedir (Cankara ve Çerez, 2020; IOM, 2020).

Afganistan ise kuruluşundan itibaren siyasi istikrarsızlıklar ve iktidar kavgaları yaşaması sebebiyle sürekli olarak göç veren bir ülkedir (Cankara ve Çerez, 2020, s. 448). Türkiye, Afganistan’ın göç rotasında stratejik bir yerde konumlanmıştır. Çoğunlukla bu rotada Türkiye, Afgan göçmenlerin üçüncü ülkelere geçmesi için kullandığı transit ülke konumundadır (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 101). Fakat özellikle son otuz yılda transit ülke konumundan hedef ülke konumuna doğru dönüşen göç rejimi söz konusudur (Kahraman, 2017, s. 142). Pek çok Afgan

göçmen göç edecek imkânı bulamadığından ya da üçüncü bir ülkeye göç etmek istemediğinden Türkiye’de kalıcı olmaktadır.

Türkiye’ye gelen göçmenler sosyodemografik çeşitliliğe sahiptir ve içlerinde çocuk, kadın, yaşlı, engelli gibi dezavantajlı gruplar da bulunmaktadır. Çifte dezavantajlı durumda olan bu gruplar çeşitli sorunlarla karşılaşmakla birlikte bu araştırmada göçmenlik statüsünün ve ileri yaşın kesişmesi ile dezavantajlılık durumu artan yaşlı göçmenlerle çalışılması planlanmaktadır. Yaşlı göçmenler ileri yaş gereği göç sürecinin olumsuz koşullarına karşı zorlanmaktadır ve yeni bir yer onlar için zorlayıcı olmaktadır. Ayrıca yaşlı göçmenlerin geldikleri yerlere sosyal uyumu da önemli bir sorundur. Bu bakımdan bu araştırma yaşlı göçmenlerin sosyal uyum sorunlarını araştırarak bu konuya dikkat çekilmesini sağlayacaktır. Ayrıca yaşlı göçmenlerin göç sonrasındaki sosyal uyum ve toplumsal kabullerini kolaylaştırmaya yönelik projelerin geliştirilmesine yol açacaktır.

Literatürde yaşlı göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır (bkz.: Aslan ve Akarçay Ulutaş, 2018; Çakır ve Şahin, 2015; Hatidimitriadou, 2010; Liu, 2014). Var olan çalışmalar genellikle derleme niteliğinde olmakla birlikte (bkz.: Aslan ve Akarçay Ulutaş, 2018; Lotfi ve Erkoç, 2020) nitel yöntemle yapılan çalışmalar da vardır (bkz.: Atila Demir, 2018; Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020). Ayrıca göç ve sosyal uyum ile ilgili çalışmalar var olmasına karşın (bkz.: Akarçay ve Kırlioğlu, 2020; Kalebaşı ve Güngör, 2019) - özellikle Türkçe literatürde- yaşlı göçmenlerin sosyal uyum sorunlarını görüşme tekniği ile belirlemeye çalışan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra yaşlılık ve göç konusunu kesişimsel yaklaşım bağlamında ele alan çalışmaların da sınırlı olduğu anlaşılmaktadır (bkz.: Apak, 2020; Charpentier, 2017). Dolayısıyla bu çalışma özgün nitelikte olup çalışmanın literatüre katkı sunması beklenmektedir. Özellikle yaşlılık ve göç alanları ile çalışan bir disiplin olarak sosyal hizmetin literatüründe bu konu ile ilgili bir boşluk olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın sosyal hizmet literatürüne katkı sunması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma kapsamında Sivas’ta yaşayan yaşlı Afganların göç süreci ve sonrasında yaşadığı sorunlara dikkat çekmek, yaşlı Afganlar ile yerel toplum arasındaki sosyal uyum sorunlarını belirlemek ve göç alanında çalışan profesyonellerin bu konuda

görüş ve deneyimlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Ayrıca yaşlılarla sosyal hizmet ve göçmenlerle sosyal hizmet alanlarına katkı sunmak ve bu alanlarda yapılacak çalışmalarda yaşlılığın ve göçün kesişimi sonucunda ortaya çıkan kesişimsel dezavantajlılık durumuna dikkat çekmek de araştırmanın amaçlarındandır.

Araştırmanın Problemi

Göç insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Öyle ki, bazı yazarlar göç tarihini Âdem ve Havva'nın dünyaya göç etmesine kadar götürmektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık yanında Uzak Doğu dinlerinde ve yerel din kültürlerinde, Hint mistisizminde ve Antik Yunan mitolojilerinde göçle ilgili önemli tecrübeler yer almaktadır (Öztürk, 2018, s. 4).

Dünya tarihinin her döneminde karşılaşılan bir durum olan göç, sanayileşme ve sömürgecilik süreçleri ile hız kazanmıştır. Sanayileşme ve sömürgecilik, dünyanın en büyük uluslararası göç akımlarını ortaya çıkarmıştır. 16. yüzyılda yeni bölgelerin keşfedilmesi, Avrupalı tüccarların Afrika, Amerika, Asya ve Avustralya'ya kadar ilerlemesi literatürde hem gönüllü hem de zorunlu iki göç dalgasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Avrupalıların keşfederek sömürgeleştirdiği yerlere göç etmeleri gönüllü göç olarak değerlendirilmektedir. Afrika bölgelerinden sömürge bölgelerinde çalıştırılmak üzere getirilen köle ticareti ve Avrupa'nın büyük şehirlerinde fabrikasyon üretime geçilmesinin, tarım üretiminin azalmasının ve kırsalda yaşayan nüfusun mülksüzleşmesinin sonucunda kırdan kente ya da Avrupa'nın başka bölgelerine iş bulma amacıyla göç edilmesi zorunlu göç olarak nitelendirilmektedir. Sömürgecilik ve sanayileşme ile hız kazanan göç hareketleri I. ve II. Dünya Savaşları ile azalmaya başlamıştır. Hem Birinci Dünya Savaşı'nda hem de İkinci Dünya Savaşı'nda göçmenlerin silah üretiminde çalıştırılması ve silahlara alınması ile göç hareketleri yavaşlamıştır (Castles ve Miller, 2008; Köşk ve Özbek, 2017). Ancak küreselleşme ile birlikte göç hareketlerinde artış meydana gelmiş, göç hareketleri uluslararası bir boyut kazanmıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 1). Küreselleşme genel olarak küresel bağlantıların genişlemesini, sosyal yaşamın küresel ölçekte örgütlenmesini, küresel bir bilincin büyümesini, dolayısıyla dünya toplumunun bütünleşmesini ifade etmektedir (Shahzad, 2006, s. 204). Uluslararası göç, küreselleşmeden önce de var olmasına rağmen küreselleşen dünyada uluslararası göçün hızı, ölçeği, karmaşıklığı ve hacmi emsalsiz şekilde artış

göstermiştir. Küreselleşme sonucunda tüm dünyada bilgi, iletişim ve ulaşım ağları genişlemiş, ülkeler arasında sosyal, ekonomik ve kültürel bağlar artış göstermiş, bu durum daha fazla sayıda bireyin göç etmesine yol açmıştır (Bâlan, 2017).

Tüm dünyada tarih boyunca var olan göç hareketlilikleri, Türkiye'nin gerek Cumhuriyet öncesi dönemde gerekse Cumhuriyet döneminde karşılaştığı bir durumdur. Türkiye coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır. 1922 yılından bu yana Türkiye'ye eğitim ve çalışma amaçlı gelen yabancıların dışında 6,5 milyondan fazla göçmen gelmiştir. Eğitim, çalışma ve diğer amaçlarla gelen yabancıların sayısı ise son 15 yılda 3,3 milyondur (Göç İdaresi Başkanlığı [GİB], 2024a).

Tarihi boyunca göç almış olan Türkiye 2011 yılında Suriye'de yaşanan kriz döneminin ardından büyük bir kitlesel göç almıştır. Şubat 2023 itibariyle Dünya genelindeki Suriyeli sığınmacı sayısı 5,4 milyon civarındadır. Dünyadaki Suriyeli sığınmacıların %64,5'ine -3,5 milyonuna- Türkiye ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2023). Türkiye Suriyelilerin yanı sıra Afganistan, Türkmenistan, Filistin, Özbekistan, İran, Fas, Irak, Mısır ve Pakistan'dan da düzensiz göçmenler almaktadır. Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenler arasında Afganistan uyruklular büyük bir orana sahiptir. Nitekim 2024 yılında yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruklarına göre dağılımına bakıldığında en fazla Afganistan uyrukluların olduğu, 2024 yılının ilk ayında 5.604 Afgan'ın Türkiye'ye kaçak yollarla girerken yakalandığı tespit edilmiştir (GİB, 2024b).

Görüldüğü üzere tarih boyunca hem dünyada hem de Türkiye'de var olan göç, son yıllarda artış göstermiş ve farklı bir boyuta ulaşmıştır. Göçün artış göstermesi ile birlikte daha fazla birey göç hareketliliklerine katılmış ve göçten etkilenmiştir. Göç süreci ve göçmen olma durumu tüm göçmenler için travmatik bir durumdur. Buna karşın yaşlılık, engellilik, kadın olma, çocuk olma gibi farklı bir dezavantajlılık durumu ile kesişmesi durumunda göçün etkileri daha da travmatikleşebilmektedir (Apak, 2020, s. 101).

Bireylerin kimliklerinin ve sosyal konumlarının birden fazla dezavantajlı durum tarafından belirlenmesi anlamına gelen bir kuram olan kesişimsellik, ilk olarak cinsiyet ve ırkla ilgili dezavantajlılık durumlarının kesişimine odaklanıp siyahi kadınların sorunlarını açıklarken sonraki süreçte dezavantajlılık durumları

çeşitlenerek engellilik, yaşlılık, göçmenlik gibi durumları da kapsamıştır (Kahraman Güloğlu, 2017). Bu bağlamda yaşlı göçmenler de yaşlılık ve göçmenlik durumlarının kesişimi ile her iki dezavantajlılık durumuna da sahiptir. Yaşlı göçmenlerin hem yaşlılık hem de göçmenlik ile ilgili yaşadıkları pek çok sorun olmakla birlikte Türkiye'ye geldikten sonra uyumla ilişkili olarak pek çok sorun yaşamaları muhtemeldir.

Bu bilgilerden yola çıkarak bu araştırmanın problemi “Sivas’taki yaşlı Afganların yerel toplumla ilişkisi ve sosyal uyum düzeyi nasıldır?” sorusu çerçevesinde şekillenmiştir.

Alt Problemler

1. Yaşlı Afganların göç sürecinde yaşamış olduğu sorunlar nelerdir?
2. Yaşlı Afganların sosyal uyum düzeyleri nasıldır?
3. Yaşlı Afganlar diğer aile bireylerine kıyasla göçten nasıl etkilenmektedir?
4. Yerel toplumun yaşlı Afganlara uyum düzeyi nasıldır?
5. Göç alanında çalışan personelin yaşlı Afganlara yaklaşımında yaşlı olma durumu göz önünde bulundurulmakta mıdır?

Araştırmanın Varsayımları

- Bu araştırmada katılımcıların toplumun genel yargılarını temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Katılımcıların soruları içten ve samimi şekilde yanıtladığı varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma Sivas ili ile sınırlıdır.
- Bu araştırma araştırmada görüşülen katılımcılardan elde edilen verilerle sınırlıdır.
- Araştırma araştırmacının yeterliliği ve araştırmanın amacı ile sınırlıdır.
- Bu araştırmadaki istatistikler yalnızca Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) ve GİB’in internet sitesinde paylaşılan verilerle sınırlıdır. Sivas’ta

bulunan Afgan sayısına ve yaşı Afgan sayısına ilişkin verilere bu kurumların internet sitelerinden ulaşamamıştır.





2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmaya konu olan yaşlılık ve yaşlanma, göç ve mültecilik kavramları incelenecektir. Ayrıca araştırmanın kuramsal çerçevesini içeren kesişimsel yaklaşım çok yönlü olarak analiz edilecektir.

2.1. Yaşlılık ve Yaşlanma

Yaşlılık ve yaşlanma, karmaşık olgulardır (Bilir, 2018). Yaşlılık tanımlaması zor bir kavram olsa da sosyal ve kültürel bir gerçekliktir. Yaşlılık dönemi, kronolojik yaş ilerledikçe, bireylerin ilişkilerini etkileyen ve biyo-psiko-sosyal düzeyde değişikliklerin olduğu yaşam döngüsünde bir aşama olarak anlaşılmalıdır (Freitas ve diğ., 2010, s. 404). Yerli'ye (2017) göre ise yaşlılık hayat sürecinde gelişme ve olgunlaşmanın sonucunda ortaya çıkan, çevre ile genetik yapı arasındaki etkileşimin üst düzeyde olduğu, fizyolojik ve psikolojik değişimlerin ortaya çıktığı, bütün canlılarda görülen, karmaşık yönleri olan, hayatın doğal ve kaçınılmaz bir dönemidir. Yaşlanma ise insan kontrolünün ötesinde, kendi dinamiği olan biyolojik bir gerçekliktir (Durai ve diğ., 2012). Bir başka tanıma göre ise yaşlanma, canlıların yaşının ilerlemesi ile fiziksel ve psikolojik yönden işlevlerde ve sosyal ilişkilerde azalmaları kapsayan bir süreçtir (Bilir, 2018). Yaşlanma süreci yıpranma ve bozulmayı içeren bir kavram olsa da aynı zamanda onarım ve yeniden yapımı da kapsamaktadır. Yaşlanma her canlının zaman içerisinde aldığı yol olmakla birlikte doğumdan başlayarak ölüme kadar tüm yaşam evrelerini içermektedir (Beğzer ve Yavuzer, 2012, s. 1; Kayacan, 2017, s. 22). Bu tanımlardan yola çıkarak yaşlılığın yaşlanma sürecinin ardından gelen ve yaşlanmanın son bölümü olan bir yaşam dönemi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla yaşlanma bir süreç, yaşlılık ise bir yaşam dönemidir.

2.1.1. Yaşlanma çeşitleri

2.1.1.1. Kronolojik yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, bir kişinin içinde bulunduğu yaşa kadar yaşamış olduğu yılların sayısıdır. Kronolojik yaşa göre takvim yaşı büyük olanlar küçük olanlara göre daha yaşlıdır. Bu kavramdan yola çıkarak 85 yaşında bir yaşlının 75 yaşındaki bir yaşlıdan kronolojik olarak daha yaşlı olduğu söylenebilir (Aslan ve Hocaoglu, 2017, s. 53; Chalise, 2019, s. 9).

Birleşmiş Milletlere ve yapılan pek çok çalışmaya göre kronolojik olarak yaşlılık 60 veya 65 yaş ve üstü bir dönem olarak tanımlanmaktadır. (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2019). Pek çok sınıflandırma olmasına rağmen genel olarak 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arasını orta yaşlı, 85 yaş üzeri ileri yaşlılık olarak tanımlanmaktadır (Beğer ve Yavuzer, 2012; Bilir, 2018).

2.1.1.2. Biyolojik yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, zamanın geçişini ifade eden bir kavramken biyolojik yaşlanma işlevlerdeki düşüşle ilgilidir (Hamczyk ve diğ., 2020). Biyolojik olarak yaşlılık hem moleküler hem de hücresele düzeyde gerçekleşen hasarların birikimidir. Bu hasarlar yıldan yıla fizyolojik kapasitenin azalmasına ve hastalık risklerinin artmasına neden olmaktadır. Fakat bu değişiklikler yaş ile doğrusal biçimde artış göstermemektedir. Örneğin 70 yaşındaki bir kişi hem fiziksel hem de mental açıdan aktif ve sağlıklı bir hayat sürdürebilirken aynı yaştaki bir diğer kişi tıbbi desteğe ihtiyaç duyabilir. Yaşlanma süreci rastgele bir süreç olmakla birlikte yaşlılar arasındaki bu farklılıklarda bireysel ve çevresel faktörler etkili olmaktadır (Bilir, 2018, s. 13). Fizyolojik yaşlanma olarak da adlandırılan biyolojik yaşlanma sonucunda kalp damar sistemi, böbrekler, sindirim sistemi, akciğerler, beyin, karaciğer, endokrin sistemi başta olmak üzere insan vücudunun çeşitli bölgelerinde işlevsel yetersizlikler ortaya çıkmaktadır (Yerli, 2017, s. 1279).

2.1.1.3. Psikolojik yaşlanma

Psikolojik yaşlanma, yaşlılık döneminde bireylerde meydana gelen davranış, uyum ve mental fonksiyonlardaki değişimleri kapsamaktadır (Aslan ve Hoccoğlu, 2017, s. 53). Ayrıca hafıza, zekâ, öğrenme, kişilik ve başa çıkma süreçlerindeki değişiklikler de psikolojik yaşlanma kapsamında ele alınmaktadır. Yeni durumlarla başa çıkabilen ve zihinsel olarak aktif olan bir yaşlı, diğer yaşlılara kıyasla psikolojik olarak daha gençtir (Chalise, 2019, s. 9).

Psikolojik yaşlanma, bireylerin biyolojik yaşlanmaya uyum sürecini ifade etmektedir. Yaşlanmanın biyolojik süreci, yaşlıların sağlık sorunlarının artmasının nedeni olarak görülmektedir. Ancak kişisel ve sosyal stres hastalıkların ortaya çıkmasına sebep olmakta ya da var olan hastalıkları tetiklemekte ve biyolojik yaşlanma sürecini hızlandırmaktadır. Psikolojik yaşlanmanın iyi yönetilemediği durumlarda çevreye karşı ilgisizlik, içe kapanma, hayattan zevk alamama gibi

durumlar ortaya çıkmaktadır. Psikolojik yaşlanma sürecinin iyi yönetildiği durumlarda ise yaşlılarda hayatın kalan kısmını iyi geçirme, ilişkilerini yeniden düzenleme, geçmişte gözden kaçırdığı durumları yeniden değerlendirme konuları gündeme gelebilmektedir (Şentürk, 2018, ss. 27-29).

2.1.1.4. Sosyal yaşlanma

Yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili tanımlar ve değerlendirmeler, yaşlılık ve yaşlanmanın takvim yılına sığmayacak kadar geniş ve çok yönlü bir olgu olduğunu, biyolojik ve psikolojik yönünün yanı sıra sosyal bir yönünün olduğunu göstermektedir. Yaşlılığın nedenleri, koşulları ve etkileri değerlendirildiğinde yaşlılığın biyolojik ve psikolojik yönlerinin de toplumsal olarak belirlendiği görülmektedir. Dolayısıyla yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili tek yönlü bir tanımlamadan ziyade toplumsal olarak inşa edilen çok yönlü bir tanımlamanın yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal yaşlanma, yaşlanmanın toplumsal yönünü açıklayan bir yaşlanma çeşididir (Şentürk, 2018, s. 30).

Sosyal yaşlanma, ilerleyen yaş ile birlikte rollerdeki ve ilişkilerdeki değişiklikleri ifade eden bir kavramdır. Yaşlıların büyükanne veya büyükbaba gibi yeni roller üstlenmesi ya da bir işte çalışırken emekli olması sonucunda emeklilik rolü kazanması bu duruma örnek olarak verilebilir. Toplum, rollerdeki bu değişiklikler sonucunda insanlardan belirli şekillerde davranmasını bekleyebilir. Örneğin bir büyükanne ya da büyükbabanın paten kayması veya bungee jumping yapması bazı insanlar için doğru bulunmayabilir. Toplumun yaşlıların toplum içerisindeki rollerine yönelik beklentileri sosyal yaşlanma olarak kabul edilmektedir (Chalise, 2019, s. 9).

Sosyal yaşlanma, bireylerin içinde yaşadığı toplumla kurmuş oldukları iletişim ve etkileşim sonucunda olmaktadır. Toplum, bireylerin görev, rol ve sorumluluklarını yaş, cinsiyet ve statülerine göre belirlemektedir. Yaşlılık algısı toplum tarafından oluşturulmaktadır. Yaşlılar hayatlarını içinde yaşadığı toplumun yaşlılık algısına göre şekillendirmektedir. Dolayısıyla yaşlılık algısı toplumdan topluma, zamandan zamana ve kültürden kültüre değişiklik göstermektedir (Şentürk, 2018, ss. 29-30).

2.1.2. Yaşlılık dönemi sorunları

Yaşlı nüfus hem dünyada hem Türkiye’de hızla artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne (2011) göre, 65 yaş ve üzeri nüfus 2010 yılında 524 milyondur (Dünya nüfusunun

yaklaşık %8'i). Bu sayının 2050 yılına kadar 1,5 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Dünya nüfusunun yaklaşık %16'sı). Türkiye'de ise TÜİK verilerine göre 65 yaş ve üstü yaşlı nüfus, 2015 yılında 6 milyon 495 bin kişi iken bu sayı 2020 yılında 7 milyon 953 bin kişi olmuştur. Türkiye'deki yaşlı nüfusun gelecekte de hızlı artması beklenilmektedir. Nitekim 2025 yılında %11, 2040 yılında %16,3 artacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2021). Artan yaşlı nüfus nedeniyle yaşlılıkla ilgili sorunlarla daha sık biçimde karşılaşmak mümkündür. Yaşlılıkla ilgili bu sorunlardan bir kısmı yaşlının kendi fiziksel, ekonomik ve psikolojik durumundan kaynaklanırken bir kısmı ise yaşlının dışındaki çevresel koşullardan kaynaklanmaktadır (Kurt ve diğ., 2010, s. 34). Yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunları sağlık sorunları, ölüm kaygısı, ekonomik sorunlar, yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunları, bakım sorunları ve yaşlı ayrımcılığı şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

2.1.2.1. Sağlık sorunları

Yaşlılıkla ilgili tartışmaların en temel konusu yaşlıların sağlık problemleridir (Ceylan ve diğ., 2015, s. 39). Yaşlı insanlar, diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla sağlık sorunu yaşamaktadır ve yaşlıların nerdeyse %90'ında iki ya da daha fazla hastalık görülebilmektedir. Bu dönemde uzun ve sancılı bir sürecin ardından ölüme yol açan kronik hastalıklar, kalp rahatsızlıkları ortaya çıkabilmektedir. Bunların yanı sıra demans, alzheimer, idrar kaçırma sorunları, görme ve işitme bozuklukları, osteoporoz, yürüme bozuklukları ve sık düşme, uyku bozuklukları, bası yaraları da yaşlılarda görülen hastalıkların başında gelmektedir (Bodi, 2005; Kurt ve diğ., 2010, s. 34). Ayrıca yaşlılıkta ruh sağlığı ile ilgili sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Bu dönemde yaşanan yakınların kaybı, ölüm kaygısı, engelli olma, uzun süreli yataklı tedavi gibi durumlar yaşlılarda ruh sağlığını bozabilmektedir. Bunun yanında yaşlılıkta fiziksel sağlık, ruh sağlığı ile ilişkilidir. Fiziksel olarak hasta hisseden yaşlı bireylerde bu hastalığın sonucu olarak sosyal izolasyon ve depresyon eğilimi ortaya çıkabilmektedir (Tereci ve diğ., 2016, s. 96-97). Yaşlılık döneminde karşılaşılan fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları ve hastalıklar yaşlıların yaşam memnuniyetini ve yaşam kalitesini etkilemektedir (Kurt ve diğ., 2010, s. 34).

2.1.2.2. Ölüm kaygısı

Ölüm, her yerde tüm insanlar için geçerli olan ve kişilerde endişe yaratabilen bir olgudur (Greenblatt Kimron ve diğ., 2021). Ölüm kaygısı ise bireylerde doğumdan itibaren var olan ve bireylerin hayatları boyunca devam eden, diğer bütün korkuların temelinde yatan, bireylerin karakter gelişimlerinde oldukça etkili olan, insanın varlığının sona erebileceğinin farkına varması sonucunda gelişen bir duygudur (Karakuş ve diğ., 2012, s. 50).

Ölüm kaygısı, modernleşme ile artış gösteren bir konudur. Modernleşme öncesinde ölüm, günlük hayatın bir parçası olarak görülmüş ve insanlar günlük hayatlarında ölümlerini de dikkate alarak hayatlarını sürdürmüştür. Mezarlıklar evlerin arasında, yakınında ya da kentlerin en işlek bölgelerinde tasarlanmış, ölü yıkama ve mezara gömme ritüelleri evde yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde gerek tıp teknolojisinin gelişmemiş olmasından gerekse çocuk ölümleri, salgın hastalıklar gibi durumların yaygın olmasından dolayı ölüm sık karşılaşılan bir durumdur. Dolayısıyla modernleşme öncesinde ölüm, kaygıya neden olan ve kötü çağrışımları olan bir olgu olarak görülmemiştir, aksine bireyler ölümü içselleştirmiştir. Ancak modernleşme ile birlikte insanların ölüm ile karşılaşma sıklığı azalmaktadır. Dolayısıyla modernleşen dünyada ölüm akla getirilmemeye çalışılan, yalnızca mezarlıklarla sınırlı olan bir olguya dönüşmüştür. Yaşlılar, ölüme en yakın bireyler olarak görüldüğü için diğer bireylere ölümü hatırlatabilmektedir. Modernleşme ile birlikte ölüm gerçeğinden uzak yaşamak isteyen bireyler, yaşlıları dışlamakta ve toplum dışına itmektedir (Şentürk, 2018, ss. 243-244).

Tüm bireylerin yaşadığı bir durum olan ölüm kaygısı, yaşlılar için ayrıca önemli bir endişe kaynağıdır. Arkadaşlarının, akrabalarının ya da kendisiyle akran olan diğer yaşlıların ölüm haberini almak ve hayatının geriye kalan kısmının yaşamış olduğu yıllara kıyasla daha az olduğunu fark etmek yaşlılıkta ölüm kaygısını artıran durumlardır. Pek çok yaşlı, haysiyetini yitirmeden, kendi evlerinde, ailesinin ve sevdiklerinin yanında, az acı çekerek ölmeyi tercih etmektedir. Ancak haysiyetini kaybederek, ailesinden ve evinden uzak, acı çekerek gerçekleşecek bir ölüm yaşlılarda kaygı oluşmasına neden olabilmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashaman, 2015, s. 362).

2.1.2.3. Ekonomik sorunlar

Yaşlıların karşılaştığı sorunlardan bir diğeri de ekonomik sorunlardır. Yaşlılar yaşamış oldukları ülkedeki ekonomik düzene bağlı olarak hayat şartlarının pahalılaşması, emeklilik ya da ailede gelir getiren kişinin ölümü gibi nedenlerle ekonomik sorunlarla karşılaşabilmektedir (Kurt ve diğ., 2010, s. 34). Ekonomik eşitsizlikler hem yaşlılar ile nüfusun diğer kısmı arasında hem de yaşlıların kendi aralarında mevcut olup pek çok yaşlı refahtan, kaynaklardan ve insana yakışır işlerden mahrum bırakılmaktadır (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi [UNDESA], Tarihsiz). Dünya genelinde pek çok yaşlı temel gıdalardan, giyim ihtiyaçlarından, tedavisi için gerekli olan ilaçlardan yoksun kalabilmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015, s. 359). Küresel nüfusun yalnızca bir azınlığı, yaşlılık döneminde kendi ekonomik güvenliğini sağlamaya yetecek kadar varlığa sahiptir. Pek çok yaşlı insan, yasal olarak emekli olmaları gerekene kadar çalışmaktadır (UNDESA, Tarihsiz).

Yaşlanma sürecinin en belirgin yönlerinden birisi emeklilik süreci ile kendisini göstermektedir. Çalışma yaşamının sona ermesi anlamına gelen emeklilik, kişilerin yaşlandığının resmî açıdan belgelenmesi anlamına gelmektedir. Genel olarak kabul gören emeklilik yaşı olan 65 yaşına yaklaşan bireyler emeklilik sürecinin etkisi ile yaşlılık psikolojisine girmektedir. Aktif bir çalışma yaşamı geçirmiş olan bireyler emeklilikle birlikte yaşlandığını hissetmektedir. Bireyler sağlık koşullarını yerine getirse dahi zorunlu emeklilik yaşından sonra pek çok ülkede çalışması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla yaşlı bireylerde emeklilikle birlikte ekonomik açıdan kayıp yaşanmaktadır (Şentürk, 2018, s. 231).

2.1.2.4. Yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunları

Yalnızlık ve sosyal izolasyon kavramları birbirleri ile karıştırılıyor ve çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılıyor olmasına rağmen birbirlerinden farklı kavramlardır. Yalnızlığın herkes tarafından kabul edilen bir tanımının yapılması zordur (Danış ve Günay, 2019, s. 55-56). De Jong Gierveld'ye (1987, s. 120) göre yalnızlık, bireyin mevcut ilişkilerinin sayısının arzu edilen veya kabul edilenden az olduğu ve istenilen yakınlığın gerçekleşmediği durumları içermektedir. Perlman ve Peplau'ya (1998) göre ise yalnızlık, insanların sosyal ilişki ağlarının nitelik ya da nicelik açısından yetersiz olduğunda deneyimledikleri öznel psikolojik rahatsızlıktır. Sosyal izolasyon

ise yalnızlığın bir boyutudur. Yalnızlık olgusu, sosyal ve duygusal izolasyon şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal izolasyon bireyin toplum içerisinde kabul edilen bir yerinin olmaması, duygusal izolasyon ise hayatında sevgi objesinin olmaması şeklinde açıklanabilir (Danış ve Günay, 2019, ss. 55-56).

Günümüzde modern toplum yapısının bir sonucu olarak yaşlıların yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunu derinleşmektedir (Kurt ve diğ., 2010, s. 35). Toplumsal yapıdaki hızlı değişimlere yaşlılar uyum sağlamakta zorlanmakta, yaşlılarda sosyal izolasyon ve yalnızlık duyguları açığa çıkmaktadır (Akbaş ve diğ., 2020, s. 4542). Kentleşme, aile yapısındaki değişimler, kadınların çalışma hayatına katılması gibi durumlar sonucunda yaşlıların aileleri içinde bakımları zorlaşmakta, bu durum yaşlılarda yalnızlığa yol açmaktadır (Danış, Tarihsiz). Ayrıca yaşlılık döneminin bir özelliği olarak eşin ölümü ve çocukların evden ayrılması gibi sebeplerle yaşlılar yalnız yaşamaya başlamaktadır. Bunların yanı sıra yaşlılık döneminde topluma ve üretime katkının azalması nedeniyle veya herhangi bir somut nedene dayanılmadan yaşlılar toplum dışına itilebilmektedir. Bu durumlar yaşlıların yalnız yaşamasına ve yalnız hissetmesine neden olmaktadır (Kılavuz, 2005, s. 27).

Yaşlılık döneminde ortaya çıkan yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunları ile baş etmede aile hayatı ve arkadaşlık ilişkileri önemli bir sosyal destek kaynağıdır (Kılavuz, 2005, s. 32). Eş, arkadaş ve aileden oluşan sosyal ağ, yaşlıların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilemekte ve yaşlıların sevgi, benlik saygısı ve aidiyet duygusu gibi temel sosyal ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca moral artışına, yaşam memnuniyetine, stresle baş etmeye yönelik katkılarda bulunmaktadır (Altıparmak, 2008, s. 160).

2.1.2.5. Bakım sorunu

Yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunlardan biri de bakım sorunudur. İleri yaş ve bazı ciddi hastalıklar yaşlılarda bakım sorunun oluşmasına neden olmaktadır (Güngör ve Güneş, 2016, s. 258).

Yaşlılar, hayatlarını kendi hanelerinde sürdüremediğinde çoğunlukla akrabalarının veya çocuklarının yanında yaşamayı tercih etmektedir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015, s. 364). Türkiye’de yaşlıların bakım ihtiyaçları genellikle aile içerisinde karşılanmaktadır. Bakım ihtiyacının bu şekilde karşılanamaması durumunda kurum bakımı tercih edilmektedir (Kurt ve diğ., 2010, s. 35). Fakat Türkiye’de ve yaşlanan

diğer ülkelerde yaşlı bakımında kurum bakımı son seçenek olarak kabul edilmektedir (Özmete, 2019, s. 25). Yaşlı bakımına yönelik bir çözüm uygulaması ise evde bakım hizmetidir (Karahan ve Güven, 2002). Evde bakım hizmetleri, kişilerin sağlık düzeylerini artırmak amacıyla kendi yaşadıkları ortamda sağlık hizmetleri ve diğer hizmet donanımlarını sağlamayı amaçlayan bir hizmet anlayışıdır (Çoban ve Esatoğlu, 2004). Evde bakım hizmetleri kronik hastalığa sahip olan her yaş grubuna, engellilere, bebek ve çocuklara yönelik olarak sunulmasının yanı sıra ağırlıklı olarak 65 yaş ve üzerindeki kronik hastalığı olan yaşlılara da sunulmaktadır (Bilge ve diğ., 2014, s. 3). Pek çok yaşlı kendi evinde kalmayı ve bakım almayı tercih etmektedir, dolayısıyla yaşlılıkta evde bakım giderek önem kazanan bir konudur (Karahan ve Güven, 2002, s. 155). Nitekim evde bakım hizmetleri sunularak yaşlıların kendi evlerinde ve aileleri ile birlikte yaşaması, yaşlı bakımında tercih edilen bir durumdur (Özmete, 2019, s. 25).

2.1.2.6. Yaş ayrımcılığı

Yaş ayrımcılığı, yaşa bağlı olarak başkalarına veya kendine yönelik stereotipleri, önyargıları ve ayrımcılığı ifade eden bir kavramdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2021). Bu ayrımcılık türü bir kişiye yaşından dolayı gösterilen ayrımcı tutum ve davranışları kapsamaktadır. Yaş ayrımcılığı genç ve yaşlı bireylere yönelik olabilmektedir. Gençlere yönelik ayrımcılık, yaşından dolayı gençlerin fikirlerini önemsemeyip onları yetersiz görmek şeklinde olurken yaşlılara yönelik ayrımcılık ise yaşlıların üretimden çekilmesi ile birlikte toplum tarafından sosyal ve ekonomik yönden yük olarak görülmesi, yaşlılarda bakım sorununun oluşması ve sosyal güvenliğin maliyetinin tartışılması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Buz, 2015, s. 269).

Yaşlı ayrımcılığı kavramı ilk olarak Robert Butler tarafından kullanılmıştır. Butler (1969)'a göre yaşlı ayrımcılığı, bir yaş grubunun diğer yaş grubuna karşı önyargısıdır. Butler, yaşlı ayrımcılığının orta yaşlı grubun toplumdaki genç ve yaşlı gruplara karşı ayrımcılığı temsil ettiğini savunmuştur. Yaş ayrımcılığının etkilerini ırkçılığın veya sosyal sınıfa dayalı ayrımcılığın olumsuz etkileriyle karşılaştırarak yaşlı ayrımcılığı ile diğer ayrımcılık biçimleri arasındaki kesişimleri tartışmıştır (Ayalon ve Tesch-Römer, 2018; Butler 1969). Butler (1969), yaşlı ayrımcılığının yalnızca olumsuz yönlerine odaklanırken Palmore (1999), yaşlı ayrımcılığını olumlu ve olumsuz yönleri ile ele almıştır. Yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılığa, toplum

içinde daha az yaygın olması ve yaşlılar için zararlı olmaması nedeniyle daha az önem verilmesine karşın yaşlılara yönelik pek çok olumlu ayrımcılık örneği vardır. Yaşlılara yönelik olumlu tutumlar, yaşlıların genel olarak tüm insanlara, özellikle de çocuklara karşı kibar ve nazik olması, bilge, güvenilir, zengin, politik güce sahip, özgür ve mutlu olmaları gibi unsurları içermektedir. Yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar ise hasta, iktidarsız, çirkin, zihinsel gerilemesi olan, akıl hastalığına sahip, işe yaramaz, izole edilmiş, yoksul ve depresif olduklarına yönelik önyargıları içermektedir.

Toplumların sosyokültürel yapıları, bireyin ve toplumun yaşlılığı algılayışı yaşlılara yönelik tutum ve davranışlarına yansımaktadır ve birçok toplumda yaşlı ayrımcılığı görülmektedir. Yaşlıların toplum içerisindeki konumu devamlı değişmekte, yaşlılığa farklı anlamlar yüklenmekte ve yaşlılık toplumdan yavaş yavaş geri çekilme süreci olmaktadır. Geleneksel toplumlarda yaşlılık bir statü kaynağı olurken modern toplumlarda yaşlılar çalışma hayatının dışında kaldığı ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramadığı için statü kaybı yaşamaktadır (Özdemir ve Bilgili, 2014, s. 129). Bu bakımdan geçmişte bir değer olarak kabul edilen ve saygı gösterilen, aile ve toplum için akıl, otorite ve güç kaynağı olan yaşlılar modernleşme ile birlikte toplumun gerisinde kalmışlardır. Yaşlılığın değersizleştirilmesinde modern toplumlarda yaşanan toplumsal yaşlanma süreci etkili olmuştur. Özellikle sosyal güvenlik sistemlerinin geleceği bakımından nüfusun yaş dengesinin bozulması yaşlılara yönelik olumsuz algıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ayrıca reklam ve kozmetik sektörünün gençliği öne çıkarıp yaşlılığı kaçınılması gereken bir dönem olarak göstermesi yaşlılara yönelik olumsuz algıları desteklemektedir (Ceylan, 2018, ss. 509-510).

2.1.3. Yaşlılık kuramları

Yaşlılık kuramları yaşamdan çekilme/kopma kuramı, aktivite kuramı, rol bırakma kuramı, süreklilik kuramı, sosyo-çevresel kuram, değiş-tokuş kuramı ve sosyal alışveriş kuramı olarak sınıflandırılabilir (Özmete, Tarihsiz).

2.1.3.1. Yaşamdan çekilme/kopma kuramı

Cummings ve Henry (1961) tarafından geliştirilen yaşamdan çekilme/kopma kuramı, literatürde “İlişki Kesme Kuramı” ve “Geri Çekilme Kuramı” olarak farklı şekillerde de adlandırılmaktadır (Efe ve Aydemir, 2015, s. 195). Bu kurama göre yaşlılık,

bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerden dünyadan geri çekilme sürecidir (Özmete, Tarihsiz, s. 2). Modernleşmeyle birlikte yaşlıların işlevleri azalabilmekte, yaşlılar kendilerini toplumdan geri çekebilmekte veya toplum tarafından geriye itilebilmektedir. Bu durum var olan toplumsal düzenin sürekliliği için bir gerekliliktir (Efe ve Aydemir, 2015, s. 195). Yaşlılar bu gerekliliği sağlamak için var olan toplumsal düzene uyum sağlamakta, rolleri ile aktivitelerini yavaş yavaş bırakmakta ve başka alanlara çekilmektedir (Özmete, 2019, s. 15).

2.1.3.2. Aktivite kuramı

Yaşamdan çekilme/kopma kuramına tepki olarak ortaya çıkan aktivite kuramı, çalışkanlığı ve üretkenliği vurgulayan bir kuramdır (Efe ve Aydemir, 2015, s. 196; Özmete, 2019, s. 15). Aktivite kuramı bireylerin yaşlanmanın çeşitli zorluklarına uyum sağlamaya çalışırken memnuniyet düzeylerinin ve mutluluklarının arttığını savunan psikososyal bir kuram olarak geliştirilmiştir (Formosa, 2021, s. 14). Bu kuram yaşlıların sosyal roller edinerek ve çeşitli aktivitelerde bulunarak pozitif yönlerinin geliştirilmesi gerektiğini desteklemektedir. Bu gereksinim özellikle emeklilikle birlikte aktif iş hayatının sona ermesinden sonra daha değerli hale gelmektedir (Üçok, 2018, s. 452). Nitekim aktivite kuramına göre yaşlılıkta artan aktivite seviyesi, yaşam memnuniyeti ve refahın artması ile ilişkilidir (Diggs, 2008).

Aktivite kuramının ilişkili olduğu kavramlardan birisi “başarılı yaşlanma”dır (Üçok, 2018, s. 453). Başarılı yaşlanma kavramı, aktivite ve üretkenliğin sürekliliğiyle ilişkili bir kavramdır (Misha’l, 2017). Bu kavram, hastalıktan ve engellilikten kaçınmak, hayata aktif şekilde katılmak ve yüksek bilişsel ve fiziksel fonksiyon faktörlerinin birleşiminden oluşur (Rowe ve Khan, 1997, s. 434). Başarılı yaşlanma kavramı kendi içinde bir tezatlığı barındırmaktadır. Nitekim başarı kavramı çoğunlukla kazanma, üstün gelme gibi pozitif kavramları; yaşlılık kavramı ise ölüm, yakınların vefatı, iş hayatından ayrılma gibi negatif kavramları çağrıştırmaktadır. Buna rağmen yaşlılık dönemi, yaşlıların aktif biçimde hayatını sürdürdükleri bir dönem olmalıdır (Üçok, 2018, s. 453). Aynı yaşta olan diğer yaşlılara göre çok az işlev kaybı yaşayan, hayatla ilişkisini devam ettiren bireyler başarılı yaşlı olarak adlandırılmaktadır. Başarılı yaşlanma süreci yalnızca bireylerin sorumluluğunda bir konu olmayıp bireylere toplum tarafından sunulan fırsatlarla da ilişkilidir.

Dolayısıyla yaşlı bireylere yönelik hizmetler önemli bir yere sahiptir (Özmete, 2019, s. 21).

2.1.3.3. Rol bırakma kuramı

Blau (1973) tarafından geliştirilen rol bırakma kuramına göre bireyler hayatları boyunca çeşitli rollere sahiptir. Bireylerin sahip olduğu roller hayatlarındaki dönemlerle ya da yaşları ile bütünleşmiş olabilir. Kişilerin içinde bulunduğu yaşa uygun olan role göre davranması gerekebilir. Ayrıca sosyalizasyon sonucunda bireyler hayatlarının diğer dönemlerinde olduğu gibi yaşlılıkta da yeni roller edinebilir, önceki yaşam dönemlerindeki rolleri devam ettirilebilir veya mevcut rollerde değişiklikler ortaya çıkabilir (Özmete, 2019, s. 15). Ancak yaşlıların önceki dönemlerde sahip olduğu rollerinin iadesi toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Demografik faktörler ve sosyal gelenekler dulların yeniden evlenmesini ya da emeklilerin yeniden işgücüne katılmasını neredeyse imkânsız hale getirmektedir (Mancini, 1975, s. 7).

Yaşlılık döneminde meslek, aile ve evlilikle ilgili rollerdeki değişimler, yaşlıların sosyal hayata katılmalarının önünde bir engeldir. Bu dönemde yaşanan iş ve eş kaybının sonucunda yaşlılar çift taraflı bir yıkım yaşamaktadır. Hem işini hem de eşini kaybeden yaşlılar ev ve iş hayatındaki ilişkilerini kaybetmekte ve sosyal hayattan uzaklaşmaktadır (Tereci ve diğ., 2016, s. 95).

2.1.3.4. Süreklilik kuramı

Atchley (1989) tarafından geliştirilen süreklilik kuramı, yaşlanmayı dinamik ve kesintisiz bir süreç olarak tanımlamaktadır (Özmete, 2019, s. 15). Bu kuram, yaşlı bireylerin yaşlılık dönemi öncesinde edinmiş olduğu hobilerin, rollerin, etkinliklerin, alışkanlıkların, zorluklarla başa çıkma yollarının ve kişisel özelliklerin yaşlılık döneminde de devam ettiğini ve süreklilik arz ettiğini savunmaktadır (Diggs, 2008; Efe ve Aydemir, 2015, s. 197; Heinz ve diğ., 2017). Dolayısıyla içe kapanma, saldırgan davranışlar, sosyallik ve duygusallık gibi özellikler yaşlılık dönemine taşınarak yaşlanma sürecini şekillendirmektedir (Efe ve Aydemir, 2015, s. 197).

2.1.3.5. Sosyo-çevresel kuram

Gubrium (1972) tarafından geliştirilen ve aktivite yaklaşımını tamamlayıcı bir nitelik taşıyan sosyo-çevresel kuram, “aktivite kaynakları” ve “aktivite normları” gibi

kavramları genişleterek kullanmaktadır (Özmete, Tarihsiz, s. 4). Bu kuram yaşlıların davranışlarını anlamak için yaşadığı çevrenin, normların ve aktivite kaynaklarının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yaşlı bireylerin nerede ve ne şekilde, hangi normlara bağlı olarak aktivite gerçekleştirdikleri ile ilgilidir (Özmete, 2019, s. 16).

2.1.3.6. Değiş-tokuş kuramı

Değiş-tokuş kuramı, modernleşmeyle birlikte yaşlıların toplumsal statülerinin azaldığını savunmaktadır (Özmete, Tarihsiz, s. 4). Bu kuram, geçmişte yaşlıların sahip olduğu bilgi ve tecrübenin teknolojinin ilerlemesi ile otorite değişimine uğradığını, bilginin modern dönemde gençlerin eline geçtiğini, yaşlıların teknolojiye ve modern hayata uyum sağlayamayan bireyler olarak görülmeye başlandığını savunmaktadır (İnce, 2017, s. 97-98).

2.1.3.7. Sosyal alışveriş kuramı

Homans (1958) tarafından geliştirilen sosyal alışveriş kuramı, sosyal davranışların ve bireylerin arasındaki etkileşimlerin bir değiş-tokuş sürecinin sonucu olduğunu savunmaktadır (Wan ve Antonucci, 2016). Bu kuram bireylerin sosyal çevrelerinde ceza gerektiren davranışlardan kaçma ve ödül gerektiren davranışlara yönelme esasına dayanmaktadır (Özmete, 2019, s. 16).

Sosyal alışveriş kuramı Dowd (1975) tarafından yaşlılık alanına uyarlanmış ve yaşlanmayla ilişkili olduğu varsayılan statü ve güç kaybını açıklamıştır. Yaşlanmayla birlikte kaynaklar da azaldığı için (örneğin sağlık, gelir, iş kaybı veya toplumsal roller), yaşlı insanların dengesiz sosyal değişimlerde bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğunu savunmaktadır. Bu dengesiz ilişkiler, güçsüzlüğe neden olabilir. Buradan yola çıkarak bu kuram yaşlıların temel ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına bağımlı olması veya onlara güvenmesi gerektiğini savunmaktadır (Wan ve Antonucci, 2016).

2.1.3.8. Modernleşme kuramı

Modernleşme, modernliğe doğru giden bir süreçtir. Modernlik ise 17. ve 18. yüzyılda Batı Avrupa’da başlayan ve zamanla Batı dışı toplumlara yayılan veya dayatılan toplumsal değişimi ifade etmektedir (Ünal, 2020, s. 17).

Modernleşme kuramı, toplumların değişim sürecini inceleyen bir kuramdır (Goorha, 2017). Bu kuram toplumların da tıpkı diğer canlılar gibi bir değişim sürecinden geçeceklerini, kimi toplumların bu değişim sürecinde daha hızlı gelişeceklerini, kimi toplumların ise daha geride kalacaklarını açıklamaktadır (Ünal, 2020, s. 45).

Toplumların sosyoekonomik yönden gelişmişlik düzeyini açıklayan temel varsayımların yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili konularda kullanılması ile modernleşme yaşlılık kuramı ortaya çıkmıştır (Quadagno, 2014, s. 57). Cowgill (1972) tarafından geliştirilen modernleşme yaşlılık teorisi yaşlıların sosyal statülerindeki değişimleri incelemektedir (Kurtkapan, 2018, s. 249).

2.2. Göç ve Göçmenlik

Göç, çok boyutlu ve farklı dinamikleri olan bir kavramdır. Göç, yasal ve yasa dışı yollarla gerçekleşebileceği için göç kavramı üzerine genelgeçer yorumlar yapmak mümkün değildir (Keleşoğlu, 2021, s. 33). Göç olgusunun çok boyutlu ve karmaşık olması, göç ile ilgili farklı tanımların ve hukuki statülerin bulunması nedeniyle göçe ilişkin kavramların detaylı şekilde açıklanması gerekmektedir (Bimay, 2020; Keleşoğlu, 2021).

Göç kavramı, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022) şeklinde tanımlanabilir. En basit anlamıyla bir yerden başka bir yere hareket etme olarak ifade edilen göç insanlık boyunca var olan bir kavramdır. Geçmişten günümüze insanlar zorunlu ya da gönüllü olarak yaşadıkları yerleri terk etmektedir. Yaşadıkları ülkedeki koşulların kendileri için dayanılmaz hale geldiğini düşünen insanlar koşulları daha elverişli olan başka ülkelere göç etmektedir.

“Göçmenlik” ise bir ülkeden başka bir ülkeye veya aynı ülkenin içinde bir yerden başka bir yere kalıcı ya da geçici olarak göç etmeyi ifade etmektedir. Göçmenlik olgusu kendi içinde birçok farklı göç türünü barındırmaktadır (Ergün, 2022). Bu sebeple bu çalışmada göçmen kavramı ile ekonomik veya başka sebeplerle göç eden bireylerin yanı sıra sığınmacı, mülteci, uluslararası koruma, geçici koruma gibi farklı statülerde olan bireyler kast edilmektedir.

2.2.1. Türkiye’de göç ve göçmenlik

Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konumun bir sonucu olarak Asya ve Afrika ülkelerinden pek çok göçmenin tercih ettiği bir ülke konumundadır (Taş ve Küçükoğlu, 2020, s. 96). Göçün tarihi, çeşitliliği ve göçün kategorileri açısından zengin bir ülke olan Türkiye, yurt dışına göç vermesi nedeniyle köken ülke, kendisine yönelen göçmenler nedeniyle ev sahibi ülke konumundadır (Buz, 2008, s. 2).

Hem göç alan hem göç veren hem de transit göçmenler için hedef ülke konumunda olan Türkiye, göç konusunda uzun bir tarihî geçmişe sahiptir. Türkiye, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ve cumhuriyetin ilk yıllarında büyük kitlesel göçlere ev sahipliği yapmıştır. 1920’li yıllara kadar olan göçler, Türkiye’nin göçmen temelleri üzerine kurulduğunu göstermektedir. 1920’den bu yana da kimi zaman kitlesel kimi zaman da bireysel göçlerle karşılaşmış olan Türkiye’nin tam anlamıyla bir göç ülkesi haline gelmesi, 2011 yılından itibaren Suriyelilerin kitleler halinde gelmesi ile olmuştur (Göktuna Yaylacı ve Sirkeci, 2019, s. 3).

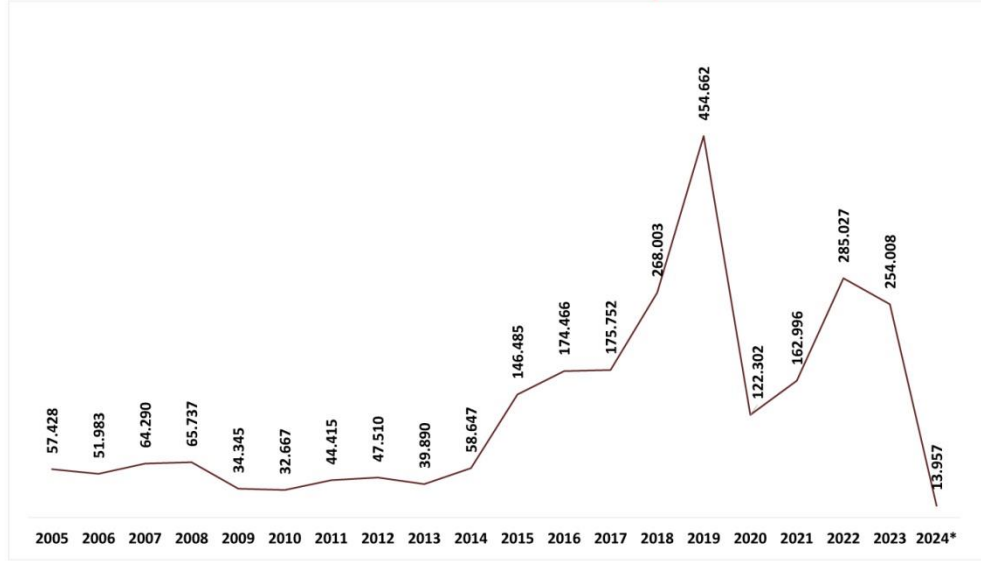
Geçmişten günümüze kadar göçmenler için ev sahibi konumunda olan Türkiye’ye yönelen göçler arasında, özellikle son yıllarda Suriye ve Afganistan kaynaklı göçler dikkat çekicidir. Arap ülkelerinde başlayarak ilk olarak Tunus ve Mısır’ı etkileyen ve 15 Mart 2011 tarihinde Suriye’ye sıçrayan isyan ve protestolar çatışma ve karışıklığa yol açmış, bu çatışmalarda yüzlerce kişi yaralanmış veya hayatını kaybetmiştir. Suriye’de yaşanan krizin büyümesi sonucunda 29 Nisan 2011 tarihinde 300-400 kadar Suriye vatandaşı Türkiye’ye göç etmiş, bu hareketlilik Suriye’den Türkiye’ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi olmuştur (GİB, 2024c). 2011 yılından itibaren ülkelerinden kaçan Suriyelileri, Türkiye uygulamış olduğu “açık kapı politikası” gereği kabul etmiştir (Güngör, 2016, s. 255). GİB’in (2024c) Eylül 2020 verilerine göre geçici koruma merkezlerinde 58.977, geçici koruma merkezleri dışında ise 3.559.041 yaşamaktadır.

Türkiye’ye yönelen diğer bir göç dalgası ise Afganistan kaynaklıdır. Afganistan’dan diğer ülkelere yönelen göçler politik istikrarsızlık, çatışma ve ekonomik problemlerin birleşimi olan karma göç örüntüsünden kaynaklanmaktadır. Afganistan kaynaklı göç rotası, komşu ülkeleri olan Pakistan ve İran’dan, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere yerleşilmek istenilen üçüncü ülkelere gitmek üzere transit olarak geçilen Türkiye’den

ve yerleşilmek istenilen hedef ülkeler olan Avrupa ülkeleri ve Kanada'dan oluşmaktadır. Afgan göçmenlerin göç rotasında transit ülke olarak yer alan Türkiye'de Afganistanlı sığınmacılar uluslararası korumaya başvurabilmekte, başvuruları haklı bulunursa “şartlı mülteci” olarak üçüncü ülkelere yerleşebilmektedir. Üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme kotalarındaki azalmalar nedeniyle son yıllarda Türkiye, Afganistanlı sığınmacılar için hedef ülke konumuna gelmiştir (Buz ve diğ., 2021, s. 1).

Türkiye'ye gelen göçmen sayısı yıldan yıla artış göstermektedir. Nitekim 2019 yılında Türkiye'ye gelen göçmen sayısı bir önceki yıla kıyasla %17,2 oranında artış göstermiş ve 677 bin 42 kişi olmuştur. Türkiye'ye gelen yabancı nüfus içerisinde en fazla oran Irak vatandaşlarına aittir (%14,5). Irak'ı sırasıyla Türkmenistan (%13,8), Afganistan (%8,2), Suriye (%7,5) ve İran (%7,3) takip etmektedir. Ayrıca Türkiye'den göç eden nüfus da bir önceki yıla göre %2 oranında artış göstererek 330 bin 289 kişi olmuştur. Türkiye'den en fazla göç %23,9 ile Irak'a olmuştur. Irak'tan sonra sırasıyla İran'a (%7,3) ve Afganistan'a (%6,8) göç olmuştur (TÜİK, 2020). GİB (2024b)'e göre ise 2005-2022 yılları arasında en fazla 2019 yılında düzensiz göçmen yakalanmıştır. 2018 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 268.003 iken 2019 yılında bu sayı 454.662 kişi olmuştur. 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla 122.302, 162.996, 258.027 ve 254.008 düzensiz göçmen yakalanmıştır. 2024 yılının yalnızca ilk ayında ise 13.957 düzensiz göçmenin yakalandığı belirlenmiştir (bkz. Şekil 2.1).

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI



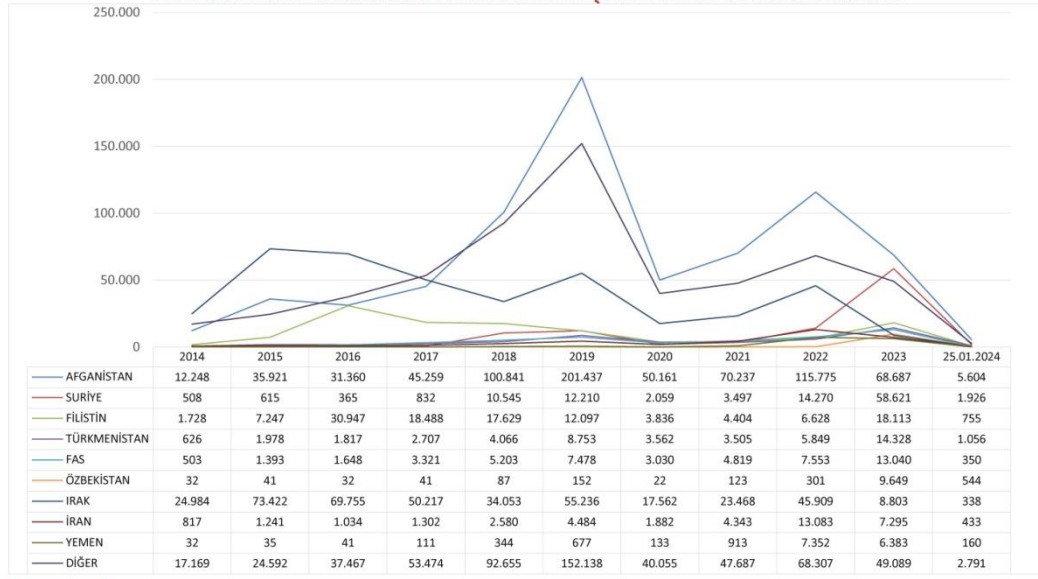
"2024 yılında mükerrerden arındırılmış yakalanan düzensiz göçmen sayısı 13.508'dir ."

*25.01.2024 tarihi itibarıyla

Şekil 2.1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Yakalanan düzensiz göçmenler arasında Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. 2023 yılında yakalanan 254.008 düzensiz göçmen arasında 68.987'si Afganistan, 58.621'i Suriye vatandaşıdır. 2024 yılının Ocak ayında yakalanan 13.957 düzensiz göçmen arasında en fazla 5.604 kişi ile Afganistan vatandaşları bulunmaktadır. Söz konusu istatistikler incelendiğinde 2014-2021 yılları arasında Afganistan'dan gelen düzensiz göçmen sayısı 737.530'dur (GİB, 2024b). (bkz. Şekil 2.2).

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI



*25.01.2024 tarihi itibarıyla

Şekil 2.2. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı

2.2.2. Göç ile ilgili kuramlar

2.2.2.1. Ernst Georg Ravenstein'in kuramı

Ernst Georg Ravenstein, Londra'daki Royal Geographical Society'de çalışan Alman kökenli bir coğrafyacıdır. 1885'te Journal of the Statistical Society'de "Göç Kanunları" başlıklı bir makale yayınlamıştır (Tobler, 1995). Tarihsel olarak göç konusuyla ilgili ilk teori bu çalışmayla ortaya çıkmıştır. Bu çalışma göç konusunda genellemelerin yapıldığı ilk çalışmadır (İpek, 2021, s. 200).

Ravenstein'in göç hakkında yaptığı genellemeler yedi temel varsayımla ifade edilmektedir:

1. Birçok göçmen yalnızca kısa mesafelerde göç ederler.
2. Göçmenler başka şehirlere göç ederken boşluklar bırakmakta ve yerlerini daha uzak bölgelerden gelen göçmenler doldurmakta ve göç akışı oluşmaktadır.
3. Sanayi ve ticaretin gelişmiş olduğu merkezlere doğru göçmenler yayılırken sanayi ve ticaretin gelişmesi sonucunda oluşan işgücü ihtiyacı çevreden göçmen emilerek karşılanır. Dolayısıyla göç alan merkezler ile göçmenler arasında bir arz talep dengesi vardır.
4. Bütün göç akımları diğer göç akımlarının başlamasını tetiklemektedir.

5. Uzun mesafeler kat eden göçmenler genellikle büyük ticaret veya sanayi merkezlerinden birini tercih ederler.

6. Kırdan yaşayan insanlar kentte yaşayan insanlara kıyasla daha fazla göç etme eğilimindedir.

7. Kısa mesafeli göçlerde erkeklere kıyasla kadınlar daha fazla göç etme potansiyeli taşımakta iken uzun mesafeli göçlerde erkekler daha fazla göç etme potansiyelindedir (Corbett, 2005, ss. 2583-2584; İnce, 2019; Ravenstein, 1885, ss. 198-199).

Ravenstein uluslararası göçün nedenlerini ekonomik sebeplere dayandırmaktadır. Bu kurama göre insanlar daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak için göç etmektedir. Ancak söz konusu kuram, günümüzde Afganistan, Suriye, Sudan, Myanmar gibi ülkelerden gerçekleşen zorunlu ve kitlesel göçleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu ülkelerden göç eden insanlar ekonomik sebeplerden ziyade can güvenliklerini sağlamak amacıyla göç etmektedir (İnce, 2019, s. 2585; İpek, 2021, s. 202).

2.2.2.2. Kesişen fırsatlar kuramı

Stouffer (1940) tarafından yazılmış olan “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori” başlıklı makalede Ravenstein’in çalışmasından itibaren pek çok çalışmada hareketlilik ve mesafe kavramları arasında yakın bir ilişkiden bahsedildiği ifade edilmektedir. İnsanların iş bulma, ticaret yapma, suç işleme ya da evlilik amaçlı bir yerden bir yere girme durumunda mesafenin önemli bir faktör olduğuna değinilmiştir.

Kesişen fırsatlar kuramı, hareketlilik ile mesafe arasında zorunlu bir ilişki olmadığını varsaymakta ve “araya giren fırsatlar” kavramını önermektedir. Göçü matematiksel bir formülasyona dayandıran bu teori, belirli bir mesafeye giden insanların sayısı, o mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve araya giren fırsatların sayısı ile ters orantılıdır. Diğer bir ifadeyle, belirli bir mesafeye giden insan sayısı, o mesafedeki fırsatların yüzdelik artışıyla doğru orantılıdır (Stouffer, 1940; Şimşek, 2018, s. 19).

2.2.2.3. İtme-çekme kuramı

Lee (1966) tarafından geliştirilen kurama göre, her alanda insanları o bölgede tutan veya o bölgeden uzaklaştıran çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu kurama göre göç sürecini etkileyen faktörler dört başlık altında değerlendirilebilir:

1. Menşei ülke ile ilgili faktörler
2. Varış ülkesi ile ilgili faktörler
3. Araya giren engeller
4. Kişisel faktörler

Lee (1966) itici ve çekici faktörleri “+ ve -” işaretleri ile herhangi bir etkiye sahip olmayan faktörleri ise “0” ile ifade etmiştir. Bu faktörler kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Kimi durumlar bazı bireyler için itici faktörken bazıları için çekici faktör olabilmekte veya etkisiz kalabilmektedir. İyi bir eğitim sisteminin olduğu bir bölge çocuklu bir aile için çekici bir faktörken çocuğu olmayan bir aile için yüksek emlak vergileri nedeniyle itici faktör olabilmektedir. Vergiye tabi mülkü olmayan bekar bir erkek ise bu duruma kayıtsız kalabilmektedir.

2.2.2.4. Petersen’in beş göç tipi

Petersen (1958) göçü; ilkel göç, zorunlu göç, yönlendirilen göç, serbest göç ve kitlesel göç olmak üzere sınıflandırmalar yaparak incelemiştir. İlkel göç, ilkel zamanlarda gerçekleşen göç anlamına gelmemekte; insanların doğal güçlerle baş edememesi sonucunda ortaya çıkan göç hareketini ifade etmektedir. Doğal afetler ile iklim ve coğrafi koşulların elverişsizliğinden kaynaklanan göçler ilkel göç olarak değerlendirilebilir. İlkel göçler ekolojik baskı sonucunda ortaya çıkmakta iken, zorunlu göç ise devlet veya devlete işlevsel olarak eşdeğer olan bir sosyal kurumun baskısı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Zorunlu göç ile yönlendirilen göç, benzer olaylardan kaynaklanmaktadır. Buna karşın zorunlu göç tipinde göçmen iradesi söz konusu değilken yönlendirilen göç tipinde göçmenler kısmen de olsa kendi iradeleri ile göç etmektedir. Serbest göç ise göçmenlerin tamamen kendi iradeleri ile göç etmeye karar verdikleri durumları anlatmaktadır. Diğer göç tiplerinde kısmen ya da tamamen göçmenlerin iradesi geçerli olmamasına rağmen serbest göçte göçmenler tam olarak kontrol sahibidir. Kitlesel göç, başlangıçta sınırlı sayıda insanın öncülük etmesi ile başlayan ve kitlesel bir hale bürünen göçlerdir. Kitlesel göçlere çok sayıda insan katılmaktadır.

2.2.2.5. Ağ kuramı

Ağ kuramı, göçün nedenlerine ve göçün kendisini yeniden üretmesine odaklanmaktadır (Erdoğan, 2020, s. 42). Göçmen ağları, göçmenleri ve göçmen

olmayanları köken ve varış bölgesindeki akrabalık, dostluk ve topluluk kökenini paylaşma yoluyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesidir. Ağlar, hareketin maliyetlerini ve risklerini azalttığı ve göçün beklenen net getirisini artırdığı için uluslararası hareket olasılığını artırır (Massey ve diğ., 1993).

Göçmen ağları, öncü göçmenlerin öncelikle göç veren ve alan toplumları bağlayan bir altyapı oluşturması ile başlamaktadır. Bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göç etme imkânı sağlamaktadır. Yeni göç dalgaları, kurulmuş olan bu ağı harekete geçirmektedir. Daha sonra göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanmaktadırlar. Böylece göç kendi kendini devam ettiren bir hal almaktadır (Wilpert, 1992: 178, akt.: Yalçın, 2004, s. 50).

2.2.3. Göçmenlerin yaşamış olduğu sorunlar

İnsanları göç etmeye iten sosyal, siyasal, demografik ve ekonomik pek çok neden bulunmaktadır. Her ne kadar göçmenler, göç öncesi süreçte sorunlar yaşayıp ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmış olsa da göç ettikleri ülkede de çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir (Lotfi ve Çelik Gümüş, 2019, s. 99). Göç öncesi ve göç sonrasında çeşitli sorunlar yaşayan göçmenler göç sırasında da çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Göç sırasındaki zor koşullar nedeniyle bireyler pek çok stres kaynağı ile karşılaşabilmekte ve stresin fiziksel ve ruhsal sağlığa etkilerine ve stresle başa çıkma kapasitesinin yetersizliğine bağlı olarak çeşitli sağlık sorunları yaşayabilmektedir (Farley ve diğ., 2005; Karataş ve diğ., 2018).

2.2.3.1. Fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları

2.2.3.1.1. Fiziksel sağlık sorunları

Göçmenler göç sürecinde çeşitli sağlık sorunları yaşayabilmektedir. Karşılaşılan bu sağlık sorunları içerisinde en kaygı verici olan durum bulaşıcı hastalıklardır. Özellikle göçmenlerin çoğunluğunun yaşadığı, hijyen koşullarının ve kanalizasyon altyapısının yetersiz olduğu mülteci kamplarında çocuklardan yetişkinlere kadar her yaştan mülteci bulaşıcı hastalıklarla karşılaşabilmektedir. Göçmenler arasında hızla yayılabilen bulaşıcı hastalıklar, diğer göçmenlerin de sağlığı açısından risk oluşturabilmekte ve bu durum istenmeyen durumlara yol açabilmektedir. Bulaşıcı hastalıkların yanı sıra kaza sonucu yaralanmalar, yanıklar, hipotermi, kardiyovasküler hastalıklar, gastrointestinal hastalıklar, diyabet, hipertansiyon,

hamilelik ve doğumla ilgili komplikasyonlar da göçmenlerin yaşadığı sağlık sorunlarından (Güneş, 2020, s. 117; Lambrini ve diğ., 2019).

2.2.3.1.2. Psikolojik sağlık sorunları

Mekânsal değişiklik olarak tanımlanan göç, bireylerin psikolojik durumlarını etkileyebilmekte ve özellikle zorunlu olması durumunda insanlarda korku ve kaygıya yol açabilmektedir. Göçmenler, göç edecekleri ülkelerde kendisi ve ailesinin başına geleceklerden korkabilmektedir. İlaveten göç, bireylerde travmaya, gerilime ve strese yol açabilmektedir. Dolayısıyla göç süreci göçmenlerin iç dünyalarında büyük zedelenmelere neden olabilmektedir (Aydın, 2017, s. 308).

Göçmenler göç öncesinde, göç sırasında ve göç sonrasında çeşitli risk ve olumsuzluklarla karşılaşabilmektedir. Göç öncesi dönem genellikle olağan sosyal rollerde ve ağlarda değişiklikleri ve kesintileri içermektedir. Göç sırasında ise göçmenler vatandaşlık statüleri ve göçmenleri şiddete maruz bırakan durumlar hakkında uzun süreli belirsizlik yaşayabilmektedirler. Özellikle sığınma talebinde bulunanlar, olumsuz koşullara sahip olan ve yaygın şiddet içeren mülteci kamplarında uzun süreler geçirebilmektedir. Bazı ülkelerde ise sığınmacılar, zorlu koşullara sahip gözaltı merkezlerinde tutulmaktadır. Söz konusu durumlar, depresyonu ve diğer akıl sağlığı sorunlarını tetikleyebilmekte ya da şiddetlendirebilmektedir. Göçmenlerin göç süreci içerisinde yaşamış oldukları bu olumsuzluklar travma sonrası stres bozukluğu, kronik ağrı veya diğer somatik sendromlar da dahil olmak üzere travmaya bağlı bozukluklara yol açabilmektedir (Kirmayer ve diğ., 2011).

2.2.3.2. Uyum sorunları

Yeni bir ülkeye göç etmek hem bu ülkeye uyumu hem de kabulü içeren uzun ve bitmeyen bir süreçtir. Göçmenler, karşılaşacakları zorluklara genellikle çok az hazırlıklıdır veya hiç hazırlık yapmazlar. Yetişkin göçmenler günlük etkileşimler yoluyla, çocuk göçmenler de okul sistemi aracılığıyla kültürel zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Almutairi, 2015, s. 691). Göçmenlerin köken ülkeleri ile varış ülkeleri arasında genellikle büyük kültürel farklılıklar olmaktadır. Çatışmaları en aza indirmek ve karşılıklı anlayışı ve entegrasyonu teşvik etmek için hem göçmenleri hem de ev sahibi ülke nüfusunu kültürel duyarlılıklar konusunda eğitmek önemlidir. Göçmenlerin varış ülkelerine uyumu ve entegrasyonu zaman almaktadır ve ikinci

veya üçüncü nesilde tam olarak başarılabilir. Dolayısıyla uyum süreci sürekli olarak teşvik edilmesi ve desteklenmesi gereken uzun vadeli bir süreç olarak düşünülmelidir (Viktorovna, 2018).

Göç edilen bölgeye uyumu zorlaştıran bir diğer faktör de dil sorunudur. Göç eden bireylerin gelinen ülkenin dilini bilmemesi, diğer sorunları besleyen temel sorundur. Türkiye'ye gelen sığınmacıların Türkçe bilmemesi ya da az düzeyde bilmesi günlük hayatta, çalışma hayatında ve resmî dairelere başvurularda iletişimi etkilemektedir. Ayrıca Türkçe bilmeyen sığınmacılar kendileri ile ilgili mevzuata da hâkim değildir. Dolayısıyla sığınmacılar kimlik belgesi edinme, hastane ve okul gibi kurumlardan kamu hizmetlerinden yararlanma gibi konularda zorlanmaktadır (Güneş Aslan ve Güngör, 2019).

2.2.3.3. Yabancılık, yalnızlık ve dışlanma

Göçmenler, göç ettikleri yerlerde kendilerini yabancı olarak hissetmektedir. Yabancı olma durumu, göçmenlerin psikolojilerini etkileyebilmekte ve ait olma sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Aydın, 2017, s. 309).

Göçmenler yabancılık duygusunun yanı sıra kendi iç dünyalarında yalnızlık ve ayrılıkla ilgili kaygılar yaşayabilmektedir (Ergin, 2020, s. 82). Yeni göç etmiş bireyler kendilerini farklı sosyal ilişkiler içerisinde bulmakta ve birden fazla stres kaynağı ile karşılaşmaktadır (Ponizovsky ve Ritsner, 2004, s. 408). Göç ettikleri ülkede yeni deneyimlerle ve zorluklarla karşılaşan göçmenler, bu sorunlar karşısında kendilerini destekleyen sosyal destekten de mahrumdur. Dolayısıyla göçmenler arasında yalnızlık ve dışlanma duyguları oldukça yaygındır (Almutairi, 2015, s. 691). Göçmenler arasında yaygın biçimde gözlemlenen ve bireyin çevresiyle olan etkileşiminin ve iletişim kopukluğunun sonucu olan dışlanma durumu “marjinalleşme” olarak tanımlanmaktadır. Marjinalleşen bireyler, sosyal, ekonomik ve toplumsal açıdan kendisini toplumun kenarına itilmiş ve ikincil konumdaymış gibi hissetmektedir (Akıncı ve diğ., 2015, ss. 73-4).

Göç, aile ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Göç sürecinde aileler strese girebilmekte, yaşanan sorunlarla birlikte parçalanma sürecine girebilmektedir. Göç sürecinde tehlikeli bir durumun var olması durumunda ise aile üyeleri geride kalabilmekte ve aile üyeleri birbirinden ayrılmaktadır (Kirmayer ve diğ., 2011). Aile

içinde kopuşlar yaşayan göçmenler arasında yalnızlık duygusunun olması da muhtemeldir.

2.2.3.4. Ekonomik sorunlar

Çeşitli sebeplerle ülkelerinden ayrılan bireyler, göç ettikleri ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayatında kendilerine bir yer edinmeye çalışmaktadır. Bu çabaları çeşitli yasal düzenlemelerle ve uygulamalarla destekleniyor olsa da hem dil bilmemek hem de yeni kültüre uyum sağlayamamak göçmenlerin hayatını güçleştirmektedir. Ekonomik hayata katılım, ekonomik hayatın etkililiği ve verimliliği göçmenlerin sosyal ve kültürel hayata katılımlarını etkilemektedir. Bu nedenle farklı statüdeki göçmenlerin yaşam kalitesi ve doyumlarını arttırmak için ekonomik durumlarının doğru değerlendirilmesi ve istihdam koşullarının netleştirilmesi gerekmektedir (Lotfi ve Çelik Gümüş, 2019, s. 100).

Türkiye'ye gelen göçmenlerin istihdamı ile ilgili çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir. Göçmenler, iş arama sürecinde gerekli olan iş sağlığı ve güvenliği ile mesleki yeterliliklerle ilgili belgeleri Türkçe bilmemeleri nedeniyle edinmemektedir. Göçmenlerin istihdamını zorlaştıran bir diğer faktör ise işverenlerin farklı statüdeki göçmenleri işe alma durumunda belirli tutarda ödeme yapma zorunluluğudur. Bu durum da işverenlerin göçmenleri işe alım konusunda isteksiz olmasına yol açmaktadır. Ayrıca göçmenlerin kendi ülkelerinde almış oldukları diplomaların Türkiye'ye denkliği konusunda sıkıntılarla karşılaşılabilir. Bunların yanı sıra gerekli yasal düzenlemeler olmasına rağmen uygulamada bankaların yabancı göçmenlere hesap oluşturma konusuna sıcak bakmamaları göçmenlerin çalışmalarının karşılığı ücretin bankaya yatırılmasına engel oluşturmaktadır (Uslu Ak, 2021, ss. 120-121). Göçmenlerin istihdama katılımını zorlaştıran bu faktörlerin yanı sıra Türkiye'de çalışma iznine başvurmuş olmasına rağmen kayıt dışı çalışan çok sayıda göçmen bulunmaktadır. Ayrıca maddi kazanç elde etmek ve aile gelirine katkıda bulunmak için bir işte çalışan çocuk göçmenlerin sayısı da oldukça fazladır (Taş ve Küçüköğlü, 2020, s. 96).

Sığınmacı ve düzensiz göçmenler istihdam süreçlerinin yanı sıra ekonomik koşullarının elverişsizliği nedeniyle beslenme ve barınma sorunları ile de karşılaşılabilir. Beslenme ve barınma konusunda yeterli imkânlarla ulaşamayan göçmenlerin psiko-sosyal sağlığı da olumsuz etkilenmektedir. Çünkü Maslow'un

ihtiyaçlar hiyerarşisine göre beslenme fizyolojik ihtiyaçları, barınma güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu ihtiyaçları karşılanamayan bireyler varlığını sürdürememektedir (Akbaş ve diğ., Tarihsiz, s. 78).

2.2.3.5. Kültür sorunları

Göçmenler, kültür ve dil öğrenimine yönelik zorluklara yol açabilecek belirli farklılıkların (dil, etnik köken, kültür vb.) açık temsilcileridir. Yeni bir ülkede yaşama uyum sağlamaya çalışırken, çatışan kültürel ve sosyal normlarla baş etmek zorunda kalan göçmenler, yeni bir sosyo-kültürel sisteme girdiklerinde, ya kendi kültürel değerlerini ve dil normlarını reddedip asimilasyona uğrarlar ya da farklı dil, kültür, din veya etnik yapılarıyla kendi topluluklarını oluşturarak farklı kültür ve dillerin ortaya çıkmasına yol açarlar (Petrova, 2016). Kimi zaman ise göçmenler, göç ettikleri toplumda ötekileştirilmektedir. Nitekim göç ettikleri toplumda birbirlerinden farklı dile, dine, kültüre ve geçmişe sahip olan bireyler birlikte yaşamayı deneyimlemektedir. Ancak farklılıkların birlikte yaşaması çok kolay olmamakla birlikte farklılıklara sahip bireylerin bir arada yaşaması durumu çok kültürlülük kavramı ile ilişkilidir. Çok kültürlülük, farklılıkların kendilerine has özellikleri ile var olmasıdır (Ateş ve Yavuz, 2017, s. 1292). Çok kültürlülük modeli, nüfusları göç yoluyla çok kültürlü hâle gelen toplumlar için yeni bir model olarak kabul edilmiştir. Bu model, literatürde sık sık Kanada ile ilişkilendirilmektedir. Göç ile karakterize olan bir ülke olan Kanada, çok kültürlülüğü desteklemektedir (Moawad ve Shoura, 2017, s. 803). Çok kültürlülük kavramı, ilk olarak göçmenlerin yoğun olduğu Kanada ve Avusturalya gibi ülkelerde ortaya çıkmış olsa da zamanla Amerika'ya ve ardından tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye'de ise kültürel çeşitlilik konusu yeni bir konu olmayıp kökenleri Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmaktadır (Ceylan, 2021, s. 119).

Kültürün aktarıcısı olan dil, göçmenler için zaman zaman bir sorun haline gelebilmektedir. Çoğu durumda, göçmenler anadillerini bir “grup dili” olarak kullanmaktadır, bu durum onları çevrelerinden net bir şekilde ayırmaktadır. Göçmenlerin ana dillerini kullanabildikleri alanlar oldukça sınırlıdır. Yalnızca kendi ailelerinin yanında ve halka açık alanlarda (bar, kafe, restoran gibi) kullandıkları ana dillerini kurumsal alanlarda (hastane, okul, iş yeri gibi) kullanamamaktadırlar (Petrova, 2016).

Göçmenlerin kültürel uyumlarını sağlamak için eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, işgücüne katılım konularından ülkenin diğer vatandaşları ile aynı seviyede yararlanması sağlanmalıdır (Ateş ve Yavuz, 2017, s. 1294). Ancak göçmenlerin birçoğu dil bilmediği için söz konusu hizmetlerden diğer vatandaşlarla aynı derecede yararlanamamaktadır.

2.3. Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Yaşlı Göçmenler

Crenshaw (1989) tarafından geliştirilen kesişimsellik yaklaşımı, siyahi kadınların yaşadığı olumsuz deneyimleri açıklamakta ve ırk ile toplumsal cinsiyetin kesişimine odaklanmaktadır. Kesişimsellik yaklaşımı, dezavantajlı durumların kesişimini akan bir trafikteki kavşağa benzetir. Ayrımcılık, bir kavşaktan geçen trafik gibi farklı yönlerde akabilir. Bu kavşakta bir kaza meydana gelirse bu, herhangi bir yönden ve bazen de hepsinden hareket eden araçlardan kaynaklanabilir. Benzer şekilde, bir siyah kadın kavşakta olduğu için zarar görürse, yaralanması cinsiyet ayrımcılığından veya ırk ayrımcılığından kaynaklanabilir. Kesişimsellik, başlangıçta yalnızca ırk ve toplumsal cinsiyetin kesişimine odaklanmakta iken zamanla kesişen dezavantajlılık alanları çeşitlenmiştir (Kahraman Güloğlu, 2017; Schiek ve Lawson, 2011). Bu bağlamda kesişimsellik, yalnızca kadınlara ve kadın deneyimlerine odaklanmaktan ziyade sosyal hizmetin çalışma alanına giren birey, grup ve toplulukları kapsamakta ve diğer dezavantajlı grupların kesişimlerine de yönelmektedir (Afyonoğlu, 2020, s. 716). Kesişimsellik; cinsiyet, engellilik, ırk ve etnik köken, sosyoekonomik statü, göçmen ve mülteci statüsü gibi boyutlarla tanımlanan diğer savunmasız grupların üyeleri olarak ikili rolleri olan kişilere odaklanmaktadır (Guttermann, 2022, s. 4). Bu bağlamda yaşlı göçmenler, yaşlılık ve göçmenlik statülerinin kesişimi sonucunda daha dezavantajlı bir durumda olan bireylerdir (Apak, 2020).

Yaşlı bireyler; aile, akranlar ve tanıdık çevreler gibi sosyal destek sistemlerine sahiptir. Nerede yaşadıklarının bilinmesi yaşlıları toplum içerisinde saygın kılmakta ve statü sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle yaşadıkları yerlerden ayrılarak farklı bir coğrafya, kültür, dil ve yaşam standartları ile karşılaşan yaşlılar uyum sağlamakta güçlük çekmektedir (Lotfi ve Erkoç, 2020, s. 141). Bu durum literatürde *yerinde yaşlanma* kavramı ile açıklanmaktadır. Yerinde yaşlanma, yaşlıların toplum içerisinde belli düzeyde bağımsızlıkla yaşamaya devam etmesidir (Davey ve diğ., 2004, s. 133). Yaşlılık döneminde var olan yerinde yaşlanma isteğine rağmen,

özellikle zorunlu olarak gerçekleşen göç durumunda yaşlılar alışmış oldukları yerden istemeyerek de olsa uzaklaşmaktadır. Yaşlılık döneminde göç, yaşlı bireyler için zorlukları ve uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu durum yaşlılarda değersizlik, yalnızlık ve izolasyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Köroğlu ve Köroğlu, 2015, s. 820).

Yaşlı göçmenler, çatışma ya da doğal afet gibi durumlarda hareket etme kabiliyetindeki kayıplar, görme yetisinde azalma, kronik hastalıklar gibi sebepler dolayısıyla yer değiştirme konusunda daha dezavantajlı konumdadır (Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü [UNHCR], 2022). Yaşlarına özgü çeşitli dezavantajların yanı sıra yaralanma ve ölüm riskine rağmen, birçok yaşlı ülkelerini terk etme konusunda tereddüt etmektedir. Göç durumunda ise bazı göçmenler hedeflerine güvenli bir şekilde ulaşamamaktadır. Hareketlilik, görme, işitme, hafıza ve bilişteki bozukluklar yaşlıların göç sürecinde başkalarına bağımlılığının artmasına neden olabilmektedir. İlaveten göç sürecinde yaşlıların aile ilişkileri ve diğer sosyal ağları bozulabilmekte ya da kopabilmekte, emekli maaşı ve konutlara, işletmelere veya diğer mülklere yaptıkları yatırımlar kaybedilebilmekte, sağlıkları için gerekli olan tıbbi desteğe ulaşımında zorluklarla karşılaşabilmektedir (Strong ve diğ., 2015). Yaşlı göçmenler, bu sorunların yanı sıra dil yetersizliği ve dil öğrenmeye ilişkin sorunlarla da karşılaşmaktadır (Lee, 2007). Yaşlı göçmenlerin ev sahibi dili kullanma becerisi, göç ettiği bölgeye uyumunu etkileyen önemli bir faktördür. Dil engeli olan yaşlı göçmenler, hizmetlere erişimde engellerle karşılaşabilmekte, dışlanma ve uyum sorunları yaşayabilmektedir (Apak, 2020). Yaşlı göçmenler, çeşitli ayrımcılıklarla da karşılaşabilmektedir. Yaşlı göçmenler, kendilerine yönelik sosyal politikalarda eksiklik gibi ayrımcılıkların yanı sıra iş hayatında ve aile hayatında da ayrımcılıklarla karşılaşabilmektedir. Vasıflı yaşlı işçiler iş hayatında ayrımcılığa maruz kalabilmekte ve genç işçilere işe alımlarda öncelik verilebilmektedir. Ayrıca göçmen aileler içerisinde de yaşlı olan aile üyeleri diğer aile üyeleri tarafından ayrımcılığa maruz bırakılabilmektedir (Dolberg ve diğ., 2018).

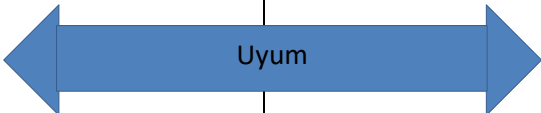
2.4. Sosyal Uyum

TDK'ye (2022) göre ise uyum, “Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk” ya da “toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon” olarak tanımlanmaktadır. GİB'e (2024d) göre ise uyum, “hem

yabancınn hem de ev sahibi toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedefleyen, asimilasyoncu olmayan, ev sahibi toplumun da göçmenlere uyum sağlanmasını ve yabancıların kendi yeteneklerini ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar dâhil olmak üzere hayatın tüm alanlarında gerçekleştirmesini amaçlayan, gönüllülük esaslı politikadır.”

Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) göre, uyum; içirme ve sosyal uyum olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır (bkz.: Tablo 2.1). İçirme; sosyal içirme (eğitim, sağlık), ekonomik içirme (emek piyasası, finansal hizmetlere erişim) ile sivil ve politik katılımı kapsamaktadır. Sosyal uyum ise ayrımcılığın önlenmesi, zenofobiyle mücadele, karşılıklı anlayışı teşvik etmek olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır (IOM, 2017).

Tablo 2.1. Uyumun unsurları (IOM, 2017).

İçirme	Sosyal Uyum
✓ Sosyal İçirme (Eğitim, sağlık) ✓ Ekonomik içirme (emek piyasası, finansal hizmetlere erişim) ✓ Sivil ve politik katılım	✓ Ayrımcılığın önlenmesi ✓ Zenofobiyle mücadele ✓ Karşılıklı anlayışı teşvik etmek
	

Uyumun bir alt boyutu olarak sosyal uyum, ulusal bir topluluğun sınıf, din, dil, kültür veya etnik gruplar arasındaki ayrım çizgileri nedeniyle tehdit altında olabilecek bir niteliği olarak tanımlanabilir (Entzinger ve diğ., 2005). Sosyal uyum süreci, göç eden bireylerin göç ettikleri kültür ile olan ilişkilerini kapsamaktadır. Bu süreç, bireylerin toplumsal hayata katılımı, dil öğrenme becerisi, okul veya iş becerisi gibi hususları kapsamaktadır. Tüm bu hususlar, bireylerin göç sonrasında günlük hayatlarını yönetebilmesini sağlamaktadır (Cantekin ve Taşbaş, 2022, s. 142).

Sosyal uyum, yalnızca göçmenleri değil aynı zamanda göç edilen yerde yaşayan insanları da ilgilendiren bir süreçtir. Bu uyum süreci göç eden topluluk ile göç edilen yerde yaşayan topluluk arasındaki etkileşime karşılık gelmektedir. Dolayısıyla karşılıklı bir süreci ifade etmekte ve her iki kesimi de etkilemektedir. Göçmenlerin göç ettiği bölgeye uyumu ve göç edilen yerde yaşayan bireylerin göçmenleri

kabullenme süreci sosyal, ekonomik ve siyasi boyutları ile bir bütünlük taşımakta, uyumun ve kabullenmenin olmaması durumunda çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır (Sezgin ve Yolcu, 2016). Bireyler, aileler ya da gruplar göç ettikleri yere uyum sağlayamadığında göç eylemi tamamlanamamaktadır. Bu birey, aile ya da gruplar yeniden göç etmeye çalışacak olan potansiyel göçmen olmaya yönelebilmektedir (Akıncı ve diğ., 2015, s. 67).

2.4.1. Uyum ve entegrasyon kavramları üzerine

Literatür incelendiğinde uyum, entegrasyon ve bütünleşme kavramlarının benzer anlamlarda kullanıldığı görülmektedir (bkz.: Bolgün, 2020; ILO, 2017). TDK (2022) de uyum ve entegrasyon kavramlarını eş anlamlı olarak değerlendirmiştir. Kavramlar benzer anlamları ifade etse de entegrasyon, uyumun bütün boyutlarını kapsayan daha geniş bir kavramdır. Bu kavram, geniş kapsamda göçmenlerin uyumunu açıklamaktadır (Çevik, 2020, s. 26). Sosyal uyum ise uyumun bir alt boyutu olarak değerlendirilmektedir (bkz.: Tablo 2.1).

Türkçe literatürde sosyal uyum kavramı çoğunlukla göç ile ilişkilendirilmiş ve sosyal entegrasyon kavramı ile aynı anlamda kullanılmıştır. Uluslararası literatürde “social cohesion” olarak kullanılan kavram, Türkçe literatürde “sosyal uyum, bütünleşme, entegrasyon, adaptasyon, kaynaşma” olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte uluslararası literatürde “social cohesion” kavramı ile “social integration” kavramlarının birbirlerinin yerine kullanımından vazgeçilmekte, her iki kavram da farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Aydın, 2022, s. 66; İçduygu ve Özçürümez, 2020). Kavramlar arasındaki farklılıkları anlamak için sosyal uyum ve sosyal entegrasyon kavramlarının açıklanmasında fayda vardır. Sosyal entegrasyon, tüm insanların hak ve fırsat eşitliği, hakkaniyet ve haysiyet temelinde sosyal, ekonomik ve politik hayata katılmasını sağlayan değerlerin, ilişkilerin ve kurumların teşvik edilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Ferguson, 2008). IOM tarafından yayınlanan Göç Terimleri Sözlüğü’ne göre ise entegrasyon “göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç” olarak tanımlanmaktadır. Bu sözlüğe göre entegrasyon, genellikle göçmenler ile ev sahibi toplum arasında iki yönlü bir süreci ifade etmektedir. Fakat ev sahibi toplumun göçmenleri kabul etme konusundaki koşulları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Perruchoud ve Redpath, 2013).

2.4.2. Sosyal uyum teorileri

Literatürde sosyal uyumu açıklayan yaklaşımlar incelendiğinde asimilasyon, çokkültürlülük ve yapısalcılık ile ilgili yaklaşımların öne çıktığı görülmektedir.

2.4.2.1. Asimilasyon

Asimilasyon, bireylerin bir grubun, ülkenin ya da toplumun bir parçası olması ya da bir parçası haline getirilme sürecidir (Cambridge Dictionary, 2022). Bir başka tanıma göre ise asimilasyon, “güçlü bir toplum veya kültürün daha zayıf toplum ve kültürleri kendi içinde dönüştürerek eritmesi, kendine yamamasıdır” (Demir ve Acar, 1992, s. 36).

Literatürde asimilasyon teorisi, ulusal birlik anlayışına dayalı model ve işlevsel asimilasyon modeli olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. İlk model bireylerin temel değerler ve haklar bağlamında ulusal birlik anlayışına dayalı olarak politik asimilasyonunu açıklamaktadır. Yurttaşlık aracılığıyla bireyler devletle bir ilişki içine girmekte, böylece doğrudan özel alanı aşan etnik, dinsel veya kültürel aidiyetleri dışlamaktadır. Asimilasyon ile ilgili diğer bir model işlevsel asimilasyon modelidir. Bu model, göçmenlerin belirli alanlara (genellikle işgücü piyasasına) dâhil edildiğini ancak sivil ve siyasi alanların dışında kaldığını, bu sebeple ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmektedir. Bu tür politikalar sonucunda göçmenler yasal belirsizlikler yaşamakta ve topluma uyum sağlayamamaktadır. Uyum sağlayamayan göçmenler ırkçılık ve zenofobi (yabancı düşmanlığı) ile karşı karşıya kalabilmektedir (Rudiger ve Spencer, 2003, ss. 8-9).

Bu yaklaşıma göre çeşitli etnik gruplar, göç ettikleri ülkedeki yerli gruplar ile benzer sosyo-ekonomik fırsatlara sahip oldukları doğal bir süreç yoluyla ortak bir kültürü paylaşmaktadır. Bu süreç ülkenin sahip olduğu kültürel ve davranışsal kalıpların ortadan kalkması ile oluşmaktadır. Süreç ilerledikçe kaçınılmaz ve geri dönülmez biçimde asimilasyon ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, asimilasyon teorisi, göçmenlerin kültürel, sosyal ve ekonomik uyum sonucunda ana akım kültür içerisinde eriyip kaybolacağını savunmaktadır (Çevik, 2022, s. 32).

2.4.2.2. Çokkültürlülük

Asimilasyonist ve ırkçı bakış açılarına karşı çokkültürcü toplum anlayışı ortaya çıkmıştır (Acar, 2014, s. 87). Çokkültürlülük yaklaşımı Glazer ve Moynihan (1970)

ve Handlin (1973) tarafından savunulmaktadır. Bu yazarlar göçmenleri asimilasyona maruz bırakıcı anlayışın geçerliliğini yitirdiğini ve böyle bir anlayış yerine göçmenlerin kendi kimliklerini ve kültürel değerlerini aktif bir şekilde koruyabilecekleri bir anlayışın gerekliliğini savunmaktadır.

Göçmenlerin yanı sıra yerel toplumun da kimliğini ve değerlerini koruması anlamına gelen bu yaklaşım çokkültürlülük, kültürel yapıların birbirleri ile etkileşime girmesi sonucunda her iki topluluk kültüründe ortaya çıkacak olan değişim ve dönüşümü de ifade etmektedir. Uyum da çokkültürlülük gibi göçmenlerin kültürlerinin korunmasını amaçlamaktadır. Bu sebeple çokkültürlülük, uyumun hedefleri arasındadır. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması çokkültürlülük yaklaşımına uygun bir uyum politikasının gerçekleşmesi ile mümkün olabilir (Çevik, 2022, ss. 34-35).

Farklılıkların bir arada yaşaması anlamına gelen bu yaklaşım farklılıklara saygı ilkesini temel almaktadır. Çokkültürlülük göç süreçlerinin yanı sıra bölgesel farklılıklar, dinî çeşitlilik, dilsel çeşitlilik ve sınıf tabakalaşması gibi durumları da kapsamaktadır (Bolgün, 2020, s. 5).

2.4.2.3. Yapısalcılık

Asimilasyon ve çokkültürlülük yaklaşımlarının aksine yapısalcı yaklaşım sosyo-ekonomik farklılıkların etnik grupların uyumunda yaşanan farklılıklarla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomi, eğitim, kariyer ve barınma ile ilgili güç ve fırsatlara eşit olmayan erişim göçmenlerin sosyal bütünleşmelerini etkileyen yapısal kısıtlamalar olarak görülmektedir. Bu kısıtlamalar; göçmenlerin eğitim durumlarında, gelir düzeylerinde, mesleki başarılarında, hayat koşullarında kalıcı eşitsizliklere yol açmaktadır. Asimilasyon teorisi ve çok kültürlülüğün aksine yapısalcılık, baskın ve azınlık gruplar arasındaki sosyal hiyerarşide var olan içsel çatışmaları vurgular ve bu nedenle göçmenlerin kültürel ve sosyo-ekonomik uyum sağlama olasılığını bile sorgular (Blau ve Duncan, 1967; Portes ve Borocz, 1967; Algan ve diğ., 2012, ss. 5–6).

Yapısalcı yaklaşım, sosyal ilişkilerin etkisi kadar yapısal koşulların da sosyal uyum deneyimini etkilediğini savunmaktadır. Zorunlu olarak göç eden bireylerin karşılaşmış olduğu yapısal eşitsizlikler sosyal uyumu zorlaştırmaktadır (Çevik, 2022, s. 35).

2.5. İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde yaşlılık ve göç konusunu ayrı ayrı ele alan çok sayıda çalışma olmasına rağmen bu iki konuyu bir arada ele alan ve yaşlı göçmenlerin sorunlarını inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Apak (2019), geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli yaşlı ve engellilerin her iki sorunu bir arada yaşadığını vurgulamaktadır. Bu sebeple bu grupların kesişimsel dezavantajlılık bağlamında değerlendirilebileceğine değinmektedir.

Kaygusuz (2022), Türkiye'ye gelmiş yaşlı sığınmacıların göç öncesi ve sonrası gereksinimlerini ve yaşlılık deneyimlerini incelemiştir. Farklı köken ülkelerden gelen 10 kadın 6 erkek yaşlı sığınmacı ile derinlemesine görüşmeler yapılan araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Çalışmada katılımcıların refah hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşadıkları ve Türkiye'deki refah hizmetlerinin yaşlı sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karataş (2022), Hollanda'da yaşayan yaşlı Türk göçmenler ile yaptığı çalışmada 17 yaşlı Türk göçmen ile görüşmüştür. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun hayatlarından memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların sağlık durumu, ekonomik koşulları, dil yeterliliği, kuşaklararası ilişkiler, aktivite ve katılım düzeyleri yaşam memnuniyetlerini etkileyen faktörlerdir.

Erdoğan (2022) tarafından yapılan ve Suriyeli yaşlı göçmenlerin göç öncesi ve göç sonrası hayat deneyimlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmanın örneklemi 14 erkek, 11 kadından oluşmaktadır. Nitel araştırma yöntemine başvurulmuş ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yaşlıların göç süreçlerinden etkilendiği ve göç sonrasında sağlık, bakım, statü ile ilgili sorunların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca ülkelerini zorunlu olarak terk eden göçmenler arasında göçe en çok direnenlerin yaşlı göçmenler olduğu, can güvenliğinin kalmaması ile aile ve sosyal çevrenin baskı kurması sonucunda zorunlu olarak göç eden yaşlı bireyler için göç acı ve üzüntü verici bir süreç olmaktadır.

Suriyeli yaşlı göçmenlerle gerçekleştirilen bir diğer araştırma ise yaşlı göçmenlerin gündelik hayat ile ilgili tecrübelerini ve sorunlarla başa çıkma kapasitelerini incelemiştir. Söz konusu araştırmada 23 yaşlı göçmen ile görüşmeler yapılmış,

veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda yaşlı göçmenlerin hem yaşlı hem göçmen olmaları nedeniyle kesişimsel olarak dezavantajlı olduğu vurgulanmıştır. Buna karşın yaşlı göçmenlerin sorunların üstesinden gelmek için pek çok strateji geliştirdiği tespit edilmiştir (Taşçı, 2021).

Demir (2018) ise Sakarya'daki yaşlı Suriyelilerin göç deneyimlerini ve sorunlarını incelemiştir. Araştırmada Sakarya'da ikamet eden ve evinde 60 yaş ve üzeri yaşlı bulunan 7 Suriyeli ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve veriler psikolojik etkenler, gündelik pratiklere yönelik etkenler ve sosyal ağlara yönelik etkenler olmak üzere üç analiz düzeyine göre analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre Suriyeli yaşlılar göç öncesi, göç sırası ve sonrasındaki süreçlerden kaynaklı olarak iki kat marjinal grubu temsil etmektedir. Ayrıca yaşanan sorunlar dil bilmeme ve ekonomik sorunlardan dolayı daha da derinleşmektedir.

Söz konusu çalışmalar incelendiğinde çalışmaların kimi zaman derleme niteliğinde olduğu, kimi zaman ise alan araştırması olduğu tespit edilmiştir. Alan araştırması olan çalışmaların Suriyeliler, Avrupa'daki Türk göçmenler gibi göçmen grupları ile yürütüldüğü görülmektedir. Alanyazında yaşlı Afganlar ile yürütülen çalışmaya rastlanılmamıştır. Ayrıca yaşlı göçmenlerin sosyal uyum düzeyini belirlemeye yönelik çalışmaya da rastlanılmamıştır.

3. TÜRKİYE’DE YAŞLI GÖÇMENLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

3.1. Yaşlılarla Sosyal Hizmet Uygulamaları

Tıp ve teknolojide meydana gelen gelişmeler sonucunda hayat süresinin uzaması, doğum oranlarının azalması gibi nedenlerle yaşlı nüfus artmakta, hem bireyler hem de toplumlar bu durumdan etkilenmektedir (Ceylan, 2016, s. 176).

Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun oranı %8 ile %10 arasında ise ülke nüfusu “yaşlı”, %10’un üzerinde ise “çok yaşlı” olarak değerlendirilmektedir (Özkul ve Kalaycı, 2015). 2019 yılında dünya genelindeki yaşlı nüfus 702 milyon iken 2050 yılında bu sayının %120 artarak 1 milyon 548 bini geçmesi beklenmektedir. Dünya genelinde en fazla yaşlı nüfus olan bölgelere bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Asya’da 260 milyon, Avrupa ve Kuzey Amerika’da 200 milyon, Orta ve Güney Asya’da ise 119 milyon olduğu görülmektedir. 2019-2050 yılları arasında yaşlı nüfustaki artışın ise Kuzey Afrika ve Batı Asya’da %226, Sahra Altı Afrika’da %218, Avustralya ve Yeni Zelanda hariç Okyanusya’da %190, Orta ve Güney Asya’da %176, Avrupa ve Kuzey Amerika’da %48 olması beklenmektedir (UNDESA, 2019). Dolayısıyla günümüzde gelişmiş ülkeleri ilgilendiren bir konu olan yaşlılığın gelecek dönemde gelişmekte olan Asya ve Afrika ülkelerini ilgilendiren bir konu olması beklenmektedir (Ceylan, 2016, s. 173).

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de ise yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı 2016 yılında %8,3 iken 2021 yılında ise %9,7’e yükselmiştir. Bu oranın 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında ise %22,6’ya yükseleceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2022). Görüldüğü üzere nüfusumuz “yaşlı” olarak değerlendirilmekte iken yakın zamanda “çok yaşlı” olarak değerlendirilecektir. Türkiye’de artan yaşlı nüfus oranı yaşlılık alanının daha görünür olmasını sağlamıştır. Bu kapsamda yaşlılara yönelik sosyal hizmetler de önem arz etmektedir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları sosyal güvenlik hizmetleri ve bakım hizmetleri olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Sosyal güvenlik hizmetleri kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu’na (SGK) bağlı olarak çalışıp emekli olan yaşlıların dışında kalan, 65 yaşını doldurmuş olan, herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan maaş almayan ve devamlı geliri olmayan yaşlılar, 01.07.1976 tarihli 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz, Kimsesiz Türk

Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” ile desteklenmektedir. Bakım hizmetlerinde ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) temel aktör olmakla birlikte bakım hizmetleri evde bakım hizmetleri ve kurum bakım hizmetleri olmak üzere iki kısımda incelenmektedir (Yerli, 2017). Evde bakım hizmetleri, engelli, yaşlı ya da hasta bireylerin ev ortamında bakımının sağlanmasıdır. Evde bakım hizmetlerinde aile, akraba ve diğer sosyal çevrelerden destek alınması, bu sosyal çevrelerin desteklenmesi ve bu sayede bakım hizmetlerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır (Kesgin, 2016: 132). Kurum bakım hizmetleri ise yaşlı bakım kurumları kapsamında verilen hizmetleri içermektedir.

3.1.1. Türkiye’de yaşlı bakımına yönelik kurumlar

Bakanlığa bağlı yaşlı bakım kurumları; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı huzurevleri, diğer resmî huzurevleri ve özel huzurevleri olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği’ne göre (2001) huzurevi, “60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşu” olarak tanımlanmaktadır. 2022 yılı ekim ayı itibarıyla genel müdürlüğe bağlı huzurevi sayısı 168, diğer resmî huzurevi sayısı 21 ve özel huzurevi sayısı 261’dir (ASHB, 2022).

Devletin sosyal alana müdahale etmesi sonucunda ortaya çıkan huzurevleri, kentleşme ve modernleşme süreçlerinin etkisiyle eskiden düşkünlere hizmet veren kurumların 1970’li yıllardan sonra dönüşüme uğraması ile bugünkü anlamını kazanmıştır. Modernleşme ve kentleşme sonucunda kişilerin arasındaki duygusal bağlar zayıflamış, bunun yerini profesyonel ve modern ilişkiler almıştır. Fakat Türk toplumunda modern bir hayat yaşadığını düşünen insanlar bile huzurevinin duygusal anlamından uzaklaşamamıştır. Dolayısıyla bu kurumlar, modernliğin bir getirisi olarak görülmemekte, çocukları tarafından ihmal edilen yaşlıların kaldığı kurumlar olarak algılanmaktadır (Artan, 2019, s. 212). Huzurevleri yaşlıların hazırlıklı olmadığı bakım kuruluşlarıdır. Geleneksel aile yapısında aile içerisinde saygınlığa ve otoriteye sahip olan yaşlılar, toplumda var olan hızlı değişim ve dönüşüm sonucunda aile dışına itilerek huzurevine yerleştirilmiştir. Huzurevine yerleştirilen yaşlılar

soyutlanma, yadsınmışlık, değersiz hissetme gibi olumsuz duygu ve düşüncelere kapılabilmektedir (Bahar ve diğ., 2009).

Bakanlığa bağlı kimi huzurevleri, aynı zamanda yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak çalışmaktadır. Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği'ne göre (2001) yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, “yaşlı kişilerin hayatlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla, kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşu” olarak tanımlanmaktadır. Bu kurumlarda ihtiyaçlarını kendi karşılayamayan, bakıma ihtiyaç duyan yaşlılara psikososyal ve tıbbi rehabilitasyon programları, sosyal bakım hizmetleri ve geniş kapsamlı bakım tedavi hizmetleri verilmektedir (Artan, 2019; Genç ve Barış, 2015, s. 45).

Geçmişte başlı başına bir birim olan, günümüzde ise sosyal hizmet merkezlerinin alt birimi olarak faaliyetlerine devam eden yaşlı hizmet merkezleri ise yaşlılık alanında çalışmalarına devam etmektedir. Türkiye’de yaşlılara yönelik gündüzlü bakım hizmetleri, Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım Hizmetleri ile Evde Bakım Hizmetleri Yönetmeliği (07.08.2008/26960) çerçevesinde yaşlı hizmet merkezleri aracılığıyla sunulmakta iken Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği’nin (09.02.2013/28554) yürürlüğe girmesi ile yaşlı hizmet merkezleri kapatılmış, sosyal hizmet merkezlerinin ek birimi haline getirilmiş ve görevleri sosyal hizmet merkezlerine devredilmiştir. Ancak yaşlı hizmet merkezlerinin kuruluş ve işleyişini düzenleyen yönetmelik yürürlükten kalkmamış, buna karşın kadük duruma düşmüştür. Yaşlı hizmet merkezleri kapatılmış olmasına rağmen özel İstanbul Alzheimer Yaşlı Hizmet Merkezi faaliyetlerine devam etmektedir (Karakuş, 2018, s. 121).

3.2. Göçmenlerle Sosyal Hizmet Uygulamaları

3.2.1. Sığınmacı ve göçmenlere yönelik sosyal hizmet

“Sosyal hizmet, sosyal değişim ve gelişimi, sosyal uyumu, insanların özgürleşmesini ve güçlendirilmesini destekleyen akademik ve uygulamalı bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmet mesleğinin merkezindedir. Sosyal hizmete özgü yaklaşımlar, sosyal bilimler, insanlık tarihi ve yerele özgü bilgi temeli ile desteklenen sosyal hizmet mesleği, hayata dair

zorluklara işaret ederek ve iyilik hallerini artırarak insanları ve yapıları birleştirir” (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu [IFSW], 2014). Söz konusu tanımdan yola çıkarak sosyal hizmetin kapsamının tüm insanları kapsadığı söylenebilir. Buna karşın mesleki çalışmalar çoğunlukla incinebilir risk gruplarında yoğunlaşmaktadır. Bu risk gruplarından birisi de sığınmacı ve göçmenlerdir (Akbaş ve diğ., Tarihsiz). Çünkü uluslararası göçün aktörleri olan sığınmacı ve göçmenler göç sürecinden etkilenmektedir. Göç sürecinde bireyler ve topluluklar çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Göç eden bireyler, göç sürecinde yabancı bir dil ve kültürle, ırkçılıkla ve dışlanmayla karşılaşabilmektedir. Ayrıca göç süreci aile ilişkilerini de olumsuz etkileyebilmekte, bu süreçte aile çözümleri ve boşanmalar artış gösterebilmektedir. İlaveten ebeveynler çocukları üzerindeki kontrol yetkisini kaybedebilmektedir. Kadınların çalışma hayatına girmesi, kimi durumlarda ise erkeklerin işlerini kaybetmesi de aile içi güç dengelerinin ve rol dağılımlarının değişmesine neden olmuştur. Dolayısıyla göç sürecinin aile içi rol dağılımı, ebeveynlerin çocukları ile ilişkisi, kadının statüsü gibi konularda köklü değişimlere yol açtığı söylenebilir. Söz konusu değişimler, göçmenleri ve sığınmacıları oldukça etkilemekte ve sosyal hizmetin birincil muhatabı haline getirmektedir (Göktuna Yaylacı, 2018, ss. 8-9).

Sığınmacı ve göçmenlerle sosyal hizmet, ulusaşırı bir toplumsal alanda gerçekleşmektedir. Bu toplumsal alan köken ve hedef ülke kültürlerinin her ikisinden de başka olup her ikisinden de farklı bir insan ve mekân ilişkisinin gerçekleştiği yerdir. Buna karşın söz konusu toplumsal alan her iki kültürü de içermektedir. Göçmenler, en az iki ülke ile toplumsal bağlarını sürdürerek yeni bir kültürel ortamın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ulusaşırı toplumsal alanlar açısından bakıldığında göçmenlere problem odaklı yaklaşan sosyal hizmet bakış açısı güncelliğini yitirmiştir. Bu bakış açısı medikal yaklaşımların göçmenlerin içinde bulunduğu topluma sağlayacakları katkıyı göz ardı etmektedir. Sığınmacı ve göçmenlerle sosyal hizmetin kuramsal temelleri medikal yaklaşımdan güçlendirici ve çözüm odaklı yaklaşıma evrilmiştir (Akbaş, 2019, s. 62). Göçmenlere yönelik güçlendirici yaklaşım, göçmenlerin kapasitelerini ve kaynaklarını artırmayı, göç ettikleri topluma uyumları ile ilgili kendi seçimlerini yapmalarını ve iyilik halini arttırmak için harekete geçmelerini amaçlamaktadır. Böylece göçmenlerin kamusal

yaşama katılımlarının ve temsil edilebilirliklerinin artması hedeflenmektedir (European Communities, 2009).

3.2.1.1. Türkiye’de göç ile ilgilenen kurumlar

Son yıllarda daha belirgin bir şekilde bir göç ülkesi ve Avrupa’ya doğru transit göç için hedef ülke haline gelen Türkiye’de bulunan sığınmacı, mülteci ya da göçmenlerin ev sahibi toplum ile karşılıklı olarak uyum çalışmalarında ve gündelik hayatta karşılaştıkları sorunların çözüme ulaşmasında sosyal hizmet mesleğinin yaşamsal bir önemi bulunmaktadır (Göktuna Yaylacı ve Sirkeci, 2019, s. 3). Türkiye’de göç, iltica ve mültecilik alanındaki hizmetler, 2013 yılına kadar Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü ve AFAD tarafından yürütülmekteydi. Ancak söz konusu hizmetler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) kurulması ile tek bir birimde birleştirilmiştir (Güngör, 2016, s. 254).

Göç alanındaki işlemleri düzenleyen bir kamu kuruluşu olan GİGM’nin kuruluşu 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile olmuştur. Türkiye’de göç ile ilgili iş ve işlemleri düzenleyen bu kanunun 103. Maddesinde GİGM’nin kuruluşu düzenlenmiştir. 09/07/2018 tarihli ve 30473 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayınlarak yürürlüğe giren 703 sayılı KHK ile kanunun 103. Maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158. Maddesi ile yeniden düzenlenmiştir. Genel Müdürlük statüsü ile kurulan GİGM’nin statüsü 29/10/2021 tarihli, 31643 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile başkanlık olarak değiştirilmiştir. GİB, İçişleri Bakanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürütmekte ve göç, insan ticareti, vatansız kişiler, uyum süreçleri, geçici koruma ile ilgili iş ve işlemleri yürütmektedir (GİB, 2024e).

Türkiye’de göç alanında faaliyet yürüten bir başka kurum ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Bürosu’dur. BMMYK, II. Dünya Savaşı’ndan sonrasında evlerinden kaçan ya da evlerini kaybetmiş olan Avrupalılara yardım etmek amacıyla kurulmuştur. 1950 yılında kurulan BMMYK’nin Türkiye ile yakın iş birliği içerisinde çalışması 1960 yılında olmuştur. Türkiye ile BMMYK arasındaki iş birliğine resmîyet kazandırılması ise 1 Eylül 2016’da Ev Sahibi Ülke Anlaşması’nın imzalanması ile olmuştur. BMMYK’nin Türkiye Şubesi Ankara’daki

merkez ofisin yanı sıra İstanbul, İzmir, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Van'da faaliyetlerini sürdürmektedir (UNHCR, 2022).

Göç, iltica, mültecilik alanında pek çok gönüllü kuruluş da faaliyet göstermektedir. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) göçmen ve mültecilere psikososyal danışmanlık hizmeti vermeyi; Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), mülteci haklarının gözetilmesini sağlamayı; Türkiye İnsan Hakları Derneği ve Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı işkenceye maruz kalma riski bulunan mültecilere tıbbi ve psikiyatrik yardım sunmayı, Mazlum-Der ve Göçmen Dayanışma Ağı mülteci haklarını duyurma ve takip etme görevlerini üstlenmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) ve Yardımelî gibi insani yardım dernekleri de göçmenlere yönelik barınma, beslenme, eğitim, sağlık gibi hizmetler sunmaktadır (Güngör, 2016, ss. 254-255).

3.2.1.2. Türkiye’de göçmenlerin statüleri ve köken ülkelerine göre analizi

GİB’e (2024) göre Türkiye’deki yabancılar; düzenli ve düzensiz göçmenler, uluslararası koruma altındakiler, geçici koruma altındakiler, insan ticareti mağdurları olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Düzenli göç, vize ve ikamet yoluyla olabilmektedir. Ayrıca vatansız kişiler de düzenli göçmen olarak değerlendirilmektedir. Düzensiz göç ise bir ülkeye yasadışı şekilde giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak ya da yasal yollarla girip yasal süre içerisinde çıkış yapmamak anlamına gelmektedir. Uluslararası koruma ise mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma olmak üzere üç şekilde olabilmektedir. Mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağı korkusundan dolayı vatandaşı olduğu ülkeden uzakta olan vatansız kişileri ifade eden bir kavramdır. Şartlı mülteci, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci tanımındaki şartları taşıyan ve Türkiye’den uluslararası koruma talep eden kişileri ifade etmektedir. İkincil koruma ise mülteci ya da şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşei ülkesine gönderildiği takdirde ölüm, işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza ve muameleye maruz kalacak, uluslararası ya da ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle ciddi tehditle karşılaşacak olmasından dolayı menşei ülkesinin veya ikamet

ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade etmektedir. Türkiye’de bulunan yabancılarla ilgili diğer bir kavram ise insan ticaretidir. İnsan ticareti, modern kölelik olarak da adlandırılmaktadır. En önemli insan hakkı ihlallerinden birisi olan insan ticareti, kadınların, çocukların ya da erkeklerin sömürü amacıyla kaçırılması, alıkonulması veya zorla çalıştırılması olarak tanımlanabilir.

Göç ile ilgili diğer bir statü ise geçici korumadır. Geçici koruma, kitlesel göçlere acil biçimde çözüm üretmek amacıyla geliştirilen bir koruma türüdür. Ülke sınırlarına kitleler halinde gelen göçlere yönelik olarak bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybı olmadan uygulanan pratik bir çözümdür. 2011 yılından itibaren Türkiye’ye kitleler halinde Suriyelinin gelmesi sonucunda acil bir çözüm bulmak amacıyla bu kişilere geçici koruma statüsü tanınmıştır. Geçici koruma statüsü, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri ile ilişkilidir (GİB, 2024c).

Geri göndermeme ilkesi, bir kişinin geri döndüğünde zulüm, işkence, kötü muamele veya diğer ciddi insan hakları ihlalleri dâhil onarılamaz bir zarar görme riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli nedenler olduğunda devletlerin bu kişileri devretmelerini veya bireylerin devletin yetki alanından çıkmalarını yasaklamaktadır. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında, geri gönderme yasağı, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme’de (CAT) ve Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme’de (ICPPED) açıkça yer almaktadır. Ayrıca bölgesel belgelerde, Amerika Kıtası İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi’nde, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nda açıkça bulunmaktadır (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Tarihsiz).

Göç literatüründe kullanılan bir başka kavram ise sığınma kavramıdır. “Sığınma, zulümden (ya da zulüm tehdidinden) kaçış olarak zorunlu göçle ilişkilendirilen, belli bir forma sahip olmayan yöntemlerle girişilen ve ülkesel sınırların ötesini hedefleyen bir yer değiştirme hareketi olarak niteliği ve nedenleri ancak sonuç aşamasında belirginleşen bir eylemdir” (Erdil, 2020, s. 72).

GİB (2022) istatistiklerine bakıldığında, Türkiye’deki düzensiz göçmenlerin uyruklarına göre dağılımında en fazla Afganistan kökenli göçmenlerin olduğu görülmektedir. 2021 yılında 103.031 Afgan düzensiz göçmen yakalanmıştır.

Afganistan'dan sonra sırasıyla Suriye (39.340), Pakistan (14.178), Filistin (11.953) ve Türkmenistan (11.365) gelmektedir. Uluslararası koruma ile ilgili istatistiklere bakıldığında ise 2021 yıl sonu itibariyle en fazla başvuruyu Afganistan vatandaşları yapmış ve 21.926 Afgan, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. Uluslararası koruma başvurusunda Afganistan'dan sonra Irak (4.961) ve İran (1032) gelmektedir. Görüldüğü üzere uluslararası korumaya çoğunlukla Afganistan uyruklu göçmenler başvurmuştur. Geçici koruma kavramı ise yalnızca Suriyeli göçmenleri kapsamaktadır. 10.11.2022 tarihi itibariyle Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli sayısı 3.595.134'tür.

3.2.1.3. Türkiye'de Afgan göçmenlerin mevcut durumu

Göçün önde gelen kaynak ülkelerinden birisi Afganistan'dır. Afgan göçü, 1989 yılında Kuzey Irak'tan, 2011 yılında Suriye'den gelen göçlere göre farklılık göstermektedir. Çünkü Afganistan'dan gelen göç, aniden ve yoğun bir şekilde olmayıp dalga dalga yayılma eğilimi ile devam etmektedir (Bozok ve Bozok, 2018). Afgan göçünün tarihsel geçmişine bakıldığında, Afganistan'dan gerçekleşen ilk kitlesel göç hareketinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Afganistan'ı işgali ile olduğu söylenebilir 1979'da başlayan ve 9 yıldan fazla süren bu işgal sürecinde 5 milyondan fazla Afgan, Pakistan ve İran'a göç etmiştir (Boran, 2021). Bu göç hareketinde Peştular, Tacikler ve Türkler çoğunlukla Pakistan'a; Şii olan Hazaralar ise İran'a yönelmiştir. Pakistan ve İran'a yönelen bu göç hareketlerinde çoğunluğu Peştular oluşturmaktadır. Türkler (Özbek, Kazak, Türkmen, Kırgız) Afganistan nüfusunun neredeyse beşte birini oluşturmalarına rağmen göç eden nüfus arasında Türk gruplarının oranı daha düşüktür (Öztürk, 2014). Afganistan'daki savaşın demografik, sosyal ve çevresel sonuçlarını inceleyen bir çalışmaya göre Pakistan'a göç eden nüfusun %85'ini Peştular, %6'sını Tacikler oluştururken %1,5'ini Özbek ve Türkmenler oluşturmaktadır (Sliwinski, 1988, s. 27). Türk gruplarının göç eden nüfus içindeki oranının daha az olması Kuzey Afganistan'ın Pakistan'a uzaklığı, yolların coğrafi zorlukları ve Türklerin işgale karşı bağımsızlık savaşı vermesi ile ilişkilidir (Öztürk, 2014, s. 68).

Sovyetleri Basra Körfezine, Ortadoğu petrollerine ve Hint Okyanusuna yaklaştıran bu işgal uluslararası kuruluşların ve Türkiye de dâhil olmak üzere birçok devletin tepkisini çekmiştir. Dış politikasında hem komşuları ile hem de diğer ülkelerle

ilişkilerinde egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı ilkesi ile hareket eden Türkiye için SSCB'nin Afganistan'ı işgali güven sarsıcı bulunmuştur. Türkiye, Afganistan'ın durumunun düzelmesi için BM, İslam Konferansı Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunmuş ve siyasi destek vermiştir. Sorunun barışçı görüşmelerle çözülebileceğine inanan Türkiye, Afganistan'ın bağımsızlığına destek verilmesi, Afgan göçmenlerin ülkelerine geri dönebilecek şartların oluşturulması için mücadele etmiştir (Öztürk, 2014, s. 58).

1989 yılında SSCB Afganistan'dan çıkmış ve Afganistan'da otorite boşluğu olmuştur. Bu dönemde ülkede iç karışıklıklar yaşanmıştır. Taliban'ın ortaya çıkışı da bu döneme denk gelmektedir. Bu gelişmeler, 1994-2001 yılları arasında Afganistan'da ikinci göç dalgasının yaşanmasına sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırıları, Afgan göçünün günümüzde de devam eden sürecine neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, bu saldırıları gerçekleştirenlerin El-Kaide terör örgütü olduğunu söylemiş ve örgüt liderinin iadesini talep etmiştir. Söz konusu talebin reddi üzerine Afganistan'a savaş açmış ve Taliban hükümetini devirmiştir. Söz konusu gelişmeler Afgan göçünün artmasına yol açmıştır. Afganistan kaynaklı göçler İran ve Pakistan ile sınırlı kalmamış, Asya ve Avrupa ülkelerine de yönelmiştir. Türkiye de Afganistan kaynaklı göç hareketlerinden etkilenen ülkelerden birisi olmuştur (Boran, 2021, ss. 243-244). Türkiye, Afganistan'ın komşusu olmamasına rağmen, Afganistan ile ortak tarihsel kökleri nedeniyle pek çok sosyal ve kültürel benzerliğe sahiptir. Bu sebeple Türkiye, İran ve Pakistan'dan sonra dünyada en fazla Afgan göçmeni barındırmaktadır (Hashemi ve Ünlü, 2021).

Afganların çoğu için Türkiye, transit ülke konumundadır. Afganlar öncelikli olarak Türkiye vatandaşlığı elde etmeyi hedeflemektedir ancak vatandaşlık elde edememeleri durumunda, Avrupa'ya yönelmeye çalışacaklardır. Afgan göçmenlerin bir kısmı ise Türkiye'de kaldıkları sürede Avrupa'ya geçişin yollarını aramakta ve maddi koşulları sağlamaya çalışmaktadır (Geyik Yıldırım, 2018). Türkiye'deki Afgan göçmenler, uluslararası koruma başvurusu yapmış ve koruma almış göçmenler ve ekonomik sebeplerle daha iyi hayat şartlarına ulaşmak için Türkiye'ye gelmiş olan göçmenler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Uluslararası koruma başvurusu yapan ve koruma alan göçmenlerin, üçüncü ülkelere geçiş sürecinde kotaların azalması ve sürelerin uzaması nedeniyle sorun yaşaması ve Türkiye'de kalış

sürelerinin uzaması muhtemeldir. Ekonomik sebeplerle gelen göçmenler ise uluslararası koruma başvurusu yapma ve koruma statüsü almakta zorlanmaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 101).

3.2.2. Göç, sosyal hizmet ve sosyal uyum

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olmasına rağmen göçe bağlı toplumsal sorunlar zamanla değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin yoğun göç alması sonucunda çeşitli toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır. Böyle bir ortamda sosyal hizmetin göç konusuna odaklanması ve bu süreçte önemli roller üstlenmesi gerekmektedir (Başcılar, 2020, s. 727; Williams ve diğ., 1998). Bir meslek ve akademik disiplin olarak sosyal hizmet -teori ve uygulamada- göçmenlerin ve sığınmacıların insan haklarının geliştirilmesinde önemli görevler üstlenmektedir (Popescu ve Libal, 2018).

Gerek göç öncesinde yaşanan travmalar gerekse göç sonrasında göç edilen ülkedeki yasal, sosyal ve ekonomik koşullarla mücadele eden göçmenler, çok boyutlu destek mekanizmalarına ihtiyaç duymaktadır. Sosyal hizmet hem bireylerin iyilik halinin artırılmasında hem de sosyo-kültürel uyumunun sağlanmasında önemli görevler üstlenmektedir. Diğer yandan göçmenler içerisinde çocuk, kadın, yaşlı, engelli gibi gruplar bulunmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları bu heterojen yapıyı göz önünde bulundurarak buna uygun müdahale planları geliştirmelidir. Sosyal hizmetin uyum ile ilgili çalışmaları da bu heterojenliğe duyarlı olmalıdır (Çevik, 2022).

4. ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma yöntemi ve bulgularla ilgili bilgi verilecek olan bu bölüm; araştırma modeli, araştırmanın katılımcıları, sınırlılıklar, veri toplama araçları, verilerin analizi, bulgular ve yorumlardan oluşmaktadır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Afganistan'dan gelen yaşlı göçmenlerin sosyal uyum sorunlarını, yerel toplumun yaşlı göçmenlere uyum düzeyini ve göç profesyonellerinin konu hakkındaki görüş ve deneyimlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma nicel araştırmanın aksine verileri derinlemesine betimlemeyi amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 41-49). Bu çalışmada da verilerin derinlemesine betimlenmesi amaçlandığı için nitel araştırma yönteminin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Görüşme tekniğinin kullanılacağı bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış ve katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseninin kullanılmasına karar verilmiştir. Fenomenoloji (olgubilim), farkında olunan fakat hakkında derinlemesine bilgiye sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Bu olgular etrafımızda var olan olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, durumlar ve kavramlar olabilir. Bu desende veri kaynakları araştırmacının odaklanmış olduğu olguyu yaşayan ve bu olguyu dışarıya yansıtabilecek birey ya da gruplardır. Fenomenolojide başlıca veri toplama tekniği görüşme olmakla birlikte bu görüşmelere temel oluşturma veya bu görüşmeleri destekleme amacıyla gözlem tekniği de kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 69-71).

Fenomenoloji ile ilgili ilk çalışmalar Edmund Husserl, daha sonra ise Martin Heidegger tarafından yapılmıştır. Husserl tanımlayıcı (geleneksel/betimleyici) fenomenolojiyi, Heidegger ise yorumlayıcı fenomenolojiyi geliştirmiştir. Her iki yaklaşım da bireylerin ortak deneyimlerine odaklanırken tanımlayıcı yaklaşımda fenomeni tanımlamak ve anlamını ortaya koymak, yorumlayıcı yaklaşımda ise deneyimleri yorumlamak amaçlanmaktadır (Kıral, 2021). Bu çalışmada katılımcı

deneyimleri tanımlanıp yorumlandığı için tanımlayıcı ve yorumlayıcı fenomenoloji bir arada kullanılmıştır.

4.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırma Sivas ilinde yürütülmüştür. Araştırma sahasının Sivas ili olarak belirlenmesinde Sivas'taki göçmenler arasında Afganların yoğunlukta olması etkili olmuştur. Sivas başka şehirlere göç veren bir şehir olmasına rağmen (TÜİK, 2023a) son yıllarda uluslararası göçte meydana gelen artışla birlikte göç alan bir şehir konumuna gelmiştir. Nüfusu 650.401 olan Sivas'ta ikamet izni ile bulunan yabancı uyruklu birey sayısı 2.839, geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 3.253'tür. Sivas'ta yaşayan Afganların sayısı ile ilgili ise GİB tarafından paylaşılan resmî bir istatistik bulunmamaktadır (GİB, 2024c; GİB, 2024f). Dolayısıyla Sivas'ta bulunan Afganların sayısı tam olarak bilinmemektedir. Buna karşın geçmişte yapılan akademik çalışmalar (Canpolat, 2020b), araştırmacının gözlemleri ve göç kurumlarında çalışan personellerden elde edilen bilgiler Sivas'ta Afganların yoğunlukta olduğunu doğrulamaktadır.

Araştırmanın katılımcıları Sivas ilinde yaşayan yaşlı Afganlardan, yerel toplum üyelerinden ve göç alanında çalışan profesyonellerden oluşmaktadır. Araştırmada katılımcılar bir amaçlı örnekleme tekniği olan kartopu örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına bağlı olarak belli ölçütleri karşılayan ve belli özelliklere sahip olan bir ya da daha fazla özel durumla çalışılmak istendiğinde tercih edilen örnekleme türüdür (Başaran, 2017, s. 490). Zincir örnekleme olarak da adlandırılan kartopu örnekleme ise amaçlı örnekleme tekniği olarak nitel araştırma geleneği içerisinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Kartopu örnekleme tekniğinde süreç ilerledikçe elde edilen isim ve durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyümekte ve zamanla seçenekler arasından belirli isimler ön plana çıkmaya başlamakta ve görüşülmesi gereken kişi sayısı azalmaya başlamaktadır. Bu yaklaşım, probleme ilişkin olarak geniş biçimde bilgi sahibi olacak kişi ya da durumların saptanmasında oldukça etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122). Bu araştırmada katılımcılara araştırma süreci ilerledikçe artan seçenekler arasından ön plana çıkararak ulaşılması düşüncesinden hareketle kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında 18 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar belirlenirken sosyal uyumun yerel toplum üyeleri ve göçmenler arasında karşılıklı bir süreç olmasından hareketle hem yerel toplum üyeleri hem de yaşlı Afganlar ile görüşmeler planlanmıştır. İlâveten göç alanında çalıştıkları için sosyal uyum sürecini gözlemleme şansına sahip oldukları, aynı zamanda yerel toplumun üyesi oldukları için uyum sürecini bizzat deneyimledikleri düşünülen göç profesyonelleri ile de görüşülmek istenmiştir. Böylece sosyal uyum sürecinin tüm boyutlarıyla anlaşılması hedeflenmiştir. Bu düşüncelerden hareketle araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların sekizi Sivas'ta yaşayan yaşlı göçmenden, altısı yerel toplumdan kişilerden, dördü ise göç alanında çalışan profesyonellerden oluşmaktadır. Araştırmada görüşülecek yaşlı Afganlar belirlenirken farklı sosyodemografik özelliklere sahip olmalarına dikkat edilmiş ve yaşlı göçmenlerin cinsiyet, eğitim düzeyi gibi konularda farklı kategorilerde olması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan yaşlı Afganların 60 yaş ve üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülecek yaşlılarda yaşlılığın başlangıç yaşı belirlenirken görüşülecek toplumun sosyodemografik durumu dikkate alınmıştır. Her ne kadar kronolojik yaşlılık ile ilgili tanımlarda DSÖ 65 yaş ve üzerini, BM ise 60 yaş ve üzerini işaret etse de kronolojik yaşlanma tüm toplumlarda aynı geçerlilikte olmayabilmektedir. Nitekim gelişmiş toplumlarda kronolojik yaş önemli olsa da az gelişmiş toplumlarda aynı anlamı ifade edemeyebilmektedir. Dolayısıyla bir toplumda kimlere “yaşlı” denileceği kültüre ve zamana göre farklılık göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). BM İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne (2022) göre Afganistan az gelişmiş bir ülke olduğundan ülkede yaşlı nüfusun az olduğunu, dolayısıyla gelişmiş ülkelere kıyasla insan ömrünün daha kısa olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim istatistikler de bunu doğrular niteliktedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (2023) göre Afganistan'da beklenen hayat süresi 63,2 olup, dünya ortalamasının (73) altında kalmaktadır. Bu bilgilerden hareketle bu araştırmada görüşülen yaşlıların 60 yaşın üzerinde olması gerektiği düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında görüşülen yaşlı Afganların sosyodemografik özellikleri Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Yaşlı Afganların sosyodemografik özellikleri

Y.A.*	Cinsiyet	Yaş	M.D.*	E.S.*	Meslek	A.G.D.*	Ç.S.*	H.Y.K.S.*	G.Y.*
Y.A.-1	Erkek	60	Evli	O.Y.B.*	Emekli	8507-10.000	4	3	2017
Y.A.-2	Erkek	65	Evli	O.Y.B.*	Emekli	0-8506	8	10	2017
Y.A.-3	Erkek	61	Evli	Lisans	İşsiz	10.001-15.000	12	6	2018
Y.A.-4	Kadın	60	Evli	O.Y.B.*	Ev hanımı	10.001-15.000	12	6	2019
Y.A.-5	Kadın	60	Evli	Lise	Ev hanımı	8507-10.000	3	8	2017
Y.A.-6	Erkek	71	Evli	Lise	Diğer (G.D.İ)	8507-10.000	3	8	2018
Y.A.-7	Kadın	73	Evli	O.Y.B.*	Ev hanımı	0-8506	4	10	2017
Y.A.-8	Kadın	62	Dul	O.Y.B.*	Ev hanımı	0-8506	4	8	2015

*Y.A.: Yaşlı Afganlar, *M.D.: Medeni Durum, *E.S.: Eğitim Seviyesi, *A.G.D.: Aylık Gelir Durumu, *Ç.S.: Çocuk Sayısı, * H.Y.K.S.: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı, G.Y.: Geliş Yılı, *O.Y.B.: Okuma-yazma bilmiyor, *G.D.İ.: Geri Dönüşüm İşçisi.

Tablo 4.1.'de yaşlı Afganların dördünün kadın, dördünün erkek olduğu, yaşlarının 60 ile 73 arasında olduğu, birçoğunun evli olduğu, katılımcıların çoğunlukla okuma-yazma bilmediği ancak lise ve lisans mezunu katılımcıların da olduğu, mesleklerinin çoğunlukla ev hanımı, işsiz ya da emekli olduğu, aylık gelir durumlarının görüşmelerin yapıldığı tarihteki asgari ücret seviyesine (8506 TL) yakın olduğu ve çoğunlukla kalabalık ailelerde yaşadıkları görülmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere yaşlı Afgan katılımcılar Türkiye'ye 2015-2019 yılları arasında gelmiştir. Bazı katılımcılar göç ederken araştırmada belirlenen yaşlılık sınırının (60 yaş) altında olup göç sonrasında yaşlanmışken bazı katılımcılar ise göç ederken de yaşıdır. Ancak tüm katılımcılar göç ederken yaşlılık sınırına yakın bir yaşa sahiptir. Bu bilgilere ilaveten Y.A.-3 ile Y.A.-4 rumuzlu katılımcılar ve Y.A.-5 ile Y.A.-6 rumuzlu katılımcılar evli olup aynı evde yaşamaktadır. Bu durum katılımcıların aile ilişkilerinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Yerel toplumdan katılımcılar belirlenirken de farklı sosyodemografik özelliklerde olmasına dikkat edilmiş ve cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve eğitim düzeyi gibi konularda farklı kategorilerde olması amaçlanmıştır. Ayrıca yerel toplumdan

katılımcıların sosyal hayatlarında Afganlar ile irtibatta olmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla Afganlar ile komşu olan veya meslekleri gereği (sağlık çalışanı, öğretmen gibi) Afganlar ile sık karşılaşan bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen yerel toplumun sosyodemografik özellikleri Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Yerel toplum üyelerinin sosyodemografik özellikleri

Y.T.*	Cinsiyet	Yaş	M.D.*	E.S.*	Meslek	A.G.D.*	Ç.S.*	H.Y.K.S.*
Y.T.-1	Kadın	31	Bekâr	Lisans	Diğer (Diyetisyen)	15.000-20.000	0	1
Y.T.-2	Kadın	39	Evli	Lise	Ev hanımı	8507-10.000	4	6
Y.T.-3	Erkek	46	Evli	İlkokul	Diğer (Garson)	15.001-20.000	3	5
Y.T.-4	Erkek	60	Evli	Lisans	Öğretmen	15.001-20.000	4	5
Y.T.-5	Erkek	58	Evli	Lise	Diğer (Hasta kayıt personeli)	15.001-20.000	3	5
Y.T.-6	Kadın	35	Evli	Lisans	Öğretmen	15.001-20.000	1	2

*Y.T.: Yerel Toplum, *M.D.: Medeni Durum, *E.S.: Eğitim Seviyesi, *A.G.D.: Aylık Gelir Durumu, *Ç.S.: Çocuk Sayısı, *H.Y.K.S.: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı.

Tablo 4.2.’de araştırmada görüşülen yerel toplum üyelerinin kadın ve erkek sayılarının eşit olduğu, yaşlarının 31 ile 58 arasında değiştiği, birçoğunun evli olduğu, mesleklerinin, aylık gelir durumlarının ve hanede yaşayan kişi sayısının birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

Yaşlı Afganların ve yerel toplum üyelerinin yanı sıra araştırma kapsamında göç alanında çalışan 1 il göç uzmanı, 2 STK personeli ve 1 akademisyen ile de görüşmeler sağlanmıştır. İl göç uzmanı ile görüşmek için İçişleri Bakanlığı GİB Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı’ndan kurum izni alınmış, Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nde çalışan bir il göç uzmanı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Göç alanında çalışan STK personelleri belirlenirken ise Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden bilgi alınmış ve kendilerinden Sivas’ta göç alanında en aktif şekilde faaliyet gösteren iki STK’nın Hayat Ağacı Derneği ve İHH olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Hayat Ağacı Derneği, Sivas Belediyesi ile iş birliği içerisinde çalışan; İHH ise uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sosyal yardım dernekleridir. Hayat Ağacı Derneği’nde göç alanında çalışan ve gelen göçmenlerle

görüşmeler yapan bir sosyolog ve İHH’da ise göç alanında aktif bir şekilde sahada çalışan bir gönüllü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde göç alanında çalışan ve ders veren bir akademisyen ile görüşülmüştür. Araştırmada görüşülen göç profesyonellerinin sosyodemografik özellikleri Tablo 4.3’te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Göç profesyonellerinin sosyodemografik özellikleri

G.P.*	Cinsiyet	Yaş	M.D.*	E.S.*
G.P.-1*	Erkek	31	Evli	Lisans
G.P.-2*	Kadın	37	Evli	Lisans
G.P.-3*	Erkek	45	Evli	Lisans
G.P.-4*	Kadın	52	Evli	Doktora

*G.P.: Göç Profesyonelleri, *M.D.: Medeni Durum, *E.S.: Eğitim Seviyesi, *GP1: İl göç uzmanı, *GP2, GP3: STK personeli, *GP4: akademisyen.

Tablo 4.3.’te araştırmada görüşülen göç profesyonellerinin kadın ve erkek sayılarının eşit olduğu, yaşlarının 31 ile 52 arasında olduğu, tamamının evli olduğu ve eğitim seviyelerinin en az lisans olduğu görülmektedir.

4.3. Araştırma Uygulanırken Karşılaşılan Zorluklar

Bu araştırmada katılımcılara ulaşmada zorluklarla karşılaşılmıştır. Katılımcıların bir bölümünün hem yaşlı hem Afgan göçmenlerden oluşması örnekleme ulaşımında sınırlılıklarla karşılaşılmasına neden olmuştur. Yaşlı Afganlar Türkçe bilmediğinden dolayı katılımcılarla iletişim kurulurken zorlanılmıştır. Ancak araştırmacının az düzeyde Farsça bilmesi ve tercüman kullanılması ile dil engeli aşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmacının ulaştığı yaşlı Afganlara araştırmanın amacı anlatılmasına, gerekli izinlerin alındığı söylenilmesine rağmen araştırmaya katılım sağlamayı reddeden veya görüşmeleri erteleleyenler olmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden yaşlı Afganların bazıları ise başlangıçta araştırmaya ve araştırmacıya güven sorunu yaşamıştır. Ancak etkili bir iletişim sağlanarak bu sorun aşılmıştır. Söz konusu bu sınırlılığın yaşlı Afgan katılımcıların büyük bir kısmının Türkiye’ye kaçak yollarla giriş yapmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcılara ulaşmaya çalışılırken karşılaşılan bir diğer zorluk ise Afgan toplumunda yaşlı bireyin az sayıda bulunmasıdır. Nitekim Afganistan’da ortalama insan ömrü, dünya ortalamasının altında kalmaktadır (DSÖ, 2023). Araştırmacı, yaşlı Afganlara ulaşmaya çalışırken

kimi zaman yaşı olmayan Afgan bireylerden yola çıkmak istemiş, bu bireyler araştırmacıya “Biz pek yaşlanmayız.”, “Bizde pek yaşı olmaz.”, “Bizim insanımız genelde erken ölüyor.” gibi gerekçeler sunarak tanıdıkları yaşı Afgan olmadığını ifade etmişlerdir. Kimi zaman ise 50 yaş ve üzeri bireyleri çok yaşı birey olarak nitelendirerek araştırma kapsamında görüşülmesi için önermişler, fakat araştırmanın yaş kriterine uymamasından dolayı bu bireyler ile görüşülememiştir. Yine de söz konusu durumlar Afgan toplumunda yaşlıların oranının az olduğunu kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla yaşlılara ulaşmak araştırmada karşılaşılan bir sınırlılık olarak düşünülebilir.

Araştırmada karşılaşılan bir diğer zorluk ise ses kaydı alınmamasıdır. Araştırmanın uygulanabilmesi için T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı’ndan alınan kurum izninde görüşmeler gerçekleştirilirken ses kaydı alınmaması gerektiği belirtilmiştir. Ses kaydı alınmadığı için görüşmelerde notlar tutulmuş, bu süreçte katılımcıların sözleri notlar alınarak kayıt altına alınmıştır.

4.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan etik onay ve İçişleri Bakanlığı GİB Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı’ndan kurum izni alınan yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından oluşturulan sorulardan ve birçok farklı akademik çalışmada daha önce kullanılan sorulardan oluşmaktadır. Görüşme sorularında sosyodemografik sorular kapalı uçlu olarak hazırlanırken diğer sorular açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Araştırmacı gerekli yerlerde katılımcılara sorular ile ilgili ayrıntı almaya, açıklamaya, aydınlatmaya yönelik sonda soruları sormuştur. Yıldırım ve Şimşek (2018, s. 141)’e göre sonda sorular, verilerin zenginleştirilmesini ve derinlemesine olmasını sağlayan önemli bir etkidir. Bu sorular katılımcıya bazı noktalarda ek veri vermesi ve tam olarak anlaşılmayan açıklamalara ek açıklamalar getirmesi ile ilgili bir geri bildirim özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla nitel araştırmalarda derinlemesine veriler elde etmek için sonda sorular önem arz etmektedir.

4.5. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada Sivas ilinde yaşayan yaşlı Afganların ve yerel toplumun sosyal uyum düzeylerini belirlemek ve göç profesyonellerinin konu ile ilgili deneyimlerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Araştırmada yaşlı Afganlara ulaşırken Afganların yoğun olarak yaşadığı mahallelere gidilmiş, mahalle muhtarları ile görüşülmüştür. Ancak mahalle muhtarlarının yönlendirdiği evlerde kalan yaşlı Afganlar ya evde bulunamamış ya da sağlık sebepleri gibi sebeplerle farklı şehirlere gittikleri için kendileri ile görüşülememiştir. Daha sonra Afganlara ait bir bakkala gidilmiş ve Afgan bakkalında çalışan gençlerin yönlendirmesi ile katılımcıların bir kısmına ulaşılmıştır. Bakkalda çalışan gençlerin ulaştığı bazı yaşlılar ise görüşmeyi kabul etmemiştir. İlâveten gençlerden Afgan derneklerinin adresi istenilmiş ve dernek temsilcileri aracılığıyla yaşlı Afganlara ulaşılacak hedeflenmiştir. Ancak söz konusu derneklerin adı ve adresi gençler tarafından paylaşılmamıştır. İlâveten bir Afgan bakkalına daha gidilmiştir. Ancak bakkal kapandığı için görüşme yapılamamıştır. Sonrasında Afganların yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki okullara gidilmiştir. Okullardaki öğrenci ve öğretmenler aracılığıyla diğer yaşlı Afganlara ulaşılmıştır. Yerel toplum üyeleri ise Afganların yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki mahalle sakinleri, öğretmenler ve Afganlara hizmet veren sağlık personelleri arasından belirlenmiştir. Göç profesyonellerine ise göç kurumlarına gidilerek ulaşılmıştır. Veriler 2023 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında toplanmıştır.

Bu kapsamda 18 katılımcı ile görüşülmüş ve görüşmeler öncesinde katılımcılara Aydınlatılmış Onam Formu okutulmuş, Türkçe bilmeyen katılımcılara tercüme edilmiş ve imzalatılmıştır. Görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcılardan adı, soyadı, telefon numarası, e-posta adresi, ikametgâh adresi, dinî ve mezhebî bilgileri, etnik kökeni, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti gibi kişisel bilgileri istenilmemiş, ses ve görüntü kaydı alınmamıştır. Veriler görüşme esnasında alınan notların bilgisayar ortamına aktarılması ile deşifre edilmiştir. Görüşmelerin yapılması, verilerin deşifresi ve kodlamalar mümkün olduğunca eş zamanlı olarak yapılmıştır. Bu aşamada veriler defalarca okunmuş ve verilere aşinalık sağlanmaya çalışılmıştır.

4.6. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler tematik analiz ile analiz edilmiştir. Yaygın olarak kullanılan bir analiz çeşidi olan tematik analizin ne olduğu ve nasıl kullanıldığına ilişkin bir görüş birliği bulunmamasına rağmen tematik analizin verilerdeki örüntüleri, diğer bir deyişle temaları belirleme, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntem olduğu söylenebilir. Tematik analiz, veri setini en küçük parçalara ayırarak düzenlemeyi ve derinlemesine betimlemeyi içermektedir. Tematik analiz araştırmacının veriye aşina olması, ilk kodların oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi ile raporun hazırlanması olmak üzere altı aşamada gerçekleşmektedir (Braun ve Clarke, 2019: 875-876). Bu araştırmada veriler arasındaki örüntüler (temalar) belirlenip analiz edilmiş ve raporlanmıştır. Dolayısıyla araştırmada kullanılan analiz türünün tematik analiz olduğu söylenebilir.

Verilerin analizinde Strauss ve Corbin (1998) tarafından geliştirilen, üç aşamadan oluşan açık, eksenel ve seçici kodlama stratejilerinden faydalanılmıştır. Açık kodlama, araştırmacının ilk kodları oluşturmaya başladığı; eksenel kodlama, açık kodlama esnasında karmaşıklaşan verilerin yeniden bir araya getirildiği; seçici kodlama ise alt temaların bütünleştirildiği ve iyileştirildiği, tema ve alt temaların son düzenlemelerinin yapıldığı aşamalardır. Araştırmanın analizinde de bu sıralamaya uygun olarak kod, alt tema ve temalar oluşturulmuştur.

Araştırmada ortaya çıkan tema, alt tema ve kodların isimlendirilmesinde literatürde kullanılan kavramlar ve araştırmacı tarafından belirlenen ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca kodların isimlendirmelerinde bu kavram ve ifadelerin yanı sıra kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadelerinden de doğrudan alıntılar yapılarak yararlanılmış bu ifadeler tırnak içerisinde verilmiştir.

Verilerin analizinde MAXQDA programından yararlanılmıştır. Araştırmacı MAXQDA programını edinmiş ve kullanabilmek için eğitimlere katılmıştır. MAXQDA, nitel ve karma yöntemli veri, metin ve multimedya analizi için tasarlanmış bir bilgisayar programıdır. Bu program araştırmacıların verileri hızlı ve sistematik bir şekilde analiz etmesine olanak sağlamaktadır ve metin belgelerini, tabloları, sesleri, videoları, resimleri, tweetleri, anketleri içe aktarma, verileri saklama, okuma, düzenleme ve kodlama, verilere notlar ve açıklamalar ekleme,

belgeler arasında bağlantı kurma, bulguları görselleştirme, ses ve video dosyalarının transkripsiyonu, bulguları raporlaştırma gibi birçok özelliğe sahiptir (Marjaei ve diğ., 2019). Araştırmada verilerin analizinin hızlı ve sistematik bir şekilde yapılmasına, kod, alt tema ve temaların oluşturulmasına ve bulguların görselleştirilmesine yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle MAXQDA programı kullanılmıştır.

4.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden birisi sonuçların inandırıcılığıdır. Bu bağlamda geçerlik ve güvenilirlik araştırmalarda kullanılan en yaygın inandırıcılık ölçütleridir. Özellikle nicel araştırmalarda bu kavramlar bilimselliği belirleyen önemli öğelerdir. Nitel araştırmalarda ise nicel araştırmalarda olduğu gibi yaygın olarak kullanılan geçerlik ve güvenilirlik yöntemlerinin ve testlerinin olmayışı nitel araştırmalara yöneltilebilir bir eleştiridir. Oysa nitel araştırmalarda da geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için stratejiler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 269). Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için üçgenleme, veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılım ile uzman incelemesi stratejilerinden faydalanılmıştır. Üçgenleme, araştırmada birden fazla araştırmacı, veri kaynağı ve veri toplama yönteminin kullanılmasıdır. Veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılım, belirli bir doygunluğa ulaşınca kadar veri analizinin devam etmesi ve bu süreçte yeterli zamanın harcanmasıdır. Uzman incelemesi ise bulgular ve yorumlarla ilgili olarak uzmanlarla görüşmelerin ve tartışmaların yapılmasıdır. (Merriam, 2018, s. 221). Araştırmada üçgenleme stratejisine uygun olarak farklı veri kaynakları (yaşlı Afganlar, yerel toplum üyeleri ve göç profesyonelleri) ve farklı veri toplama yöntemleri (gözlem ve görüşme) kullanılmıştır. Veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılım stratejisine uygun olarak veriler belirli bir doygunluğa ulaşınca kadar veri toplamaya devam edilmiştir. Ayrıca uzman incelemesi stratejisine uygun olarak çalışmanın tüm aşamalarında tez danışmanı ve tez izleme kurulunun görüş ve önerileri alınmıştır.

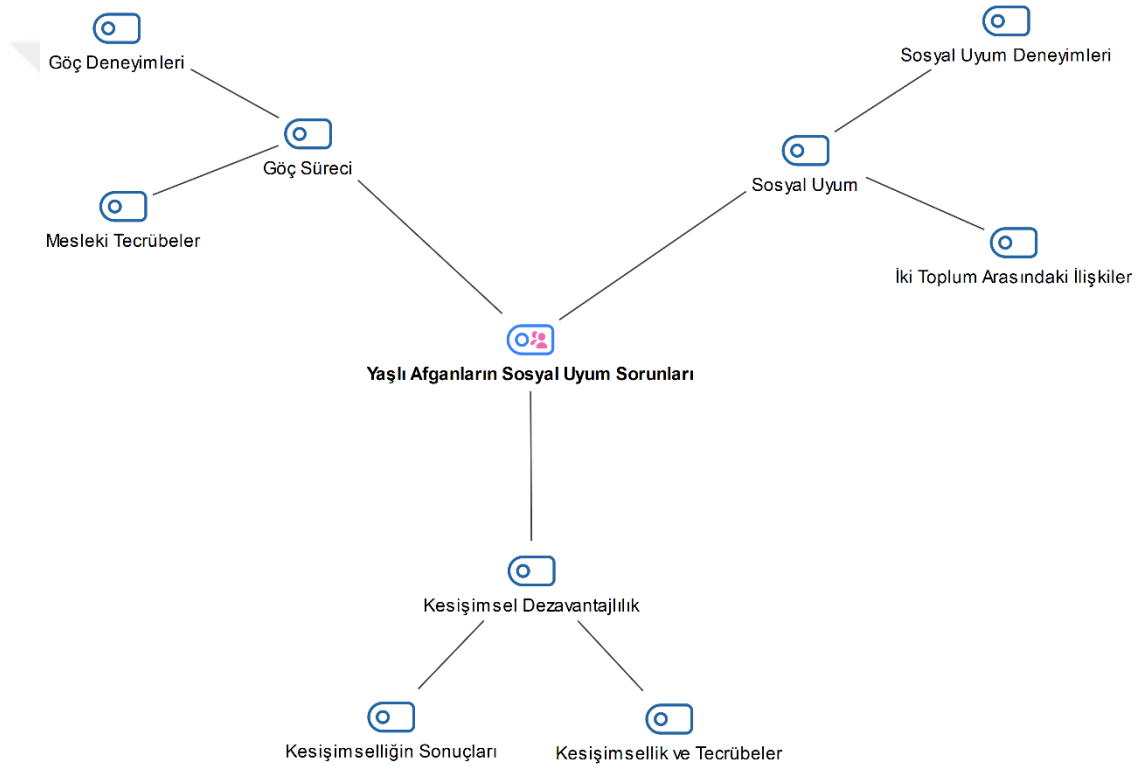
4.8. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde yaşlı Afganlardan, yerel toplumdan ve göç profesyonellerinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Araştırmada toplam 18 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların 8'i yaşlı Afgan, 6'sı yerel toplum üyesi, 4'ü göç alanında çalışan

profesyonellerden oluşmaktadır. Yaşlı Afganlar Y-1'den Y-8'e kadar; yerel toplum üyeleri YT-1'den YT-6'ya kadar; göç profesyonelleri GP-1'den GP-4'e kadar kodlanmıştır. Yaşlı Afganların tanıtıcı bilgileri Tablo 4.1'de, yerel toplum üyelerinin tanıtıcı bilgileri Tablo 4.2'de ve göç profesyonellerinin tanıtıcı bilgileri Tablo 4.3'te verilmiştir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde yanıtlar “Göç süreci”, “Sosyal uyum” ve “Kesişimsel dezavantajlılık” olmak üzere 3 başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar çalışmanın ana temalarını oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan ana ve alt temalar Şekil 4.1'de verilmiştir.



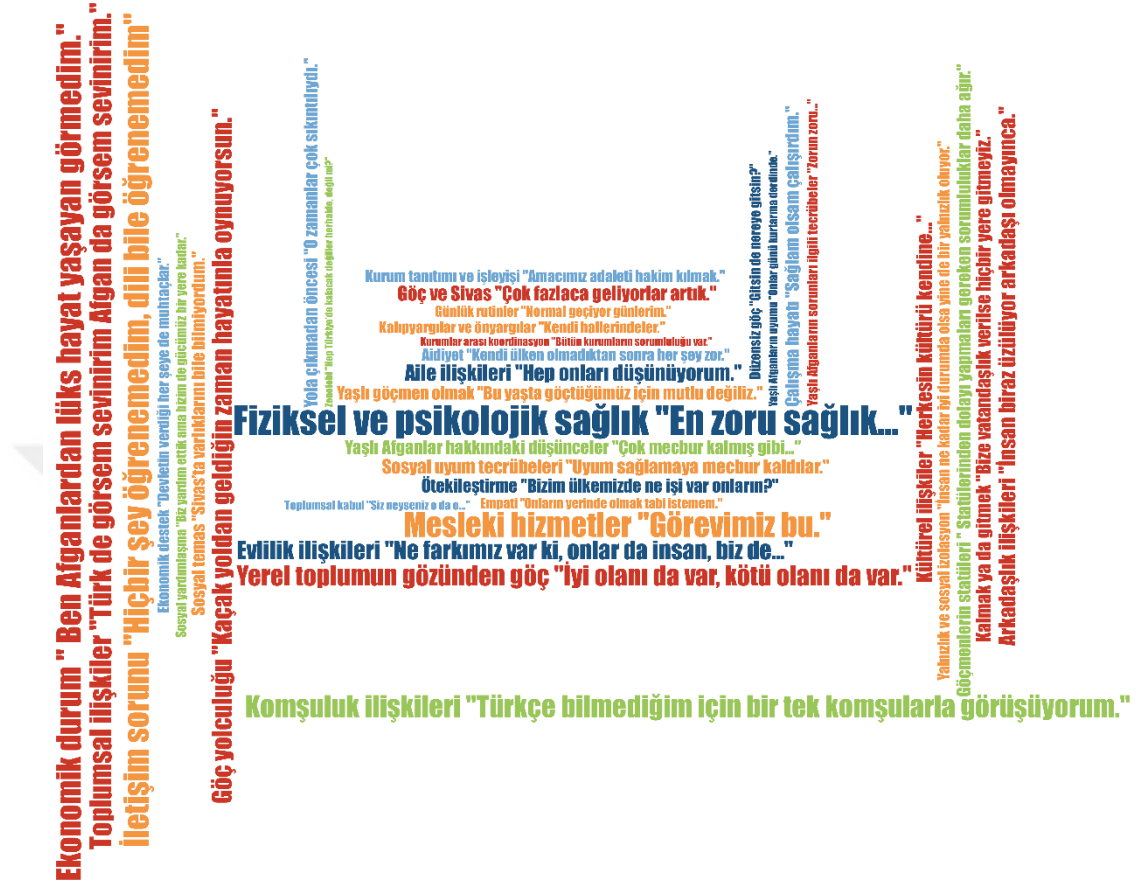
Şekil 4.1. Araştırmada kullanılan tema ve alt temalar

Yaşlı Afganların sosyal uyum sorunlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada “Göç süreci” teması “Göç deneyimleri” ve “Mesleki tecrübeler”; “Kesişimsel dezavantajlılık” teması “Kesişimselliğin sonuçları” ve “Kesişimsellik ve tecrübeler”; “Sosyal Uyum” teması “Sosyal uyum deneyimleri” ve “İki toplum arasındaki ilişkiler” alt temalarında ele alınmıştır. Araştırmanın tema, alt tema ve kodları ise Tablo 4.4’te verilmiştir:

Tablo 4.4. Araştırmanın tema, alt tema ve kodları

Tema	Alt Tema	Kod
Göç süreci	Göç deneyimleri	Yola çıkmadan öncesi “O zamanlar çok sıkıntılıydı.” Göç yolculuğu “Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun.” Göçmenlerin statüleri “Statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır.” Düzensiz göç “Gitsin de nereye gitsin?” Kalmak ya da gitmek “Bize vatandaşlık verilse hiçbir yere gitmeyiz.” Göç ve Sivas “Çok fazlaca geliyorlar artık.”
	Mesleki tecrübeler	Kurum tanıtımı ve işleyişi “Amacımız adaleti hâkim kılmak.” Mesleki hizmetler “Görevimiz bu.” Kurumlar arası koordinasyon “Bütün kurumların sorumluluğu var.” Ekonomik destek “Devletin verdiği her şeye de muhtaçlar.”
Kesişimsel Dezavantajlılık	Kesişimselliğin sonuçları	Yaşlı göçmen olmak “Bu yaşta göçtüğümüz için mutlu değiliz.” Günlük rutinler “Normal geçiyor günlerim.” Fiziksel ve psikolojik sağlık “En zoru sağlık...” Ekonomik durum “ Ben Afganlardan lüks hayat yaşayan görmedim.” Çalışma hayatı “Sağlam olsam çalışırdım.” Aile ilişkileri “Hep onları düşünüyorum.” Yalnızlık ve sosyal dışlanma “İnsan ne kadar iyi durumda olsa da yine de bir yalnızlık oluyor.” Yaşlı Afganların uyumu “Onlar günü kurtarma derdinde.”
	Kesişimsellik ve tecrübeler	Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler “Çok mecbur kalmış gibi...” Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler “Zorun zoru.”
Sosyal uyum	Sosyal uyum deneyimleri	Empati “Onların yerinde olmak tabii istemem.” Kalıp yargılar ve ön yargılar “Kendi hallerindeler.” Aidiyet “Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor...” Ötekileştirme “Bizim ülkemizde ne işi var onların?” Sosyal uyum tecrübeleri “Uyum sağlamaya mecbur kaldılar.” Toplumsal kabul “Siz neyseniz o da o.”
	İki toplum arasındaki ilişkiler	Sosyal temas “Sivas’ta varlıklarını bile bilmiyordum.” Yerel toplumun gözünden göç “İyi olanı da var, kötü olanı da var.” Sosyal yardımlaşma “Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar.” İletişim sorunu “Hiçbir şey öğrenemedim, dili bile öğrenemedim.” Kültürel ilişkiler “Herkesin kültürü kendine.” Evlilik ilişkileri “Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de.” Arkadaşlık ilişkileri “İnsan biraz üzülüyor arkadaşı olmayınca.” Komşuluk ilişkileri “Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum.” Toplumsal ilişkiler “Türk de görsem sevinirim Afgan da görsem sevinirim.”

Araştırmada ortaya çıkan kodların kullanım yoğunluğuna göre dağılımı Şekil 4.2’te verilmiştir:

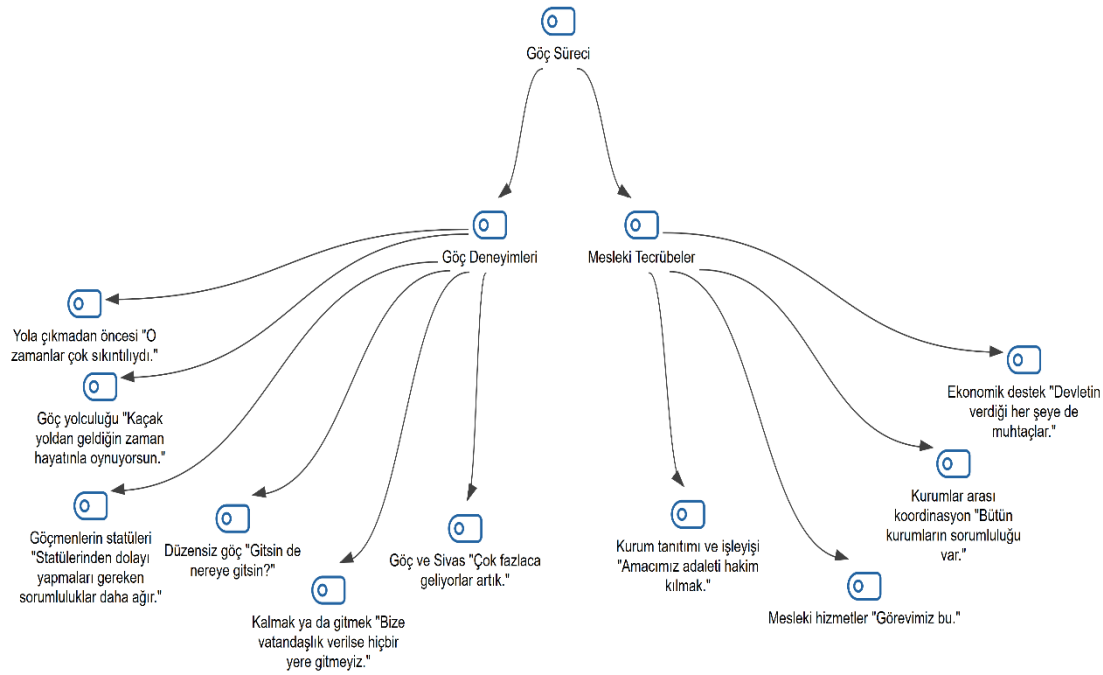


Şekil 4.2. Kod bulutu

Kod bulutunda büyük puntolu kodlar daha yoğun kullanılan kodlardır. Punto büyüklüğü küçüldükçe kodların kullanımı azalmaktadır. Buna göre en yoğun kullanılan kod "Fiziksel ve psikolojik sağlık" kodudur. "Toplumsal ilişkiler", "Komşuluk ilişkileri", "Ekonomik durum", "Mesleki hizmetler", "Göç yolculuğu" ve "İletişim sorunu" kodları da araştırmada yoğun olarak kullanılan diğer kodlardır. Diğer kodlar ise kullanım yoğunluğuna göre boyutlandırılmıştır.

4.8.1. Göç süreci

"Göç süreci" temasında yaşlı Afganların göç sürecinde yaşadığı deneyimlere, karşılaştıkları sorunlara ve yerel toplumla göç profesyonellerinin bu sürece ilişkin tecrübe ve gözlemlerine yer verilmiştir. "Göç süreci" temasına ait alt tema ve kodlar Şekil 4.3'te gösterilmiştir:



Şekil 4.3. “Göç Süreci” temasına ait alt tema ve kodlar

Şekil 4.3’te görüldüğü üzere “Göç süreci” teması “Göç deneyimleri” ve “Mesleki tecrübeler” olmak üzere iki alt temada incelenmiştir. “Göç deneyimleri” alt teması altı koddan, “Mesleki tecrübeler” kodu dört koddan oluşmaktadır. Bu kodların katılımcı gruplarına göre dağılımı Şekil 4.4.’teki kod matris haritasında verilmiştir:

Kod Sistemi	Yerel Toplum	Göç Profesyonelleri	Yaşlı Afganlar	TOPLAM
▼ Göç Süreci				0
▼ Göç Deneyimleri				0
Yola çıkmadan öncesi "O zamanlar çok sıkıntılıydı."		•	•	13
Göç yolculuğu "Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun."	•	•	•	24
Göçmenlerin statüleri "Statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır."	•	•		14
Düzensiz göç "Gitsin de nereye gitsin?"	•	•	•	9
Kalmak ya da gitmek "Bize vatandaşlık verilse hiçbir yere gitmeyiz."	•	•	•	16
Göç ve Sivas "Çok fazlaca geliyorlar artık."	•	•		16
▼ Mesleki Tecrübeler				0
Kurum tanıtımı ve işleyişi "Amacımız adaleti hakim kılmak."		•		11
Mesleki hizmetler "Görevimiz bu."		•		32
Kurumlar arası koordinasyon "Bütün kurumların sorumluluğu var."		•		5
Ekonomik destek "Devletin verdiği her şeye de muhtaçlar."	•	•	•	11
Σ TOPLAM	18	84	49	151

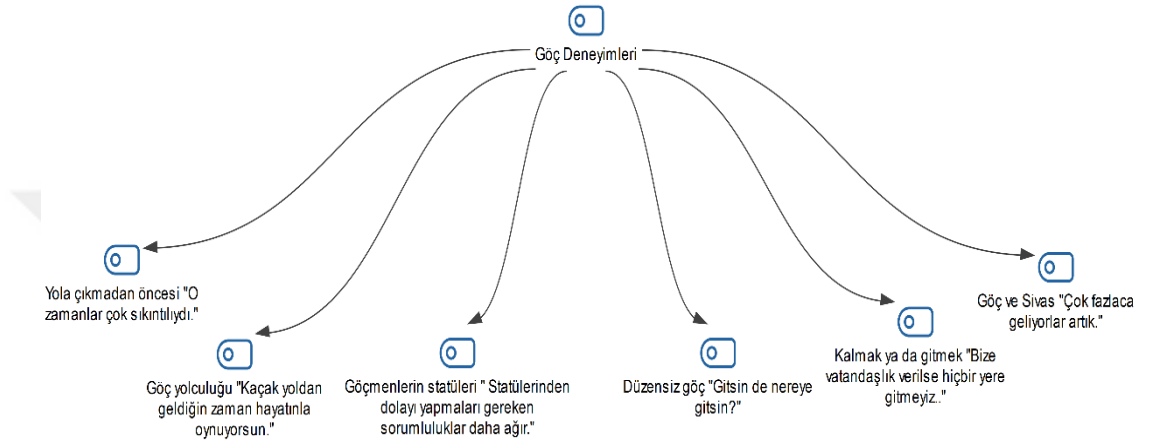
Şekil 4.4. “Göç Süreci” temasına ait kod matris haritası

Şekil 4.4’te görüldüğü üzere yaşlı Afganların ifadeleri çoğunlukla “Göç deneyimleri” alt temasında yoğunlaşırken göç profesyonellerinin ifadeleri “Mesleki tecrübeler” alt temasında yoğunlaşmaktadır. Bu durum “Göç deneyimleri” kodunun yaşlı Afganların göç sürecindeki deneyimlerini ve bu deneyimlerle ilgili yerel toplumun

ve göç profesyonellerinin gözlemlerini, “Mesleki tecrübeler” kodunun ise göç profesyonellerinin göç alanındaki tecrübelerini içermesinden kaynaklanmaktadır.

4.8.1.1. Göç deneyimleri

“Göç deneyimleri” alt teması; göçün bir süreç olduğu düşüncesinden hareketle katılımcıların göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasındaki deneyimlerini içermektedir. Göç deneyimlerine ait kodlar Şekil 4.5’te verilmiştir.



Şekil 4.5. “Göç Deneyimleri” alt temasına ait kodlar

4.8.1.1.1. Yola çıkmadan öncesi “O zamanlar çok sıkıntılıydı.”

“Göç deneyimleri alt temasında sunulacak ilk kod “Yola çıkmadan öncesi”dir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-8 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “O zamanlar çok sıkıntılıydı.” ifadesidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere bu kod altında yaşlı Afganların Türkiye’ye gelmeden önceki süreçte edindiği deneyimler ve yaşadığı problemler açıklanacaktır.

Göç öncesinde yaşanan deneyimler, göçün nedenlerini ve bireyin göç sürecinden etkilenme düzeyini anlamayı sağlayacaktır. Çünkü göç sürecinde yaşanan travmatik deneyimlerin büyük çoğunluğu, göç öncesinde yaşanan deneyimlerle ilişkilidir (Doğan ve Buz, 2022, s. 2806). Göç öncesi süreci ve göçün nedenlerini G.P.-3 rumuzlu katılımcı “Biz görüşmelerimizde geliş sebeplerini sorabiliyoruz. Yani Afganistan’daki arazilerin yetersizliği ya da kalabalık ailelerden dolayı kan davalarının olması, bir de sürekli terör gruplarının aktif hale gelmesi, dış müdahalelerin olması, ekonomik yetersizlikler, bir de gittikleri ülkelerin cazibe sunması bu göçü tetikleyebiliyor. Tabii şu da var. Afganistan’dan niye bu kadar göç

gelebiliyor? Çünkü arada çok ciddi kilometre farkları var. Bizim kültürümüzde belki dinî benzerlik olsa da ciddi kültürel farklılıklar var. Bu kültürel farklılıklar olmasına rağmen Türkiye yaşanabilir bir ülke olarak gözüktüğü için, İran, Irak ya da Suriye gibi bölge ülkelerinin daha problemliliğinden dolayı Türkiye tercih ediliyor.” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı ifadesinden de anlaşılacağı üzere gidilecek ülkenin yaşanabilir bir ülke olarak görülmesi çekici bir faktör olarak göçün nedeni olabileceği gibi göç öncesi süreçte yaşanan olumsuz deneyimler de itici bir faktör olarak göçe neden olabilmektedir. Dolayısıyla yola çıkmadan önce yaşanan deneyimleri anlamak göçün itici nedenlerini anlamamızı sağlayacaktır.

Yaşlı Afganlar göç öncesinde kendilerinin veya yakınlarının can güvenliği ile ilgili tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. Bu risk ile ilgili katılımcıların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden Afganistan’da Emniyette çalışıyordum. Taliban’la savaştım. Bomba patladı, baya yaralandım. Sonra milletvekilliği için başvurduğum, milletvekili oldum. Afganistan’da durumumuz çok iyiydi. Bir sıkıntımız yoktu. Ekonomik açıdan da çok iyiydik. Evimiz, arabamız vardı. İşim vardı. Afganistan’da milletvekiliydim. İyiydi yani durumumuz. Bir sıkıntı yoktu. Çocuklarımla, eşimle birlikte yaşıyordum. Orada çocuklarım okuyordu. En büyük oğlum emniyet müdürüydü. Onun da arabasına bomba koydular. O da ayağından yaralandı. Bomba patladığında çok yaralandım. Çok yaralarım var, bombadan dolayı saçma kaldı, çıkaramadılar (boynunu gösteriyor.). Türkiye’de de tedaviye başladık da burada da çıkaramadılar. Damarlarıma zarar veriyor diye çıkarmadılar. Çok hareket edemiyorum, hala da var. Şeker hastasıydım aynı zamanda. Orada maddi olarak iyiydik, hiçbir sıkıntımız yoktu ama güvenliğimiz yoktu. Çocuklarımla kaçırılma tehlikesi vardı. Hatta dokuz yaşında oğlumu kaçırmaya çalıştılar. Ondan sonra zaten Türkiye’ye geldim. İlk geldiğim zaman bir tane çocuğumu getirdim. O da psikolojik olarak çok kötüydü. Hep evde saklandığı için çocuğun durumu kötüydü. O çocuğu getirirken yanımda getirdim. Can güvenliğimiz hiç yoktu Afganistan’da.” (Y.A.-3).

“Y.A.-5: Çok kötü, çok kötü... (Gözleri doldu). 10 yaşındayken babam şehit oldu. 22 yaşındayken kocam şehit oldu. Üç kere yetimleri topladım baktım. Çocuklarımla da vardı. Hep savaş oluyordu. Durmuyordu hiç. Hiç kimse birbirini ile haberleşemiyordu. Üç yıl Afganistan’da bir hastanede çalıştım. Temizlik yapıyordum. (...) O sırada

Taliban bana çalışmamam için zorluk çıkardı. Sonra diğer eşimle tanıştım, ikinci evliliğimi yaptım. Üç yıl İran'da da kaldık. Yani Afganistan çok kötüydü. Hiç uyuyamıyorduk. Gözümüze uyku girmiyordu. Her an savaş olabilir diye korkuyorduk. Oradayken sağlık sorunum yoktu. İyiydim.

Araştırmacı: Yetimlerden bahsettiniz. Yetimlerin ailesinin kim olduğunu ve nasıl vefat ettiklerini söyleyebilir misiniz?

Y.A.-5: Kızımın damadım pazara gitmişlerdi bir şeyler almaya. Pazara bomba attılar. Onlar orada vefat ettiler.”

“Afganistan’da ben okula başladığımdan şu zamana kadar savaş var. Orası iyi değil. Oradayken çiftçi idim. Para karşılığında çalışmıyordum, ekmek parasına çalışıyordum. (...) Üç buçuk, dört yıl Taliban beni esir aldı. O zamanlar çok işkence yapıyorlardı. Aç karnına çalıştırıyorlardı. Afganistan’ın askerlerini gözümün önünde idam ettiler, silahla kafalarına vuruyorlardı. İşkence ederek öldürüyorlardı.” (Y.A.-6).

“Afganistan’da çocuklarımla, torunlarımla birlikte yaşıyorduk. Sadece oğlum çalışıyordu, başka çalışan yoktu. Üç oğlum var. Sadece birisi yaşıyor. Afganistan’da iki oğlum askere gitmişlerdi, şehit oldular. Orada ekonomik sıkıntımız yoktu. Ama can güvenliğimiz yoktu. Taliban geldikten sonra düşmandan rahat edemedik. Oradayken şeker hastalığım vardı, çocuklar şehit olunca sıkıntıdan hasta oldum.” (Y.A.-7).

“O zamanlar çok sıkıntılıydı. Kendim çalışıyordum, her işi kendim yapıyordum. Eşim vefat etmişti. Taliban esir almıştı, eşim korkmuş, korkudan vefat etti. (...) Afganistan’da sıkıntılarımız vardı. Eşimin düşmanları vardı. Zaten o yüzden kendisi vefat etti. Bir oğlum da kayboldu. O yüzden artık orada yaşamamaya karar verdik. Afganistan’ı terk etmek zorundaydık. Diğer oğullarım için geldim. Bir oğlum zaten kayboldu. Üç tane kaldı. Onlara da bir şey olmasın diye buraya geldik” (Y.A.-8).

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere yaşlı Afganlar göç öncesinde kendilerinin ve ailelerinin can güvenliği ile ilgili kaygılar yaşamış veya yakınlarını kaybetmişlerdir. Bu sorunların yanı sıra kimi katılımcılar Afganistan’da ekonomik durumunun kötü olduğunu veya sağlık sorunlarının Afganistan’dayken de olduğunu ifade etmiştir. Örneğin;

“Y.A.-5: Orada ben çalışmama rağmen hiçbir şey yetmiyordu. Kuru ekmek bile bulamıyorduk.

(...)

Araştırmacı: Şu anda ekonomik durumunuz nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek ekonomik duruma sahip misiniz?

Y.A.-5.: Yetmiyor. Üç yetime bakıyorum. Bir komşumuz üç yetime bakıyoruz diye aylık para falan veriyor. Eve makarna, gıda falan getiriyor. Ama Afganistan’da öyle günler geçirdik ki. Ona göre iyi.” (Y.A.-5).

“O zamanlar da belim, ayaklarım ağrıyordu.” (Y.A.-8).

Buna rağmen kimi katılımcılar Afganistan’da maddi durumlarının iyi olduğunu, sağlık sorunları ile az karşılaştıklarını ve daha iyi standartlarda yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin;

“Y.A.-1: Orada Faryab’da yaşıyorduk. Oradayken düzenimiz iyiydi. Çiftçilik yapıyorduk. Yani iyiydik. Ailemle birlikte yaşıyordum. Oradayken çocuklarımın hepsi küçüktü. Burada da inşaatlarda falan çalışıyorlar. Afganistan’dayken sağlık durumum iyiydi. Şimdi psikolojik hastalıklarım var, beyin hastalığım var, bir de bacağım ağrıyor.

Araştırmacı: Oradaki hayatınızla ilgili başka söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Y.A.-1: Düzenimiz iyiydi. Taliban geldi. Orayı karıştırdı. Ondan sonra kötü duruma geldik. Hepsi bu.” (Y.A.-1).

“İnşaatta çalışıyordum. Gelir durumum Afganistan’da normaldi, bir sıkıntım yoktu. Afganistan’da sağlık durumum iyiydi. Buraya geldikten sonra şeker hastalığı, kalp hastalığı çıktı. Afganistan’da çocuklarım küçüktü, çalışmıyordu. Okula gidiyorlardı. Orada iki eşim vardı, birisi öldü, birisi yaşıyor.” (Y.A.-2).

“Oradayken ekonomik olarak daha iyi durumdaydık.” (Y.A.-3).

“Normal bir hayat yaşıyorduk. Hep evdeydik. Taliban gelmeden önce kendi ülkemizde çok mutlu bir şekilde yaşıyorduk. Çok fazla bir sıkıntımız yoktu. Çocuklarım oradayken küçüktü. Yalnızca en büyük oğlum ve eşim çalışıyordu. Afganistan’dayken sağlık durumum iyiydi, bir sıkıntım yoktu. Buraya geldikten sonra yüksek tansiyonum çıktı.” (Y.A.-4).

“Afganistan’da evimiz vardı. Durumumuz iyiydi.” (Y.A.-7).

“Afganistan’da terziyim. Terzi dükkânında çalışıyordum. Gelir durumumuz normaldi. Çocuklarımla birlikte yaşıyorduk. Çocuklarım o zaman küçüktü. Onlar o zamanlar küçük olduğu için çalışmıyorlardı.” (Y.A.-8).

Katılımcıların ülkelerindeki savaştan ve terör saldırılarından dolayı hem kendilerinin hem de ailelerinin can güvenliklerinin tehlikeye girdiği katılımcı ifadelerinde yer almaktadır. Ayrıca kimi katılımcılar bu süreçte yakınlarını kaybettiğini de ifade etmiştir. Bu durumun sonucunda göç etmek zorunda kalan katılımcılar arasında göç öncesinde ekonomik durumu daha kötü olanlar olmakla birlikte katılımcılar ekonomik sorunlarla yoğunluklu olarak göç sonrasında karşılaşmıştır. Nitekim katılımcıların göç öncesinde sahip oldukları mal varlıklarını Afganistan’da bıraktıkları ve Türkiye’de bu mal varlıkları olmadan hayatlarını sürdürmek zorunda oldukları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca Afganistan’dayken de sağlık sorunları yaşayan katılımcılar olmasına karşın katılımcıların çoğunluğu sağlık durumlarının göç öncesine kıyasla göç sonrasında daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla yoğunluklu olarak yola çıkmadan öncesinde yaşlı Afganların karşılaşmış olduğu en önemli sorunun kendilerinin ve ailelerinin can güvenliği ile ilgili kaygılar olduğu ancak göç sonrasına kıyasla göç öncesinde sağlık durumlarının ve ekonomik koşullarının daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

4.8.1.1.2. Göç yolculuğu “Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun.”

“Göç deneyimleri” alt teması altında sunulacak diğer bir kod “Göç yolculuğu” kodudur. Bu kodu en iyi temsil eden ifadenin Y.A.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan *“Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun.”* ifadesi olduğu düşünülmüştür. Söz konusu ifadeden de anlaşılacağı üzere bu kod, göç yolculuğunda katılımcıların yaşadığı deneyimleri açıklamaktadır. Özellikle yasal olmayan yollardan Türkiye’ye giriş yapan Afganların göç yolculuğunda pek çok risk ile karşılaştığı katılımcı ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Örneğin Y.A.-3 rumuzlu katılımcı bu durum ile ilgili *“Türkiye’ye kaçak gelenler çok sıkıntı çekiyor. Kızım kaçak geldi, çok zor geldi mesela. Hatta bir ay Pakistan’a gitti, Pakistan’dan İran’a gitti. İran’dan Türkiye’ye geldi. Bütün süreçte yürüyerek geldiler. Zorlandılar. Ama vize ile gelenler o kadar sıkıntı çekmiyor. Biz uçakla geldik. Sadece dil bilmiyoruz, yaşam tarzı farklı. Onun dışında çok sıkıntı yaşamadık. Bir de maddi durumumuz da*

iyiydi. Onun için çok sıkıntı yaşamadık. Geldik burada ev aldık.” ifadelerini kullanmıştır. Görüldüğü üzere yasal yollarla göç eden Afganlar göç sırasında önemli sorunlarla karşılaşmazken yasal olmayan yollarla göç edenler pek çok sorunla karşılaşabilmektedir. Bu durum ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Kaçak geldik. İran üzerinden geldik. Önce Pakistan sonra İran’dan geldik. Van’dan Türkiye’ye giriş yaptık. (...) Zordu. Polisler ateş ediyor, bir de hırsızlar var. Çantalarımı hırsız çaldı. Zor bir yoldu. Kaçak yoldan geldiğin zaman hayatınla oynuyorsun. Hayati tehliken var.” (Y.A.-2).

“Üç saat yürüdüm, pek iyi hissetmedim. Zorlandım.” (Y.A.-6).

“Kaçak yolla geldik. Çok zordu. Ata binerek on gün boyunca yol geldik. Çocuklarım, torunlarım hep beraber geldik. ... Çok zor. Ata binmiştik, oğlum ve gelinim beni patenle çekerek getirdi. ... Yolda gelirken ben ve eşim iki defa attan düştük. Yol çok zordu. Torunum, çocuklarım da düşeyazdı.” (Y.A.-7).

“Kaçak geldik. Kaçak gelince yürüyerek geliniyor. Yürüdük. Önce İran’a, sonra Türkiye’ye geldik. ... Yolda çok sıkıntı çektik (gülüyor). Çok zor. Mesela gelirken yolda bir deniz vardı. Denizden geçmemiz gerekiyordu. Az kaldı boğuluyordum. Bir adam beni kurtardı. O adam olmasaydı boğulmuştum. (gülüyor) ... Tabii, o zamanlar da ayaklarım ağrıyordu. Yürüyerek gelirken çok zorlandım. Çok sıkıntı çektik. İran’da oğluma bıçakla saldırdılar. Gelirken bizi iki kez polisler yakaladı. Türk polisler bir şey demedi, bize iyi davrandılar. Çocuklara sıcak su, süt verdiler. İran’da daha kötü davranıyorlar. Onlar bizi yakalasa hemen Afganistan’a gönderirlerdi. Ama yine de Türk polisler yakaladı, bir şey demediler.” (Y.A.-8).

Göç yolculuğunda yaşanan sıkıntılara yönelik yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin öne çıkan ifadeleri ise şu şekildedir:

“Hani diyorlar ya Suriyeliler gitsin, Afganlar gitsin. Gitsin de nereye gitsin? Ülkeleri onları korumuyor ki. Bir askerî sistemleri yok galiba, zaten olsa da bunlara karşı savaşıyor, halka karşı savaşıyor. O da kötü bir durum... Düşünsene yandaki evdeki kız kardeşiniz, yani bunu ilk gelenlerden duydum ben, patladı, bomba atıldı ve kız kardeşim gözümün önünde öldü dedi. Yani bu durumda ölünece önce ağlarsınız, sonra ben ölmek için ne yaparım diye düşünüyorsunuz, tabii kaçarsınız. Ve o kadar

zor bir kaçış ki, emin olun böyle anlatıyorlar ben hayal bile edemiyorum. Yürüyüş ile. Araç yok, bir şey yok, yürüyüş ile. (...) Yani hani paramparça gelmişler. Çocukların bir kısmı gelmiş, başka birileri ile başka bireylerle gelmiş, kendileri başka bir şeyle gelmiş ve inanın bu geliş uçakla hop diye, arabayla, araçla falan değil yani. Zor koşullar altında gelmişler.” (Y.T.-2).

“Hepsini göstermeseler de bize gösterdiklerinden çok daha fazlası var onlarda. Belli oluyor. Annesi babası yanında olmayanlar da çok. Mesela dayısıyla gelmişler. Anne babası Suriye’de, Afganistan’da kalmış. Dayısı getirmiş, toplamış çocukları. Gençler gelmişler. Ya da işte kimisi annesiyle gelmiş, babası yok. Kimi dedesiyle, aile büyükleriyle bir arada gelmiş. Çoğu da parçalanmış, parça parça gelmişler veya buluşamıyorlar. Mesela onlar Erzurum’da kalıyor, hayat kuruyor. Bunlar tutunamıyor, bu tarafa geliyorlar. Öyle de oluyor.” (Y.T.-6).

“Bugün görüyorsunuz Avrupa’ya gitmek isteyen mültecileri Yunanistan denize itiyor, almıyor. Gidin, ölün ya da ne yaparsanız yapın, buraya gelmeyin de diyor. Hatta ben bazı Afganlarla görüştüğümde siz nasıl geldiniz, Türkiye uzak değil mi, İran’a niye gitmediniz diye sorduğum zaman İran askerleri sınırda bize silah doğrultuyor. Ya geri dönün ya Türkiye’ye gidin yoksa burada öleceksiniz diyor. Vadilerde, tepelerde çok ölen mültecilerden bahsediliyor. Kurşunlanmış ya da sürüklenmiş, düşmüş birçok kişiden de bahsediliyor gelirken yollarda. Çünkü kaçak göçmenlerle ilgili uluslararası yollarda ciddi pazarlar var. İnsanlar bulundukları coğrafyadan kaçmak için ciddi paralar ödüyor. Böyle de bir durum var.” (G.P.-3).

Katılımcı ifadelerinden de anlaşıldığı üzere göç yolculuğu yasal olmayan yollarla gelen Afganlar için oldukça riskli geçmektedir. Yaşlı Afganlar bu süreçte hayatlarını riske atacak tehlikelerle karşılaşabilmektedir. Nitekim bu süreç kimi zaman uzun süren yürüyüşleri, kimi zaman deniz üzerinden geçmeyi, kimi zaman ise ata binmeyi gerektirmiştir. Ayrıca bu süreçte kimi katılımcılar güvenlik önlemleri ile karşılaşmıştır. Kimi katılımcılar ise mallarını, eşyalarını çaldırma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşlı Afganlar için tüm bu sorunlara yaşlılık sorunları da eklenmiştir. Nitekim Y.A.-1 rumuzlu katılımcı bu durum ile ilgili “Göç etmek zordu. Bir yandan yürüyorsun. Bir anda yağmur basıyor, kar basıyor. Yola çıkmadan önce iyiydim. Ama yola çıktığımız zaman havalar soğuktu. Yola çıktıktan sonra hastalanmaya başladım. Şimdiye kadar geçmedi.” ifadelerini kullanmıştır.

Görüldüğü üzere göç yolculuğu yaşlı Afganlar için oldukça büyük tehlikeleri içermekte ve yaşlılık sorunlarını pekiştirmektedir. Göç yolculuğundaki tehlikeler ve ortaya çıkması muhtemel olan sorunlar düşünüldüğünde yaşlı Afganların göç etmeye mecbur kaldıkları ve bu tehlikeleri ve sorunları göze aldıkları söylenilebilir.

4.8.1.1.3. Göçmenlerin statüleri “Statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır.”

“Göç deneyimleri” alt temasına ait diğer bir kod ise “Göçmenlerin statüleri” kodudur. Bu kodu en iyi G.P.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır.” ifadesinin temsil ettiği düşünülmektedir. Bu kod altında Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyeli, Afgan ve diğer uyruklu göçmenlerin statü farklılıkları yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin ifadeleri ile açıklanacaktır. Farklı statüdeki göçmenlere yönelik İl Göç İdarelerinde sunulan hizmetlerle ilgili G.P.-1 rumuzlu katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Araştırmacı: Uluslararası koruma talebine başvuran bir Afgan geldiği zaman neler yapıyorsunuz?”

G.P.-1: Yani hiç kaydı olmayan birisi ile ilgili diyorsanız eğer hiçbir kaydı yoktur, kişi ülkeye yasal olmayan yollarla giriş yapmış, Türkiye’de genel olarak şöyle söylüyorlar, bizi uluslararası koruma kapsamına alın diyemiyorlar, çünkü uluslararası korumanın ne olduğunu bilmiyorlar. Onlar eski tabirle sığınma başvurusunda bulunmak istiyoruz diye talepte bulunuyorlar. Onların taleplerini biz resmî hale getiriyoruz. Çünkü biz resmî bir talep olmayınca bir talep olmuş sayılmıyor. “Ben geldim, kimlik istiyorum.” diyebiliyorlar ama biz bunu yasal hale getiriyoruz. Şu anda ben o birimde çalışmıyorum ama o birimde çalıştığım dönemlerde böyleydi. Çok değiştiğini zannetmiyorum. Gelen kişileri sıraya koyuyoruz çünkü ciddi manada bir talep var. O talepleri karşılamak için gelenlerin ön görüşmelerini alıyoruz, onları sıraya koyuyoruz, peyderpey çağırıp görüşmelerini bir tercüman eşliğinde alıyoruz.

Araştırmacı: Geçici koruma başvurularında nasıl bir yol izliyorsunuz?”

G.P.-1: Geçici korumada işleyiş biraz daha farklı... Onların statüleri biraz daha farklı oluyor. Geçici koruma kapsamına alınan bir Suriyeli ülkesine gönüllü olarak

dönene kadar veya herhangi bir sebepten ötürü geçici koruma statüsü iptal edilene kadar veya sonlandırılana kadar -onların sebepleri var- kişinin Türkiye’de yasal kalış hakkı devam ediyor. Ama uluslararası koruma başvurusunda bulunan bir kişi için daha sonrasında bizim ilgili mevzuatlarımız gereği -kanunumuz başta olmak üzere- orada kişi ile ilgili değerlendirme yapıyoruz. Ben kendi ülkemden şu sebeplerle buraya geldim diye iddialarda bulunuyor, biz bu iddiaları araştırıyoruz. Elimizde menşei ülke raporları var. Göç İdaresi Başkanlığı’nın kurmuş olduğu, akademik ağırlıklı çalışmaların yer aldığı o ülke ile alakalı raporlar var. Ülkelerin düzenlemiş olduğu raporlar var, uluslararası STK’ların, kurum ve kuruluşların düzenlemiş olduğu raporlar var. Onlar üzerinden değerlendirmeleri okuyoruz. Kişinin başvurusunu ona göre değerlendiriyoruz. Ya başvurusunu değerlendiriyoruz, şartlı mülteci statüsü veriyoruz veya reddediyoruz. Sonrasında tabii kişinin Türkiye’de yasal kalış hakkı kalmıyor. Mahkeme süreci başlıyor yapmış olduğumuz bu işlemlerden dolayı. Kişi mahkemeye başvuru yaparsa tabii, başvurmazsa zaten hakkındaki karar kesinleşmiş oluyor. (...) Bir de ikamet izni var. İkamet izninde de şöyle... İkamette Türkiye’ye yasal giriş yapmış olan –herhangi bir uyruk olabilir fark etmez- o uyrukluların ülkeleri ile kendi ülkemiz arasında yapılan vize anlaşmaları, Türkiye’de yasal kalışlarına ilişkin ülkeler arasındaki anlaşmalar çerçevesinde kişileri alıyoruz değerlendirmesini yapıyoruz. İkamet izni biraz daha detaylı... Öğrenciler için ayrı bir ikamet izni türümüz var. Aile, evlilik bağı olanların ikamet izni farklı oluyor. Çalışma izni kapsamında gelenlerin aileleri ile olan bağları farklı oluyor. İkamete her ülke vatandaşı başvurabilir ama Türkiye’ye yasal giriş yapmış olması gerekir. Yasal girişten kastımız nedir? Pasaport veya pasaport yerine geçen bir belgeyi ibraz etmiş olarak Türkiye’ye giriş yapmış olması lazım. Ama ikamet iznini alırken pasaport şartını koyuyoruz. Pasaport olmadan bir kişinin ikamet iznini alamıyoruz. Bildiğim kadarıyla Gürcistan, Azerbaycan, Ukrayna’ya kimliklerimizle giriş çıkış yapabiliyoruz. Kimlikle gelen biri oturma izni alamıyor. Sadece Türkiye’de yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde ne kadar kalabiliyorsa, vize muafiyeti ne kadarsa o kadar kalabiliyor. Ama oturma izni almak istiyorsa pasaport ile gelmiş olması lazım. Bir de düzensiz göçmenler var. Düzensiz göçmenler ülkemize illegal giriş yapan veya yasal bir statüsü varken o statüsü iptal edilen, yasal kalış hakkını kaybeden kişilerdir. Bunları da mümkün mertebe bizim mevzuatta geçen işlemler var, onları yapıp ya doğrudan ülkelere göndermeye çalışıyoruz. Eğer

bunu yapamazsak da Göç İdaresine bağlı bazı illerde Geri Gönderme Merkezlerimiz var. Geçici bekletme alanları diyelim. Geçici misafirhane de diyebiliriz. Oralara sevkini sağlıyoruz başkanlık marifetiyle. Sonrasında oradan gerekli işlemler yapılıyor.” (G.P.-1).

STK’lar ise farklı statüdeki göçmenlere benzer hizmetler sağlamaktadır. Bu durumu göç profesyoneli katılımcılar şu ifadelerle açıklamıştır:

“Gelenlerin eğitim durumu, statüsü, uyruğu bizim için çok fark etmiyor. Bizim için onların hiçbir önemi yok. Onları sadece kayıt altında bulundurmak için yazıyoruz. ... Yoksa Suriyeli ya da Afganistan’dan gelmesinin bizim için hiçbir manası yok. Bizim için bir önemi yok. Nereden geldiğinin bir önemi yok. Pakistan’dan da gelse, Amerika Birleşik Devletleri’nden de gelse, Hiroşima’dan da gelse bir anlamı yok yani. Mülteci mültecidir. Daha doğrusu muhacir muhacirdir diyelim.” (G.P.-2).

“Hemen hemen biz kurumsal olarak benzer çalışmalar yapıyoruz.” (G.P.-3).

Göç alanında çalışan bir akademisyen olan G.P.-4 rumuzlu katılımcı ise çalışmalarının çoğunlukla Suriyelilerle ilgili olduğunu, Türkiye’ye gelen farklı uyruktaki göçmenlerin statü farklılıklarından dolayı içinde bulundukları durumların farklılaştığını şu ifadelerle açıklamıştır:

“Daha çok Suriyelilere yönelik (çalışmalarım mevcut)... 2011 yılından itibaren Suriyelilerin kitlesel olarak gelmeleri göçmenlerle ilgili çalışmalarda genellikle Suriyelilere odaklanmayı gerektirdi. Afganların göç durumu öyle olmadı. Çünkü Afganlar yavaş yavaş çoğaldılar, yavaş yavaş geldiler. Kitlesel bir göç durumu ile karşı karşıya kalmamamız Afganlardan ziyade yoğun bir şekilde gelen Suriyelilere odaklanmayı gerektirdi. Medyanın da daha çok Suriyelilerle ilgili yayınlar yapması, genellikle göç politikalarının Suriyelilerin gelişi ile daha da değiştirilmesi, düzenlenmesi de sosyal bilimcileri Suriyelilere yönlendirdi. Dolayısıyla Afganlarla ilgili çalışmalar daha geride kaldı. Esasında görünmeyen bir grup var. Ve özellikle Taliban’ın Afganistan’ı ele geçirmesinden sonra oradan gelen bizim bilemediğimiz, göremediğimiz düzeyde göçler de var. Artan bir Afgan göçü var. Ama buna rağmen hala çalışmaların odak noktası Suriyeliler... Sosyal bilimlerde de bu böyle... Bu da hem medyanın hem siyasetin Suriyeli göçüne odaklanması ve günlük yaşamın Suriyelilerden daha çok etkilenmesi sonucunda oldu. (...) Afganlar uluslararası koruma statüsünde oldukları için Suriyeliler kadar belli haklara sahip değiller. Bir

hata yaptıklarında, bir yanlış yaptıklarında bunların sınır dışı edilmeleri daha mümkün... Suriyelilerin ise eğitimde, sağlıkta, hayatın pek çok başka alanında daha fazla imkâna sahip olmaları halkla iç içe geçmelerini, bir araya gelmelerini de kolaylaştırıyor. Afganların statüsü farklı... Yani uluslararası koruma dediğimiz statü çeşitli nedenlerle kendi ülkelerinden Türkiye'ye gelenlerin bir şekilde sığınma talebinde bulunmaları halinde kendilerine verilen hukuki bir statü... Bu geçici bir statü... Dolayısıyla Afganlarla görüştüğüm zaman hata yapmaktan, yanlış anlaşılmaktan daha çok korktuklarını söylemişlerdi. Diğerlerine göre daha çok korkuyorlar, dolayısıyla daha çok içe kapanıyorlar. Bunu yerel toplumun bir üyesi olarak kendi çevremizde de gözlemleyebiliyoruz. Mesela ben kendi evimde tadilat yaptırırken ustanın yanında çalışan Afgan gençler vardı. Bu gençlerle iletişime geçmeye çalışıyorduk, konuşmuyorlardı. Soru soruyorsun, cevabı çok kısa veriyor. Çok içe kapanıklar. Telefonlara çıkmıyorlar. Numaralarını istedik ki bir sıkıntı olduğunda size geri dönelim diye... Ustaları "Bunlar yabancı hiçbir numaraya bakmazlar, bunlar çok korkarlar." dedi. Çok ilginç gelmişti mesela bana o durum. Arkadaş edinme, sosyalleşme hususunda biraz daha sıkıntı yaşamalarının altında yatan şey statüleri ile de ilişkili olabilir. Muhtemelen Suriyeliler ile Afganlar arasındaki statü farkı nedeniyle Suriyelilerin Türkiye'ye geldiğinde eğitimde, sağlıkta, çalışma yaşamında daha geniş haklara sahip olmaları, Afganların kendilerini biraz daha yabancı gibi hissetmelerine neden olabilir. Çünkü aynı haklar Afganlara verilmemektedir. Ama Afganlar yıllardır bizim ülkemizdeler. Bu haklardan mahrumlar. Dolayısıyla biraz daha kendilerini dışlanmış hissediyor olabilirler. Bu durum da içe kapanık olmalarına neden olabilir. Afganların sınır dışı edilme korkuları daha yoğun, daha yüksek... Çünkü statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır... Afganlara verilen sınırlı haklar nedeniyle korkuları daha yüksek... Geri gönderilme ihtimalleri daha yüksek olduğu için biraz daha içe kapanık yaşamak mecburiyetinde hissediyorlar kendilerini." (G.P.- 4).

Göç profesyonellerinin farklı statüdeki göçmenlere yönelik çalışmaları çalıştıkları kurumlara göre farklılık göstermektedir. G.P.-1 rumuzlu katılımcı İl Göç İdaresi'nde geçici koruma, uluslararası koruma gibi farklı statüdeki göçmenlere yönelik hizmetlerin farklılaştığını ifade etmiştir. STK personeli olan G.P.-2 ve G.P.-3 rumuzlu katılımcılar ise sunulan hizmetlerin statülere göre farklılaşmadığını ifade etmiştir. Sosyal yardım sunan bu iki STK yardımlarını sunarken göçmenlerin

uyruklarına ve statülerine göre değil ihtiyaç düzeyine göre karar vermektedir. Akademisyen olan G.P.-4 rumuzlu katılımcı ise sosyal bilimlerin genelinde olduğu gibi kendi akademik çalışmalarının da çoğunlukla Suriyelilere yönelik olduğunu ancak artan bir Afgan göçü olduğunu ve Afganların statüleri gereği daha hassas bir konumda olduğunu ifade etmiştir.

Farklı statüdeki göçmenler ile ilgili yerel toplumun ve göç profesyonellerinin düşünceleri ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Bilmiyorum, belki altı dolu bir şey değildir. Ön yargı da olabilir açıkçası. Çok güzel bir düşünce olduğunu düşünmüyorum ama belki dediğim gibi Batı’da bunun örneğini daha fazla gördüğüm içindir. Irkçılık gibi oluyor, çok hoş değil ama dediğim gibi orada düzenin daha fazla bozulduğunu, daha fazla problemler yaşadığımızı söyleyebilirim. Biz genelde Suriye ağırlıklı göç alıyoruz. Suriye’den göçen kişilerin biraz daha olumsuz etkileri olduğunu düşünüyorum. Afganlar hakkında herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadım ya da gözlemlemedim öyle söyleyeyim. Diyorum ya bu tamamen önyargı da olabilir. Haberler vs. bulduğum çevrede gözlemlediğim şeylerden ötürü böyle bir izlenimim var.” (Y.T.-1).

“Afganlar biraz daha sessiz gibi... Yani Suriyeliler hakkını almayı biliyor. Suriyelilerin gözü çok açık... Bir de bakarsanız hani bizim işimiz gereği tarlalarda falan eşim görüyor. “Çok fazla Suriyeli çalışıyor.” diyor. Afgan değil ama... Suriyeliler her işe giriyor. Hakkını almayı da biliyor. Her koşula ayak uydurabiliyorlar. Ama Afganlar daha böyle sakin, sanki her topluma giremiyorlar gibi... Sanki onlar (Afganlar) Türklere daha çok benziyor. O kadar... Farklılar, farklılar yani siz bir kavga çıktığında diyorsunuz ki -biz kendi aramızda bunu hep konuşuyoruz da o yüzden söylüyorum- kesinlikle o Afgan değildir diyoruz. Suriyelidir. Çünkü onlar gerçekten Suriyeliler daha gözü açık. Afganlar sanki daha saf gibi... Bu çevrede çok varlar. Artık ayırt bile edilemiyorlar.” (Y.T.-2).

“Suriyelilerle Afganları karşılaştırdığımda Afganların daha iyi olduğunu görüyorum. Yani zararsız olduğunu görüyorum. Suriyeliler biraz daha çalışmadan para kazanmaya çalışıyorlar. Özellikle Suriyelilerin daha çok dilencilik yaptıklarını görüyorum. Mesela bir Afgan’ın dilencilik yaptığına şimdiye kadar hiç rastlamadım.” (Y.T.-4).

“Okulumuzda Suriyeli de var. Suriyelilere göre Afganlar daha ılımlı geliyor bana. Yani daha uyumlu, bize daha yakın sanki... Ya da daha çok burayı benimsemiş bilemiyorum belki daha uzun yıllar burada kalmışlarla karşılaştığım için mi bilemiyorum. Ama Suriyelilerle karşılaştırabiliyorum onlar okulda olduğu için. Onlara göre daha iyiler. Daha çabuk uyum sağlayabiliyorlar. Daha çalışkanlar onlar. Suriye’den gelenler daha ilgisiz, daha kopuklar. Ama Afgan öğrencilerden çok zeki olanlar var.” (Y.T.-6).

“Benim şahsi kanaatimce Suriyeliler mecburen, eski Osmanlı toprağı olmasından dolayı bu taraflara gelmiş. Zamanla yine gönderilebilir ama Afganların açıkçası Türkiye’ye gelmesini halen yadırgarım. Çünkü binlerce kilometrelik fark var, kültürel fark var, sadece dinî yönden kısmen bir bağ olmasına rağmen böyle bir göçü ben şahsen anlamış değilim açıkçası. Afganlar ile ilgili bir tedbir alınırsa bence daha hoş olabilir diye düşünüyorum.” (G.P.-3).

“Suriyelilere kıyasla Afganların içe kapanık, gettolaşmış bir toplum olması, kendi içlerinde sosyal ilişkilerini sürdürüyor olmaları, kendilerini açma konusunda biraz daha isteksiz olmaları nedeniyle halkla ilişkilerinin biraz daha mesafeli olduğunu görüyoruz. Afgan göçmenlerin belli mahallelerde oturuyor olmaları, bunların kendi aralarında daha çok irtibat kurmaları gibi nedenler bu durumu etkilemektedir. Suriyeliler gibi değiller. Suriyeliler daha dağınıklar, yerel halkla da ilişkileri Afganlara kıyasla daha da belirgin. Gözlemliyoruz, etrafımızdaki görüntü de bunu gösteriyor. Dolayısıyla Afganlar biraz daha kendi içlerinde sosyalleşiyorlar. Bu da muhtemelen buraya ait olmadıkları düşüncesinden kaynaklanabilir. Bunlar kendilerini üçüncü bir ülkeye gidecek olarak, misafir olarak konumlandırıyorlar. Dolayısıyla kendilerini buraya ait hissetme anlamında biraz daha zayıflar. Ondan dolayı kendi kültürlerini koruyabilme, kendi sosyal yapılarını koruyabilme içgüdüleriyle de bu şekilde davranıyor olabilecekleri ihtimalleri olduğunu düşünüyorum. Afganlar diğer gruplardan farklı olarak kendilerini çok fazla Türkiye’ye ait hissetmiyor olabilirler. Suriyelilerle yapılan çalışmalarda Suriyelilerin artık kendi ülkelerine geri dönme gibi bir niyetlerinin olmadığını anlıyoruz. Dolayısıyla burayı ikinci vatan gibi algıladıklarını görüyoruz. Ama Afganlarla ilgili böyle bir çalışma yok. Belki 20 yıl, 30 yıl burada olanlar ülkeye ya da memlekete, şehrimize alışmış olabilir. Ama onun dışındakiler kendilerini gidecek

gibi gördüklerinden dolayı fazlasıyla sosyalleşemeyebilirler. Bu biraz da Afganistan'ın kültürel yapısı ile de alakalı... Biraz daha içine kapanık bir millet... Ayrıca kendi kültürel yapılarını korumak istiyor, onun dışına çıkmak istemiyor olabilirler.” (G.P.- 4).

Yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere birçok katılımcı Suriyelilere kıyasla Afganlara karşı daha olumlu bir bakış açısına sahiptir. Katılımcıların Afganların diğer göçmenlere kıyasla daha çalışkan, sessiz ve içe kapanık olması gibi bazı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu düşünceler Suriyelilere kıyasla Afganların Türkiye'ye geliş tarihlerinin ve sosyal uyum sürecinin daha eski olması ile ilişkili olabilir.

4.8.1.1.4. Düzensiz göç “Gitsin de nereye gitsin?”

Türkiye'ye yasadışı şekilde gelen, yasadışı şekilde kalan ya da yasal süresi içinde çıkmayan düzensiz göçmenlerin yaşadıkları deneyimler bu kod ile açıklanmıştır. Bu kod altında araştırmada görüşülen yaşlı Afganlar arasından kayıtsız şekilde Türkiye'de yaşayan göçmenlerin deneyimlerinden bahsedilecektir. “Düzensiz göç” kodunu Y.T.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Gitsin de nereye gitsin?” ifadesinin en iyi şekilde temsil ettiği düşünülmektedir.

“Düzensiz göç” kodu ile ilgili yaşlı Afgan katılımcıların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Kimlik almadan önce çöpün kenarından ekmek toplayıp yiyorduk. Kimliğimiz olmasaydı polisler yurt dışına gönderecekti. Kimliğimiz dört ay yoktu. Kimlik geldikten sonra Kızılay ve Ziraat maaş verdi.” (Y.A-5).

“Burada çocuklarımla kimlikleri yok. Kimliklerini İl Göç Müdürlüğü aldı. En küçük torunumu zaten hiç kaydetmediler. Gelinim çok gitti, çok uğraştı, sordu ama hiçbir şekilde kaydetmiyorlar. Torunlarımla, gelinimin, çocuklarımla kimliği yok, sadece benim kimliğim var. Kimlikleri olmadığı için ev alamıyorlar, bir yerde çalışmıyorlar. Hiç kimse bize güvenmiyor. Sıkıntımız bu. Başka sıkıntımız yok. İnsanlardan razıyız, sadece bu sıkıntı bizim için çok zor. Yabancılar için her şey kimlikle başlıyor. Ama kimlik olmadığı için rahat değiliz. Benim kimliğim var ama ben de onlarla yaşadığım için aynı sorunları yaşıyorum. Bir şey yapamıyoruz yani, kayıtlı olmadıkları için kaçak gibiyiz. Sekiz sene oluyor ama hala kaçak gibiyiz. ... Şu

an gidebilsek, kendi ülkemizde savaş olmasa gideriz. Çünkü çok zorluk çekiyoruz. Çocuklarımızın, torunlarımızın kimlikleri olmadığı için hiçbir şey yapamıyorlar. Ev tutamıyoruz, hastalansalar hastaneye gidemiyorlar. Mesela torunumuzun aşı olması gerekiyor, aşı olamıyor. Ben gidebiliyorum ama benim de sigortam yok. Bunlar bizim için çok zor. Her zaman diyoruz, bizim ülkemiz iyi olsa hemen gideriz. Çünkü burada kimliksiz bir şey yapılmıyor. Sen de Türk olduğun için kimlik gerekir. Her zaman kimlik gerekiyor.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganlar kayıtsız oldukları için ev alamadıklarını, işe giremediklerini, sağlık hizmetlerinden yararlanamadıklarını, ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple eğer ülkelerine dönme şansları olsa gitmek istediklerini de ilave etmişlerdir.

Yerel toplum üyeleri ve göç profesyonellerinin bu kodla ilişkili ifadeleri ise şu şekildedir:

“Ve çocuk ne diyor biliyor musun? “Önce biz geldik, babam orada kaldı, şimdi babam geldi ama kimliği yok” Erkeklerle kimlik verilmeyormuş galiba. Çok prosedürünü bilmiyorum. Ben çocuğun anlattığı kadarını biliyorum. Ve çok korkuyoruz diyor. Polis filan görünce çok korkuyoruz diyor. Babamı geri götürecekler diye.” (Y.T.-2).

“Tabii şu da vardır. Mülteciler biraz sorun yaşamamak için olumsuzluklardan çok bahsetmeyebilir. Yani belki sizin buradaki yaklaşımınız yarın bana sorun olabilir, sınır dışı edilebilirim gibi mevzulardan dolayı çok eksileri paylaşmayabilir.” (G.P.-3).

Görüldüğü üzere kayıtsız göçmenlerin yaşadığı sorunları yerel toplum üyeleri ve göç profesyonelleri de tecrübe etmişlerdir. Özellikle düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilme endişesi taşıdığı, düzensiz göç sürecinde ailelerin parçalandığı katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır.

4.8.1.1.5. Kalmak ya da gitmek “Bize vatandaşlık verilse hiçbir yere gitmeyiz.”

“Göç deneyimleri” alt temasında bir diğer kod olan “Kalmak ya da gitmek” kodunu en iyi temsil eden katılımcı ifadesi Y.A.-5 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan *“Bize vatandaşlık verilse hiçbir yere gitmeyiz.”* ifadesidir. Her ne kadar öne çıkan katılımcı ifadesinde Türkiye’de kalmaya yönelik bir görüş geçerli olsa da kimi

katılımcılar Türkiye’de kalmak kimileri ise eğer imkânları olsa farklı ülkelere ya da farklı şehirlere göç etmek istemektedir. Bu bölümde katılımcıların Türkiye’de kalmaya veya imkânları olduğunda farklı ülkelere gitmeye yönelik düşünceleri ele alınacaktır. Ayrıca Sivas’ta kalma veya farklı şehirlere gitme istekleri de açıklanacaktır.

“Kalmak ya da gitmek” kodu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Daha Batı’daki ülkelere geçmek isterim ama Türkiye’de kalacak olsam Sivas iyi. Diğer şehirleri bilmiyorum.” (Y.A.-1).

“Tabii ki, başka bir yolumuz varsa başka bir çaremiz varsa tabii ki. Burada bu son yıllarda yaşadığımız şeylerden dolayı Türkiye’den gitmek istiyoruz. Çünkü birçok Türk istemiyor yabancıları. Ondan dolayı başka bir şansımız varsa tabii ki gitmek isteriz. Ya ülkemiz savaşı bitirse ya da başka bir ülke bizi çağırırsa tabii ki isterim. Tabii ki insan başka iyi şehirlere gitmek ister. Sivas’ta ev fiyatları biraz uygun diğer şehirlere göre. Bir de büyük çocuklarım kaçak geldiği için onların başka şehirlere gitmesi yasak. Çocuklarım burada yaşadığı için ben de burada yaşıyorum.” (Y.A.-3).

“Türkiye’de durumlar bu ara ekonomik açıdan çok kötüye gidiyor. Bir de birçok kişi yabancıları istemiyor. O yüzden kendi ülkemizde savaş bitse oraya dönmek isteriz. Olmazsa başka bir ülke çağırırsa tabii ki gitmek isteriz. İstenmediğin bir ülkede yaşamak çok zor... (...) Bir de ayrımcılığı çok hissediyoruz. Eğer bir şansımız olsa tabii ki gitmek isteriz. Sivas’tan ise Türkiye’deki başka şehirlere gitmek istemiyorum. Kızlarım, oğullarım burada. O yüzden Sivas’ta mutluyum.” (Y.A.-4).

“Biz hiçbir yere gidemeyiz. Çünkü bu konuda devlet bize izin vermiyor. Devlet bizi arıyor. Buraya gelin diyor. Parmak izlerimizi alıyor, diğer ülkeye gönderiyor. Ama devletin haberi olmadan gidersek bizi geri gönderiyor. Göndermese de yurt dışına gitmemiz için daha çok beklememiz gerekiyor. Ama Afganistan’a göndermiyorlar. Yurt dışı yaparlarsa kendimizi yakarız.” (Y.A.-5).

“Eğer Türkiye bizi burada istese biz de burada kalırız.” (Y.A.-6).

“Buradan çok memnunuz. Ama Sivas’ta kış çok zor... Daha sıcak bir yere gitmek isterdik.” (Y.A.-7).

“Şu an gidebilsek, kendi ülkemizde savaş olmasa gideriz. Çünkü çok zorluk çekiyoruz.” (Y.A.-8).

Yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin ise bu kod ile ilgili öne çıkan ifadeleri ise şu şekildedir:

“Hatta gördüğüm kadarıyla fazla Türkiye’de durmak istemiyorlar. Ellerinden gelse Almanya’ya, Fransa’ya, neyse işte Amerika’ya gitmek istiyorlar. Burayı bir köprü gibi görüyorlar. (...) Okuma-yazma kurslarına katılmıyorlar. Sadece çocuklar okullara gitsin, gelsin diyorlar. Fazla çabaları yok. Velilerin de yani çocuklar okusun diye fazla çabaları olduğunu görmedim yani. Çocuk sadece kendi çabasıyla okumaya çalışıyor. Yani onlar da çocuğa bir tane hikâye alayım, kalem alayım, silgi alayım, çocuğum okusun derdinde değiller. İlgili veli değiller. Çünkü onlar da bir an önce buradan daha gelişmiş ülkelere gitmek istiyorlar. Burayı bir köprü gibi görüyorlar şu anda. Ne zaman ki onlar da buraya yerleşmek isterler artık onlar da bizim yemeklerimizi öğrenir, biz onların yemeklerini öğreniriz. Şu an için onların bizden öğrendiği fazla bir şey yok, bizim de onlardan öğrendiğimiz fazla bir şey yok. Çünkü onlar da şu anda tam karar vermemişler. Şu anda kendilerini geçici gibi görüyorlar. Siyasi partiler de onları bir an önce göndermek istediği için... Ne zaman ki siyasi partiler bu fikirlerini değiştirirlerse, onlar da Türkiye’de tamamen kalmaya karar verirlerse o zaman ilişkilerimiz daha çok gelişir.” (Y.T.-4).

“Bazılarının İtalya’ya, güzel yerlere gitme hayalleri var. Ama hiç olmuyor. Ya da aile herhalde kandırıyor diyoruz. Çünkü önümüzdeki ay İtalya’ya gidiyoruz diyor. Ama mesela hiç gitmiyorlar. Ondan sonraki yıl geliyor. Biz diyoruz acaba İtalya’ya gidecekler mi diye aramızda dalga geçip gülüyoruz. Ama hiç gitmiyorlar da. Herhalde aileleri kandırıyor diye düşünüyorum. Bazılarında gitme istediği de var. Biz gideriz, gideceğiz, istesek gidebiliriz gibi bir düşünceleri de var çocukların.” (Y.T.-6).

“Sivas’ta yaşayan Afganlar da Batıya doğru göç etme derdindeler. Yerleşip Sivas’ta kalmayı düşünenler çok fazla yok. Bir de sanırım buradan Batıya doğru gidenlerle irtibata geçiyorlar. Onların durumunun daha iyi olduğunu düşününce o tarafa doğru gitme eğilimi oluyor. Çünkü mesela tanıdığım çobanlar var, köylerde görev yapan. Yurt dışına giden arkadaşı ile sohbet ettikten sonra oraya gitme hayali kuruyorlar. Hiç kalmayı düşünmüyorlar, herkes gitme hayali kuruyor.” (G.P.-2).

“Tabii şu da var. Biz Müslüman bir toplumuz. Bizde ensar muhacir kardeşliğinden bahsedilir. İlk gelen mülteciler çok ciddi destek aldı. Bu tabii desteklerden dolayı bir tetikleme yaptı. Yani kendi ülkelerindeki insanlar oradaki şartların iyi olmasından dolayı, buralar çok iyi, Türkiye çok iyi, siz de gelebilirsiniz gibi mesajlar gitti. Ancak pandemiyle beraber, sonrasında Türkiye’deki ekonomik mevzulardan dolayı artık mülteciler de gelmemeye ve hatta gelenler de üçüncü bir ülkeye gitmeye çalıştılar. Bugün özellikle Amerika, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler göçmenlere kapılarını açabiliyor belli standartlarda. Bu şekilde belirtebiliriz. (...) Bir de tabii ben şunu görüyorum. Afganların evlerine gittiğiniz zaman çok fazla eşya göremezsiniz. Yani çok aşırı mağduriyet var gibi görürsünüz ama benim gördüğüm kadarıyla da şöyle bir durum var. Eşya çok fazla almazlar ama altın noktasında bir birikime giderler. Çünkü derler ki bugün buradayız, yarın başka bir ülkedeyiz. Kesin kalıcılık görene kadar bu böyle devam eder.” (G.P.-3).

Yaşlı Afganlar yoğunluklu olarak Türkiye’de yaşadıkları ekonomik sorunlar ve maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle farklı ülkelere gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar ise Türkiye’de kalmak istediklerini, kendilerine vatandaşlık verilirse başka bir yere gitmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların Sivas’ta kalma veya Sivas’tan gitme ile ilgili ifadelerine bakıldığında ise Sivas’ın ekonomik olması, kiraların başka şehirlere kıyasla uygun olması, katılımcıların ailesinin/çevresinin Sivas’ta yaşaması gibi nedenlerle Sivas’ta kalmak isteyen katılımcıların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak Sivas’ta kış şartlarının zor olması nedeniyle daha sıcak şehirlere gitmek isteyen katılımcılar da bulunmaktadır. Yerel toplum ve göç profesyonellerinin gözlemleri ise çoğunlukla Afganların Sivas’tan ve/veya Türkiye’den gitmek istediklerine yöneliktir.

4.8.1.1.6. Göç ve Sivas “Çok fazlaca geliyorlar artık.”

“Göç deneyimleri” alt temasındaki son kod olan “Göç ve Sivas” kodu özellikle Afgan göçünü yaygın bir şekilde alan Sivas ilindeki göç durumunun açıklandığı bir koddur. Bu bölümde Sivas ilindeki göç durumu Sivas’ta yaşayan yerel toplumun ve göç profesyonellerinin gözünden değerlendirilecektir. “Göç ve Sivas” kodunu en iyi temsil eden katılımcı ifadesi Y.T.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Çok fazlaca geliyorlar artık.” ifadesidir. Yerel toplumdan katılımcıların Sivas’taki göç durumu ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Burada Afgan göçmenler daha ağırlıkta... Batıya nazaran... Orada Suriye vs. daha yaygın... Ama burada dediğim gibi Afgan göçmenler... Ama burada şöyle bir durum da var. Anladığım kadarıyla çok eskiye, daha eskiye dayalı, daha yerleşik bir düzen var. Afgan mahalleri vs. olduğundan bahsettiler. Bilmiyorum, ne kadar doğru... Biraz daha Batıya nazaran toplumsal düzene ayak uyduruyormuş gibi geliyor buradaki düzen. Orada sanki daha az adapte olabiliyor gibi geliyor.” (Y.T.-1).

“Başka şehirlerde acaba çok mu? Ama Sivas’a da gelen artık çok fazla... Belki Sivas daha yerel bir yer ya... Ucuz mu görüyorlar ya da belki herkes ailesi ile mi gelmeye çalışıyorlar onu bilmiyorum. Çok fazla... Mesela Danişment İlkokulunun tamamen Afgan ve Suriyeli olduğunu söylediler. Ama bilmiyorum. Çok fazla göçmen var. Çok fazlaca geliyorlar artık. Acaba burada iş olanağı mı düşünüyorlar? Bilmiyorum ki niye öyle geliyorlar. Çok fazla oldu.” (Y.T.-2).

“Sivas olarak fazla göç veriyoruz. Gelen göçte ise düşüş var, artmadı. Azaldı biraz.” (Y.T.-3).

“Sivas’ta gördüğüm kadarıyla daha çok Afgan var, Suriyeli hemen hemen yok denecek kadar az. Fakat gördüğüm kadarıyla da çok fazla Afgan geldi. Yani ben hâlâ şöyle düşünüyorum. Belki de Sivas’ın nüfusunun onda biri, onda ikisi Afgan diye düşünüyorum. O kadar çok olduğunu düşünüyorum. Çünkü 20 kişilik sınıflarda üçer dörder tane Afgan olunca, bu kadar Afgan’ın olduğunu düşünüyorum. Çünkü çarşıya pazara çıktığımda da çok sık Afgan ile karşılaşıyorum. Her ne kadar yetkililer 3,5 milyon yabancı var dese de ben daha fazla olduğunu düşünüyorum. Çünkü her tarafta yabancı ile karşılaşıyoruz. Gerek Afgan olsun gerek siyahi insanlar olsun baya bir insanla karşılaşıyoruz. Anlattığım gibi Sivas’ta daha çok Afgan olduğunu görüyorum. Ve de çok sayıda Afgan’ın geldiğini görüyorum. Hâlâ da Afganların, yabancıların geldiğini düşünüyorum. Yani şu anda da acaba bazen aklıma geliyor. Bizim ülkemizde sınır güvenliği yok mu, bu ne kadar geldi diye düşünüyorum. Bazen de duyuyorum, bir ailede üç-dört aile birden yaşıyor. Çok kalabalık olduğunu görüyorum. Bir de şöyle bir baktığımda çocuk sayısının çok fazla olduğunu görüyorum. Yani bir evde bazen bakıyorum, dört beş tane veya altı yedi tane neyse çok küçük çocukların bir arada aynı evde olduğunu görüyorum. Öyle...” (Y.T.-4)

“Sivas’ta bence şu anda azalış var. Bizde olduğu gibi... Haliyle gelen de durmuyor. Duranlar da şurada iş bulup da duranlar. Diğerleri durmuyor yani. Burayı sadece

köprü olarak kullanıyorlar. Biz durmuyoruz ki onlar dursun. Açıkçası biz durmuyoruz yani.” (Y.T.-5).

“Gittikçe artıyor. Gittikçe arttığı belli zaten... Onu gözlemliyorum. Çeşitleniyor da milletler... Yani işte Afgan vardı şimdi Suriye. Bazen Irak’tan falan gelenleri duyuyoruz. Gittikçe hem çeşitleniyor hem de sayıları artıyor. Bunlar bir kontrolden geçmeden geliyorlar. Sadece o düşündürüyor bazen. Belki daha disiplinli olabilir böyle şeyler. Bilemiyorum. Ama okuldan arkadaşlarım var Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nde çalışan. Çeşitli yardımlardan yararlandıklarını biliyorum. Yani şu an toplum olarak baktığımızda sanki tüketici pozisyonundalar. Yani bilemiyorum diğer şehirleri ama diğer şehirlerde bazen gezmeye falan gittiğimizde de orada da görüyorum. Antep’te arkadaşım vardı mesela. Çocuğu bir otelde yüzme kursuna götürmüş. Çok böyle ucuz olmayan bir kurs. Kursu gitmişler, beşer kişilik grup yapmışlar. “Beş kişiden üçü Suriyeliydi.” dedi. Yani düşünsene ülkende götürüyorsun kursa ama artık o kadar aktifler ki biraz daha maddi durumu iyi olanlar ya da eğitim görmüş olan Afgan, Suriyeliler biraz daha büyük şehirlere, Batıya yöneliyor. Şartların iyi olduğu yerleri tercih ediyorlar. Sivas’ta kalanlar anladığım kadarıyla eğitim durumu, ekonomik durumu biraz daha orta ya da düşük seviyede olanlar diye düşünüyorum. Mesela Mersin’de de görmüştüm. Mersin’de tatile gittiğimizde de etrafta çok fazla Suriyeli vardı.” (Y.T.-6).

Yerel toplum üyesi katılımcılar Sivas’ın ağırlıklı olarak Afgan göçü aldığını gözlemlemiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar yoğunluklu olarak Sivas’a göçmenlerin gelmeye devam ettiğini, bu sebeple yıllar içerisinde çevrelerinde gördükleri göçmen sayısında artış gözlemlediklerini ifade etmektedir. Kimi katılımcılar ise Sivas’taki göçmenlerin kendi ülkelerine döndüğünü veya farklı ülkelere gittiğini, bu sebeple çevrelerinde gördükleri göçmen sayısında zamanla azalma olduğunu belirtmiştir.

Göç profesyonellerinin konu ile ilgili görüşleri ise şu şekildedir:

“Araştırmacı: Sivas ilindeki göç durumunu değerlendirir misiniz?

G.P.-1: Sivas’ta ağırlıklı olarak uluslararası koruma kapsamında gelen Afganlar ve geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler var. Oturma izni ile kalan yabancı sayısı diğer illere nazaran daha az. Ama oturma izni ile Sivas’ta ikamet edenlerin büyük bir çoğunluğu da öğrenci ikamet izni ile kalanlar. Onlar da üniversitelerin kendilerinin yapmış olduğu sınavlarla hak kazanıyor. Belirli bir ücret karşılığında...

Araştırmacı: Sivas'ta genel olarak göç yoğunluğu nasıl?

G.P.-1: Sivas yüzölçümü itibariyle Türkiye'de birçok şehirden daha büyük... İçinde barındırmış olduğu yabancı sayısı olarak da Türkiye ortalamasının altında diyebiliriz. Çok tercih edilen bir il değil. Sadece Afganlar tarafından tercih edilen bir il. (...) Sayıları birbirine denk sayılır. Ama biliyorsunuz Türkiye'de 3,5-4 milyona yakın Suriyeli var. Dolayısıyla sayının birbirine denk olması ondan kaynaklı... Yabancı sayısı diğer illere göre az..." (G.P.-1).

"Araştırmacı: Sivas ilindeki göç durumunu değerlendirir misiniz?"

G.P.-2: İlk zamanlar çok fazlaydı. Aşırı bir yoğunluk vardı. Son iki yılda %50 azaldı diyebilirim.

Araştırmacı: Bu durum sizce neden kaynaklanmış olabilir?

G.P.-2: Bu azalış şöyle... Azez ve İdlib bölgesindeki güvenli koridor sağlandıktan sonra çoğu insan gitmek istedi. O bölgelere gittiler. Bazılarının da kimliklerindeki süre dolduğu için sanırım devlet gönderdi. Ondan da emin değilim ama öyle düşünüyoruz biz şu anda.

Araştırmacı: Bu azalış tüm uyrukları mı kapsıyor? Afgan, Suriyeli gibi...

G.P.-2: Suriye için diyebiliriz. Sivas'ta yaşayan Afganlar da Batıya doğru göç etme derdindeler. Yerleşip Sivas'ta kalmayı düşünenler çok fazla yok. Bir de sanırım buradan Batıya doğru gidenlerle irtibata geçiyorlar. Onların durumunun daha iyi olduğunu düşününce o tarafa doğru gitme eğilimi oluyor. Çünkü mesela tanıdığım çobanlar var, köylerde görev yapan. Yurt dışına giden arkadaşı ile sohbet ettikten sonra oraya gitme hayali kuruyorlar. Hiç kalmayı düşünmüyorlar, herkes gitme hayali kuruyor.

Araştırmacı: Sizin gözlemlerinize göre ilimizde çoğunlukla hangi uyruktan göçmenler bulunmaktadır?

G.P.-2: Bence Suriyeli daha fazla. Çünkü zaten Suriye'den gelen çok fazlaydı. Afganistan'dan gelen çok fazla değildi Sivas'a. Suriye'den gelen çok fazla olduğu için illaki Suriyeli çok fazla. Ne kadar dönüş olsa da..." (G.P.-2).

"Sivas'ta ağırlıklı olarak Afgan nüfusu var. Her yüz yabancından yetmişi ya da yetmiş beşi Afgan kökenli. Afganların da farklı etnik yapıları var, çeşitleri var. Suriyeliler

ikinci aşamada geliyor. Üçüncü aşamada İran, Irak ve Afrika kökenli ülkelerden gelen sığınmacılar, geçici ya da koruma statüsünde olan ya da öğrenci statüsünde olup da öğrenciliğini kaybetmiş, mülteci pozisyonunda olan kişiler de olabiliyor. (...) En çok Afganlar var. %80'i Afgan. Hatta geçen sene Göç İdaresi ve Sivas Valiliğince yapılan bir toplantıda da bu ele alındı. Yani diyelim ki 1000 kişi varsa bunun %80'i Afgan diyebilirim.” (G.P.-3).

“Dolayısıyla Sivas, diğer iller kadar göç almasa da özellikle Suriyelilerin gelmesi ile birlikte artan bir göçmen nüfusuna sahiptir. Daha öncesinde Afganlar Sivas'ta yoğunluktaydı. Buna sonrasında Suriyeliler de dâhil oldu. (...) Dediğimiz gibi Sivas, sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı diğer illere nazaran daha az göç alan bir şehir. Fakat yine de 2016 yılında yaptığımız çalışmada göçmenlerin sayısı 2000 civarındaydı. Şimdi 3500-4000 civarında kayıtlı olan Suriyelilerin sayısı. Kayıt dışı olanlar hakkında bilginiz yok. Ama ben bunun daha fazla olduğunu düşünüyorum. Çünkü 2016 yılında yapmış olduğumuz çalışmada resmî veriler bize verildiğinde bunun kayıt dışı olanından da bahsedilmişti. Bunun daha fazla olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla Sivas'ta artan bir Suriyeli nüfus var ama bu çevre iller kadar değil. Afgan sayısı hakkında bir bilginiz yok.” (G.P.- 4).

Göç profesyonelleri göç alanında aktif şekilde çalıştıklarından ve aynı zamanda yerel toplumun üyesi olduklarından dolayı Sivas'taki göç durumunu yakından gözlemleyebilmektedir. Dolayısıyla göç profesyonellerinin konu ile ilgili gözlemleri ve deneyimleri Sivas'taki göç durumunu anlamak konusunda bize yardımcı olacaktır. Sivas'a gelen göçte artış olduğunu savunan profesyoneller olduğu gibi bu göçün son yıllarda azaldığını savunan katılımcılar da bulunmaktadır. TÜİK istatistiklerine bakıldığında ise 2017-2022 yılları arasında yalnızca 2022 yılında Sivas'tan giden göçün gelen göçten fazla olduğu ve net göçün sıfırın altına düştüğü, diğer yıllarda ise gelen göçün giden göçten fazla olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023b). Dolayısıyla Sivas iline gelen göçte devamlı bir artış söz konusu iken yalnızca 2022 yılında bir azalma olmuştur. Bunun yanı sıra göç profesyonelleri arasında bu konuda tam bir fikir birliği bulunmamakla birlikte katılımcılar yoğunluklu olarak Sivas'ta Afganistan'dan gelen bireylerin olduğunu ifade etmiştir. Türkiye genelinden farklı olarak Sivas'ta Afganistan'dan gelen bireylerin daha yoğunluklu olmasını ise katılımcılar bazı sebeplere dayandırmıştır. Örneğin;

“Sadece Afganlar tarafından tercih edilen bir il. Sebebi ise çobanlık... Çobanlık yapabilen Afganlar var yoğunlukta. Çobanlık yapabilen Afganlardan dolayı bir talep var. Ama onun dışında Suriyelilerde çok fazla bir talep yok.” (G.P.-1).

“Sivas şöyle... Sivas tercih edilmekten ziyade Türkiye’ye girdikten sonra Göç İdaresi ya da İçişleri Bakanlığı uygun illeri tespit ediyor. Mesela turizm bölgelerine ellerinden geldiği kadar göndermiyorlar. Ya da sorun olabilecek illere göndermiyorlar. Kabul edebilecek, insanların daha sıcakkanlı olduğu, yardımseverliğin biraz daha üst düzey olduğu Anadolu kentlerine gönderiyorlar. Yoksa Sivas kabul ettiğinden dolayı değil, bu bir devlet yönlendirmesi... Bakanlığın ya da Emniyetin yönlendirmesine göre ya da gittikleri kentlerde sorun oluyor, bu sorun büyümesin diye iller bazında değiştirebiliyorlar.” (G.P.-3).

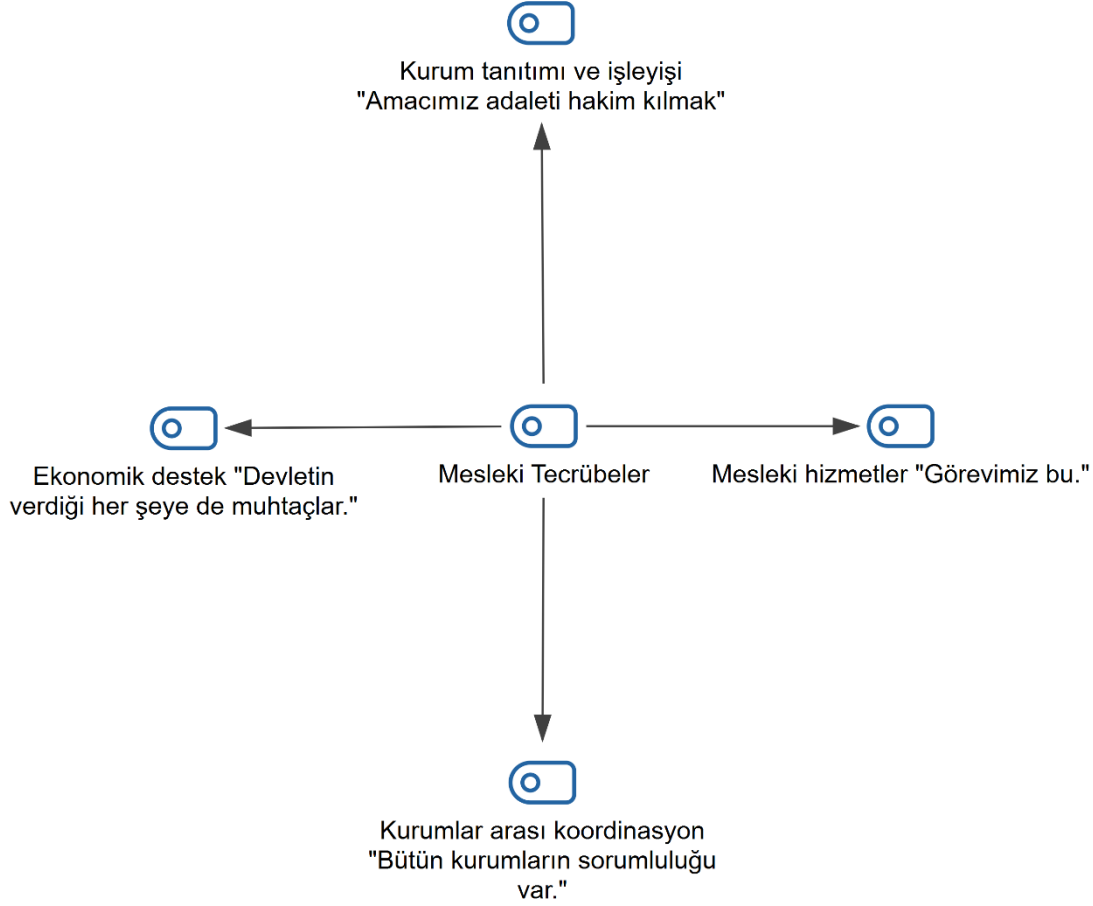
“Sivas’ın Afgan göçleri ile birlikte uydu kent olarak seçilmesi Sivas’taki Afgan sayısının artmasına neden oldu. Taliban ile birlikte ülkemize gelen yoğun Afgan göçünün geçiş güzergâhında olması sonucunda da bir artış beklemekteyiz. Tabii Sivas’ın özellikle bu anlamda uydu kent olarak seçilmesinde göçmenlere yönelik tutum noktasında daha geleneksel, daha misafirperver, daha yardımsever olmaları nedeniyle halkın daha çabuk kabul edebileceği düşüncesi etkili olmuştur. Onları sahipleneceği, onlarla birlikte yaşama duygusunu daha çabuk kabul edeceği düşüncesinin olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle böyle bir seçimin yapılıyor olması gerektiği kanaatindeyim.” (G.P.- 4).

Göç profesyonelleri Sivas’ta Afgan göçünün yoğunluklu olmasını Sivas’ın uydu kent olması, Afgan göçünün geçiş güzergâhında bulunması ve Sivas halkının yabancılara karşı yardımsever tutumlara sahip olması ile ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca çobanlık mesleği yapabilen Afganlardan dolayı da Sivas’a bir yönelimin olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere Sivas’ın Afgan göçü alıyor olması uluslararası, ulusal ve yerel faktörlerle ilişkilidir. Uydu kent olması dolayısıyla Sivas’a yönlendirilen Afganlar yerel toplumun tutumları ve Sivas’taki çobanlık mesleği ile ilişkili olarak Sivas’ta yaşamaktan memnun olmakta ve yaşamaya devam etmektedir.

4. 8. 1. 2. Mesleki Tecrübeler

“Göç süreci” temasına ait bir diğer alt tema “Mesleki tecrübeler”dir. Bu alt temada göç profesyonellerinin göç alanındaki mesleki faaliyetleri, göç kurumlarının işleyişi

ve göçmenlere verilen hizmetler göç profesyonellerinin ifadeleri ile açıklanacaktır. “Mesleki tecrübeler” alt temasına ait kodlar Şekil 4.6’da verilmiştir:



Şekil 4.6. “Mesleki tecrübeler” alt temasına ait kodlar

4.8.1.2.1. Kurum tanıtımı ve işleyişi “Amacımız adaleti hâkim kılmak.”

“Kurum tanıtımı ve işleyişi” kodu, göç profesyonellerinin çalıştıkları kurumların tanıtımı ve kurumlarının işleyişi ile ilgili verdiği bilgilerden oluşmaktadır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi G.P.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Amacımız adaleti hâkim kılmak*” ifadesidir.

Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nde çalışan il göç uzmanı çalıştığı kurumun işleyişi ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Mevzuatı İçişleri Bakanlığı İl Göç İdaresi belirliyor. Mevzuatımız bakanlık talimatlarına uyumlu bir şekilde belirleniyor. Sigortaları belli bir süreliğine veya

yaşlıysa burada kaldığı süre boyunca, hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir karar verilinceye kadar devam ediyor. ... Bizim burada tek yaptığımız şey sigortaları bizim elimizde, onu SGK ile yapılan protokol çerçevesinde biz açıp kapatıyoruz. Sadece sistemsel bir problem olursa SGK'ya yönlendiriyoruz ama genel olarak biz onunla ilgileniyoruz. ... Biz sadece kayıt işlemlerini yaparız. Yabancıнын statüsünü, işlemlerini takip ederiz. Ülkeye geldiğinde veya başka bir ülkeye çıkışı varsa onları biz takip ediyoruz. Ama onun dışındaki işlemleri ilgili kurumlar takip ediyor.” (G.P.-1).

G.P.-1 rumuzlu katılımcının ifadesinden de anlaşıldığı üzere İl Göç İdaresi; gelen yabancıların kayıt işlemlerinin yapıldığı, statüsünün ve işlemlerinin takip edildiği, Türkiye'ye geldiği veya Türkiye'den ayrılacağı zaman kayıt ve ayrılış işlemlerinin yapıldığı bir kurumdur. Ayrıca sigorta işlemleri de İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.

Sivas'ta İHH kurumunda çalışan göç profesyoneli ise İHH kurumunun tanıtımı ve işleyişi ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“İHH zaten biliyorsunuz. Ya da bilmiyorsanız açıklayayım. İHH, İnsan Hakları Hürriyetleri Özgürlük Vakfı. 1993 yılında dört arkadaşın bir araya gelip Bosna'daki savaştaki kardeşlerimize nasıl yardım edebiliriz sorusuna cevap olabilmek için kurulan bir vakıf. Önce oradaki kardeşlerimize yardım etmek amaçlı kurulmuş. Otuz seneye yakındır da dünyanın her neresinde olursa olsun dil, din, ırk, mezhep ayrımı yapmaksızın kimin yardıma ihtiyacı varsa o insanlara yardım edebilmek amacıyla hayatını devam ettiren ve şekillendiren bir vakıfız. Dünya üzerinde yaklaşık 135 ülkede faaliyet gösteriyoruz. Önceliğimiz yetimler, öksüzler, ondan sonra ihtiyaç sahipleri... Yetim ve öksüzlere de nasıl yardımcı oluyoruz? Bulundukları bölgelerden, coğrafi konumlarından, kültürlerinden koparmadan orada onlara nasıl yardım edebiliriz sorusuna cevap arıyoruz. Bu da oralarda akrabalarının yanında kalanlara destek olmak, bir de orada yetimhaneler kurmak gibi oluyor. O şekilde yardım ediyoruz. Bunun haricinde vakıf olarak katarakt ameliyatları yaptırıyoruz, su kuyuları açıyoruz. Deprem bölgesi olsun, sel olsun, felaket olsun onlara yardımlarımız oluyor. Camiler, mescitler, sağlık ocakları, hastaneler inşa ediyoruz. Bazı bölgelerde okullar, üniversiteler, liseler inşa ediyoruz. Bazı bölgelerde de göç noktalarında insanlara gıda, barınma ve kıyafet noktasında yardımcı olmaya

çalışıyoruz. 1993 yılında kurulan bir vakıf... Dünya üzerindeki yetim ve öksüzlerin biz Müslüman olarak her şeyini karşılamak zorundayken misyoner faaliyetler çok fazla olduğu için bütün Müslüman STK'ların yardım yaptığı on kişi düşünün hani en basit noktada söyleyeyim. Müslümanlar on kişiye yardım ederken dünya üzerindeki misyonerler yüz bin kişiye yardım ediyor. Bu da Müslümanlar için çok büyük bir tezat. Bu kırılma noktasını da kırmak istiyoruz. Müslümanız, bütün Müslüman evlatları bizim evlatlarımız. O yüzden de bu insanlara yardım etmek onlar için değil kendimiz için bir borç. Onlara yaptığımız bir şey yok aslında. İnsanlığa ve Müslümanlığa yaptığımız bir şey var yani. İllaki onlara Rabbim bir yerden yardım gönderecektir yani.” (G.P.-2).

Görüldüğü üzere İHH, sosyal yardım amaçlı kurulan ve herhangi bir ayırım gözetmeksizin ihtiyaç duyan insanlara sosyal yardım sağlayan, toplum yararına olan ve halkın ortak kullanacağı binalar inşa eden bir kurumdur. Kurum, faaliyetlerini dinî gerekçelere dayandırmaktadır. Dolayısıyla gönüllülük çalışmalarını yerine getirirken İslami bir dernek olarak hareket etmektedir. Ayrıca derneğin geniş bir sosyal ağı olduğu ile ilgili G.P.-2 rumuzlu katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Çünkü çok fazla gelenlerle haşır neşir olduğumuz için adrese bakmaya gerek yok. Sivas'ın Kılavuz'dan bir girsek Karşıyaka'ya kadar her adresi bulabiliriz çok rahat bir şekilde. Devletin bulamadığı adresleri bile bulabiliriz. Orada kaç kişi yaşıyor, hastalıkları var mı, ne zaman gelmişler, ne zaman gidecekler, ne gibi ihtiyaçları var? Zaten o dosyamızda kayıtlı ama git gel yaptığımız için artık aileden birisi gibi biz hepsini tanıyoruz yani.” (G.P.-2).

Bunlara ilaveten İHH'nın belge kayıt sistemi ve kuruluşun işleyişi ile ilgili G.P.-2 rumuzlu katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Araştırmacı: Yardımları yaparken nasıl bir kayıt sisteminiz var?”

G.P.-2: Bütün kaydımız burada. (Belgeyi gösteriyor.) Tarihlerini yazıyoruz. Ben acele olduğu için yazmadım hepsini. Bu Maliye'nin kontrolü altındadır. Defterimiz bittikten sonra Maliye'ye gider. Maliye kontrolünü yapar. Girdisini, çıktısını yapar. Tamamen şeffaftır yani. Bunlar bilgisayara işlenir. Genel Merkeze gönderilir. Bir sistemimiz var yani. Çünkü 28 yıllık bir kuruluş... Bir de şöyle bir şey var. İnanç noktasında da bir şey var. Elhamdülillah Müslümanız. Bu bize bir emanet... Bunun

ahirette bir vebali var. Biz burada gönüllü çalışıyoruz. Kar edeyim derken zarara düşmek istemeyiz. Emaneti yerine ulaştırmak lazım.

Araştırmacı: Bunun dışında bir sisteminiz var mı?

G.P.-2: Bilgisayar kaydımız var. Bilgisayara her şey kaydedilir. Mesela sizinle sohbet ettik. Ben bunu eğitim birimi olarak notunu düşeceğim mesela. Her şeyi kaydediyoruz. Ayşe Hanım üç parça kıyafet getirdi. Onun notunu alırız biz. Alibaba Mahallesi'nden Ayşe Hanım üç parça pantolon verdi. Ondan sonra ne olur? Bu dağıtımı yaparken Fatma Hanım şu mahalleden üç parça pantolon oraya gitti. Girdi ve çıktısının kesinlikle yazılması lazım. İki tane kırık koltuk bile verseniz onun kaydını almak zorundayız. Şu bardağı da bize verseniz bunun kaydını almak zorundayız.”

Sivas'ta göç alanında çalışan bir diğer dernek ise Hayat Ağacı Derneği'dir. Hayat Ağacı Derneği'nde göç alanında çalışan G.P.-3 rumuzlu katılımcı ise Hayat Ağacı Derneği'nin tanıtımını ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Hayat Ağacı Derneği, Sivas'taki en eski derneklerden birisi... Sadece tabela dernekçiliği yapan bir dernek değil... Yerel yönetimle çalışıyor. Başkanımız da mevcut belediye başkanımızdır. Güçlü bir yapı olduğu için de ister istemez mülteciler de Türk vatandaşları da ister istemez bize geliyor.” (G.P.-3).

Hayat Ağacı Derneği, Sivas Belediyesi ile iş birliği içerisinde çalışan bir dernektir. Bu konuyu G.P.-3 rumuzlu katılımcı şu şekilde açıklamıştır:

“Genel anlamda biz yardım kuruluşuyuz. Genel anlamda da hem Sivas Belediyesi hem de Hayat Ağacı Derneği olarak beraber yürütüyoruz. Çünkü bizim bulunduğumuz bina hem yerel yönetime ait hem de derneğe ait... Çünkü yerel yönetimler normalde dernekçilik yapamaz. Ama biz aynı çatı altında hem resmî hem de dernek pozisyonunu yürütmeye çalışıyoruz.

Araştırmacı: Hem yerel yönetim hem de STK olarak mı çalışıyorsunuz?

G.P.-3: Aslında bir sentez var burada. Aslında biz yerel yönetimin kaynaklarını kullanıyoruz. Ama yardım konusunda da dernek ortaya çıkıyor. Çünkü yardım konusu yerel yönetimlerin birincil görevi değil aslında. Birbirlerine destek olarak bu faaliyetler yürütülüyor. Bir de tabii Sivas, Anadolu kenti. Yardımlaşmanın daha iyi yapıldığı kentlerden birisi olduğu için Türkiye'de birçok mülteci Anadolu kentlerine

gönderiliyor yardımlaşmanın daha iyi olmasından dolayı... Bir de hem Suriyeli hem de Afganlar bu bölge iklimine, bu bölge insanına biraz daha yakınlar. O yüzden ağırlıklı yardım faaliyetlerine önem veriyoruz.” (G.P.-3).

Görüldüğü üzere Hayat Ağacı Derneği yerel yönetim ile iş birliği içerisinde çalışan ve sosyal yardım hizmetlerini sunarken belediyenin kaynaklarını kullanan bir dernektir. Sosyal yardım sağlayan bir dernek olarak Hayat Ağacı Derneği, yalnızca göçmenlere değil tüm vatandaşlara hizmet vermektedir. Bu durum ile ilgili G.P.-3 rumuzlu katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ancak biz başlı başına mültecilerle çalışmıyoruz. Yaklaşık otuz beş bine yakın yardım için başvuran kişi sayısı var. Ama bunların kaçı sizin derneğinize geldi dersiniz yaklaşık iki bin civarında bizde kayıtlı mülteci var. Bunların ciddi bir oranı Afgan, ikinci sırada Suriyeliler, üçüncü sırada İran ve Irak ve son dönemde de ilginçtir Afrika kökenliler gelmeye başladı farklı ülkelerden... Ama çok fazla değil... Bunu belirtebilirim.”

G.P.-3 rumuzlu katılımcı Hayat Ağacı Derneği’ndeki belge kayıt sistemi ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Diğer formlarımızdan yok ama biz şöyle mültecilerle ilgili kısa bir bilgi de tutuyoruz. En azından bir sicil veriyoruz, uyruğunu tespit ediyoruz. Yani en azından aile fertleri kaç kişi, medeni durumu, çocuk varsa yaşı, okulu, aile sağlık durumları, herhangi bir rapor almışlar mı gibi bazı sorular soruyoruz. (...) Ayrıca burada kayıt sistemimiz farklı. Bu inceleme aşamasındaki formlardan birisi. Biz burada bize gelenlerin resmini çekiyoruz, bilgilerini alıyoruz. Kritik görürsek ev ziyaretleri yapıyoruz.” (G.P.-3).

Göç profesyonellerinin ifadelerinde de görüldüğü üzere Sivas’ta göç alanında çalışan kurumlar önemli hizmetler vermektedir. Sivas İl Göç İdaresi yalnızca göçmenlere hizmet veren ve onların resmî işlemlerini takip eden bir kamu kurumu iken İHH ve Hayat Ağacı Derneği göçmenler de dâhil olmak üzere sosyal yardıma ihtiyaç duyan tüm kesimlere yönelik hizmetleri olan STK’lardır. Bu kuruluşların hepsi hızla çoğalan uluslararası göçün sonucunda giderek artan göçmen ihtiyaçları konusunda önemli görevler üstlenmektedir.

4.8.1.2.2. Mesleki hizmetler “Görevimiz bu.”

“Mesleki tecrübeler” alt temasına ait diğer bir kod olan “Mesleki hizmetler” kodunu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi G.P.-1 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Görevimiz bu.” ifadesidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere “Mesleki hizmetler” kodu göç profesyonellerinin göç alanında sunduğu hizmetlere, yerine getirdiği faaliyetlere ve mesleki görevlerine odaklanmaktadır.

Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nde il göç uzmanı olarak çalışan G.P.-1 rumuzlu katılımcı kurumdaki mesleki hizmetleri ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bizimki faaliyet değil, görevimiz bu. Ben yabancılarla ilgili birimdeyim. (...) Ben buranın normal çalışanıyım, herhangi bir faaliyet yürütmedik ama burada bütün birimlerde çalıştım. Geçici koruma biriminde çalıştığım dönemde Suriyelilerin iş ve işlemlerini yürüttüm. Uluslararası koruma biriminde çalıştığım dönemde uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların iş ve işlemlerini, mülakat işlemlerini yaptık. İkamet biriminde çalıştığım dönemde de ikamet izni talebinde bulunan yabancıların iş ve işlemlerini takip ettim. (...) Eğitim faaliyeti düzenliyoruz. Göç İdaresi ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokol çerçevesinde Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) diye bir eğitim var Orada eğitici olarak görev aldım. Yaklaşık olarak kaç kişiye eğitim verdim hatırlamıyorum ama 200-300 civarında yabancıya Türkiye’deki yaşam kuralları hakkında, Türkiye’de devlet dairelerindeki işleyiş hakkında, Türkiye’deki toplum düzeni hakkında, toplumun ahlakı ile alakalı sunum şeklinde genel bir bilgilendirme toplantısı yaptım.” (G.P.-1).

Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nün yaşlı Afganlara sunduğu hizmetleri ise G.P.-1 rumuzlu katılımcı şu şekilde açıklamıştır:

“Yani ben bizim kurum açısından söyleyebilirim. Normalde bizde imza bildirim yükümlülüğü olduğu için gelmeleri gerekiyor. Ama biz 65 yaş üstü veya kişinin durumuna göre varsa ağır bir hastalığı kişinin yaşına bağlı olmaksızın imza bildirimlerini alıyoruz mesela. Yılda bir kez kimlik yenileme işlemi yapıyoruz. Kişinin burada olduğuna emin olmamız lazım, boşu boşuna kimlik veremeyiz. Yeri geliyor kişiyi buraya çağırmıyoruz ama kendimiz denetime gidiyoruz. Kişi burada mı değil mi diye... Çok mecbur kalırsak bu kişi buradadır diye kanaat getiriyoruz. Tutanak tuttukten sonra kimliklerini geri veriyoruz mesela. Onların sağlığı bizim için önemli... Yolu gelemeyecek kadar yaşlıysa ya da maddi imkânı yoksa, uzak

mahallelerde oturup gelebilmek konusunda sıkıntı yaşayabilecek olan varsa yeri geldiğinde gidebiliyoruz. Kişinin burada olup olmadığına kanaat getiremiyorsak, kişinin burada olup olmadığına dair bir tereddüdümüz varsa gidip burada mı değil mi diye tespit etme yükümlülüğümüz var. Onu yerine getirmek zorunda kalıyoruz. Kişiyi mağdur etmiyoruz. Sadece o tür durumda olanların 65 yaş ve üstü veya sürekli ağır bir hastalığı olanların sigortalarını da uzun süreli açıyoruz. ... Yani sağlıkla alakalı dediğim gibi ağır hastalığı olan ve 65 yaş üstü olan, statüsü aktif olanların sigortaları süresiz olarak açık oluyor. Tedavi noktasında bir problemleri yoktur. Hasta tedavi olabilir mi, olmaz diye bir problem yok ama tedavi sürecinde doktorlarla ilişkisi, hastanede olan tedavi Göç İdaresi'nin alanı değil. Ekonomik sorunlarla alakalı şöyle... Türkiye'ye gelip herhangi bir statüde bulunan bir yabancı Türkiye'de çalışmak istiyorsa çalışma izni alması lazım. Çalışma izni bizim sorumluluğumuzda olan bir şey değil. Çalışma Bakanlığı'nın alanına giren bir konu... Onunla ilgili olarak da Çalışma Bakanlığı'ndan izin alması gerekiyor. Ya muafiyet verilmesi veya çalışma izni... Artık o bakanlığın kendi takdirinde olan bir şey. Kişinin müracaatına bağlı olarak... Ama genel olarak bakanlık da çok çalışma izni vermeye yanaşmıyor. Türk vatandaşları arasında bu kadar işsizliğin olduğu bir yerde biz veremeyiz diyor. Burada da genelde kaçak çalışma yöntemiyle çalışıyorlar, geçimlerini sağlıyorlar. Onun haricinde de bizim herhangi bir yardım yapmamız söz konusu değil. Biz sadece ilgili kurumlar nezdinde koordinasyon sağlıyoruz. Mesela yabancıların bilgileri lazım oluyor, biz bilgileri alıyoruz. Aktif olan bilgileri bunlar, yardım yapıp yapmamak onların takdirinde olan bir şey. Birleşmiş Milletler veya diğer uluslararası kurum ve kuruluşlardan veya Kızılay üzerinden gelen yardımlar var. Kızılay Kart veriliyor. Onun üzerinden verilen bir destek var. Onun dışında devletimizin yapmış olduğu kömür yardımı, hasta bakım-tedavi yardımları, engelli olanlarla ilgili yardımlar var. Onlardan faydalanıyorlar.” (G.P.-1).

Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından gerekli durumlarda hane ziyaretleri yapılmaktadır. Bu durumu ise G.P.-1 rumuzlu katılımcı şu ifadelerle açıklamıştır:

“Sahaya iki şekilde gidiyoruz. Biz zaten müdürlük olarak eski valimiz Salih Ayhan döneminde kendisi bizzat ziyaret ediyordu. Bir de müdürlüğün “Uyum ve İletişim” diye bir çalışma grubu var. Bir görevli arkadaşımız var mesela onun koordinasyonunda gidiliyor. O genelde ayarlıyor işte tercümanlarla birlikte

gidiyorlar. Aileleri belirliyorlar mesela daha önce bizden, Kızılay'dan veya herhangi bir yardım kuruluşundan gelen malzemeler oluyor yabancılara dağıtın diye... Veya başkanlıktan gelen bazı şeyler oluyor. Biz onları alıyoruz. Müdür bey ekiple birlikte gidip ara ara ziyaret ediyorlar. Saha çalışmamız o şekilde, aile ziyaretleri...” (G.P.-1).

Sivas İHH’da çalışan G.P.-2 rumuzlu katılımcı ise mesleki hizmetleri ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Mülteciler mesela Sivas’a geldiler. Önce onların kayıtlarını alıyoruz. Derneğe kayıtlarını alıyoruz. Sonra eve üç-dört kişi gidip tespitlerini yapıyoruz. Yalan mı söylüyorlar, doğru mu söylüyorlar, evde yaşlı, ihtiyar, hasta var mı, evde eve para getiren, çalışan birisi var mı, sayıları kaç, kaç senedir Sivas’talar? Bu konuda önce bilgilerini alıyoruz. Daha sonra evdeki ihtiyaca göre ev ihtiyacı olabilir; kanep, koltuk, yatak, yorgan olabilir; gıda ihtiyaçları olabilir; kırtasiye ihtiyaçları olabilir; giyim ihtiyaçları olabilir veya ödeyemedikleri faturalar olabilir. Buna da dilekçe yazarak nakdi yardımda bulunuyoruz. Ödeyemedikleri ev kiralari olabilir; odun, kömür, yakacak vs. her konuda yardımcı oluyoruz.” (G.P.-2).

Hayat Ağacı Derneği’nde çalışan göç profesyoneli ise dernek olarak sunduğu hizmetler ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Göç alanıyla ilgili şöyle... Çalıştığımız kurum itibariyle biz özellikle dış göçler yani yabancılar, mülteciler ile ilgili şu an bir çalışma yapıyoruz. Mülteciler ile ilgili kayıt aşamamız var. Kayıt aşamasından sonra ev ziyaretleri yapıyoruz. Akabinde de kurumsal olarak yapmış olduğumuz yardımları uygunsa eğer vermeye çalışıyoruz. Yani ne tür yardımlar? İşte gıda yardımları, ekmek yardımları, kıyafet yardımları, dönem dönem yol yardımları... Yol yardımı ne diye sorarsanız mesela kişi Sivas’a geldi, Sivas’tan Ankara’ya bir sağlık sorunu ile ilgili gitmesi gerekiyor. O konuda da kısmen de olsa yardımcı olmaya çalışıyoruz. Akabinde evi sobalıysa kışın odun yardımları yapmaya çalışıyoruz. Dönem dönem kırtasiye yardımları olduğu zaman mülteci vatandaşların çocukları ile ilgili böyle bir destek sağlamaya çalışıyoruz. Genel anlamda böyle... Tabii mültecilerin en önemli sorunlarından birisi de iletişim. Biz burada ağırlıklı olarak, tam anlamıyla olmasa bile Farsça, Arapça ya da İngilizce olarak da yardımcı olmaya çalışıyoruz. Ya da ilgili kurumlara yönlendirme faaliyeti de yapmaya çalışıyoruz. Çünkü tercümanlık noktasında ciddi sıkıntılar var.

Türkiye tabiri caizse bu göç hareketini çok hızlı kucağında bulduğu için dil noktasında ciddi sıkıntılar var. Bunu da biz hem kendimizi geliştirerek, çözemediğimiz noktalarda ikinci, üçüncü şahıslardan destek alarak yardımcı olmaya çalışıyoruz.” (G.P.-3).

Sivas İHH ve Hayat Ağacı Derneği, yalnızca göçmenlere değil ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlara hizmet vermektedir. Bu durum ile ilgili bu kuruluşlarda çalışan katılımcılar şu ifadeleri kullanmıştır:

“Sivas’ta kimin ihtiyacı varsa ona yardımcı olmaya çalışıyoruz. Öksüz, yetim, göçmen, yerli halk fark etmiyor. İhtiyaçlı olması bizim için yeterli.” (G.P.-2)

“Toplamda aslında karmaşık bir çalışma alanımız vardı son altı yıldır. Ama son bir yıldır da ben ve ekibim ağırlıklı olarak mülteciler üzerine çalışıyorum. Çünkü mülteciler ile ilgili biz gördük ki standart bir çalışma yerine daha özel bir çalışma yapılması gerekiyor. O yüzden son bir yıldır branşlaşmanın daha iyi olduğunu gördüğümüz için bu alana kaydık.

Araştırmacı: Diğer yoksul bireylere yönelik de faaliyetler yürütüyor musunuz?

G.P.-3: Tabii, Sivas Merkez’deki kurumumuz Sivas Merkez’de ikamet eden fakir, öksüz, yetim, engelli birçok aileye yardım elini uzatmaktadır. Ama mülteciler ile ilgili daha ayrı bir çalışma yürütmeye çalışıyoruz.” (G.P.-3).

Akademisyen olan G.P.-4 rumuzlu katılımcı ise göç alanındaki çalışmaları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Araştırmacı: Kaç yıldır göç alanında çalışıyorsunuz?

G.P.: 4: Göç alanında akademik çalışmalar yapıyorum. Aynı zamanda lisans ve yüksek lisans düzeyinde göç ve göçmenlerle ilgili dersler veriyorum.

Araştırmacı: Ne yönde akademik çalışmalar yapıyorsunuz?

G.P.4: Sivas’ta yaşayan yabancılarla ilgili çalışmalarım mevcut.

...

2016-2017 yılından itibaren göç alanında çalışıyorum. Yaklaşık 6-7 yıldır göç alanında hem dersler veriyorum hem de akademik anlamda çalışmalar yapıyorum “

Katılımcılar göç alanının farklı boyutları ile çalışmaktadır. Kimi katılımcılar Türkiye'ye göç eden bireylerin resmî işlemlerini takip ederken kimi katılımcılar ise bu bireylere sosyal yardım sağlamaktadır. Bunun yanı sıra göç konusunu akademik olarak ele alan ve konu ile ilgili bilimsel çalışmalar yapan katılımcılar da bulunmaktadır.

İlaveten katılımcılar göç alanında karşılaşılan sorunlardan da bahsetmişlerdir. Bununla ilgili öne çıkan ifadeler şu şekildedir:

“Bazı insanlarda da şöyle bir problem var. Çok özür diliyorum, kaba bir tabirle yırtık derler ya. Her yere gider. Valilikten alır, belediyeden alır, STK'den alır. Ama yine de aldım demiyor. Hayır, benim yine de eksikim var diyor. Bazılarına da üç parça eşya verirsiniz, “Tamam, bu bana yeter, elhamdülillah.” der. Ben daha çok onlara yardımcı olmak istiyorum. Az önce bir tane bayan geldi. Evde eşine bakıyormuş. Ama hiç “Ben bakıyorum, zor durumdayım niye bakıyorum?” demiyor. “Eşim rahatsız, ben ona bakıyorum.” dedi. “Çarşaf ister misiniz?” dedim. “Kızım” dedi “Makinem de bozuldu, birkaç tane vererseniz çok iyi olur.” dedi. Ona ben daha fazlasını verdim. Ama ondan önce bir bayan gelmişti. Deprem bölgesinden gelen yatalak babasına bakıyormuş. O, o kadar ağlıyor ki... “Babama bakıyorum, başıma kaldı, kardeşlerim beni arayıp sormuyorlar.” diyor. Dört aydır da ona vermediğimiz bir şey kalmadı. Depremden beri üç ay oldu. Hala malzeme istiyor. Ben ona vermek istemiyorum. Suistimal oluyor ve annesini, babasını istemiyor. Öyle insanlara ben yardım etmek istemiyorum açıkçası. Belli bir noktadan sonra diyorum ki yeter. Çünkü üç aydır biz ona neversim veriyoruz, hala neversim istiyor. Bunlar da bize emanet sonuçta, belli bir sayıya göre vermemiz lazım. Ama eşine bakıp da hiç rahatsız olmayan, elinde yıkadığı halde rahatsız olmayan hanımefendiye daha çok yardımcı olmak istiyorum.” (G.P.-2).

“Ama biz bu alanda daha iyi bir çalışma yapabilirdik kurumlar olarak. Göç dalgasına çok hazırlıksız yakalandık. Biraz da dış güçlerin ülkemizi ekonomik olarak zora sokmasından dolayı, zorunlu göçlerden dolayı öyle bir sorun yaşadık.” (G.P.-3).

“Türkiye’de göçmenlerle ilgili daha fazla bilgi edinebilmek için devletin, hükümet yetkililerinin, bölge idarecilerinin bu yönde akademisyenlere yardımcı olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Sivas, diğer iller kadar göç almasa da

özellikle Suriyelilerin gelmesi ile birlikte artan bir göçmen nüfusuna sahiptir. (...) Dolayısıyla bunların Sivas halkı ile entegrasyonu, Sivas'a uyumları, karşılaştıkları sorunları ortaya koymaya yönelik bilimsel çalışmalar da gerekli hale geldi. Bununla ilgili kişilere ulaşma noktasında ve çalışmalara izin alma noktasında sıkıntılarımız var. Yani özellikle şunu söyleyebiliriz. Küçük bir istatistiki veriyi bile elde etmek güçleşmektedir. Bununla ilgili olarak 1 sene, 1 buçuk sene izin beklediğimiz çalışmamız oldu. Dolayısıyla sonrasında izni çok uzun beklediğimiz için vazgeçmek durumunda kaldık. İzni verirken de çok ağır koşullar öne sürüldü. Bunlara ulaşma noktasında Göç İdaresi ile veya Valilik ile ortak görüşmelerimiz de oldu. Kişilerin can güvenliği, mal güvenliği nedeniyle izin verilemeyeceği söylendi. Bunların başına herhangi bir sıkıntı gelirse sorun olur dediler. Sivas'ta yuvarlak veriler verilmektedir, kesin bilgiler elde etmek zordur. Bu konuda hem yerel yönetimler hem de merkezî yönetim ketum davranmaktadır. Biz de Sivas'taki göçmenlerin durumları ile ilgili bilgi alma noktasında sıkıntı yaşıyoruz. Ondan dolayı da çalışmaların pek çoğu yarım kaldı. Bundan dolayı izin noktasında veya verilere ulaşma noktasında zorluk yaşayan akademisyenler göçle ilgili daha fazla çalışma yapacakken çalışmadan vazgeçmek durumunda kalmaktadır. Bu da tabii ki bilimsel anlamda verilerin toplanmasına engel olmaktadır. Bu konuda istekli olunması bütün şehirlerde durumların ne olduğunun ortaya konması bakımından önem arz etmektedir." (G.P.-4).

Katılımcılar göç alanında birçok sorunla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Göç dalgasına hazırlıksız yakalanılması, göç kurumları arasında koordinasyonun tam olarak kurulamaması ve bu durumun kimi bireyler tarafından mükerrer yardımlarla suistimal edilmesi bu sorunlardan bazılarıdır. Ayrıca göç alanı hassas bir alan olduğu için akademik çalışmaların zor şartlarda yapıyor olması, bu konularda resmî izinlerin alınmasının ve istatistiklere ulaşmanın zor olması da göç çalışmalarının akademik boyutunda karşılaşılan problemlerdir. Görüldüğü üzere hem resmi ve gönüllü kurum/kuruluşlarda hem de akademide göç ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan sorunlar göçün Türkiye için yeni bir konu olması ve göç alanının hassasiyeti ile ilişkili olmakla birlikte göç ile ilgili politika ve projelerin artması ile sorunların azalacağı ve sürecin normalleşeceği düşünülmektedir.

4.8.1.2.3. Kurumlar arası koordinasyon “Bütün kurumların sorumluluğu var.”

“Kurumlar arası koordinasyon” kodu, göç alanında hizmet veren kurumlar arasındaki koordinasyonu açıklamaktadır. Bu kod ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadesi G.P.-1 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Bütün kurumların sorumluluğu var.*” ifadesidir. Söz konusu ifadede de anlaşılacağı üzere yoğun bir göçe ev sahipliği yapan Türkiye’de göç çalışmaları pek çok kurumun göç çalışmaları ile ilgili sorumluluğu paylaşması ile mümkün olacaktır.

Göç kurumlarının koordinasyonu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Mevzuatı İçişleri Bakanlığı İl Göç İdaresi belirliyor. Mevzuatımız bakanlık talimatlarına uyumlu bir şekilde belirleniyor. Sigortaları belli bir süreliğine veya yaşlıysa burada kaldığı süre boyunca, hakkında olumlu veya olumsuz herhangi bir karar verilinceye kadar devam ediyor. O anlamda bizim açımızdan çok rağbet olmuyor ama gelen yabancıların tek muhatabı bizmişiz gibi görünüyor ama biz sadece kayıt işlemlerine bakıyoruz. Ondan sonraki sağlıkla ilgili kısmı Sağlık Bakanlığı müdahale etmek durumunda kalıyor, eğitimle ilgili Milli Eğitim bakıyor, kişinin herhangi bir adli olaya karışma durumu söz konusu olursa buna ilgili kolluk birimleri bakıyor, biz bakmıyoruz. Adliye birimine gitmesi gerekirse adliye ilgileniyor. Savcılıklar, mahkemeler... Yardım ile ilgili bir şey olursa Aile ve Sosyal Hizmetler bakıyor. Bizim burada tek yaptığımız şey, sigortaları bizim elimizde, onu SGK ile yapılan protokol çerçevesinde biz açıp kapatıyoruz. Sadece sistemsal bir problem olursa SGK’ye yönlendiriyoruz ama genel olarak biz onunla ilgileniyoruz. Onun dışında bütün kurumların sorumluluğu var. Sadece bizim üzerimize yüklenmiş bir yükümlülük olarak görülüyor ama burada bir yanlışlık var. Eğitim görecektir mesela adam burada liseyi bitirdi, üniversiteye gidecek. Burada sorumluluk bizde değil. Biz üniversite okutamayız. Dolayısıyla YÖK’ün sorumluluğunda olan ya da üniversitenin sorumluluğunda olan bir şey... Burada tabii tüm kurumların sorumluluğu var. Özellikle bunun altını çizmek istiyorum. Kurumlarla bu konuda bir problem yaşıyoruz. Yani o bizimle alakalı bir durum değil. Biz sadece kayıt işlemlerini yaparız. Yabancıнын statüsünü, işlemlerini takip ederiz. Ülkeye geldiğinde veya başka bir ülkeye çıkışı varsa onları biz takip ediyoruz. Ama onun dışındaki işlemleri ilgili kurumlar takip ediyor.” (G.P.-1).

“Biz de elimizden geldiği kadarıyla, bütçemiz dâhilinde yardımcı olmaya çalışırız. ... Göçle ilgili başlı başına çalışan Sivas’ta bir dernek yok. ASAM vardı. ASAM bir süre durdu. Sanıyorum Kayseri’ye gittiler, onlarla da biz paslaşıyorduk, görüşüyorduk. Onların da belli bir ekibi vardı” (G.P.-3).

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğü, yabancıların kayıt ve ayrılış işlemlerini, sigorta açıp-kapama işlemlerini takip etmektedir. Ancak yabancıların diğer işlemlerini ilgili kurumlar (Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı vb.) takip etmektedir. Özellikle yabancılara sağlanacak sosyal yardımlar ile ilgili gönüllü kuruluşlar önemli görevler üstlenmektedir. Nitekim sosyal yardımların ve sosyal hizmetin sunumunda ana sorumluluk merkezî yönetime ait olsa da, hem geçmişte hem de günümüzde özel sektör, gönüllü kuruluşlar, dinî kurumlar ve aile kurumu bu sorumluluğu paylaşmaktadır (Karakuş, 2018: 73). Dolayısıyla Sivas’a gelen göçmenlere yönelik sosyal yardımın ve sosyal hizmetin kamu kurumlarının yanı sıra gönüllü kuruluşlar olan İHH, Hayat Ağacı Derneği ve diğer STK’ların ortaklığında sağlandığı söylenebilir. Hayat Ağacı Derneği’nin yerel yönetimce desteklenen bir STK olması da göç alanındaki kurumlar arası iş birliğini kuvvetlendirmiştir. Ancak Sivas’ta başlı başına göç alanında çalışan bir derneğin olmaması kurumlar arası koordinasyonu olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim başlı başına göç alanında çalışan bir dernek olan SGDD-ASAM’ın geçmişte Sivas’taki göç kurumları ile irtibatta olması ancak derneğin Sivas şubesini kapatması sonucunda bu irtibatın kopması da Sivas’taki göç kurumları arasında koordinasyonun azalmasında etkili olmuştur.

Kurumlar arası koordinasyonun sağlanması göç alanındaki mükerrer yardımların önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bu konu ile ilgili katılımcı ifadeleri ise şu şekildedir:

“Mesela ihtiyaca göre gittiğimiz yerde eğer devlet ya da Kızılay, Hayat Ağacı veya başka dernekler ona kömür vermişse biz kömür vermiyoruz. (...) Tekrarlayan yardımlar oluyor bazen. Bunun için de Valilik, Belediye Başkanı yeni bir karar alalım demişler. Bütün STK’lar havuz sistemi olsun. İHH’nın gıda verdiğine Kızılay kıyafet versin, Hayat Ağacı başka bir şey versin. Bunu sistemli hale getirelim demişler ama şu anda tam bir sistem söz konusu değil. Henüz değil...” (G.P.-2).

“Valilikçe ortak bir havuz oluşturuluyor. Mesela bu bir mülteci dosyası (gösteriyor.) Eşinden şiddet görmüş bir bayan... Daha önce ...'den buraya gönderilmiş, üç çocuğu var. Geçici T.C.'ler verildiği için -99 ile başlayan- bu bayan bizden ekmek alıyor, gıda alıyor, kıyafet alıyor. Diğer kurumlardan alınan yardımlara baktığımız zaman Aile ve Sosyal Hizmetler buna şu an 3090 lira para veriyor. Bunu resmî kurumlar anlaşma gereği görebiliyor. Bizim bunu görmemiz de çok önemli. Çünkü biz buna göre yardım yapıyoruz ya da kısmen yapıyoruz ya da kesiyoruz. Ayrıca Kızılay'ın 300 ya da 400 lira kişi başı verdiği para var. Şimdi bu aile bakıyorsunuz kaç kişi dört kişi 400 liradan 1600 lira ekstradan da Kızılay'dan alıyor. Yani buna bakıyorsunuz. Artı bunlara rağmen çalışan kişiler de oluyor. En kötü 5000 lira alsa, 5000 de buradan alsa 10000 lira. Kendi vatandaşımızdan daha çok ücret almış oluyor. Böyle durumları da biz araştırıyoruz. Özellikle 18 yaşından sonrakileri takibe alıyoruz erkek çocuğu olanları. Ya da 18 yaş altında olanlar bile çalışabiliyor. Kaydı yok, kayıtsız olarak çalışıyor. Ciddi de ekonomik yapısı olabiliyor. Öyle bir durum var.” (G.P.-3).

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere, Sivas'ta göç kurumları arasında koordinasyon kurulmaya çalışılmaktadır. Özellikle mükerrer yardımların önüne geçmek için Sivas'ta resmî kurumları ve bazı gönüllü kuruluşları (Kızılay, Hayat Ağacı Derneği vb.) içeren bir havuz sistemi söz konusudur. Bu sistemle bu kurum ve kuruluşlar diğer kurum ve kuruluşların vermiş olduğu sosyal yardımları görebilmektedir. Buna karşın bu sistem gönüllü kuruluşların tamamını içerecek kadar genişlememiştir. Ancak Valilik tarafından tüm kurumların sosyal yardımlarını belirten bir sistem oluşturma fikri söz konusudur. Bu sistem henüz hayata geçmediği için kurumlar arasındaki koordinasyonun tam anlamıyla sağlandığı söylenememektedir. Kurumlar arası koordinasyonun tam anlamıyla sağlanamaması ve mükerrer yardımlar müracaatçılar tarafından suiistimallere yol açmakta ve sosyal yardımlardan yararlanan birey sayısının azalmasına neden olmaktadır.

4.8.1.2.4. Ekonomik destek “Devletin verdiği her şeye de muhtaçlar.”

“Mesleki tecrübeler” alt temasında yer alan son kod “Ekonomik destek” kodudur. Bu kod göçmenlere kurumlar tarafından sağlanan sosyoekonomik destekler hakkında katılımcı ifadelerini içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi ise “Devletin verdiği her şeye de muhtaçlar.”dır.

Göçmenlerin ekonomik desteğe duyduğu ihtiyaç ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Ama devletin verdiği her şeye de muhtaçlar. Oturduğu ev doğalgazlı, ama kömür alıyorlar. Çünkü doğalgaz yakamazlar, soğuk, Sivas çok soğuk. Başka şehirler için geçerli olabilir ama Sivas çok soğuk.” (Y.T.-2).

“Mesela bu ev dört oda, kömür yardımı aldık ama bitti. Yetmedi, gelen kömür az geldi. Bu durum bizi çok zorluyor.” (Y.A.-7).

“Tabii bu mültecilerin hepsi bizden yardım almıyor. Çünkü mülteci var ekonomik durumu iyi. Örneğin oradaki mal varlığını satmış, elinde cebinde belli bir parası olan kişiler de geliyor. Biz bunların hepsine yardım yapmıyoruz. Durumlarını araştırıyoruz, şartlarına bakıyoruz, aldığı sosyal yardımlara bakıyoruz. Bazen hatta yeri geliyor aldığı sosyal yardımlar çok üst düzey olan kişiler de çıkabiliyor. Biz onlara yardım yapmayabiliyoruz. Yani mülteci olması direkt yardım alacak anlamını da taşımıyor açıkçası.” (G.P.-3).

Görüldüğü üzere Türkiye’ye gelen göçmenler ekonomik sorunlarla karşılaşabilmekte ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Ancak bu durum tüm göçmenleri kapsamamaktadır. Nitekim ekonomik durumu iyi olan, birden fazla kurum ve kuruluştan ekonomik destek alan göçmenlerin de olduğu katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sosyoekonomik destek sağlama aşamasında kurumlardaki işleyiş ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Evlerinde ziyaret edip ihtiyaçları belirlemeye tespit ediyoruz. Biz tespit yaparken evdeki ihtiyaca göre hareket ediyoruz. Eve gittiğimizde evde on kişi yaşıyorsa gıda kolisini ona göre ayarlıyoruz. On kişiye bir aylık yetecek gıda kolisi ayarlıyoruz. Evde üç kişi yaşıyorsa üç kişiye göre gıda kolisi ayarlıyoruz. Yoksa öyle yapmazsak on kişi yaşayanın hakkına giriyoruz, üç kişi yaşayana da aynı gıdayı verirsek bu sefer bizi suiistimal ediyorlar. İnsanların da bize verdikleri emanet, emaneti de yerine hakkıyla ulaştırmak gerekiyor. Biz sadece arada köprüyüz. O köprü görevini de en iyi şekilde yapmaya çalışıyoruz. Evdeki ihtiyaca göre kalem kalem yazılıp ona göre yardımda bulunuyoruz. Mesela ihtiyaca göre gittiğimiz yerde eğer devlet ya da Kızılay, Hayat Ağacı veya başka dernekler ona kömür vermişse biz kömür vermiyoruz. ... Nakdi yardımı çok yapmıyoruz. Dilekçe yazıyoruz önce. Dilekçe yazıyorlar bize. Çok acil durumdalarsa ona binaen nakdi yardım da yapıyoruz. Ama

bizim derneğimizde nakdi yardımdan önce gıda, kıyafet, ev eşyası... Onları diyebiliriz, ilk önceliğimiz onlar.” (G.P.-2).

“Mülteciler ile ilgili kayıt aşamamız var. Kayıt aşamasından sonra ev ziyaretleri yapıyoruz. Akabinde de kurumsal olarak yapmış olduğumuz yardımları uygunsa eğer vermeye çalışıyoruz. Yani ne tür yardımlar? İşte gıda yardımları, ekmek yardımları, kıyafet yardımları, dönem dönem yol yardımları... Yol yardımı ne diye sorarsanız mesela kişi Sivas’a geldi, Sivas’tan Ankara’ya bir sağlık sorunu ile ilgili gitmesi gerekiyor. O konuda da kısmen de olsa yardımcı olmaya çalışıyoruz. Akabinde evi sobalıysa kışın odun yardımları yapmaya çalışıyoruz. Dönem dönem kırtasiye yardımları olduğu zaman mülteci vatandaşların çocukları ile ilgili böyle bir destek sağlamaya çalışıyoruz. Genel anlamda böyle. ... Özellikle son yıllarda bize halk bazlı değil de devlet bazlı yardımlar geliyor. Halkımızdan da özellikle kurban döneminde kurban bağışları alıyoruz. Vermiş olduğumuz yardımların yanında biz et yardımları da sağlıyoruz büyükbaş, küçükbaş kesimlerden dolayı. Yani biliyorsunuz günümüzde gıda mamulleri biraz pahalı. Bazen bizim verdiğimiz orta halli gıda paketleri bile birçok ailenin işini görebiliyor.

(...)

Araştırmacı: Nakdi yardımlar da sağlıyor musunuz?

G.P.-3: Kaynaklarımız buna çok uygun değil. Bir de yöneticilerimiz çok uygun görmedi. Verilecek denildi ama verilmedi. Daha çok gıda anlamında destek sağlanmaya çalışılıyor. Gıda ya da ekmek yardımı gibi... Kıyafet de veriliyor. Ama tabii bizim derneğimiz yerel bir dernek olmasından dolayı, belediyemiz de büyükşehir olmamasından dolayı kaynaklarımız sınırlı. Gönül ister ki bir insana üç yerine otuz verelim ama kaynak meselesinden dolayı çok yüksek yardımlar yapamıyoruz.” (G.P.-3).

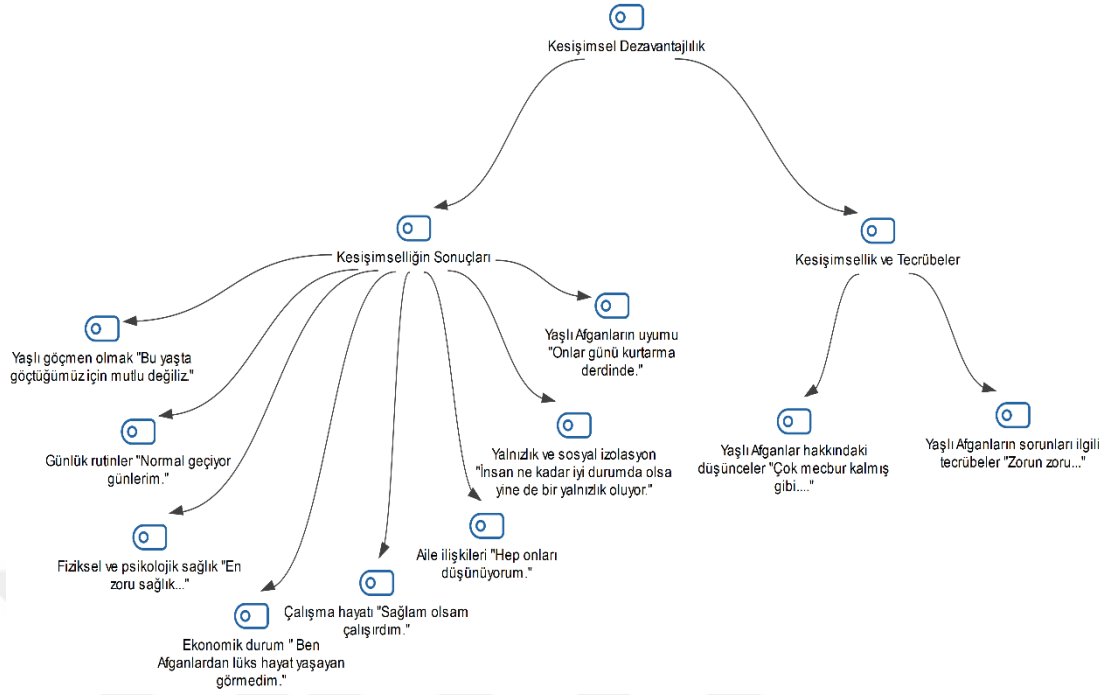
Sivas’ta bulunan STK’lar göçmenlere gıda, kıyafet, ev eşyası, yakacak ve yol yardımı gibi çok farklı alanlarda sosyoekonomik destekler sunmaktadır. Ancak hem Hayat Ağacı Derneği hem de İHH çoğunlukla aynı yardımlar sağlamaktadır. Nakdi yardımlar İHH tarafından sınırlı bir şekilde sağlanırken Hayat Ağacı Derneği kaynak yetersizliği nedeniyle nakdi yardım sağlayamamaktadır. Afganlara uygulanan sosyoekonomik destek ile ilgili G.P.-3 rumuzlu katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Yani devletimizin vermiş olduğu yardımlar var. Kızılay’ın vermiş olduğu, Birleşmiş Milletler vasıtası ile kişi başı 300 lira, 400 lira gibi bir destek sağlanıyor aylık. Bazen eğer engelliye örneğin bakım parası ya da evliyse ya da boşanmışsa, eşini kaybetmişse ödenen sosyal ekonomik destek yardımları var. En düşüğü 2000 liradan başlıyor, 5000 kusura kadar çıkabiliyor. Bu desteklerden özellikle Afganlar biraz daha faydalaniyor. Suriyeliler biraz daha gördüğüm kadarıyla bundan pek faydalanamıyor. Ama Afganlar bu devlet desteklerinden aynı bir Türk gibi faydalaniyor statüsü ne olursa olsun. ... Ama şu var. Biz son yıllarda özellikle evde çalışabilecek düzeyde birden fazla kişi varsa, hatta bazen bir kişi çalışıyorsa biz yardım yapmıyoruz, kesiyoruz. Eskisi gibi çok bonkör değiliz açıkçası. Çünkü Türkiye’de bununla ilgili ciddi tepkiler var. Bazen Türk vatandaşları bile bize yardım vermiyorsunuz, götürün yardımları Afganlara, Suriyelilere verin gibi tepki gösterebiliyor. Bazıları da tabii aldığı yardımları abartarak söylüyor. Hâlbuki bakıyorsunuz çok büyük bir yardım da almıyor. Ama bazıları da çalışma hayatından dolayı hatırı sayılır bir gelire ulaşabiliyor.” (G.P.-3).

Katılımcı ifadelerinde görüldüğü üzere Afganlara pek çok farklı kurum sosyal destek sağlayabilmektedir. Ancak mükerrer yardımlar söz konusu ise veya kişi ve/veya aile üyeleri bir işte çalışıyorsa ekonomik durumları iyileşmekte, asgari standartlara yaklaşmaktadır. Bu durumların varlığı kurum ve kuruluşlar tarafından tespit edilmeye çalışılmakta ve yardımlar bu durumlar dikkate alınarak verilmekte, verilen yardımlar kesilmekte veya yardım alma talepleri reddedilmektedir.

4.8.2. Kesişimsel Dezavantajlılık

“Kesişimsel dezavantajlılık” teması, yaşlılık ve göç ile ilgili dezavantajlılık durumlarının kesişimi sonucunda ortaya çıkan durumları ve bu durumlar ile ilgili yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübelerini açıklamaktadır. “Kesişimsel dezavantajlılık” teması “Kesişimselliğin sonuçları” ve “Kesişimsellik ve tecrübeler” olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır. “Kesişimsel dezavantajlılık” temasına ait alt tema ve kodlar Şekil 4.7’de gösterilmiştir.



Şekil 4.7. “Kesşimsel dezavantajlılık” temasına ait alt tema ve kodlar

“Kesşimsel dezavantajlılık” temasına ait kodların hangi belge grubunda ne kadar yer aldığı Şekil 4.8’deki kod matris haritasında gösterilmiştir:

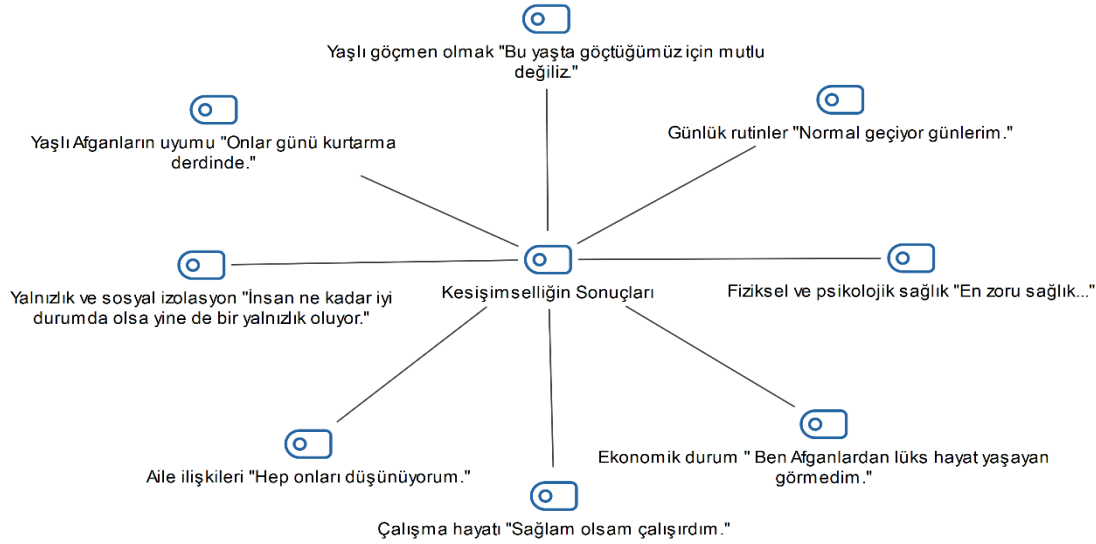
Kod Sistemi	Yerel Toplum	Göç Profesyonelleri	Yaşlı Afganlar	TOPLAM
✓ Kesşimsel Dezavantajlılık				0
✓ Kesşimselliğin Sonuçları				0
• Yaşlı göçmen olmak "Bu yaşta göçtüğüm için mutlu değiliz."			13	13
• Günlük rutinler "Normal geçiyor günlerim."			9	9
• Fiziksel ve psikolojik sağlık "En zoru sağlık..."			40	40
• Ekonomik durum "Ben Afganlardan lüks hayat yaşayan göremedim."	32			32
• Çalışma hayatı "Sağlam olsam çalışırdım."	14			14
• Aile ilişkileri "Hep onları düşünüyorum."	18			18
• Yalnızlık ve sosyal izolasyon "İnsan ne kadar iyi durumda olsa yine de bir yalnızlık oluyor."	11			11
• Yaşlı Afganların uyumu "Onlar günü kurtarma derdinde."	6			6
✓ Kesşimsellik ve Tecrübeler				0
• Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler "Çok mecbur kalmış gibi..."	14			14
• Yaşlı Afganların sorunları ilgili tecrübeler "Zorun zoru..."	9			9
Σ TOPLAM	23	20	123	166

Şekil 4.8. “Kesşimsel dezavantajlılık” temasına ait kod matris haritası

Şekil 4.8’deki haritada dairelerin büyümesi kodun kullanım sıklığının artması anlamına gelmektedir. Haritaya bakıldığında yaşlı Afganların ifadelerinin “Fiziksel ve psikolojik sağlık” ve “Ekonomik durum” kodlarında, yerel toplumun ifadelerinin ise “Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler” kodunda yoğunlaştığı görülmektedir.

4.8.2.1. Kesişimselliğin Sonuçları

“Kesişimselliğin sonuçları” alt teması yaşlılık ve Afganistan’dan göç etme durumlarının kesişimi sonucunda yaşlı Afganların yaşadığı deneyimleri açıklamaktadır. Bu alt temaya ait kodlar Şekil 4.9’da gösterilmiştir.



Şekil 4.9. “Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait kodlar

4.8.2.1.1. Yaşlı göçmen olmak “Bu yaşta göçtüğümüz için mutlu değiliz.”

“Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait ilk kod “Yaşlı göçmen olmak”tır. Bu kod yaşlılık ve göçün kesişimi sonucunda ortaya çıkan bir durum olan yaşlı göçmen olmanın yaşlı Afganlar için nasıl bir anlam taşıdığını açıklamaktadır. Kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Bu yaşta göçtüğümüz için mutlu değiliz.” ifadesidir.

“Yaşlı göçmen olmak” kodu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Yani çocuklarım için kabul ediyorum. Çocuklarımı düşünüyorum. Mecbur...”
(Y.A.-1).

“Zor... Kendi vatanım olsa daha iyi bence. Çalışırım, dili biliyorum. Burada zor...”
(Y.A.-2).

“Tabii ki bu yaşta kimse ülkesini terk etmek istemez. Çok kötü bir duygu... İnsan yaşlanırken kendi ülkesinde kalmak istiyor. Orada yaşlanmak istiyor. İnsanı çok yoruyor bu durum. Hem yaşlılık hem de ülkeni terk ediyorsun başka bir ülkeye geliyorsun. Çok kötü bir duygu bu... (...) Normalde bu yaşta işinden oluyorsun,

yaşlanıyorsun. Bir de göç ediyorsun başka bir ülkeye. Bu durum insanı yoruyor. Zorlanıyor insan.” (Y.A.-3).

“Bazı kişiler başka ülkelere gezmek için giderler. Ama biz mecbur kaldığımız için geldik. O yüzden bu çok kötü bir duygu. Bu yaşta göçtüğümüz için mutlu değiliz.” (Y.A.-4).

“Y.A.-5: Türkiye’ye gelirken biraz kötü, biraz iyi hissediyordum. Türkiye’ye geliyorduk, Türkiye çok iyi diyorlardı. Geldiğim de iyi oldu yani. Çocuklarımın geleceğini çok düşünüyorum. Onlar için geldim. Ben hiçbir şey de hissetmiyorum. Onlar iyi olsun ben de iyi olurum. Benim artık zamanım geçti. Yaşlandım.

Araştırmacı: Yaşlı olmak göç sürecini zorlaştırdı mı?

Y.A.-5: Yok, öyle çok zorlaştırmadı. Sadece ayaklarım biraz ağrıyordu. Belim ağrıyordu. O zamanlar bel ağrım yeni başlamıştı. O yüzden orada da çok zorluklar çektim.” (Y.A.-5).

“Araştırmacı: Yaşlı olmak göç sürecini zorlaştırdı mı?

Y.A.-7: Çok zor. Yaşlı olmak fazladan zorlaştırdı bu süreci.

Araştırmacı: Nasıl zorluklar yaşadınız?

Y.A.-7: Yolda gelirken zorlandım. Dil bilmiyorum. Hastalıklarım var. O yüzden geldikten sonra da zorlandık.” (Y.A.-7).

“Tabii, o zamanlar da ayaklarım ağrıyordu. Yürüyerek gelirken çok zorlandım. Çok sıkıntı çektik.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganlar yaşlı olmanın göç sürecini zorlaştırdığını, yaşlı olarak göç ettikleri için mutlu olmadıklarını, mecbur kaldıkları için geldiklerini ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar ise çocuklarının iyi bir gelecek yaşaması için bu sıkıntıları kabul ettiklerini, kendilerinin yaşlandığı için zamanının geçtiğini ve çocuklarını önemsediklerini ifade etmiştir. Yaşlı olmak göç esnasında olabildiği gibi göç sonrasında da yaşlı Afganların zorlanmasına neden olmaktadır. Bu durumu Y.A.-8 rumuzlu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim aylık iki kez burada olduğumuzu göstermek için İl Göçe gidip imza atmamız gerekiyor. Dördüncü kat olduğu için çıkamıyorum. Oraya gidemiyorum, çıkamıyorum. Çok sıkıntılı oluyor. Gitmemek için rapor almam gerekiyor, rapor

almaya gittiğimde her şeyin sağlam diyorlar. Rapor vermiyorlar. Ama ayaklarım ağrıyor. İmzaya zor gidiyorum.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganlar göç sürecinde zorlandığını ancak mecbur kaldıkları için bu durumu kabullendiğini belirtmiştir. Yaşlı bireyler hayatlarının büyük bir kısmını geçirdiği yerde yaşlılık dönemini de geçirmek istemektedir. Yerinde yaşlanma kavramıyla açıklanabilecek bu durum (Timmerman, 2012) özellikle zorunlu göçlerde mümkün olmamakta, yaşlılar istemedikleri halde başka bir ülkede kalan hayatlarına devam etmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla yaşlı göçmen olmak yaşlı Afganlar için istenilmeyen bir durumdur.

4.8.2.1.2. Günlük rutinler “Normal geçiyor günlerim.”

Yaşlı Afganların sıradan bir günlerinin nasıl geçtiği ve günlük rutinlerinin neler olduğu “Günlük rutinler” kodunda açıklanacaktır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Normal geçiyor günlerim.*” ifadesidir.

Yaşlı Afganların sıradan bir günde neler yaptığı ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Aşağı iniyorum bir tur atıyorum. Sonra eve çıkıyorum. Hepsi bu.” (Y.A.-1).

“Sabah kalkıyorum, camiye gidiyorum namaz kılıyorum. Kur’an okuyorum. Genellikle ibadet ederek geçiriyorum. Onun dışında pek dışarı çıkmıyorum, evde duruyorum sürekli.” (Y.A.-2).

“Çocukları okula gönderiyoruz, camiye gidiyorum. Ev işleri, pazar varsa pazara gidiyorum. Bu kadar yani... Başka bir şey yok.” (Y.A.-3).

“Ev işleri yapıyorum. Küçük bir kızım var. Onu okula getirip götürüyorum. Mutluyum yani. Normal geçiyor günlerim.” (Y.A.-4).

“İyi geçiyor. Ramazan’da rahatım. Yemek yapmıyorum (gülüşmeler). Okul olduğu zamanlar çok yemek yapıyorum, sağa sola çok koşturuyorum. Ev işleri ve temizlikle uğraşıyorum. Çok yoruluyorum.” (Y.A.-5).

“Normal geçiyor, kazasız belasız şekilde geçiyor. Bahçe işleriyle, tavuklarla uğraşıyorum. Geri dönüşüm toplamaya gidiyorum. Camiye, mescide gidiyorum. Sonra eve geliyorum.” (Y.A.-6).

“Bir sıkıntı yaşamıyoruz. Türkiye’de rahatız. Hastaneye gidiyorum, geliyorum. Rahatız. Teşekkür ederiz. Allah razı olsun.” (Y.A.-7).

“Öyle özel bir iş yapmıyorum. Bazen parkta arkadaşlarımla oturuyorum. Bazen evde el işi yapıyorum. Lif örüyorum.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganların sıradan bir gününün nasıl geçtiği ve günlük rutinlerinin neler olduğu bu bireylerin gündelik hayatta karşılaştığı sorunların anlaşılmasını sağlayacaktır. Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere yaşlı Afganlar günlerini çoğunlukla ibadet ederek ve ev işleriyle uğraşarak geçirmektedir. Dolayısıyla hayatlarının önemli bir kısmı camii/mescit gibi ibadet mekânları ile evleri arasında geçmektedir. Sosyalleşmeye ve akranları ile zaman geçirmeye daha az zaman ayırmaktadırlar. Bu durum “Yaşamdan çekilme/kopma kuramı” ile ilişkilendirilebilir. Bu kuramın savunduğu gibi araştırmamızda da yaşlanan bireylerin yaşamdan geri çekildiği ve dünya ile ilişkisini azalttığı belirlenmiştir. Yaşlılığa ilaveten göç sonrası sosyal uyum sorunları ile de karşılaşan katılımcılar sosyalleşememekte ve yalnızlaşmaktadır.

4.8.2.1.3. Fiziksel ve psikolojik sağlık “En zoru sağlık...”

Yaşlı Afganların yaşamış olduğu fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları “Fiziksel ve psikolojik sağlık” kodunda açıklanmıştır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi “*En zoru sağlık...*” ifadesidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere yaşlı Afganların yaşamış olduğu birçok sorun olmasına karşın sağlık sorunları katılımcıları en çok zorlayan sorunlardandır.

“Fiziksel ve psikolojik sağlık” kodu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Yola çıktıktan sonra hastalanmaya başladım. Şimdiye kadar geçmedi. ... Daha çok hastalanacağım diye korkuyorum. Yaş ilerledikçe hastalıklarım artıyor.” (Y.A.-1).

“Y.A.-2: Hastalıktan dolayı da çok zorlanıyorum. Doğru dürüst yemek yiyemiyorum. Hastalığımın dolayı bir ay Numune Hastanesi’nde kaldım. En çok sağlık sorunlarından dolayı zorlanıyorum. Doktora gitmiyorum.

(...)

Araştırmacı: Yaşadığınız sağlık sorunları nelerdir?

Y.A.-2: Şeker hastalığı, kalp hastalığı var.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?

Y.A.-2: Afganistan'da sağlık durumum iyiydi. Buraya geldikten sonra hastalıklar çıktı.” (Y.A.-2).

“Y.A.-3: Sağlık sorunlarım da var. Şeker hastalığım var, bomba patladıktan sonra bir gözümü kaybettim. Bir gözüm yok. Elimde, ayaklarımda yaralarım var. Hala zorlanıyorum yürürken.”

(...)

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?

Y.A.-3: Sağlık sorunlarım oradayken de vardı.

Araştırmacı: Sağlık durumunuzun kötüye gitmesinden dolayı endişeleniyor musunuz?

Y.A.-3: Tabii ki, bir gözümü kaybettim. Araba sürmek istesem yapamıyorum. Tabii bu sıkıntılar insanı üzüyor.” (Y.A.-3).

“Araştırmacı: Yaşadığınız sağlık sorunları nelerdir?

Y.A.-4: Yüksek tansiyonum var, bel fıtığım var.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?

Y.A.-4: Sağlık sorunlarım Türkiye'ye geldikten sonra oldu. Oradayken iyiydim.

Araştırmacı: Sağlık durumunuzun kötüye gitmesinden dolayı endişeleniyor musunuz?

Y.A.-4: Tabi ki üzülüyorum. Zaten insan yaşlanırken bu hastalıkları göze alıyor. Bu her insanda var. O yüzden çok sıkıntı yapmıyorum. Allah'tan gelen bir şey...” (Y.A.-4).

“Araştırmacı: Yaşadığınız sağlık sorunları nelerdir?

Y.A.-5: Şekerim var, fıtık var, çok belim ağrıyor, ayaklarım ağrıyor, çok, çok... Psikolojik tedavi de görüyorum.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi? Gelmeden önce de sağlık sorunlarınız var mıydı?

Y.A.-5: İran'da çalışırken büyük halıları yıkıyordum. O zamanlar maddi durumumuz da iyi değildi. Çocuklarım için çalışıyordum. O yüzden belim böyle oldu. Daha sonra

doktora gittiğimde MR çekti. MR'a göre doktor senin belin ağrıyor, daha bir şey yapma dedi. İş yapma, dinlen dedi.” (Y.A.-5).

“Sağlık durumum iyi, orada da iyiydi, burada da iyi.” (Y.A.-6).

“Y.A.-7: Yürüyemiyorum. Dışarı gitsem ayağım ağrıyor. Çok sıkıntım var. Psikolojik olarak sıkıntılarım var. Hastayım. Sürekli yatıyorum. Hep ağlıyorum. Oğullarımı düşünüyorum. Bu durum çok kötü hissettiriyor. Torunlarım, gelinlerim dışarı gidiyor, parka gidiyor. Ben gidemiyorum. Üzüliyorum. Dışarı çıkınca iyi hissediyorum, eve gelince tekrardan kötü hissediyorum. (...) Ama evde yürüse bile düşünüyorum. Şekerden dolayı hareket edemiyorum. (...) Şekerim var. O yüzden düşünüyorum. Kalp hastalığım var. Gözümün birisi hiç görmüyor. Görme kaybım var. Bir gün ilaç almasam çok zorlanıyorum.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?

Y.A.-7: Şeker oradayken vardı ama psikolojik sorunlarım burada ortaya çıktı.

Araştırmacı: Sağlık durumunuzun kötüye gitmesinden dolayı endişeleniyor musunuz?

Y.A.-7: Evet, ağlıyorum hep. Daha çok hasta olurum diye korkuyorum, üzüliyorum.” (Y.A.-7).

“Y.A.-8: Tüm vücudum ağrıyor, ayaklarım ağrıyor, belim ağrıyor. Ama en zoru sağlık sorunları, sağlık olmasa hiçbir şey olmuyor.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?

Y.A.-8: Önceden iyiydim, ama yaş arttıkça insan hasta oluyor.

Araştırmacı: Sağlık durumunuzun kötüye gitmesinden dolayı endişeleniyor musunuz?

Y.A.-8: Evet, çok üzüliyorum. Bir yere gidemiyorum, hep evdeyim. Belim, ayaklarım ağrıdığı için yürüyemiyorum. Gözlerim görmüyor. Az görüyor.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afgan katılımcılar hem fiziksel hem de psikolojik sağlık sorunları ile karşılaşmaktadır. Yaşlı Afgan katılımcıların diyabet, kalp hastalıkları, görme bozuklukları, iskelet sistemi ile ilgili hastalıklar ve psikolojik sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Sağlık sorunları göç öncesinde var olan sorunlar olabileceği gibi göç esnasındaki zor koşullar sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Kimi katılımcılar ise göç sonrasında yaşa bağlı olarak sağlık sorunları ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla

yaşlı Afganların yaşadığı sağlık sorunlarının göçe ve/veya yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

4.8.2.1.4. Ekonomik durum “Ben Afganlardan lüks hayat yaşayan görmedim.”

“Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait bir diğer kod ise “Ekonomik durum” kodudur. “Ekonomik durum” kodunda Afganların ekonomik durumu hem yaşlı Afganların tecrübeleri ile hem de yerel toplumun ve göç profesyonellerinin gözlemleri ile açıklanacaktır. “Ekonomik durum” kodunu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.T.-3 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Ben Afganlardan lüks hayat yaşayan görmedim.” ifadesidir. Bu ifadeden de anlaşılabacağı üzere Türkiye’ye gelen Afganlar çoğunlukla ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadır.

Yaşlı Afganların ekonomik durumları ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Y.A.-1: Çalışmıyorsun. Bir gelirin yok. Bir tek oğlum çalışıyor. Asgari ücret alıyor oğlum. Fazla gelirimiz yok. Ev kirası var, elektrik var, su var, şu var, bu var, bir sürü gider var. Zor...”

(...)

Araştırmacı: Türkiye’ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?

Y.A.-1: “Evet değişti. Orada durumumuz iyiydi. Buraya geldikten sonra her şey değişti. Yeni düzen kurduk.” (Y.A.-1).

“Afganistan’da durumumuz iyiydi. Savaştan dolayı Türkiye’ye gelmiştik. Yalnız Türkiye’de ekonomik şartlar biraz zor... Afganistan’da ev kirası yoktu, kendi evim vardı. Burada biraz daha zorlanıyoruz. Ev kirası, elektrik faturası, su faturası var.” (Y.A.-2).

“İyi, çok iyi ya da çok kötü değil. Geçinebiliyoruz. Öyle çok güzel bir durumumuz yok ama çok da kötü de değiliz. Normal yani... Bir aylığımız yok, bir yerden yardım falan almıyoruz. Afganistan’dan getirdiğimiz parayla geçinmeye çalışıyoruz. Çocuklarımız oradan para gönderiyorlar. O paralarla geçiniyoruz.” (Y.A.-3).

“Araştırmacı: Ekonomik durumunuz nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek ekonomik duruma sahip misiniz?”

Y.A.-4: Çok sıkıntılı, kötü bir durumumuz yok çok şükür iyiyiz yani normal bir durumumuz var. Afganistan’dan ne kadar gönderseler onunla geçinmeye çalışıyoruz.

Bazen 10.000, bazen 12.000 gönderiyorlar. Onunla idare ediyoruz. Buranın 1000 lirası Afganistan'ın 4400-4500 lirası oluyor. Paranın değeri çok düşüyor. Zaten oradaki çocuklarımdan para istesek onlar da Afganistan'daki para Türkiye'de hiçbir şey olmuyor diyor.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?

Y.A.-4: Evet, çok değişti. Orada evimiz, arabamız vardı. Eşim çalışıyordu. Buradayken yalnızca oradan getirdiğimiz para ile geçiniyoruz.” (Y.A.-4).

“Yetmiyor. Üç yetime bakıyorum. Bir komşumuz üç yetime bakıyoruz diye aylık para falan veriyor. Eve makarna, gıda falan getiriyor. Ama Afganistan'da öyle günler geçirdik ki... Ona göre iyi...” (Y.A.-5).

“Araştırmacı: Ekonomik durumunuz nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek ekonomik duruma sahip misiniz?

Y.A.-6: Durumumuz iyi, çok iyi geçiniyoruz. Çok şükür, elhamdülillah geçiniyoruz. Ramazan'da elbise getiriyorlar, yemek getiriyorlar, fitre, zekât getiriyorlar.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?

Y.A.-6: Afganistan'da durumumuz iyi değildi. Çok ihtiyacımız vardı. Buraya geldikten sonra ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz.” (Y.A.-6).

“Yalnızca Kızılay'dan yardım alıyoruz. Mesela hastaneye gitmemiz gerekiyor, taksiler çok pahalı. İlaç almamız gerekiyor, yemek gerekiyor, elbise almamız gerekiyor... Her şey gerekiyor. Ama aldığımız yetmiyor. Mesela bu ev dört oda, kömür yardımı aldık ama bitti. Yetmedi, gelen kömür az geldi. Bu durum bizi çok zorluyor.

Araştırmacı: Türkiye'ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?

Y.A.-7: Afganistan'da evimiz vardı. Durumumuz iyiydi. Taliban geldiğinde hepsini sattık, buraya geldik.” (Y.A.-7).

Ameliyat olmam gerekiyor. 8000 TL para lazım, ama bu kadar paramız yok.” (Y.A.-7).

“Araştırmacı: Ekonomik durumunuz nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek ekonomik duruma sahip misiniz?

Y.A.-8: *Hayır, oğlum, gelinim olmasa yapamam. Oğlum çalışıyor, biz hep beraber oturuyoruz. Ben onlar olmasa yapamam, onlar da ben olmasam yapamıyor. Hep birbirimize bağlıyız. Ama tek yaşasam zaten yetmez.*

Araştırmacı: *Türkiye'ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?*

Y.A.-8: *Afganistan'da durumumuz normaldi, zaten biz yabancıyız nerede olursak olalım zaten kendimize yetiyoruz. Orada da durumumuz aynıydı, çocuklar küçüktü, eşim vefat ettikten sonra çalıştım. Terzilik yapıyordum. Bir de oradayken tavuklarımız vardı, onların yumurtalarını satıyordum. Onunla geçiniyordum. Kendi kendimize yetiyorduk.” (Y.A.-8).*

Yaşlı Afganların ekonomik durumu ile ilgili yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin öne çıkan ifadeleri ise şu şekildedir:

“Hep gitme hayalleri var. Düzelirse gideceğiz ülkemize gibi. Çünkü durumları orada çok iyi olup da burada sefaletle savaşıyorlar var. Çok kötü evlerde... Kadın diyor ki “Doğalgaz yakacağım, çok pahalı.” Bana diyor devletin verdiği –devlet dediği Kızılay- bin lira. Yani burada gerçekten yaşam koşulları çok kötü hepsinin...” (Y.T.-2).

“Karşıda oturuyorlar, benim balkondan görünüyor. Ortamlarını da görüyorum. Yani onların oturduğu ortamda açıkçası biz hiç oturmayız. Yani bir gelseniz, görseniz ortamlarını dersiniz ki burada yaşanır mı, burada oturulur mu? Yani oturulmaz yani. Oturdıkları ev nem, rutubet, havasızlık... Yani ondan dolayı... Bizim mahalledekiler böyle. Diğer mahalledekileri bilmem. Genellikle Sivas'ta en çok Afgan bizim mahallede. Hani ben Afganlardan lüks hayat yaşayan görmedim.” (Y.T.-3).

“Ama normal, standart bir Türk vatandaşının yaşamış olduğu hayatı yaşıyorlar mı? Yaşamıyorlar. Elinde mesleği olanlar daha şanslı. Diyelim Afganistan'da iyi bir meslek sahibi, buraya geldiği zaman onun yaşam tarzıyla hiçbir mesleği olmayan vasıfsız olan birinin yaşam tarzı aynı olmuyor mesela. Daha önce Afganistan'da elektrik ile uğraşan birisi vardı. Buraya galiba 2012 yılında gelmişti, daha sonra statü verilmiş kendisine. Kişi uzun zamandır da burada çalışıyor, bir asansörcüde çalışıyor, bildiğim kadarıyla işinde de çok iyi. Almış olduğu para, yaşamış olduğu hayat standardı belki bizimkine yakın, belki bizimkinden de iyi. Ama nadiren böyle insanlar var. Genel olarak sorarsanız eğer Sivas'ta Türk vatandaşlarının pek tercih

etmediği, oturmaktan imtina ettiği, daha çok sobalı evlerin bulunduğu ya da ev olarak normal bir standartta olmayan, daha düşük standarttaki evlerde oturuyorlar. Mesela Abdulvahabigazi Mahallesi... Genel olarak evleri siz de biliyorsunuz.” (G.P.-1).

Yaşlı Afganlar Türkiye’ye geldikten sonra pek çok ekonomik sorunla karşılaşmaktadır. Afganistan’da evi, arabası ve düzenli bir işi olan katılımcılar göç ederken bunları Afganistan’da bırakmış, can güvenliği endişesiyle maddi refahlarından vazgeçmişlerdir. Buna karşın kimi katılımcılar ise Afganistan’da maddi sorunlarla daha çok karşılaşmaktadır. Afganistan’daki durumlarına kıyasla yaşlı Afganların ekonomik durumunda iyileşme ya da kötüleşme olsa da göç sonrasında yaşlı Afganların ciddi ekonomik sorunlar yaşadığı katılımcı ifadelerinde yer bulmaktadır. Ayrıca araştırmacı katılımcı görüşmelerini gerçekleştirmek için katılımcıların evine gittiğinde yaşlı Afganların çoğunlukla gecekondü mahallelerinde veya apartmanların bodrum katında oturduklarını, evlerinde az eşya olduğunu, olan eşyaların da eski olduğunu ve evde birkaç ailenin birlikte yaşadığını gözlemlemiştir. Dolayısıyla araştırmacının saha notları ve gözlemleri de katılımcı ifadelerini doğrulamaktadır.

Yaşlı Afganların daha iyi bir hayat ümidiyle yola çıktıkları varsayılsa da göç sonrasında yaşadıkları ekonomik sorunlar daha iyi bir hayatın tüm boyutlarıyla gerçekleşmediğini göstermektedir. Güvenlik endişeleri ile yola çıkan bireyler kendilerinin ve çocuklarının daha güvenli ortamlarda yaşamalarını isterken Afganistan’da sahip oldukları ev, tarla, bahçe gibi taşınmazlardan vazgeçmekte, Türkiye’de sıfırdan hayata başlamakta ve ekonomik zorluklarla mücadele etmektedir.

4.8.2.1.5. Çalışma hayatı “Sağlam olsam çalışırdım.”

Yaşlı Afganların çalışma hayatına katılıp katılmadığı/katılamadığı, çalışıyorsa hangi pozisyonlarda çalıştığı, çalışmıyorsa neden çalışmadığı “Çalışma hayatı” kodunda açıklanacaktır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-8 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Sağlam olsam çalışırdım.*” ifadesidir.

Afganlar çalışma hayatında yerel toplumun çalışmak istemedikleri işlerde çalışmaktadır. Bu durumu G.P.-1 rumuzlu katılımcı “*Bir de Afganlar biraz daha Türk vatandaşlarının yapmak istemediği, biraz daha tercih edilmeyen işlerde çok rahat çalışıyorlar. Bir de tabii daha ucuza çalıştıkları için tercih edildiklerini*

görüyoruz. Tecrübe etmiştim. Afgan çoban mesela... Türkler çoban olarak çalışmak istemiyorlar. 2015-2016 yılından beri İŞKUR'un açmış olduğu bir kurs var. 500 tane Türk vatandaşı katılıyor. Hepsi sertifikasını alıyor. Çobanlık yapan tek kişi yok. Öyle olunca bu sefer Afganlara rağbet oluyor. Afganlardan özellikle Özbek ve Türkmenler bu işi biliyor. Onlar daha tecrübeliler bu konuda.” ifadeleriyle açıklamaktadır. Yerel toplumun çalışmak istemediği işlerde çalışan Afganlar işverenler tarafından daha düşük ücrete çalıştırılmaktadır. Bu durum katılımcıların ifadelerinde de yer bulmaktadır. Örneğin;

“Ben sordum kadına, diyorum ya iki erkek çocuğu var. Kendi kadar büyük onlar da. Eşi yok. Sordum Türkçesi hiç yok. Okula gidenleri yok. Anlatamadı bir şey. Birkaç kere de bir şeye ihtiyacınız var mı diye sordum. Anlatamadığı için size hiçbir şey söyleyemiyor. Sadece nerede çalıştığını anlayabildim. Ne ücret alabildiğini söyleyebildi. Ben de seni kandırıyorlar dedim (gülüyor). Çok az çünkü. Günlük elli mi dedi ne dedi. Terzide çalışıyormuş. Yetmiyordur muhtemelen.” (Y.T.-2).

“Bakıyorum birçok kişinin telefon rehberinde artık Afganlar, Suriyeliler arkadaş, kanka olarak da ortaya çıkabiliyor. Çok üst düzey mi, değil. Özellikle esnaf ya da işçi çalıştırma durumunda olan kişiler daha çok bunu tercih ediyor. Çünkü daha ucuz... Bir Türk işçi çalıştırsa örneğin günlük 500 lira verene kadar bir Afgan ya da Suriyeliye 200 lira vererek bu işi kapatmaya çalışabiliyor. Bu işveren için de daha cazip bir durum olarak gözükebiliyor.” (G.P.-3).

Afganların ucuz işgücü olarak çalışması yerel toplumun çalışma hayatında yer bulmasını zorlaştırmakta ve bu durum yerel toplum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Bu durumu G.P.-3 rumuzlu katılımcı “Ancak tabii son yıllarda mülteciler ekonomik anlamda bazı alanlarda daha aktif olduğu için bu gittikleri bölgelerde sorun olmaya başladı. Türkiye’de de özellikle son üç dört yıldır pandemi ile beraber yardımları mülteciler alıyor, ucuz çalışıyor, bizim gireceğimiz yerlerde onlar çalışıyor gibi eleştirilere maruz kalıp bunu hem siyaseten hem ekonomik olarak bazı gruplar kullanabiliyor. Bazı yerlerde de halk tepkileri olabiliyor.” şeklinde açıklamıştır.

Afganların çalışma hayatında karşılaştığı sorunlara ilaveten yaşlı Afganlar yaşlılık ile ilgili sorunlarla da karşılaşmaktadır. Nitekim yaşlı Afganların çalışma hayatına katılmasına engel olan durumlardan birisi yaşlarıdır. Çalışmak istese ve çalışmaya

yönelik bir engeli olmasa dahi sırf yaşları nedeniyle yaşlı bireylerin çalışma hayatına katılması uygun görülmemektedir. Nitekim Türkiye’de ve diğer birçok ülkede zorunlu emeklilik yaşı bulunmakta ve yaşlı bireylerin çalışma hayatına katılması uygun bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin çalışma hayatında yer almasının uygun görülmemesi ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Şimdi gencin gelmesi... En azından genç gelse burada çalışsa yine ihtiyacını gideriyor. Ama yaşlı 80 yaşında bir yere müracaat etse kim alır? Mesela 50 yaşında bir Afgan gelse bir yere müracaat etse işveren çalıştırır. Ama normal bir genç gitse 20-30 yaşında çalıştırır. Ama ihtiyarı çalıştırmaz. Bu da devlete yük yani...” (Y.T.-3).

“Hatta kızıma bana bir iş bulsan, çalışsam diyorum. O da “Bu yaşta neden çalışmak istiyorsun?” diye kızıyor. Ama öyle bir iş bulamadım. Bazen fabrikalarda çikolata falan sarıyorlar. Öyle işler var. Ama kendime göre bir iş bulsam çalışırım.” (Y.A.-4).

Yaşları nedeniyle çalışma hayatına katılmakta zorluklarla karşılaşan yaşlı Afganlar sağlık sorunları nedeniyle de çalışmamaktadır. Sağlık sorunları nedeniyle çalışma hayatına katılamama durumu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Tabii ki çalışmak isterdim. Ama oğlum izin vermedi. Hem yaşımdan hem de hastalıklarımdan dolayı izin vermedi.” (Y.A.-3).

“Ev temizliğine gidiyordum. Ama belim ağrıdığı için daha da yapmadım.” (Y.A.-5).

“Evet, sağlam olsam çalışırdım. Buraya geldikten sonra bir iş buldum. Kaşıkları paketleme işiydi. Komşuyla beraber oraya gittik. Bir gün gittim, daha gidemedim başım döndü.” (Y.A.-8).

Çalışma hayatı ile ilgili sorunlar yaşamasına rağmen bazı yaşlı Afganlar geçici veya daimî işlerde çalışmaktadır. Örneğin;

“Şimdi de çalışıyorum. Hastaneye gidiyorum. Bir kadın kaza geçirmiş, ayakları çok kırık. Hiç yürüyemiyor. Bir, bir buçuk haftadır onun yanına gidip ona bakıyorum.” (Y.A.-5).

“Burada müezzinlik yapıyorum. ... Geri dönüşüm toplamaya gidiyorum.” (Y.A.-6).

“Afganistan’da terzilik yapıyordum, elbise dikiyordum. Burada da evde dikiş yapıyorum.” (Y.A.-7).

Afganların çalışma hayatında ucuz işgücü olarak görüldüğü, bu sebeple işverenlerin işe alımlarda yerel toplum yerine Afganları tercih ettiği katılımcı ifadelerinde yer almaktadır. Bu durum yerel toplumun Afganlara karşı olumsuz bakış geliştirmesine sebep olmaktadır. Yaşlı Afganlar söz konusu olduğunda bu sorunlara yaşlılıkla ilgili sorunlar da eklenebilmektedir. Nitekim yaşlı Afganlar yaşları nedeniyle çalışma hayatına katılmak istese de bu durum hem yaşlıların aileleri hem de toplum tarafından uygun görülmemektedir. Ayrıca yasal olarak da zorunlu emeklilik yaşının dışında kalan yaşlı Afganlar çalışma hayatında yer bulmakta zorlanmakta veya kayıt dışı olarak çalışabilmektedir. Yaşın getirmiş olduğu sağlık sorunları da yaşlı Afganların çalışma hayatında yer bulmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla yaşlı Afganların çalışma hayatında karşılaştığı zorluklar hem yaşlarının hem de göç etmiş olmalarının kesişimi ile ortaya çıkmaktadır.

4.8.2.1.6. Aile ilişkileri “Hep onları düşünüyorum.”

“Aile ilişkileri” kodunda yaşlı Afganların aile ilişkileri hem yaşlı Afganların deneyimleri ile hem de yerel toplumun ve göç profesyonellerinin gözlemleri ile açıklanacaktır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan *“Hep onları düşünüyorum.”* ifadesidir.

Yaşlı Afganlar göç sürecine çocuklarının geleceği için aileleri ile birlikte katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu Y.A.-5 rumuzlu katılımcı *“Çocuklarımın geleceğini çok düşünüyorum. Onlar için geldim. Ben hiçbir şey de hissetmiyorum. Onlar iyi olsun ben de iyi olurum. Benim artık zamanım geçti. Yaşlandım.”* ifadeleri ile açıklamıştır. Çoğunlukla aileleri ile yaşayan yaşlı Afganlar aile ilişkileri ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır.

“İyi, çok şükür (gülümsüyor). Çoluk çocuk yanımda olduğu için yalnız hissetmiyorum.” (Y.A.-1).

“Kendi ülkeni terk ediyorsun, başka bir ülkeye geliyorsun. Çok mutlu olamıyorsun. Ama yine de kendi canını kurtarıyorsun, çocuklarının canını kurtarıyorsun, buraya geliyorsun, bu konuda kafam rahat. Sonuçta Afganistan’a gidiyordum orada çalışıyordum ama kafam rahattı. Çocuklarım, eşim burada yaşıyordu. Bu yüzden çok

rahat bir şekilde işimi yapabiliyordum. ... Ailemle bir sıkıntımız yok. Afganistan'da ilişkilerimiz nasıl devam ediyorsa burada da aynı şekilde devam ediyor.” (Y.A.-3).

“Aramız iyi. Bir şikâyetimiz yok.” (Y.A-5).

Yaşlı Afganlar aile ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmiş olmalarına rağmen göç kimi durumlarda parçalanmış aileleri ortaya çıkarmıştır. Aile üyelerinin bir kısmı Afganistan'da kalmış, kaybolmuş veya vefat etmiştir. Parçalanmış aile yapıları ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Bir kızımın kaçak gelmek için parası yoktu, o İran'da kaldı.” (Y.A.-2).

“Çocuklarım, kardeşlerim, akrabalarım oradalar. Şimdi Afganistan'ın durumu çok kötüye gidiyor. İki oğlum, bir kızım Afganistan'da kaldı. Gelmeyi istiyorlar ama olmuyor, vize alamıyorlar. Onlar gelemedi diye çok üzülüyorum. Her gece ağlıyorum. Hep onları düşünüyorum. (...) Bütün yabancılar, yani Afganları diyorum, ne kadar mutlu olsalar bile zaten her aileden ya abisi ya kardeşi ya amcası oradalar. Akrabaların yarısı orada... Benim de çocuklarım orada kaldıkları için çok üzülüyorum. Savaş korkusu, ölüm korkusu çok fazla... O yüzden ne kadar mutlu olsak da yine de üzüntümüz var. (...) Şu an çocuklarım orada saklanıyor. Belli bir şehirde yaşamıyorlar. Kabil'de değiller. Her biri ayrı ayrı şehirlerdeler şimdi. Bu yüzden Taliban onların yerini öğrenir, yakalanırlar diye korkuyorum. Çünkü eşim orada Emniyette çalıştı, Taliban ile çok mücadele etti. Bu yüzden şu anda Afganistan'da çocuklarımın durumu çok kötü... Başka bir ülkeye de gidemiyorlar. Vize alamıyorlar. Bu yüzden çok üzülüyorum.” (Y.A.-4).

“Bir kızım var. O Amerika'da. Devlet gönderdi. Kocasını vefat etti, kendisi hasta. (Buraları Türkçe söylüyor.)” (Y.A-5).

“Aramız iyi. Oğlumla aramız çok iyi. Ama o da çok rahatsız. Çok yalnız hissediyorum. Şehit olan çocuklarıma üzülip ağlıyorum.” (Y.A.-7).

“Bazen kendimi yalnız hissediyorum. Çünkü bir oğlum kayboldu. İki çocuğum uzakta. O yüzden bazen kendimi yalnız hissediyorum, ağlıyorum. Gelinim, oğlum gelip konuşuyor. Böyle yapma diyorlar. Ama işte annelik... Oğlum kaybolalı on sene oluyor, hiç haber alamadık. Neden kayboldu hiç bilemedik, belki eşimin düşmanları kaçırmış olabilir. Taliban o zamanlar Afganistan'da yoktu. Belki Taliban da olabilir, belki de düşmanlarımız olabilir. Bilmiyoruz.” (Y.A.-8).

Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere göç süreci parçalanmış aile sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu durum bireylerin ayrı kaldıkları aile üyelerini özlemelerine ve üzülmelerine yol açmaktadır. Kimi durumlarda ise parçalanmış aile durumu boşanmaların sonucunda oluşabilmekte veya sosyal yardım alabilmek için tercih edilen bir durum olabilmektedir. Bu durumu G.P.-3 rumuzlu katılımcı “Özellikle son yıllarda da parçalanmış ailelerin çocuklarına yardım yapıldığı için formalite ayrılıklar başladı. Bakıyorsunuz karı koca ayrıldı gibi gözüküyor ama ayrılmıyorlar. Gerçekten de ayrılanlar da oluyor ama bu bizim toplumumuzdaki parçalanmışlık onlara da sirayet etmeye başladı. Onların bile aile yapısı şu an ciddi manada etkilenmeye başladı.” şeklinde açıklamaktadır. Dolayısıyla kimi zaman boşanma sonucunda, kimi zaman göç sonucunda aileler parçalanabilmektedir. Kimi zaman ise sosyoekonomik destek alabilmek için formalite ayrılıklarıyla parçalanmış aile izlenimi verilmektedir.

Göç profesyonellerinin yaşlı Afganların aile ilişkileri ile ilgili gözlemleri ise şu şekildedir:

“Yani tabii aile içinde problemleri oluyor. Bazen babaları mesela... Kendi aralarında imam nikâhı kıyıyorlar. Bakıyorsun babası ikinci, üçüncü eş ile evlenmeye çalışıyor. Orada ailesiyle problem oluyor. Bir taraftan ihmal ediliyor, ihmal edilen taraf mağduriyet yaşıyor. Bu tür şeyler olabiliyor. Nadiren de olsa geliyor. Onun dışında çocuklardan biri kötü alışkanlıklar edinebiliyor. Ondan dolayı adli işleme konu olan çocukları görüyoruz. Bize geliyor mesela uyuşturucu kullanımından son zamanda gelen baya bir yazı var. Baya derken on tane geliyorsa bu sene on üç tane gelmiştir diyelim, öyle söyleyebiliriz.” (G.P.-1).

“Yaşlı nüfusta şöyle bir durum var. Bazıları yaşlıları ayrı bir eve çıkarıyor ki ayrı bir ev olursa onların gıdası, yakacağı, odunu ayrı gelsin. Ondan da faydalanalım diye düşünüyorlar. Yaşlı anne babasını ayrı bir eve çıkaranlar var. Çok rahat, hiç düşünmeden... Hatta biz bazen şaşıryoruz. Başka bir ülkeden gelmişsiniz. Sizin ona bakmanız gerekiyor. Bu devlet size bakıyorsa sizin de anne-babanıza bakmanız lazım. Ama farklı bahanelerle o kişiyi ayrı bir eve itebiliyorlar. Bazılarında görüyoruz. İki elti, iki tane büyük babaanne aynı evde kalabiliyorlar. Akrabalık bağları çok kuvvetli olanlar da var. Hiç umursamayanlar da var.” (G.P.-2).

“Yani tabiri caizse kendi haline göre yaşama ya da kendi yağında kavrulma denir ya öyle bir hayat... Ölene kadar biz buradayız, bundan sonra azıcık aşım kaygısız başım durumuna gidiyorlar. Bakıyorsunuz bunların çocukları eğer ki evli ya da bekâr çalışma hayatına girmişlerse onlar da anne babalarına destekçi olabiliyor. Ya görüyoruz, bakıyoruz oğlu ya da kızı evlenmiş, ayrı eve çıkmış ama anne babalarına belli noktalarda destekçi olabiliyorlar. Yani zorlukları çocukları varsa aşmaları kolay oluyor. Ama çocukları yoksa belediyenin desteği, valiliğin desteği, civardaki konu komşunun desteği ile götürmeye çalışıyorlar. Gördüğüm kadarıyla böyle bir durum var. Çok iyi bir yaşam standardı olmuyor ama orta halli bir yaşam gidiyor.” (G.P.-3).

Yaşlı Afganların aile içinde pek çok problem yaşadığı göç profesyonellerinin ifadelerinde de yer bulmaktadır. Bakım sorunu, ihmal, bağımlılık gibi sorunlar yaşlı Afganların aile içinde sorun yaşamasına neden olmakta ve aile işlevselliğini etkilemektedir.

4.8.2.1.7. Yalnızlık ve sosyal izolasyon “İnsan ne kadar iyi durumda olsa da yine de bir yalnızlık oluyor.”

“Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait bir diğer kod olan “Yalnızlık ve sosyal izolasyon” kodunda yaşlı Afganların yaşamış olduğu yalnızlık ve sosyal izolasyon durumu açıklanacaktır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan *“İnsan ne kadar iyi durumda olsa da yine de bir yalnızlık oluyor.”* ifadesidir. Söz konusu ifadede de anlaşılabacağı üzere yaşlı Afganlar içinde bulundukları durum itibarıyla yalnız hissedebilmektedir. Örneğin;

“Ailemle bir sıkıntımız yok. Afganistan’da ilişkilerimiz nasıl devam ediyorsa burada da aynı şekilde devam ediyor. Ama bazen kendimi çok yalnız hissediyorum. Orada çalışıyordum, bir sürü kişinin işlerini yapıyordum. Bir de akrabalarımızın çoğu hala orada. Ondan dolayı baya yalnız hissediyorum.” (Y.A.-3).

“İyi, bir sıkıntımız yok. Ama insan ne kadar iyi durumda olsa da yine de bir yalnızlık oluyor. Kendi ülkeni terk ediyorsun, başka bir ülkeye geliyorsun. Orada ablalarım, diğer akrabalarım çok olduğu için tabii ki yalnızlık hissediyorum. Bazen internetten görüntülü konuşuyoruz ama orada çok çekmiyor telefon.” (Y.A.-4).

“Çok yalnız hissediyorum. Şehit olan çocuklarıma üzülüp ağlıyorum.” (Y.A.-7).

“Ama bazen kendimi yalnız hissediyorum. Çünkü bir oğlum kayboldu. İki çocuğum uzakta. O yüzden bazen kendimi yalnız hissediyorum, ağlıyorum. Gelinim, oğlum gelip konuşuyor. Böyle yapma diyorlar. Ama işte annelik...” (Y.A.-8).

Kimi yaşlı Afganlar ise aileleri yanlarında olduğu için yalnız hissetmediklerini ifade etmiştir. Örneğin;

“Çoluk çocuk yanımda olduğu için yalnız hissetmiyorum.” (Y.A.-1).

“Ailem var, niye kendimi yalnız hissedeyim?” (Y.A.-2).

“Aramız iyi. Yalnız hissetmiyorum. (gülüyor)” (Y.A.-6).

Yaşlı Afganların yalnız ve toplumdan dışlanmış hissetmelerine neden olan bir diğer durum ise zamanlarının çoğunu evlerinde geçirmeleri ve dışarıya az çıkmalarıdır. Y.A.-2 rumuzlu katılımcı bu durum ile ilgili *“Sabah kalkıyorum, camiye gidiyorum namaz kılıyorum. Kur’an okuyorum. Genellikle ibadet ederek geçiriyorum. Onun dışında pek dışarı çıkmıyorum, evde duruyorum sürekli.”* ifadelerini kullanmıştır. G.P.-4 rumuzlu katılımcı ise *“Gençlerin dil biliyor olmaları ve evlerini geçindirmek zorunda olduklarından çalışıp toplumsal yaşama katılmaları burada önemli bir etken. Ya okula gidiyorlar ya halk arasına girip iş bulup çalışıyorlar. Bu esnada dil öğreniyorlar. Halkla daha irtibatlılar. Dolayısıyla entegrasyonları daha kolay. Yaşlılar daha çok ev içerisinde vakit geçirdikleri için dışarı ile herhangi bir bağlantıları yok. Gençler kadar bağlantıları yok. Evin içerisinde. Sosyalleşmenin birinci koşulu halkın arasına girebilmektir. Eğitime, sağlığa, sosyal yaşama, ekonomik yaşama katılmak... Bunlar olmadığı için yaşlıların sosyalleşmeleri daha zor, daha kısıtlı...”* ifadeleriyle açıklamıştır. Dolayısıyla yaşlı Afganların zamanlarının çoğunu evlerinde aileleri ile geçirdikleri, az sosyalleştikleri ve bu durumun sonucunda yalnızlığın ve sosyal izolasyonun ortaya çıkabileceği söylenebilir. Bu duruma yaşlı Afganların hem yaşlı olmaları hem de göçmen olmaları sonucunda toplumun dışına itilmeleri ve dil bilmemeleri neden olmuştur. Dolayısıyla yalnızlık ve sosyal izolasyon durumu yaşlılık ve göçün kesişimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

4.8.2.1.8. Yaşlı Afganların uyumu “Onlar günü kurtarma derdinde.”

“Kesişimselliğin sonuçları” alt temasına ait son kod “Yaşlı Afganların uyumu”dur. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi G.P.-2 rumuzlu katılımcı

tarafından kullanılan “Onlar günü kurtarma derdinde.” ifadesidir. Bu kod, yaşlı Afganların Türkiye’ye geldikten sonra uyum sağlayıp sağlayamadığını yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübeleri ve gözlemleri ile açıklamayı amaçlamaktadır.

Diğer Afganlara kıyasla yaşlı Afganların göç sonrası uyum süreci ile ilgili katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Çok zor... Yani şimdi bir genç hayatını nerede sürdüreceğini zaten bilemez de yaşlı için düşünsene bütün ömrün o şehirde geçmiş, o ülkede geçmiş. Sonra dönüyorsun, hiç bilmediğin insanlarla içli dışlı olmaya çalışıyorsun. Orada bir hayat sürmeye çalışıyorsun. Bence çok zor...” (Y.T.-2).

“Y.T.-4: Bunlar Türkçeyi zor öğreniyorlar. Zaten belli bir yaştan sonra yabancı dil öğrenmek zor... Şu anda Türkçe onlar için yabancı bir dil olduğu için yaşlı bir Afgan olmak çok zor... Yaşamak da zor... Bir de onlar şu anda gelmişler, kendi memleketlerinde büyük anıları var. Biz bile mesela bir mahalleden bir mahalleye gittiğimiz zaman yani başka bir şehri boş ver bir mahalleden bir mahalleye gittiğimiz zaman kendimizi yabancı gibi hissediyoruz. Başka bir şehre gitsek temelli kendimizi yabancı gibi hissedeceğiz. Kimseyi tanımıyoruz, bilmiyoruz. Onlar da buraya gelmişler, hiç tanımadığı, bilmediği bir devlete gelmişler, bir ülkeye gelmişler. O yüzden de çok sıkıntı çektiklerini düşünüyorum. Çünkü varlıklarını hep kendi memleketlerinde bırakmışlar. Akrabalarını, anılarını bırakıp bizim memleketimize gelmişler. Savaşta kaçmışlar, karnımızı biraz daha iyi doyuralım, daha iyi şartlarda yaşayalım diye gelmişler. Bu sefer de dil sorunu ile karşılaşmışlar. Çok zorluk çektiklerini düşünüyorum. Gençler daha çok ileride beş sene-on sene neyse artık ülkemize uyum gösterirler de bunlar hiçbir zaman ülkemize uyum gösteremeyecekler. Evlerinden kolay kolay dışarı çıkamayacaklar veya iki sokak üç sokak ileriye gidemeyecekler. Bir otobüse binemeyecekler tek başlarına, dışarı çıkamayacaklar. Bunlar artık böyle gidecek. Şu anda kendileri de Türkçeye uyum kurslarına falan katılmadıkları için kendi hallerinde yaşıyorlar. Onlar için yani bu hayat çok zor. Gençler daha kolay uyum gösterirler fakat yaşlıların uyum göstermesi biraz daha zor. Çünkü onların dil öğrenmesi biraz daha zor. Okuma yazma öğrenmeleri biraz daha zor. Bir de onlar artık diyelim ki kaç yaşına gelmiş 70-80 yaşına gelmiş, 70-80 yıl ömürleri kendi memleketlerinde geçmiş, sonra buraya gelmişler, birdenbire yeni

bir hayat, yeni bir kültürün içerisine gelmişler. En büyük sorunları da dil olduğu için şu anda tek başlarına yaşamaları imkânsız. Devamlı yanlarında bir insan olması lazım, yani bir tercüman olması lazım, o da bunlara büyük bir güçlük çıkarıyor. Veya o tercümanı her zaman bulmaları zor, devamlı yanlarında bulmaları zor. O yüzden de bir resmî daireye gidemezler, hatta bir iki sokak öteye bile gidemezler. Yani devamlı evlerinde oturmak zorundalar. Dertlerini, sıkıntılarını da anlatamazlar. Onlar devamlı aslında bir stres içindeler. Kendi memleketlerine de gidemiyorlar. Onların adına da çok üzüliyorum. Yani 60 yaşından sonra, 70 yaşından sonra yabancı bir devlette, yabancı bir kültür içerisinde yaşamak çok çok zor. Fakat onlar da mecbur kalmış, gelmişler. Hayat onlar için burada çok zor...

Araştırmacı: Diğer göçmenlere kıyasla yaşlı göçmenlere yönelik düşüncelerinizin farklılaştığını anladım.

Y.T.-4: Evet, biraz daha farklılaşıyor. Çünkü gençler topluma daha çabuk adapte oluyorlar. Fakat yaşlıların adapte olması biraz daha... Biraz daha değil, çok çok zor. Yoksa gençler en fazla 5-6 ay içerisinde Türkçeyi de öğreniyorlar, Türklere karşı uyum da gösteriyorlar. Fakat onlar için çok zor. Yani bizim ülkemizde yaşamaları çok zor. Onlar da mecbur gelmişler, çünkü oğulları gelmiş, kızları gelmiş, beraber gelmişler. Eğer onların yanlarında, evlerinde bir genç yoksa yaşamaları çok, çok zor... ” (Y.T.-4).

“Gittiği yere uyum sağlaması daha zor. Çünkü diğerinin bir çocuğu var. Onun için bir gelecek düşünüyor, bir hayat düşünüyor. Önünde bir hayat var kurtarması gereken. Belki birkaç hayat var. Ama yaşlı tabii ki öyle değil. Onlar için o uyum süreci çok daha ağır. Şartlar daha zor gelebilir. Uyum sağlayamayabilir. İletişim kuramayacak. Dil öğrenemez. Alışkanlıklarından kopmak çok zor... Başka alışkanlıklar edinmek çok zor. Yani kültüre uyum sağlayamazlar diye düşünüyorum.” (Y.T.-6).

“Daha zor... Hem dil öğrenme konusunda, hem buranın yaşam tarzına uyum sağlama konusunda, hem buranın kültürünü benimseme noktasında tabii daha zor oluyor. Mesela gençler kısa süre içerisinde Türkçeyi öğreniyorlar. Uzun süre bizim aramızda kalınca öğreniyorlar bir şekilde. Ama yaşlılar ona direnmiyorlar. Öğrenebilecek olanlar var mesela. Öğrenenler de var. Çat pat bizimle anlaşabilecek kadar ama hiç öğrenemeyenler de var. Ben öğrenemem, ben buranın dilini bilmek

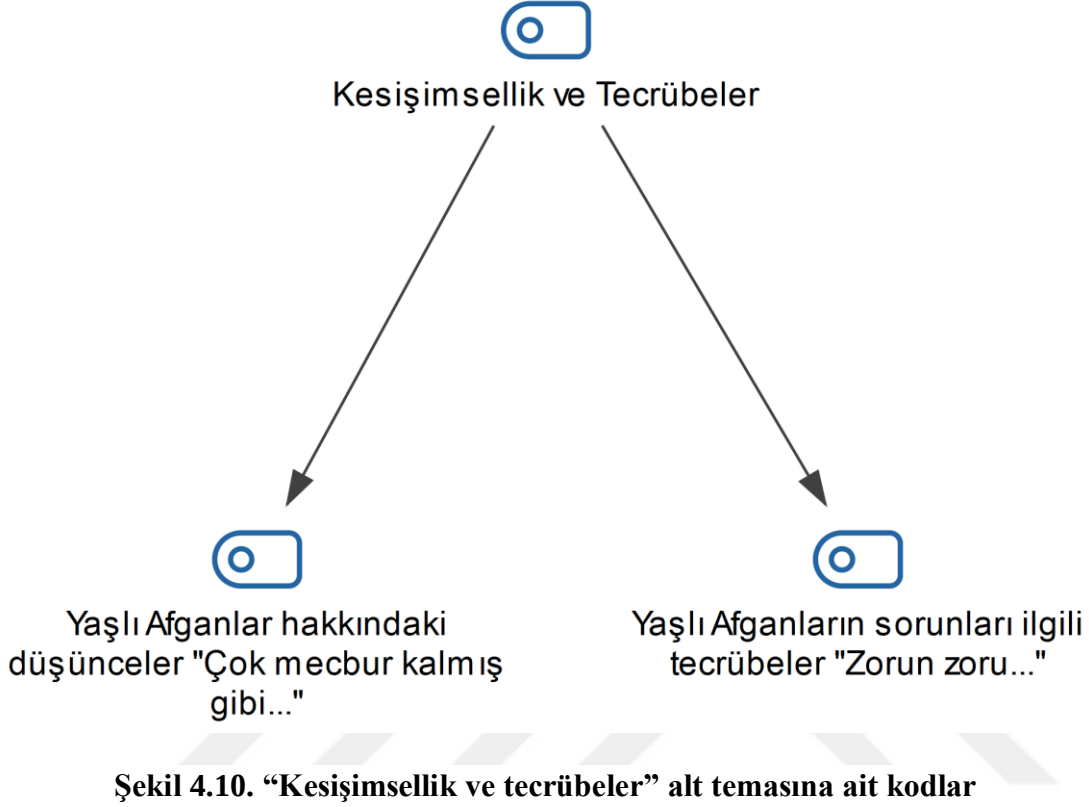
zorunda değilim diye direnenler de var. Ama genel olarak çok fazla dışarı çıkmadıkları için problem de yaşamıyorlar. Ben buraya gelebilecek düzeyde olan, çarşıya pazara çıkıp dolaşabilecek takati olanlardan bahsediyorum. Diğerleri zaten umursamıyorlar, adamlar evlerinde duruyorlar.” (G.P.-1).

“Daha kolay... Bazı konuştuklarımız aslında gelmek istemeyip zor durumda kalıp gelenler... Hep bu vardır ya gençler hep başka yere gitmek ister ama yaşlılar bulunduğu yerde kalmak ister. Ama orada bulundukları yerde kalma gibi bir imkânı olmadığı için mecbur kalıp gelmişler. Onlar burada bir uyum sürecine girmedikleri için zorlanmıyorlar ki zaten. Yaşlıların –nasıl diyeyim ki- artık bizden geçti, Türkiye’de de olsak, Afganistan’da da olsak başka insanlarla uyum içerisinde de olsak kendileri için çok bir anlam ifade etmiyor. Onlar belki anı, günü kurtarma derdinde. Zaten her zaman yaşlıların hayalinde de geri gitmek var. O hayallerinden vazgeçmiyorlar. Vatanlarına dönmek istiyorlar. Gençler dönmek istemiyor bazen. “Ne yapacağız abla gidince, gerek yok, orada hiçbir zaman düzen olmaz.” diyebiliyor ama yaşlılara bugün fırsat verilirse orada her şey düzeldi denilse gitmek isterler.” (G.P.-2).

Göç profesyonelleri ve yerel toplum üyeleri yaşlı Afganların uyumunun zor olacağını veya bu bireylerin uyum sürecine hiç girmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar gençlere kıyasla yaşlıların yer değiştirmeye daha isteksiz olduklarını, zorunlu olarak göç ettiklerini, göç sonrasında yerel toplumun dilini ve okuma-yazmayı zor öğrendiklerini veya öğrenemediklerini, bu sebeple günlük işlerini dahi tek başlarına yapamadıklarını belirtmişlerdir. Buradan yola çıkarak yaşlı Afganlarda göç sonrası sosyal uyumun daha zor olacağını yerel toplum ve göç profesyonelleri tarafından gözlemlenebilir ve tahmin edilebilir olduğu söylenebilir. Nitekim yaşlılık uyumu zorlaştıran bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yaşlı Afganların kesişimsel dezavantajlı bir durumda olduğu ve bu durumun sosyal uyumu zorlaştırdığı bilinmektedir.

4.8.2. Kesişimsellik ve Tecrübeler

“Kesişimsel dezavantajlılık” temasına ait bir diğer alt tema “Kesişimsellik ve tecrübeler”dir. Bu alt temada yaşlılık ve göç durumunun kesişimi sonucunda ortaya çıkan yaşlı Afgan olma durumu ile ilgili yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübelerine yer verilecektir.



4.8.2.1. Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler "Çok mecbur kalmış gibi..."

"Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler" kodu yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin yaşlı Afganlar hakkında düşüncelerini içermektedir. Bu kodu Y.T.-1 rumuzlu katılımcının kullanmış olduğu "Çok mecbur kalmış gibi..." ifadesinin en iyi şekilde temsil ettiği düşünülmektedir. Söz konusu ifade, yaşlı Afganların göç etmeye mecbur kaldıklarını ifade etmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere katılımcılar genel olarak yaşlı Afganların diğer Afganlara kıyasla göçe daha isteksiz olduklarını, mecbur kaldıkları için göç ettiklerini düşünmektedir. Bu sebeple katılımcıların yaşlı Afganlara bakış açıları farklılaşmaktadır. Örneğin;

"Yaşlı göçmenlere yönelik düşüncelerim nispeten biraz daha farklılaşıyor. Onları sanki daha mecbur kalmış, çok mecbur kalmış gibi... Belki gençlerde daha farklı amaçlar da olabilir. Hani ne bileyim. Belki iş, belki sosyal hayatın biraz daha güzel olması, çekici olması, belki evlilik vs. çeşitli sebepleri olabilir. Ama yaşlı birisi için sanki biraz daha bir mecburiyetin sonucuymuş gibi. Belli bir yaştan sonra bu

değişiklik göze alınıyorsa daha zorluklardan ötürü bu karara varılıyordur diye düşünüyorum.” (Y.T.-1).

“Onlar da hepsi herhalde çoluğunu çocuğunu toplamış, torunlarını filan... Daha düzgün bir hayat yaşarız diye gelmişler. İşte bu çocukların anneannesi dedesi filan, onları da görüyorum. Birbirlerine çok bağlılar. Mesela benim babam hiç daha benim çocuğumu okuldan almış değildir. Dedesi geliyor okulda kaç tane torunu varsa hepsini alıp gidiyor. Yani artık koruma içgüdüğü çok yükselmiş hepsinde. Ve o şekilde kaçmışlardır yani. Hani gidelim çoluk çocuğumuzu, torunumuzu filan toplayalım daha düzgün bir hayat kuralım diye gelmişlerdir. Yani böyle sanki... Yoksa gidelim daha uzun yaşayalım diye değildir, emin ol. Yaşlılar ya zaten. Öyle değildir.” (Y.T.-2).

Hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm Afganlara karşı aynı bakış açısına sahip olan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu bakış açısı olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Örneğin;

“Yaşlılarına hiç rastlamadım. Ailece gelmesinler, yaşlısı da gelmesin, genci de gelmesin, çocuğu da gelmesin. Yani şimdi yaşlısı gelip de çocuğu gelmezse olmaz. Hiçbiri gelmesin. Ülkelerine hepsi beraber gitsin, orada yaşasınlar. Bizim Türkiye’de ne işi var onların. Yani yaşlı da olsa genç de olsa hoş karşılamıyorum. “ (Y.T.-3).

“Hepsine de ayrı ayrı üzülürdüm herhalde. Yani hepsi zor... Çocuklar için de çok zor olduğunu görüyorum okulda. Ama yaşlılar için de çok zorlayıcı, çok yıpratıcı olurdu herhalde.” (Y.T.-6).

Yaşlı Afganlara bakış açıları nasıl olursa olsun katılımcılar yaşlı Afganların diğer Afganlara kıyasla daha dezavantajlı durumda olduğunu düşünmektedir. Örneğin;

“Şimdi gencin gelmesi en azından genç gelse burada çalışsa yine ihtiyacını gideriyor. Ama yaşlı 80 yaşında bir yere müracaat etse kim alır? Mesela 50 yaşında bir Afgan gelse bir yere müracaat etse işveren çalıştırır. Ama normal bir genç gitse 20-30 yaşında çalıştırır. Ama ihtiyarı çalıştırmaz.” (Y.T.-3).

“Yani bir genç işini, ekmeğini bulur da yaşlı adam yapamaz ki onu ya. Mesela bir tane vardı İstasyon Caddesi’nde görmüşsünüzdür. Hiç gördünüz mü adam teraziyi koymuş yanına da iki üç tane Selpak koymuştu. Hiç denk geldiniz mi bilmiyorum.

Adam tartıyordu mesela, yere bakarak yürüyordu. Yaşlıydı, göçmen Afgan'dı. Her halinden belliydi. Duruyor, durmuyor onu bilmiyorum. Oradan geçtiğimde mutlaka görüyordum, üzüliyordum yani. Ama çare ne, çözüm ne?" (Y.T.-5).

"Dezavantajlı birtakım gruplar var. Biz biliyoruz ki göçün en çok etkilediği gruplar yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar gibi dezavantajlı gruplar..." (G.P.-4).

Katılımcılar çoğunlukla yaşlı Afganlara karşı olumlu bakış açısına sahip olduklarını, kimileri ise hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm Afganlara aynı bakış açısıyla baktıklarını ifade etmişlerdir. Ancak tüm katılımcılar yaşlı Afganların diğer Afganlara kıyasla daha dezavantajlı durumda olduğunu düşünmektedir.

4.8.2.2. Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler "Zorun zoru."

"Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler" kodunda yaşlılığın ve göçün kesişimi sonucunda hem yaşlılığa hem de göçe ilişkin sorunlar yaşayan yaşlı Afganların yaşamış olduğu sorunların yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübeleri aracılığıyla açıklanması amaçlanmaktadır. Katılımcılar bu durum ile ilgili "Zorun zoru." ifadesini kullanmışlardır. Bu ifade, yaşlı Afgan olmanın zorluğunun derecesini açıkladığı için bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi olarak belirlenmiştir.

"Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler" kodu ile ilgili yerel toplum üyelerinin öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

"Yaşlı bir bireyken göç etmiş olmak değil mi? Yani bu çok daha zor bir durum diye düşünüyorum açıkçası çünkü sonuçta hani bir kültür, vatanını terk etmek zorunda kalmak her ne amaçlarsa da bunu kimse kolay kolay yapmak istemez. Özellikle belirli bir yaştan sonra bunun çok daha zor olduğunu düşünüyorum. Mecbur kalmasa bunu tercih etmezdi diye düşünüyorum. Psikolojik açıdan da daha zor olduğunu düşünüyorum yaşlı bir birey için." (Y.T.-1).

"Yani zorlanırlar. Afgan mesela 50-60 yaşındaysa, KOAH varsa, hastalığı varsa... Belki Türkiye'nin havası ona uyacak mı? Uymayacak mı? Şartlar ne durumda? Burada ona göre şartlar iyi mi? Orada daha mı iyiydi? Burada mı daha iyi? Yaşlılar bir tık daha zorlanır." (Y.T.-3).

"Yaşlı Afganlara aslında üzüliyorum. Yani bazen aklıma geliyor, acaba bunlar kendilerini nasıl hissediyorlar diyorum. Bunlar acaba dilsiz, sağır gibi hiçbir

kelimeyi bilmeden, hiçbir şey bilmeden ne yapıyorlar acaba diyorum. Bazen onlar hakkında üzüliyorum. Çünkü dertlerini anlatamıyorlar, sıkıntılarını anlatamıyorlar. Devamlı bir tercümana ihtiyaç duyuyorlar. Yoksa tek başlarına yaşayamıyorlar. Bir markete gidemiyorlar, manava gidemiyorlar, kasaba gidemiyorlar. Veya bir şeyle karşılaştıkları zaman dertlerini anlatamıyorlar. İlla devamlı yanlarında bir tane Türkçe bilen bir tercümana ihtiyaçları var. Çok sıkıntı çektiklerini düşünüyorum.” (Y.T.-4).

“Araştırmacı: Sizce yaşlı bir göçmen olmak nasıldır?

Y.T.-5: Onların işi sıkıntılı... Bizim için değil de kendileri için. Çünkü kendi yaşımız da olsa maalesef yüzümüzü çeviriyoruz ister istemez yani. Onları daha zor garip ülkede... Bak şunu düşünüyorum hep. Bunların vefat ettiği zaman cenazeleri burada kalıyor. Adam burada kalmıyor çekiyor, gidiyor. Nasıl acaba bunlardaki yara ya da o acıyı nasıl hissediyorlar diye hep aklıma geliyordu. Mesela çocuğu oluyor, ölüyor, buraya bırakıyor adam, kendi İstanbul’a gidiyor ya da memleketine gidiyor. Acaba diyorum. Hep bu soru olmuştur bende. Hiçbirine de sormadım şimdiye kadar yalan söylemeyeyim yani (gülüyor). Çünkü insanın bir parçası burada kalıp da kendisinin gitmesi nasıl bir acı, yaşayan bilir. Oradan gelene kadar da zorluklardan geçiyorlar. (...) Yani onlar buraya gelirlerse kurtuluş sayılır, gelebilirlerse yani, gelemezlerse vahim onların durumu. Çünkü şu ortamda yaşamak var, bir de gördüğümüz kadarıyla orada yaşamak var.

(...)

Araştırmacı: Yaşlının buraya gelmesinin hayatını kurtarması anlamına geldiğini düşündüğünüzü anladım.

Y.T.-5: Tabii. Onların en azından yeni bir doğumu olmuş oluyor. Çünkü adam... Allah yardım etsin onlara ya...” (Y.T.-5).

Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili göç profesyonellerinin öne çıkan ifadeleri ise şu şekildedir:

“Ben yaşlılarla ilgili özel olarak yaşlılar şu problemleri yaşıyor diyemem ama tabii Türkiye’ye yaşlılar da çok fazla geliyor. Özellikle aileler falan gelince yaşlılar da geliyor. Tabii Afganistan’daki durumu iyi kötü hepiniz biliyorsunuz, hepimiz tecrübe etmişizdir. Televizyonda izlediğimiz kadarıyla ve onun çok daha ileriki, daha kötü

boyutlarıyla yaşandığını iyi kötü biz biliyoruz. Yani özel olarak yaşlılar şu problemi yaşıyor diyemem ama bizim yapmış olduğumuz değerlendirmelere bağlı olarak kişiler maalesef belli bir mağduriyet yaşayabiliyorlar. Varsa bir mağduriyet orada olabilir, onun dışında ekstra bir mağduriyet olduğunu zannetmiyorum. Zaten burada biz statü verdikten sonra ya da biz burada başvurularını aldıktan sonra kimlik veriyoruz. Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi... Bu belgeyle zaten orada bir yabancı kimlik numarası veriliyor. Bizdeki T.C. kimlik numarasının muadili bir şey... Kişinin Türkiye'deki bütün kamusal haklardan faydalanmasını sağlayan bir kimlik numarası... Bununla devlet hastanelerinde bizimle aynı şartlarda ücretsiz tedavi oluyorlar. Çok cüzi bir miktar onlar da ödeme yapıyorlar, bizim gibi. Yani tüm imkândan faydalaniyorlar. Bildiğim kadarıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın vermiş olduğu desteklerden de –çok ben oralara vakıf değilim ama faydalaniyorlar. Emin de değilim. Yanlış bilgi vermiş olmayayım. Bizim kendi alanımız olmadığı için ara ara Aile ve Sosyal Hizmetler ile görüştüğümüzde bazen veriyorlar, bazen vermiyorlar. Kendi içlerindeki işleyişi ben bilemiyorum, değişebiliyor.” (G.P.-1).

“G.P.-2: Ama yaşlılar başlı başına bir problem... Böyle yalnız evde kalanlar var. Onlar için farklı şeyler düşünülebilir devlet olarak da. Yani mesela bizim yaşlılarımızın kaldığı huzurevleri gibi. Çünkü yaşlıların yalnız başına kalması devlete de bir problem oluşturuyor. Evleri çok kirli oluyor, rutubetli oluyor. Yiyeceklerini yapacak kimse olmuyor. Ben hatırlıyorum, bir defasında biz gitmiştik. Kümbet Mahallesi'ndeydi. Alt katta anne-babası vardı, üst katta kendi duruyordu. Anne-babasının durduğu yer –özür dileyerek söylüyorum- ahır gibiydi. Kendisiyle de çok iyi anlaşılmadık ama neden bunu böyle yapıyorsunuz diye sordüğümüzde çocuklarım rahatsız oluyor, çünkü annem ve babam yatalak dedi. Çok özür diliyorum, altlarından alıyorlardı. Ona rağmen ayrı duruyorlardı. Çok kötüydü durumları. Hatta ben çok üzülmüştüm. O amcaya yemek götürmeye niyetlenmiştim. Çünkü biliyordum ki kadın bakmıyordu anne-babasına. Biz yemek götürmek için aradığımızda “Babam vefat etti, iki gün önce defnettik.” dedi. Ben hala onun vicdan azabını çekerim. Çünkü biliyorum, o amca aç aç vefat etti. Yani bakmayanlar da var, bakanlar da var dediğim gibi. ... Bazen yatalak olanlar var. Hasta bezi noktasında ihtiyaç oluyor. O vefat eden amcanın dediğim gibi çok kötüydü yani.

(...)

Araştırmacı: Sizce hem yaşlı hem göçmen nasıl nasıldır?

G.P.-2: Zorun zoru... Çok zor... Yolda da çok sıkıntı çekiyorlar. Bir gençle bir yaşlıyı bir düşünebilir misiniz? Çok zor yani... Ülkelerini terk etmek ayrı bir sıkıntı, geçmişteki hatırları var. Yol onlar için ayrı bir sıkıntı. Kaç saat, zaman sonra buraya gelebiliyorlar. Burada dediğim gibi aileleri onları ayrı bir evde bırakabiliyor. O farklı bir sıkıntı. Hastalıkla uğraşıyorlar, o farklı bir sıkıntı. Belki o yaşlılara sorsak, tüm bunları yaşayanlara hiç gelmeyip orada ölsek daha iyi diyebilirler. Bu süreci oradan gelirken öngöremiyorlar ama yaşadktan sonra o kararı kesinlikle verirler yani.” (G.P.-2).

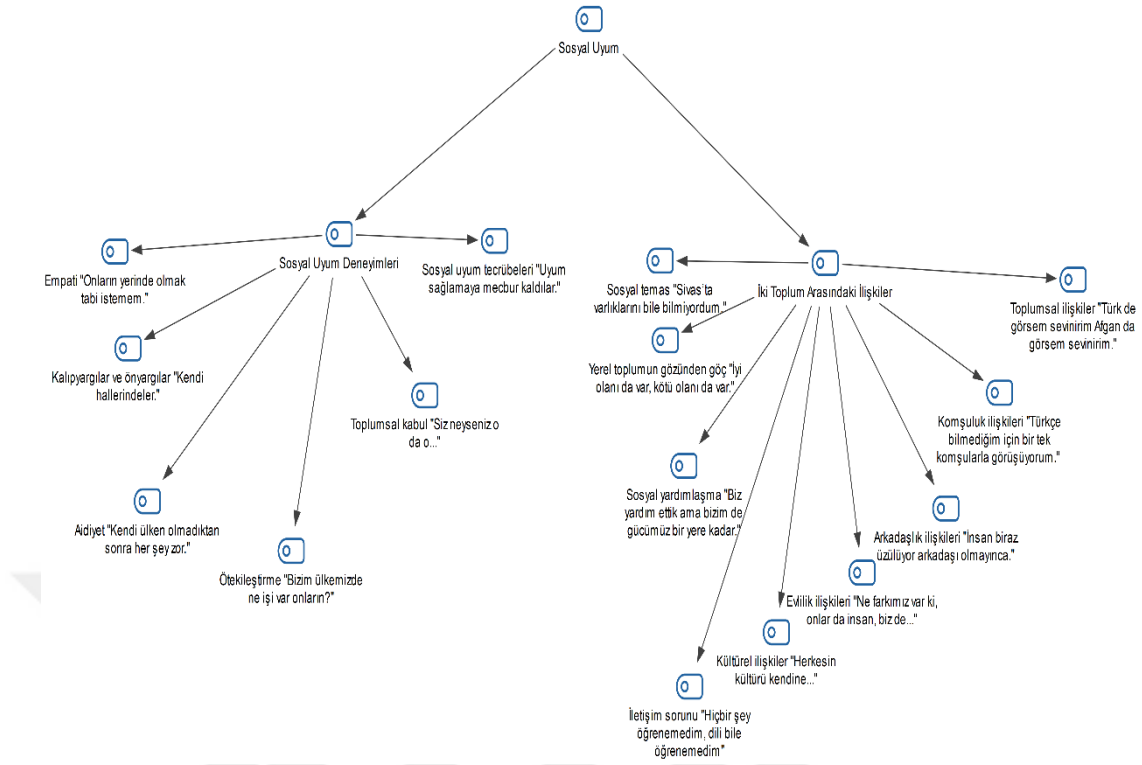
“Göçün sorunlarından en fazla etkilenen grupların başında yaşlılar geliyor. Dezavantajlı birtakım gruplar var. Biz biliyoruz ki göçün en çok etkilediği gruplar yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar gibi dezavantajlı gruplar... Dolayısıyla yaşlıların göç sürecinde özellikle dili bilmiyor olmaları nedeniyle sosyalleşememeleri önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Onun dışında sağlık erişimlerinin zayıf olması, yaşları gereği hastalıklarının artmasına karşın sağlık sistemine kolay erişemiyor olmaları, barınma sorunları, bakım sorunları gibi sorunlar bizim yaşlılarda en çok karşılaştığımız sorunlardır. Eşlerini kaybetmiş, çocuklarını kaybetmiş, yalnız yaşayan yaşlılar için tabii ki bu sorunlar daha da ağırlaşmaktadır. Göç bu anlamda hangi kimlikten olursa olsun bütün yaşlıları olumsuz etkilemektedir. Suriyelilerde de aynı sorunlar, Somalililer geldiğinde de aynı sorunlar, Afganlar için de aynı sorunlar karşımıza çıkabiliyor. Bu anlamda da Afganların yaşlılarının özellikle bakım sorunları, barınma sorunları, yalnızlık, ekonomik sorunlar gibi ciddi sorunlarla karşılaşmaları muhtemel. Yaşın getirmiş olduğu öğrenme güçlüğü de oluyor. Bir genç çocukla bir yaşlının aynı dili aynı hızda öğrenmesini bekleyemeyiz. Dolayısıyla dili bilmiyor olmaları nedeniyle daha yalnız hissedebilirler. Ayrıca aile eğer parçalanmış aile ise, yani yaşlılar yalnız geldi ise buraya ya da bakacak kimseleri olmadıysa bu anlamda da psikolojik birtakım sorunlarla karşı karşıya kalabiliyorlar. Depresyon gibi, kaygı, korku gibi sorunlarla karşı karşıya kalabiliyorlar. Hareket kısıtlılıkları, sağlık sorunları, dil bilmiyor olmaları, bedensel rahatsızlıklarından dolayı çalışmıyor olmaları nedeniyle diğer kesimlere, gruplara kıyasla daha çok ekonomik sorunlarla karşılaşılıyor olma

mecburiyetleri... Tüm bunlar yaşlıların göçün getirdiği sorunlarla daha fazla yüz yüze gelmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yaşlıların topluma entegrasyonu diğerlerine göre daha zor olacaktır. Kültürlerine daha bağlı olmaları, bakış açılarının daha kapalı olması da burada önemli bir etken. Gençlerin bu anlamda cesur olmaları, risk alma ihtimallerinin yüksek olması başka yerlere göç hususunda da onları endişe ettirmiyor. Ayrıca Afganlar devletin izni dışında başka yere gidemiyorlar. Dolayısıyla Sivas'ta yaşamak zorundalar. Yani her şeylerini devlete bildirmek mecburiyetindeler. Dolayısıyla yaşadıkları sorunlar daha kapsamlı bu anlamda.” (G.P.- 4).

Yerel toplum üyeleri ve göç profesyonelleri yaşlı Afganların zorunlu olarak göç ettiklerini, bu sebeple göç sürecinde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar yaşlı Afganların fiziksel ve psikolojik sağlık, barınma, iletişim ve yaşlı bakım gibi konularda sorunlar yaşadıklarını ve sağlık sistemlerine yeterince erişemediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla yaşlı Afganların yaşamış olduğu sorunların hem yerel toplum üyeleri hem de göç profesyonelleri tarafından gözlemlendiği ve tecrübe edildiği söylenebilir.

4.8.3. Sosyal uyum

“Sosyal uyum” teması yaşlı Afganların Türkiye’ye geldikten sonraki sosyal uyum sürecini açıklamaktadır. Bu tema “Sosyal uyum deneyimleri” ve “İki toplum arasındaki ilişkiler” olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır. “Sosyal uyum” temasına ait alt tema ve kodlar Şekil 4.11’de gösterilmiştir.



Şekil 4.11. “Sosyal Uyum” temasına ait alt tema ve kodlar

Bu kodların katılımcı gruplarına göre kullanım yoğunluğu ise Şekil 4.12’de gösterilmiştir:

Kod Sistemi	Yerel Toplum	Göç Profesyonelleri	Yaşlı Afganlar	TOPLAM
Sosyal Uyum				0
Sosyal Uyum Deneyimleri				0
Empati "Onların yerinde olmak tabii istemem."	●	●		8
Kalıpyargılar ve önyargılar "Kendi hallerindeler."	●			10
Aidiyet "Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor."	●		●	11
Ötekileştirme "Bizim ülkemizde ne işi var onların?"	●	●	●	18
Toplumsal kabul "Siz neyseniz o da o..."	●	●	●	7
Sosyal uyum tecrübeleri "Uyum sağlamaya mecbur kaldılar."	●	●		15
İki Toplum Arasındaki İlişkiler				0
Sosyal temas "Sivas'ta varlıklarını bile bilmiyordum."	●			13
Yerel toplumun gözünden göç "İyi olanı da var, kötü olanı da var."	●			25
Sosyal yardımlaşma "Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar."	●	●	●	8
İletişim sorunu "Hiçbir şey öğrenemedim, dili bile öğrenemedim"	●	●	●	32
Kültürel ilişkiler "Herkesin kültürü kendine..."	●		●	17
Evlilik ilişkileri "Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de..."	●	●	●	22
Arkadaşlık ilişkileri "İnsan biraz üzüyor arkadaş olmayınca."	●	●	●	19
Komşuluk ilişkileri "Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum."	●	●	●	28
Toplumsal ilişkiler "Türk de görsem sevinirim Afgan da görsem sevinirim."	●	●	●	28
TOPLAM	138	39	84	261

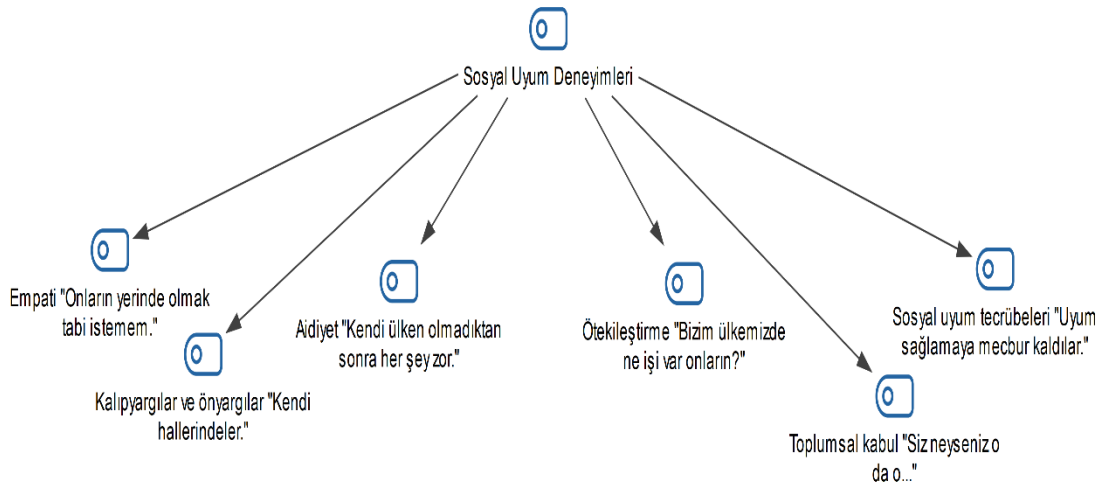
Şekil 4.12. “Sosyal uyum” temasına ait kod matris haritası

Şekil 4.12’deki kod matris haritasına bakıldığında “Sosyal uyum deneyimleri” alt temasına ait kodların çoğunlukla yerel toplumun, “İki toplum arasındaki ilişkiler” alt

temasına ait kodların ise yerel toplumun ve yaşlı Afganların ifadelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.8.3.1. Sosyal uyum deneyimleri

“Sosyal uyum deneyimleri” yaşlı Afganların göç sonrasında sosyal uyum sürecine ilişkin deneyimlerini açıklamaktadır. Bu alt temaya ait kodlar Şekil 4.13’te verilmiştir.



Şekil 4.13. “Sosyal uyum deneyimleri” alt temasına ait kodlar

4.8.3.1.1. Empati “Onların yerinde olmak tabii istemem.”

“Sosyal uyum deneyimleri” alt temasına ait ilk kod “Empati”dir. Bu kod yerel toplumun yaşlı Afganlarla empati düzeylerini ve empati sonucunda ortaya çıkan duygu ve düşüncelerini içermektedir. “Empati” kodunu Y.T.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Onların yerinde olmak tabii istemem.” ifadesinin en iyi şekilde temsil ettiği düşünülmüştür.

Yerel toplum üyeleri empati kurduklarında yaşlı Afganların göç sürecinde zorlanabileceklerini, çaresiz olduklarını, onlara karşı acıma duygusu hissettiklerini ve onların yerinde olmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin;

“Onların çaresizliklerini görünce tabii ki de kötü düşünüyorum. Çünkü kendimi onların yerine koyduğumda, empati kurduğum zaman tabii ki biz de öyle bir koşulda kaçmaya çalışırız gibi geliyor bana da. Bence de öyle. Kaçılırdı gibi. Tabii biz Türk olduğumuz için kaçmazdık. (Y.T.-2).

“Araştırmacı: Afganlarla bir ortamda karşılaştığınızda içinizden tam olarak ne geçiyor?”

Y.T.-4: Acıma duygusu geçiyor. Keşke ben bunların yerinde olmasam diyorum. Bazen de olabilirdim de diyorum. Bir ikilem içindeyim. Yani hem ekonomimize zarar veriyorlar diyorum o yönden istemiyorum. Fakat onlar da işte mecbur kalmış gelmişler diyorum. Bize zarar veriyorlar diyorum. O yüzden de gitmelerini de istiyorum. Gitseler bunlar ne iş yapacaklar diyorum. Öyle ya, oradaki evleri de yıkıldı. Kazançlarını nereden sağlayacaklar, ne yapacaklar? Öyle...

Araştırmacı: Peki siz empati yapacak olursanız yaşlandığınızda böyle bir göç durumuna mecbur kalırsanız böyle bir durumu ister miydiniz?

Y.T.-4: Onların yerinde olmak tabii istemem. Çok zor. Ben bazen kendimi onların yerine koyuyorum. Diyelim ki bir kelime Türkçe bilmiyorlar. Ben onların yerinde olmak hiçbir zaman istemem. Çünkü öyle yaşamak zor, çok zor... Onların yerinde olmak istemem yani.” (Y.T.-4).

Kimi katılımcılar ise empati kurarken kendi hayat tecrübelerinden örnekler vermiştir. Yaşlılık ve/veya göç durumuna ilişkin kendi hayatlarında veya çevrelerinde olan olaylar katılımcıların empati kurmasını kolaylaştırmıştır. Kendi yakını yaşlı olduğu için aynı apartmanda bir alt kata taşınmak istemediğini, yaşlılar için ev değiştirmek bile zor bir durumken ülke değiştirmenin çok daha zor bir durum olduğunu Y.T.-2 rumuzlu katılımcı şu ifadelerle açıklamıştır:

Araştırmacı: Empati kurmaya çalışırsak, yaşlı bir bireyken göç ettiğimizi varsayarsak sizce böyle bir durum nasıl olur?

Y.T.-2: Hayır. Empati kurarsan şöyle... Kayınbabamı biz bir sene önce kaybettik. Üst kattaydı evi, biz aşağı kata indiremedik. Biz bakalım diye indiremedik yani. Orası benim evim, benim odam diyordu. Siz o insanı aşağı indiremezken düşünün ki ülkesinden kaçmak zorunda kalıyor. Ve buradaki hiç kimseyi tanımıyor. Onlar hiç konuşmuyorlar. Ben yaşlılarını fark ettim, hiç konuşmuyorlar. Artık ne düşünüyorlar bilmiyorum. Hiç konuşmuyorlar. Selam filan vermiyorlar. Daha sanki üzgün gibiler.

(...)

Allah kimseyi ülkesinden, yurdundan, yuvasından etmesin. Ben kendilerinin yerine koyduğum zaman diyorum ki bizi başka ülke de almaz da Rabbim kimseyi kimseye muhtaç etmesin. Çok zor bir durum...” (Y.T.-2).

Çevrelerinde yaşlı bireyler olduğu için empati kuran katılımcılar olduğu gibi geçmişte göç edip bu süreci deneyimlediği için empati kuran katılımcılar da bulunmaktadır. Y.T.-5 rumuzlu katılımcı daha önce yurt dışına gittiğinde karşılaşmış olduğu ayrımcı tutumlardan yola çıkarak empati kurduğunu ve hiçbir göçmene olumsuz bir tutumunun olamayacağını şu ifadelerle açıklamıştır:

“Yani hiçbir göçmene ben kötü bakmadım, bakamam da. Çünkü ben 1993 yılında memur olmadan önce yurt dışına gittim. 14 ay kaldım İsrail’de. (...) Ama onların Filistinlilere davranışları yani affedersin insan hayvana öyle davranmaz, öyle bir şeyleri var. O yüzden benim de bakış açım olumlu. Yani göçmenlere karşı olumlu da, Afganlar daha başka... (Y.T.-5).

Kimi katılımcılar ise göç durumunu 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli meydana gelen, on ili etkileyen ve binlerce kişinin hayatını kaybettiği ve yaralandığı deprem ile ilişkilendirmiştir. Depremi ardından da insanların evini ve yaşadığı şehri değiştirmeye ve göç etmeye mecbur kaldığı, dolayısıyla bu olayın ardından yerel toplumun göçmenler konusunda empati yapmaya başladığı da hem yerel toplumun hem de göç profesyonellerinin ifadelerinde yer almaktadır. Örneğin;

“Ben kimseye niye göçmen diyemem, yani bizim de yarınımız belki göçmen olacak bilemiyoruz. Deprem oldu, hepimiz göçmen olduk. Allah esirgesin herkesten.”

“Bir de şunu da eklemek isterim. İnsanımızın o gelen insanlara karşı tavrı biraz daha zamanla değişebilir. Bu depremi yaşadktan sonra anladılar ya insanlar. Oradan göç etmek zorunda kaldılar. Muhacirleri daha iyi anladıklarını düşünüyorum. Göç etmek zorunda kaldılar. Onlar da göç etmek zorunda kaldı. Mülk Allah’ın sonuçta, bizi nerede istihdam edeceğine o karar veriyor. Kimse Malatya’dan Sivas’a gelmek ister miydi? İstemezdi. Ama deprem oldu, gelmek zorunda kaldı. Depremi yaşayanlar muhacirleri daha iyi anladı. Hepimiz daha iyi anladık. Mecbur kalınca gidiyorsunuz. Mesela hepimiz engelli adayız, hepimiz göçmen adayız.” (G.P.-2).

Geçmiş hayat tecrübelerinde yaşlılık ve/veya göç durumu ile karşılaşan katılımcılar yaşlı Afganlarla empati yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Türkiye’de yaşanan deprem sonucunda da pek çok kişinin göç etmeye mecbur kalmasının göçmenlerle empati kurabilmeyi kolaylaştırdığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere empati, yaşanan tecrübelerin bir sonucu olup yaşlı Afganları anlayabilmeyi ve onlar hakkındaki olumsuz düşüncelerin yerine olumlularını koyabilmeyi sağlamıştır. Bu sebeple yaşlı Afganlara karşı olumsuz tutumların önlenmesinde empatinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

4.8.3.1.2. Kalıp yargılar ve ön yargılar “Kendi hallerindeler.”

Yerel toplum, Afganlar ile tanışmadan onlar hakkında bazı düşüncelere sahip olmakta veya Afganlarla bir arada yaşarken onların yaşayışı ile ilgili bazı gözlemlerde bulunmaktadır. Bu bireyler gözlem ve düşüncelerini tüm Afganlara genelleyerek bazı kalıp yargılara ve ön yargılara sahip olmaktadır. “Kalıp yargılar ve ön yargılar” kodu yerel toplumun Afganlar hakkında sahip olduğu kalıp yargıları ve ön yargıları açıklamaktadır. Bu kodu en iyi Y.T.-4 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Kendi hallerindeler.” ifadesinin temsil ettiği düşünülmektedir.

Yerel toplumun Afganlarla ilgili kalıp yargıları ve ön yargıları ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Toplumları dine dönük, dini seviyorlar, ibadeti seviyorlar, namaz kılmayı da seviyorlar.” (Y.T.-3).

“Özellikle Afganlar çok zararsız insanlar... Yani kendi hallerindeler... Türkler ile fazla ilişkiye girmiyorlar. Kendi kendilerine yaşıyorlar. Yani ayrı bir grup oluşturuyorlar. Yani fazla zararsızlar... Benim gözlemlediğim kadarıyla fazla kötü olaylara karışmıyorlar. Kendi aralarında gruplar oluşturuyorlar. Öyle...” (Y.T.-4).

“Valla şöyle diyeyim, adamlar çok çalışkan... Gerçekten çalışkanlar yani... Bir Suriyeliler gibi değil burada gözlemlediğim kadarıyla. İtiraz etmiyorlar, uyumlu kişiler... Gördüğüm kadarıyla bize gelenlerin hemen hemen hepsi itiraz etmeyen, gayet uyumlu ve ılımlı kişiler... Komşularım vardı, benim eski evin arka tarafında oturuyorlardı, adamlar hamarat, çok hamarat çoluğu çocuğu... Başka ne diyebilirim o konuda (düşünüyor). Yani temizlik konusunu desen, sıfırlar onu da diyeyim. Girdikleri evlerde çok farklı bir koku var. Felaket ya felaket yani... Ondan sonra

başka ne diyebilirim? Yani geçimsiz ya da uyumsuz birileri değiller. Gerçekten Allah var yani adamlar uyumlular. Suriyeli gibi değiller. Onlar Allah'a emanet. Artık çingene mi diyeyim, ne diyeyim bilmiyorum. Seçmiş mi bize göndermişler, onu da bilmiyorum. Ama Afganlar farklı bir millet. (...) Başka eksi olarak bir şey görmedim adamlarda şimdi yalan söyleyemem ama artısı desen çalışkan, hamarat adamlar... Ne iş verirsene yapıyorlar, itiraz etmiyorlar, uyumlu ve ılımlılar yani... Geçim ehli birileri yani öyle diyeyim. (...) Az önce anlattığım yemek olayları bize hiç uymuyor mesela. En çok itici olması o, başka hiçbir şey değil. O koku olayı... Onlar ona ait ayrı bir şey... Evlerine ait, kendilerine ait..." (Y.T.-5).

"Ama genel olarak biraz beklenti içerisinde tabii bulundukları şartlardan dolayı herhalde... Rahat bir şekilde çok talepkâr olabiliyorlar. Rahatlıkla bu ihtiyaçlarını dile getiriyorlar. İsteyebiliyorlar. Böyle rahat bir şekilde –alışmışlar herhalde- iletişim kurabiliyorlar. Bir de çok fazla yer değiştirdiklerini biliyorum. Çok fazla ev değiştiriyorlar. Ya belki bu durum problem yaşadıkları içindir, tam bilemiyorum ama sık sık oturduğum yerde de görüyordum. Bir yılı tamamlamadan sürekli ev değiştirdikleri oluyordu. Ama genel olarak yaşamaya çalışıyorlar gibi gözlemliyorum. Aktif bir şekilde tutunmaya çalışıyorlar gibi... Pazara gittiğimde mesela Kümbetteki Cuma Pazarı'nda üç kişi görüyorsam birisi Afgan oluyor. Gayet de aktifler. Her şeyi bilmişler, öğreniyorlar." (Y.T.-6).

Katılımcıların Afganlar ile ilgili sahip olduğu kalıp yargı ve ön yargılar kimi zaman olumlu, kimi zaman ise olumsuz düşünceleri içermektedir. Bu düşünceler Afganların kendi halinde yaşayan, çalışkan, dindar, temizlikten uzak, sık sık ev değiştiren, ihtiyaçlarını rahatlıkla dile getiren ve talepkâr bireyler olduğuna yöneliktir. Kimi zaman ise farklı katılımcıların Afganlar hakkındaki kalıp yargıları ve ön yargıları birbiriyle çelişebilmektedir. Örneğin;

"Adamların görmedim yani art niyetli bir davranışını. Ya da dileneyim falan. Bak Suriyelileri gördüm. Onlar dileniyorlar. Nasıl denk geldin diyeceksin. Laf açıldı. Şöyle diyeyim... Bana karşı bir şeyleri olmadı ama Atölye Camii var ya orada bir cumaya denk geldim. İzindeydim. Şimdi annesi dışarıda, orta yaşlı içeri holde, çocuklar ta içeride... İnsanı artık yıldırılmışlar. İlla para ver, para ver, para ver gibi... Ama bir Afgan görmedim öyle... Adamlar çalışıyorlar çoluğuyla çocuğuyla..."

Hiç boş görmedim. Kâğıt topluyorlar adamlar. Motorlar var, başka şeyler var. Adamlar kendi imkânları ölçüsünde çalışıyorlar. “ (Y.T.-5).

“Çeşitli yardımlardan yararlandıklarını biliyorum. Yani şu an toplum olarak baktığımızda sanki tüketici pozisyonundalar. ” (Y.T.-6).

Görüldüğü üzere Y.T.-5 rumuzlu katılımcı Afganların çalışkan ve çoğunlukla üreten kişiler olduğunu ifade ederken Y.T.-6 rumuzlu katılımcı Afganların tüketici pozisyonunda olduğunu ve çeşitli yardımlardan faydalandıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla yerel toplumun Afganlarla ilgili sahip olduğu kalıp yargılar ve ön yargılar farklılık gösterebilmekte, birbiriyle çelişebilmekte ve kesinlik taşımamaktadır.

4.8.3.1.3. Aidiyet “Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor...”

“Aidiyet” kodu yaşlı Afganların Türkiye’ye olan aidiyet duygularını açıklamaktadır. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.T.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor...*” ifadesidir.

Yaşlı Afganların Türkiye’ye ait hissedip hissetmediği ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Araştırmacı: Yeni bir ülkede yaşamak size nasıl hissettirdi?

“Y.A.-1: Zordu. Kendi ülken olmadıktan sonra her şey zor... Dil bilmiyorsun, çalışmıyorsun, bir gelirin yok.”

(...)

Araştırmacı: Kendinizi bu ülkeye ait görüyor musunuz?

Y.A.-1: Onunla ilgili bir sorunumuz yok. Buradaki vatandaşlar iyi... Türkiye’yi seviyoruz. Türk devleti iyi...” (Y.A.-1).

“Evet, kendimi buraya ait görüyorum. Türkiye iyi. Çocuklarım okula gidiyor. İran’da olsa çocuklarım falan okula gidemez. Para istiyorlar İran’da okula gittiğin zaman. Bir kişi için iki milyar para alıyorlar (Türkçe). ” (Y.A.-2).

“Hayır. Türkiye’yi çok seviyoruz, çok iyi insanlar var. Her ülkede hem iyi insanlar hem kötü insanlar var. Ama kendimizi bir Türk gibi hissedemiyoruz. Ne kadar istesek de yine de olmuyor.” (Y.A.-3).

“Araştırmacı: Yeni bir ülkede yaşamak size nasıl hissettirdi?

Y.A.-4: Çok kötü bir duygu. Kendi ülkeni terk ediyorsun. Sonuçta gezmeye başka bir ülkeye gitmiyorsun, savaştan dolayı kaçıp geliyorsun. Bu çok kötü bir duygu...

(...)

Araştırmacı: Kendinizi bu ülkeye ait görüyor musunuz?

Y.A.-4: Yok, kendimi Türkiye'ye ait hissetmiyorum. Aslında Afganistan'da kadınların dışarı çıkması yasaktı. Çok sıkıntılar vardı kadınlar için. Hala da var. Ama ona rağmen üzüldüyorum. Çocuklarım, kardeşlerim, akrabalarım oradalar. Şimdi Afganistan'ın durumu çok kötüye gidiyor. İki oğlum, bir kızım Afganistan'da kaldı. Gelmeyi istiyorlar ama olmuyor, vize alamıyorlar. Onlar gelemedi diye çok üzüldüyorum. Her gece ağlıyorum. Hep onları düşünüyorum." (Y.A.-4).

"Kendimi Türkler gibi hissediyorum." (Y.A.-6).

"Türkiye rahat. Komşularla aramız iyi. Bir sıkıntımız yok. Çocuklar okula gidiyor. Çok memnunuz." (Y.A.-7).

"Kendi ülkemiz gibi seviyoruz, düşünüyoruz. Burada mutluyum. (...) Kendi ülkemizde olsak, orada savaş olmasa, sıkıntılar olmasa orada zaten mutluyduk. Ama sorunlar olduğu için buraya geldik. Orada hayat çok zordu. Buraya geldiğim için mutluyum. Burada yaşayan insanlardan razıyım. Burada da mutluyuz çok şükür, ama kendi ülken gibi olmuyor." (Y.A.-8).

Yaşlı Afganların kendilerini Türkiye'ye ait hissedip hissetmediği ile ilgili ifadeleri farklılaşmaktadır. Kendilerini Türkiye'ye ait hisseden katılımcılar olduğu gibi Türkiye'yi sevdiğini ve burada hayat şartlarının daha iyi olduğunu ifade etmesine rağmen aidiyet hissetmeyen katılımcılar da bulunmaktadır. Yerel toplum ile iyi ilişkiler kurduğunu veya Türkiye'de hayat şartlarının daha iyi olduğunu ifade eden katılımcılar aidiyet hissederken yakınları Afganistan'da kaldığı için duygusal bağını koparamadığını ifade eden katılımcılar aidiyet hissedememektedir. Görüldüğü üzere aidiyet duygusu menşei ülke ile bağların devam etmesi ve göç sonrası yeni bağlantılar oluşturma ile ilgilidir.

4.8.3.1.4. Ötekileştirme "Bizim ülkemizde ne işi var onların?"

Afganları ötekileştirmeye yönelik düşünce ve davranışlar "Ötekileştirme" kodunda ele alınmıştır. Bu kod altında yerel toplumun Afganları ötekileştirmeye yönelik

düşünce ve davranışlarına, yaşlı Afganların maruz kaldıkları ötekileştirme sonucundaki duygu ve düşüncelerine ve göç profesyonellerinin bu konu ile ilgili deneyimlerine yer verilmiştir. Bu kodu en iyi ifade eden katılımcı ifadesinin Y.T.-3 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Bizim ülkemizde ne işi var onların?*” ifadesi olduğu düşünülmüştür.

Yaşlı Afganların maruz kaldığı ötekileştirici tutumlara ilişkin ifadeleri ise şu şekildedir:

“Bir de eski yaşamımız çok iyiydi. İnsanlar çok iyidiler. Çok iyi davranıyorlardı. Ama son yıllarda, iki üç senedir insanların bize bakışı çok değişti. Türkiye’deki insanlar çok ayrımcılık yapıyorlar. Okula giden çocuklarım var. Hatta bir oğlum liseye gidiyordu, çok ayrımcılık yaptılar diye bir daha okula gitmedi. Okulu bıraktı. Bu ayrımcılıklardan dolayı son senelerde biraz sıkıntılar çekiyoruz, ama önceden böyle bir durum yoktu. İnsanların bakış açısı, davranışları çok iyiydi. O yüzden bir zorluk çekmiyorduk. Şu an sıkıntılarımız çok fazla, ev bulamıyoruz, yabancılara kiralık ev vermiyorlar. Ev almamız çok zorlaştı. Kimlik için başvuru yapıyorsun, vermiyorlar. Böyle sıkıntılar çok fazla. İlk geldiğimizde böyle sıkıntılar yoktu ama şu an çok fazla ayrımcılık yapıyorlar. Böyle sıkıntılarımız devam ediyor. (...) Bir de Türkiye’de yabancının çalıştığı işler belli. Market, inşaat... En zor işleri yabancılar yapıyorlar. O yüzden uygun bir iş bulamadım. (...) Kaçak gelen çok Afgan oldu, bunun içinde hem iyi insanlar var hem kötü insanlar var. Biz bilemiyoruz. Herkese aynı gözle bakıyorlar. Onun için biraz sıkıntı çekiyoruz yalan olmasın. Ama biz de mutlu değiliz. Bazı Afganlar yanlış yaptı, hataları oldu ama her ülkenin iyi ve kötü insanları var.” (Y.A.-3).

“Durumumuz eskiden iyiydi. Bugün bakış açısı değişti. İnsanlar yabancı olduğumuz için başka bir gözle bakıyorlar. Bu durum bizi üzüyor. Böyle sıkıntılarımız var. Kendi aramızda Farsça konuşuyoruz. Bir yerde, bir parkta falan Farsça konuştuğumuzda çok ayrımcılık yapıyorlar, neden Farsça konuşuyorsunuz, bizim ülkemize neden geldiniz diyorlar. En çok karşılaştığımız sorunlar bunlar...” (Y.A.-4).

Yerel toplumun Afganlara yönelik ötekileştirici tutumlarını içeren ifadeleri şu şekildedir:

“Araştırmacı: Bu komşularınızla gidiş gelişiniz oluyor mu? Birbirinizin evine gidiyor musunuz?”

Y.T.-2: Yok, ben bu konuda çok temkinliyim. Çocukların sınıfındaki kadının annesi bağılıyor ki “Gel, çay içelim.” Onlar biraz buraya geldikleri için çok kalabalık yaşıyorlar. Hani erkek, kadın... İlişkileri nedir, onu bilmem. Ben de gitmedim ne yalan söyleyeyim. Çünkü çekiniyorsunuz, korkuyorsunuz. Çok anlaşılamıyorsunuz da. Gitsem ne konuşacağım diye. O yüzden çekiniyorum. Birkaç kere hatta evlerine gireyim mi diye düşündüm. Sonra vazgeçtim yani. Baktım gelenleri, gidenleri, erkekleri çok fazla. Çekindim.” (Y.T.-2).

“Onlar savaş var diye geldiler. Savaş bittikten sonra ülkelerine dönerler. Hep Türkiye’de kalacak değiller herhalde, değil mi? Ülkelerine gitmelerini istiyorum. Yaşlısı da gitsin, genci de gitsin. Afganların ben Türkiye’de yaşamasını istemiyorum.” (Y.T.-3).

“Araştırmacı: Ülkemize gelen Afgan göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?”

Y.T.-4: Ülkemize gelen Afgan göçmenler hakkında şu anda fazla olumlu düşünmüyorum. İşsizliğin mesela onlar geldikten sonra arttığını düşünüyorum. Ev kiralalarının arttığını düşünüyorum. Bunların daha çok ekonomiye zarar verdiğini düşünüyorum. Çünkü bunlar genelde sigortasız çalışıyorlar. Bunların yüzünden bizim gençlerimizin iş bulamadığını düşünüyorum. Bunlar daha çok ucuz çalışıyorlar. Onların yüzünden de bizim insanlarımız sigortasız çalışmak zorunda kalıyorlar. O yüzden de vasıfsız gençlerimizin iş bulamadığını düşünüyorum. Fakirliğin arttığını düşünüyorum.” (Y.T.-4).

“Araştırmacı: Pazar, çarşı gibi dış ortamlarda gördüğünüzde aklınızdan ne geçiyor?”

Y.T.-6: Pazarda da görüyorum. Gördüğümde de yabancı olduğu için önceliği onlara veriyoruz. Çok yaklaşımadan, o halletsin ben işimi öyle halledeyim, o gitsin öyle yaparım diye düşünüyorum.

Araştırmacı: Neden böyle yapıyorsunuz? Bu şekilde yapmanızın altında yatan neden nedir?

Y.T.-6: Yani yabancı olmaları herhalde... Yabancı olması, farklı olması... İşte orada bir durum olsa belki anlaşılamayacağın için, iletişim kuramayacağın, yanlış anlaşılabilceğin için ya da öyle bir duruma düşmemek için, belki o düşmesin diye, rahatsız etmemek için aslında kaçınıyorum. Onu bekliyorum, o gitsin ben öyle yapayım diye.” (Y.T.-6).

Bunun yanı sıra yerel toplumun toplumdaki ötekileştirici tutumlara ilişkin gözlemleri de bulunmaktadır. Bu gözlemlere ilişkin öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Y.T.-2: Ama bizim aramıza girmiyorlar. Onu da fark ettim. Hep kendi aralarında (sosyalleşiyorlar). Yani sadece Afganlarla Afganlar geziyor. Onu tabii genç olmak lazım ki bilesiniz. Onu neden yapıyorlar bilmiyorum.

Araştırmacı: Sizce bu durum özellikle gençler için mi geçerli?

Y.T.-2: Gençler için. Yani tabii yaşlılar da... Onlar da aynı gibi... Sadece kendi aralarında (sosyalleşiyorlar). Belki toplumdan soyutlanıyorlardır, onu da bilmiyorum. İnsanlarda bir ön yargı da var tabii ki.” (Y.T.-2).

“Uyumsuzluk bence bizimkilerde oluyor. Çünkü bizimkilerde benlik olayı çok var. Şurada bile oluyor en basitinden.

Araştırmacı: Benlik olayı derken ne demek istediğinizi biraz daha detaylı açıklayabilir misiniz?

Y.T.-5: Ya ben bilirim, ben yaparım, benim memleketim, benim sokağım, benim evim, benim mahallem, benim çocuklarım, sen oynayamazsın gibi. Bizimkilerden kaynaklı uyum sağlayamadık.” (Y.T.-5).

Göç alanında çalışan bir akademisyen olan G.P.-4 rumuzlu katılımcı ise Afganlara yönelik ötekileştirme sonucunda ortaya çıkan olumsuz düşünce ve davranışları zenofobi kavramıyla açıklamış ve zenofobik tutumlar ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Evet, göçün en önemli sonuçlarından birisi zenofobidir. Literatürde “yabancı düşmanlığı” olarak yer almaktadır. Dolayısıyla göçün istenmeyen sonuçlarından birisidir. Özellikle yoğun göçlerin ardından yabancıların gözle görülür düzeyde günlük yaşamda hayatımıza girmesi, onlarla daha fazla karşılaşılıyor olmamız pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Özellikle ekonomik anlamda, güvenlik anlamında karşılaştığımız tehditler söz konusu, halkın algıladığı tehditler söz konusu. Dolayısıyla 2017 ya da 2018 yılındaydı, biz zenofobi düzeyinin Türkiye’de yavaş yavaş yaygınlaştığını daha önce yapılan birkaç çalışmada görmüştük. Bunun üzerine Sivas’ta da böyle bir durumun olup olmadığını da araştırdık. Biz bu çalışmayı gençlerle gerçekleştirdik. Zenofobi, tüm toplumsal kesimlerde görünür olmakla birlikte gençlerin duygularının daha yoğun olması nedeniyle gençler

arasında daha yaygın bir durumdur. Dolayısıyla biz daha çok gençler üzerinde zenofobik tutumu ortaya koymaya çalıştık. Araştırma sonucunda gençlerin yabancı düşmanlığı düzeylerinin yüksek olduğunu, yabancılara karşı olumsuz tutuma sahip olduğunu gördük. Özellikle sınırların göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hale getirilmesi gerektiği üzerinde gençler ortak fikre vardılar. Gençlerin yabancı düşmanlığını körükleyen bir başka nedenin de ekonomik kaygılar olduğunu gördük. Göçmenlerin özellikle burada yaşayan insanların işlerini ellerinden aldıkları kaygısıyla, göçmen politikalarının kontrolden çıktığı korkusuyla katılımcıların yabancı düşmanlığı düzeylerinin yükseldiğini fark ettik. Sivas, ekonomik anlamda sanayisi çok gelişmiş bir şehir değil. Etrafındaki Kayseri gibi sosyoekonomik anlamda ilerlemiş, gelişmiş şehirlerden farklı olarak daha çok küçük esnafın, sanayinin bulunduğu bir bölge olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla buradaki iş imkânları göçmenler gelmeden önce de kısıtlıydı. Göçmenlerin gelmesi ile birlikte iş bulma kaygısı gençlerde daha da arttı. Çünkü düşük fiyatlarla, merdiven altı ya da sigortasız, sosyal güvenlikten yoksun bir şekilde çalıştırılan göçmenler buradaki yerel halkın da işlerinden olmalarına neden oldu. Bundan dolayı gençlerin ekonomik kaygıyla yabancı düşmanlığının yükseldiğini de görmüş olduk. Bu durum zaten literatür ile de özdeşleşen bir durum... Dolayısıyla göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığında ekonomik faktörler önemli yer tutmaktadır. Tabii dediğim gibi bu çalışma 2020 yılında yayınlandı. Muhtemelen 2017-2018 gibi verileri topladık. Ve burada Suriyelilerin geldiği ilk tarih olan 2011 ile arada 6-7 yıllık bir süre vardı. Şu an 2023 yılındayız, aradan 12 yıllık bir zaman dilimi geçti. Bu durumun acaba şu anda ne düzeyde olduğunun da tekrar araştırılması gerekiyor. Acaba yabancı düşmanlığı azaldı mı, sabit mi kaldı, yükseldi mi? Sivas'taki durum için söylüyorum. Türkiye geneli için söylemiyorum. Karşılaştırmayı yapabilmek için bunun yeniden çalışılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.” (G.P.- 4).

Yerel toplumun ve Afganların birbirleri ile iletişim kurmaya mesafeli olduğu katılımcıların ifadelerinde yer almaktadır. Bu mesafenin oluşmasında yerel toplumun Afganlardan çekinmeleri, onların varlıklarını istememeleri ve aşırı göçün Türkiye'nin sağlık, eğitim, ekonomi gibi sistemlerine zarar verdiğini düşünmeleri etkili olmuştur. Yaşlı Afganlar ise kendilerini ötekileştirmeye yönelik tutumları hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu tutumların zamanla artış gösterdiği de katılımcıların ifadelerinde yer almaktadır. Bu tutumlar göç profesyonellerinin saha

çalışmalarında da gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Afganlara yönelik ötekileştirmenin, ayrımcılığın ve zenofobinin varlığının tüm katılımcı gruplarının ifadelerinde yer aldığı söylenebilir.

4.8.3.1.5. Sosyal uyum tecrübeleri “Uyum sağlamaya mecbur kaldılar.”

“Sosyal uyum tecrübeleri” kodu yaşlı Afganların sosyal uyumu ile ilgili yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübelerini içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi G.P.-2 tarafından kullanılan “*Uyum sağlamaya mecbur kaldılar.*” ifadesidir.

“Sosyal uyum tecrübeleri” kodu ile ilgili yerel toplumun öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Özellikle son zamanlarda, uyum sağlamak mı tam olarak nasıl söylenir bilmiyorum ama çok fazla memnun olduğunu düşünmüyorum. Toplum olarak da varlıklarından, çok hoş da bir kelime olmuyor ama rahatsızlık duyulduğunu açıkçası gözlemliyorum genelde.” (Y.T.-1).

“Araştırmacı: Burada yaşayan yerel toplum olarak biz Afganlara uyum sağladık mı? Ya da onların bize uyum sağladığını düşünüyor musunuz?”

Y.T.-3: Sağlayamadık, onlar da uyum sağlayamadı.

Araştırmacı: Neden uyum sağlayamadığınızı düşündünüz?

Y.T.-3: Dilden dolayı. Mesela çoğu ne dediğimizi anlamıyor. Çoğu da memlekette ekonomik kriz varken mesela adam diyor ki “Ben vergi ödüyorum. Niye ona gitsin?” diyor. “Ben çalışıyorum akşama kadar” diyor. Ondan dolayı çok uyum sağlayamadık.” (Y.T.-3).

“Şimdi hiç tanımadığım bir toplum, tanımadığım bir millet... Yani bu kolay olacak bir şey değil. Yani yurt dışında bile benim dikkat ettiğim kadarıyla mesela Almanlarla Türkler daha yeni yeni birbirine uyum göstermeye başlamışlar. Çünkü ilk gittiklerinde bizim Türkler de orada Almanca ilk önce öğrenmek istememişler. Sonra yavaş yavaş onların çocukları Almancayı öğrendikten sonra yavaş yavaş ilişkileri gelişmiş. Bunlar da ileride olacak. Yani birdenbire olacak değil. Şu anda Afganlar geleli 3-5 sene oldu. Belki de şöyle 15-20 sene sonra bizim de Afgan komşularımız olacak. Bizim de onlarla ilişkilerimiz artacak. Onlar da artık ekonomiye

karişacaklar. Dolayısıyla yavaş yavaş, yani birdenbire olacak bir şey değil. Biz şu anda çabuk ilişkiye girmek istiyoruz da öyle kolay bir şey değil yani. Bu zaman isteyen bir şey... Yani Türkler Almanya'ya gideli yaklaşık 50-60 sene oldu veya 40-50 sene oldu işte. Daha yeni yeni... Mesela Türk çocukları artık belli makamlara gelmeye başladılar, artık üniversiteyi bitirmeye başladılar. Ama onların anne-babaları hala bir kelime Almanca bilmiyorlar. Bunların da aynı onlar gibi olacağını düşünüyorum. (...) şu anda evliliklerinin de olacağına da inanmıyorum yani kimsenin evleneceğine inanmıyorum. Çünkü arada şu anda uçurumlar var yani. Çünkü her şeyimiz şu anda farklı. Daha yeni geldiler. En az 15-20 sene geçtikten sonra uyum olacağına inanıyorum. Çünkü onlar da gelmelerine rağmen daha bizim ülkemizi tanımış değiller.” (Y.T.-4).

“Yani çok uyum sağlamış gibi gözükmüyorlar. Daha çok kendi içindeler. Ben mesela pazarda gezerken iki üç tane Afgan kadını bir arada görüyorum. Beraber dolaşıyorlar ama hiç bir Afgan ile bir Türk kadın komşu beraber dolaşırken görmedim açıkçası. Yani şöyle diyebilirim. Birlikte buraya uyum sağlamaya çalışıyorlar. Buraya uyum sağlamak değil de birlikte burada bir düzen oluşturmak. Afgan kadınların iki üç tanesi bir arada, beraber geziyorlar. Ama hiç bizden birileri ile görmedim, görmüyorum. Onlar yine Afganlarla birlikte buraya uyum sağlamaya çalışıyorlar. (...) Okulda da bakıyorum, baktığım kadarıyla okulda da öyle. Yani Afganlarda ileriye dönük bir plan olmadığı için herhalde... Burada kalmak mı, gitmek mi, yer değiştirmek mi? Tam olarak belli olmadığı için herhalde bundan kaynaklı. Öğrencilerde de onu görüyorum. Daha çok kendileri birlikteler. Sadece Afgan arkadaşlarıyla, akrabalarıyla okulda buluşup bir şeyler yapıyorlar, oyun oynuyorlar, beraber dolaşıyorlar, beraberler. Çok fazla diğer öğrencilerle kaynaşmış değiller. Daha çok kendileri birlikteler. şimdi mesela okulda öğretmenlere ait, öğrencilerin kullanmadığı mescit gibi yerler var. Son zamanlarda bir bakıyoruz. Bir iki Afgan öğrenci de biz namaz kılacağız diye oralara gidip oraları kullanabiliyorlar. Onlarda da bir rahatlık, bir alışmışlık var. Bizlere değil de ortama daha rahat alışıyorlar. Ama yine kendi kendilerine... Mesela diğer sınıftaki akrabasını, kardeşini buluyor. Teneffüste onunla geziyor. Onunla birlikte vakit geçiriyor, okula gidip geliyor.” (Y.T.-6).

Yerel toplum üyeleri Afganların Türkiye’ye yeterince uyum sağlayamadığını, bunun zaman alacak bir süreç olduğunu, şu anda Afganların çoğunlukla kendi içlerinde bir iletişiminin olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Sivas’ta Türkiye geneline göre uyumun daha fazla sağlandığı da Y.T.-1 rumuzlu katılımcı tarafından şu ifadelerle açıklanmıştır:

“Burada uyum sağlandığını düşünüyorum. Sivas bazında konuştuğumuzda uyum sağlandığını düşünüyorum açıkçası. Türkiye genelinde çok uyum sağlandığını düşünmüyorum. Bir orana vuracak olursak biraz daha herhalde düşük kalıyor. Daha baskın tarafı uyum sağlamadığı taraf oluyor. Ama Sivas bazında düşündüğümüzde çok uyumsuzluk gözlemlemedim.” (Y.T.-1).

Göç profesyonellerinin ise uyum ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Genel olarak şöyle... Bizim Sivas’ta karşılaştığımız kadarıyla Türk halkı Afganlara karşı çok ılımlı. Afganlarla çok ciddi bir problem yaşayan kişiye ben hiç denk gelmedim. Biraz aslında çıkar ilişkisi demeyelim de... (düşünüyör). Birbirine bir fayda sağlamak için... Genel olarak Afganlar hem çok çalışkan bir millet hem de Türkiye’ye uyum sağlayabiliyorlar. Hızlıca uyum sağlıyorlar. Hem dil konusunda hem de buranın toplumsal yaşam kurallarına daha hızlı uyum sağlıyorlar. Dolayısıyla benim tecrübe ettiğim kadarıyla aralarında çok ciddi problemler yoktur. (...) Yani şöyle söyleyeyim ben. Uyum noktasında yüzde yüz bir uyum sağlayamayız. Sağlanmıyor da zaten. Yüzde yüz uyumu kesinlikle sağlayamıyoruz. O mümkün değil. Ama Afgan toplumu tabii şöyle... Nasıl diyeyim. Yani buraya genel olarak çalışmaya geldikleri için adam nerede kendine göre bir iş kurabilecekse, nerede bir kazanç elde edebilecekse oraya gidiyor. Çok fazla buranın kurallarına uymak istemiyor. Özellikle bekârlar... Evlilerde de mesela bu problemler nadiren de olsa var. Nadir, çünkü evliler bir yere yerleşip orada hayatlarını sürdürüp orada yaşıyorlar. Onlarda da mesela başvurularını reddettiğimiz zaman... Çünkü mecburen değerlendirme yapmak durumundayız başvuru yaptıktan sonra. Yani kanunen 6 ay ama bazen uzun sürebiliyor. Kurumun personel sıkıntısı olduğu zamanlarda bu maalesef daha uzun sürebiliyor. Nitekim zamanında da yaşanmıştı. Ondan dolayı orada bir uyumsuzluk olabiliyor. Buraya adaptasyon çok fazla olmayabiliyor. Türkiye’ye geldim, artık uzun süre burada kalacağız, artık ömrümüzü burada tamamlayacağız algısıyla geliyorlar. Ama öyle bir şey mümkün olmuyor maalesef. Çünkü mevcut mevzuatımız buna

müsaade etmiyor. Gel, ömür boyu burada kal, git. Öyle bir şey yok. Mecburen değerlendirme yapmak durumundayız. Dolayısıyla bizim değerlendirmelerimiz mecburen onların hayatlarını sekteye uğrattıyor. Onların düşüncelerini, fikirlerini, onların buraya geliş hayallerini, amaçlarını bir anlamda sekteye uğrattıyor. Ama kaldıkları süre boyunca da çok ciddi bir şikâyet yoktur, yani buraya uyum da sağlıyorlar. Zaten çok insanları rahatsız eden, topluma zarar veren ya da çok kötü alışkanlıkları olan bir toplum olmadıkları için topluma uyumları noktasında çok fazla bir sıkıntı olmuyor. Uyum sağlama konusunda daha hızlı uyum sağlıyorlar. Çok ciddi bir sıkıntı yok Afganlar bağlamında öyle söyleyebiliriz.” (G.P.-1).

“Biraz mecbur kaldılar diyebilirim. Uyum sağlamaya mecbur kaldılar. Çünkü başka bir çareleri yoktu. Devlet bunu böyle uygun gördü. Devletin uygun gördüğü bir şeye siz ne kadar karşı çıkabilirsiniz? Çıksanız da bu problem oluşturacak. Olduğu gibi kabul etmek belki en kolaylarına geldi. Bir de zaman... Zamanla alışmış oldular. Kabul etmiş oldular. Bir de Sivas'ta dediğim gibi çok fazla olmadığı için biraz daha kolay. Ama bir Sakarya'da, İstanbul'da, Kocaeli'nde büyükşehirlerde çok zor... Çünkü orada yaşayan arkadaşlarım, kuzenlerim var. Biz mesela parka gidip oturamıyoruz diyor. Çok fazla var burada diyor. Rahat bir şekilde oturamıyorlar. Ama Sivas'ta öyle bir sorun olduğunu ben hiç duymadım.” (G.P.-2).

“Sosyal uyum konusu pandemiye kadar çok iyiydi. İnsanlar kendi evine almadığı malzemeyi mültecilere alırdı. Ancak pandemiyle beraber birçok kişi ekonomik gücünü kaybetti. Esnafından tut... Ya da belli ekonomik sıkıntılarla beraber insanlar kendi ailelerini düşünmeye başladılar. Dolayısıyla bu mültecilere bakıştan dolayı sanki bizim topraklarımızda onlar daha rahat yaşıyor, mülteciler şöyle yiyor, şöyle geziyor, şöyle dolaşıyor gibi algı operasyonları yapıldı. İster istemez onlar da insan. Onlar robot değil ki sadece evlerine kapanıp kimseye karışmasın. Onlar da topluma ister istemez çıkıyor. Çocukları belli bir aşamadan sonra okula başlıyor. İlk gelen mültecilerle ilgili ciddi sorunlar vardı. Kayıt aşaması nasıl olacak, okullara nasıl gidecek, yaş farklılıkları... Orada örneğin ilkokula gidememiş, burada diyelim ki 14 15 yaşına gelmiş ama hiçbir eğitim yok. Okula gitmek istiyor. Okullarda bakıyorsunuz, diyelim ki orta birdeki çocuk ile diğerinin yaş farkı oluyor. Bu ciddi sorunlara neden oldu. Okullardaki öğrenciler arasında bile sorunlara neden oldu. Ama şimdi bu biraz daha oturmaya başladı. Artık bakıyorsunuz çocuk Afgan ama çok

iyi Türkçe konuşuyor. Annesinin, babasının derdini ikinci, üçüncü kurumlara, yerel kurumlara çok iyi anlatmaya başlayabiliyor. Öyle bir durum var. Yani yerel kurumlarla da mecburen... İnsan bilmediği zaman bulunduğu ortamı daha hızlı öğrenmek istiyor açıkçası.” (G.P.-3).

“Sivas halkının Afganlardan çok şikâyetçi olmadığını biliyoruz. Yani yasal olarak suç anlamında, güvenlik anlamında çok büyük bir tehdit oluşturmadıklarını biliyoruz. Dolayısıyla Afganlara yönelik olumsuz bakışın çok yüksek düzeyde bir olumsuzluk oluşturmadığını düşünüyorum. Sosyal uyum sürecinde dil çok önemli bir unsur. Türkçe bilen, Türk halkı ile anlaşabilen, yerel halk ile anlaşabilen Afganların sosyal anlamda uyumu biraz daha kolay. Dolayısıyla burada sosyal uyumu yöneten en önemli unsurun dil olduğunu söyleyebilirim. Siz dili bildiğiniz zaman çalışma yaşamında, sosyal yaşamda, günlük pratiklerde biraz daha halkın içerisine girebiliyoruz. Sosyal uyum süreci dil ile başlayan ve devam eden bir süreçtir. Dil bilmeyenler daha çok kendi içlerinde sosyalleşiyorlar. Daha çekingen, daha korkak oldukları için kendi içlerinde sosyalleşmeyi tercih ediyorlar. Ama genel olarak Afganlar tam anlamıyla uyum sağladı denilemez. Zaten öyle olsaydı buradaki yerel halktan ayırt edemeyiz. Ama sosyal uyum sürecinin yavaş yavaş ilerlediğini, bir anda olamayacağını söyleyebilirim. Biraz daha çalışma hayatına girerek ya da komşuluk ilişkilerinin, arkadaşlık ilişkilerinin artması ile artabileceğini söyleyebiliriz. Sosyal uyumun önemli bileşenlerinden birisi de eğitim... Özellikle Afgan çocukların eğitim sistemine entegre edilmesi önemli. Bununla ilgili “Leylaklar Ülkesinde” adlı bir sosyal uyum projesi var. Sosyal uyumun sağlanabilmesi için dil önemli bir etken. Dilin de öğrenildiği alanlardan birisi de eğitim. Dolayısıyla dili bilmeyen yaşlıların sosyal uyumu biraz daha zayıfken özellikle okul çağında olan ve eğitim alabilen, Türkçeyi öğrenebilen çocuklarla sosyal uyumun gerçekleşmesi mümkün. Afgan çocukların eğitim sistemine uyumunu kolaylaştırmak için geliştirilen bu proje sosyal uyumu kolaylaştırmayı amaçlıyor. Bu proje yeni nesil Afganların halkla ilişkisini sağlayabilecek bir proje. Amaç onların dili öğrenebilmeleri, eğitim alabilmeleri bu yolla da sosyal uyumunu sağlayabilmeleri. Bunun gibi güzel projeler ve üniversiteler, belediyeler ya da sivil toplum örgütleri tarafından açılacak dil kursları sosyal uyumun sağlanmasında önemli katkılar sunacaktır.” (G.P.- 4).

Göç profesyonelleri, Türkiye geneline kıyasla Sivas'ta uyumun sağlandığını, bu anlamda ciddi bir sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak pandemi sürecinin de uyum sürecini olumsuz anlamda etkilediği katılımcı ifadelerinde yer almaktadır. Katılımcı ifadelerine göre pandemi ile birlikte yerel toplum ekonomik sorunlarla karşılaşmaya başlamış, bu durumun sonucunda göçmenlerin Türkiye'ye ekonomik anlamda zarar verdiği düşüncesi yaygınlaşmış ve sosyal uyum süreci zarar görmüştür. Ayrıca uyumun sağlanmasında dilin önemli bir etken olduğu, gençlere kıyasla yaşlıların dil öğrenme sürecinin zor olduğu ve yaşlılarda uyumun daha zor sağlandığı da katılımcı ifadelerinde yer almaktadır. Bu anlamda yapılacak projelerin önem arz ettiği de belirtilmiştir.

4.8.3.1.6. Toplumsal kabul “Siz neyseniz o da o.”

“Toplumsal kabul” kodu yerel toplumun göçmenleri kabul düzeyi ile ilgili katılımcı ifadelerini içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.T.-5 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Siz neyseniz o da o.” ifadesidir. Söz konusu katılımcı ifadesi Afganların yerel toplumun bir üyesi gibi kabul edildiğinin göstergesidir.

Toplumsal kabul kodu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Yani birey olarak onlar hakkında fazla olumsuz düşünmüyorum. Çünkü onlar da savaştan gelmişler. Yoksa birey olarak ben onlardan herhangi bir zarar beklemiyorum. Öyle... Birey olarak olumsuz bir düşüncem yok, niye gelmiş demiyorum. Bizim hükümetimiz izin vermiş, onlar da gelmişler. Aynı durumda biz de olabilirdik. Biz de onların yerinde olabilirdik. Fakat o zaman işte bir yanlış yapıldı. Yani yaklaşık işte hükümete göre 3,5 milyon, muhalefete göre 13,5 milyon insan buraya gelmiş. Şu anda hepsi de aslında benim az önce anlattığım olumsuzlukları gördüler. Ekonomiye verdikleri, eğitime verdikleri zararı onlar da artık biliyorlar. Fakat artık Türkiye'nin de sırtına bir yük olmuşlar. O insanlara da acıyorum. Çünkü oradaki yuvalarını yıkıp gelmişler, gitseler ne yapacaklar? O anlamda acıyorum da onlara.” (Y.T.-4).

“Y.T.-5: Herkes yani affedersiniz yani siz neyseniz o da o. Şurada bir ayrım yapamazsın ki yani. Çünkü sonuçta hasta... O şifa bulmak için gelmiş. Bir tepkin olamıyor yani, olamaz da zaten. Olma ihtimali de yok. Annemiz babamız neyse onlar da öyle yani. Ayrım yapmıyoruz. Olacak iş değil yani. İnsan sonuçta. Afgan değil kim

olursa olsun. Mesela Afrikalılar geliyor. Elimizden geleni yapıyoruz. Onlar hiç bilmiyor mesela. Somali'den gelmiş, Yemen'den gelmiş. Genelde şeyden çok var bu aralar... (düşünüyor). İhtilal oldu ya. Sudan'dan. Oradan gelenler baya var. Onlar uygulama indirmiş. Mesela oradan Türkçeye çeviriyor. O daha iyi. Onlar o uygulamayı indirmiş, Afganlarda böyle bir şey yok. Ya bilmiyorlar. A... vardı. Hala muhabbet ediyoruz, o çocuğun kulakları çınlasın. Kayseri'ye gitti en son. O sürekli geliyordu. Türkçeyi baya baya da öğrenmişti. N.... Beyin adamıydı (gülüyor). Şikâyetimiz yok yani adamlardan. Niye yalan söyleyeyim yani. Tepkimiz de olamaz. İnsan sonuçta.

(...)

Araştırmacı: Ülkemize farklı milletlerden göç oluyor. Bunlar hakkında düşünceleriniz farklılaşıyor mu?

Y.T.-5: Valla işte dediğim gibi ben hemen hemen 6-7 senedir cerrahideyim. Çoğu milleti de gördüm. Dediğim gibi yurt dışında da çoğunu gördüm. Bulgar'ı, Romen'i Rus'unu... Hepsini gördüm. Yani orada da bir sıkıntı olmadı, benden mi kaynaklı, onu da bilmiyorum. Kişisel olarak yani öyle diyeyim. Yani hiç kimseye de art niyetim de olmadı. Benim için bir şeyi değiştirmiyor. Her şey kendimizde, şahsımızda bitiyor yani." (Y.T.-5).

"Ben zaten duygusalımdır. Genelde baktığımda üzüliyorum. Başka bir arkadaşşıma sorsan çok şikâyet edip dertlenebilir. Ama ben daha çok üzüliyorum hallerine. Baktığımda da diğer çocuk sınıfta ne kadar sorun çıkarıyorsa Afgan çocuk da benim gözümde öyle... O kadar sorun çıkarıyor yani. Çok da yansıtamıyorlar da." (Y.T.-6).

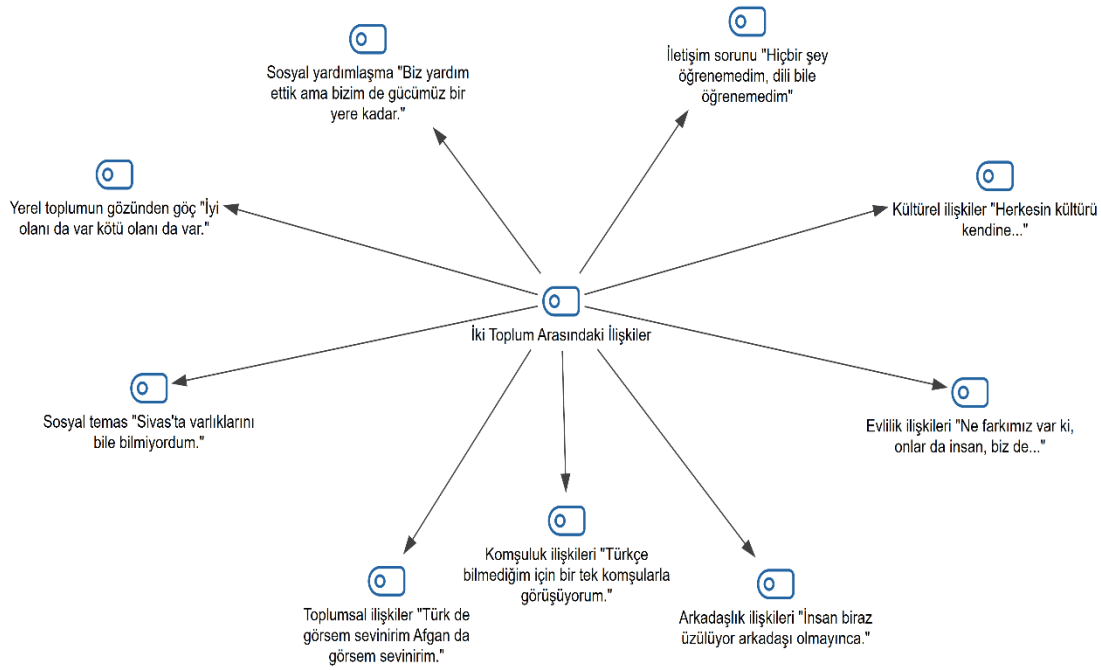
"Yoksa Suriyeli ya da Afganistan'dan gelmesinin bizim için hiçbir manası yok. Bizim için bir önemi yok. Nereden geldiğinin bir önemi yok. Pakistan'dan da gelse, Amerika Birleşik Devletleri'nden de gelse, Hiroşima'dan da gelse bir anlamı yok yani. Mülteci mültecidir. Daha doğrusu muhacir muhacirdir diyelim." (G.P.-2).

Söz konusu ifadeler yerel toplumun ve göç profesyonellerinin bazı üyelerinde hiçbir ayırım yapılmaksızın toplumsal kabulünün sağlandığını göstermektedir. Türkiye'nin kitlesel biçimde göç almasından rahatsız olduğunu dile getiren katılımcılar dahi kişisel olarak Afganlara kötü gözle bakmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum "Çokkültürlülük Kuramı" ile ilişkilendirilebilir. Farklılıklara saygı ilkesini temel alan

bu kuramda olduğu gibi araştırmada da yerel toplumdan bazı katılımcıların ülkemize gelen göçmenler arasında hiçbir ayırım gözetmediği belirlenmiştir. Bu katılımcılarda çokkültürcü bir anlayış içerisinde toplumsal kabul sağlanmıştır.

4.8.3.2. İki toplum arasındaki ilişkiler

“Sosyal uyum” temasındaki diğer bir alt tema “İki toplum arasındaki ilişkiler”dir. Bu alt temada Afganlar ile yerel toplum arasındaki ilişkiler farklı boyutları ile ele alınacaktır. Bu alt temaya ait kodlar Şekil 4.14’te verilmiştir.



Şekil 4.14. “İki toplum arasındaki ilişkiler” alt temasına ait kodlar

4.8.3.2.1. Sosyal temas “Sivas’ta varlıklarını bile bilmiyordum.”

“Sosyal temas” kodu yerel toplum ile Afganların sosyal hayatta bir araya geldiği ortamları ve aralarındaki etkileşimi içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.T.-6 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Sivas’ta varlıklarını bile bilmiyordum.” ifadesidir.

Katılımcıların “Sosyal temas” kodu ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Araştırmacı: Toplumsal yaşamda Afganlarla hiç bir arada bulundunuz mu?”

Y.T.-1: İş vasıtasıyla bulundum hastalardan dolayı.

Araştırmacı: Ne sıklıkla bir arada bulundunuz?

Y.T.-1: 10 günde bir. (duraksama). Belki ayda üç dört kişi falan denk geliyordur en az diye düşünüyorum.” (Y.T.-1).

“Biz 10 sene önce Kur’an kursunda beraberdik. Hani onlar da oradan ilk defa kaçmış, gelmişler. Sonra Kur’an kursuna Arapça öğrenmek amaçlı gelmemişler onu biliyorum, çünkü Arapça biliyorlar. Afganlardı hepsi. Gayet de iyi Kur’an-ı Kerim okuyorlardı. Ama orada acaba kendilerini iyi hissetmek için mi, topluma çıkmak için mi gelmişlerdi? Sosyalleşmek için olabilir, Türkçe öğrenmek için olabilir. Bir de hocamız sağ olsun yardım da ediyordu. Çok fazla yardım ediyordu. Onu da bildikleri için ya da kendi zorluklarını anlatabilmek için topluma girmişlerdi. Bir sene kadar beraber olduk. Yan yana oturuyorduk hatta. Birlikte olduk yani.

(...)

Araştırmacı: Şu anda daha çok hangi ortamlarda karşılaşıyorsunuz?

Y.T.-2: Okul ortamında karşılaşıyoruz. Okullarda çocuklar var. Onların anneleri ile karşılaşıyoruz, selamlaşıyoruz tabi ki de.” (Y.T.-2).

“Araştırmacı: Daha çok hangi ortamlarda karşılaşıyorsunuz? Karşılaştığınız zaman onlar ya da o kişi hakkında düşünceleriniz ne oldu?

Y.T.-3: Daha çok mahallede karşılaşıyorum. Normal arkadaşlığımızı yapıyoruz ama evine gitmem, evinde oturmam. Dışarıdan gördüğümüz kadar. (...)

Araştırmacı: Mahallenin dışında başka ortamlarda karşılaşıyor musunuz?

Y.T.-3: Karşılaşıyorum da konuşmuyorum yani. Markette, fırında... Yani alışverişlerde oluyor. Çünkü o da alacağını alıyor. Mesela marketler tenekesini atıyor, kâğıdını atıyor ya. Ben de oradan geçerken “Kolay gelsin.” diyorum. O da “Sağ ol abi.” diyor. Marketlerden çoğu alıyor geri dönüşüm için. Market atıyor tenekeyi, ben de oradan geçerken mesela markete bir şey almaya gidiyorum. Adı H... mesela. “Kolay gelsin H...” diyorum. “Sağ ol abi.” diyor. Yani evine gitmem, oturmam, çayını içmem. Böyle şeylerde karşılaşıyoruz yani. Camide de karşılaşıyoruz.” (Y.T.-3).

“Y.T.-4: Öğretmen olduğumdan dolayı Afgan öğrencilerim oldu. Öğrencilerimin velileri ile genellikle bunlar Türkçe bilmediği için veya çok az bildikleri için çok kısa

görüşmelerim oluyor yoksa hiçbiri de şimdiye kadar veli toplantılarına gelmediler. Çünkü Türkçe bilmiyorlar. Veya biz işte çocukları ile nasıl ilgilenecekleri ile ilgili bir şeyler anlatmak istiyoruz. Aramızda bir iletişim kuramıyoruz. Yoksa onun dışında okul dağılışında falan velilerle bir iki kelime ile özellikle çocukların tercümanlığı ile konuşmaya çalışıyoruz. Birkaç kelime konuşuyoruz. Çocukla ilgili söylemek istediğim bir şey olduğu zaman konuşuyoruz. Bu bazen haftada bir olur, bazen günlük olur, bazen işte 10 günde 15 günde bir olur. Değişebilir. Çocukla ilgili bir konu oldukça konuşuyoruz. Veya parka, bahçeye gittiğimiz zaman orada bazen Afganlarla iletişime geçtiğimiz oluyor. Diyelim ki onların çocuk senin çocuğuna zarar veriyor veya bizim çocuk onların çocuğa zarar verdiği zaman öyle görüşmelerimiz oluyor.

Araştırmacı: Peki bu ortamlar dışında başka ortamlarda karşılaşıyor musunuz?

Y.T.-4: Onun dışında çarşıda, pazarda karşılaşıyoruz. O zaman da sadece selam verip geçiyoruz. Dil sorunu olduğu için fazla iletişime geçemiyoruz. Sadece selamlaşıp geçtiğimiz insanlar var.” (Y.T.-4).

“Araştırmacı: Toplumsal yaşamda Afganlarla hiç bir arada bulundunuz mu? Bulunduysanız ne sıklıkla bir arada bulundunuz?

Y.T.-5: Mesleğim gereği bulunuyorum. Onun dışında da pek muhabbet etmedim. Önceden komşumuz vardı arka tarafta, sonra o adamlar o taraftan taşındı.(...)

Araştırmacı: Cami, market, kasap gibi ortamlarda da Afganlarla karşılaşıyor musunuz?

“Y.T.-5: Marketlerde karşılaşıyorum. Ama camiye onlar gelmiyor. Adamlar muhtemelen çekiniyor diye düşünüyorum. Ondan dolayı gelmiyorlar diye düşünüyorum. Bilemem tabii inancı nedir o başka bir şey. Ama manavlarda karşılaşıyoruz, denk geliyoruz arada. Pazarda, pazar yerinde daha çok denk geliyoruz.(...)

Araştırmacı: Ne sıklıkla bir araya geliyorsunuz?

Y.T.-5: Sıklıkla... İki senedir görüşmüyorum ev değiştirdiğimden dolayı. Ama önceden benim evim şuradaydı, arka sokakta da onlar vardı. İllaki sabah, öğle, akşam...

Araştırmacı: İş yerinde günlük kaç Afgan ile karşılaşıyorsunuz?

Y.T.-5: Bu ara, son bir sene ya da altı aydır çok azaldı. Çünkü ücretli muayene oluyorlar. Ondan dolayı muhtemelen gelemiyorlar. Çünkü bir muayene 220 lira. Artık onun ultrasonu, şunu bunu derken fatura kabarıyor. Pek gelmiyorlar. Ama her gün hemen hemen Afgan hasta geliyor. Bir tane de olsa mutlaka geliyor. Suriyeli de azaldı. Suriyeli çok geliyordu mesela. Bir de onlar ücretsiz muayene oluyor ya mesela onlar çok sık geliyor. Ama Afganlar pek nadir... Gelenin de sigortası var. Çalışıp sigortası olanlar var. Bazı firmalar sigortalarını yapıyor mesela.” (Y.T.-5).

“Yani aslında bu okula başlamadan önce hiç karşılaşmamıştım. Genel geçer duyduğumuz ya da basından gördüğümüz şeyler dışında bilgim yoktu. İlk defa okulda karşılaştım 10 yıl önce. Sivas’ta varlıklarını bile bilmiyordum. Kümbet bölgesinde - orada oturduğum için- orada da çok görmeye başlamıştım. Pazarda, markette... O şekilde karşılaştım. Sonra daha çok görmeye başladım. Bu sayı giderek de arttı. (...) Öğretmen olduğumdan dolayı denk geliyoruz. Bazen de çarşıda pazarda denk geliyorum. Onun dışında ne bir komşum ne bir arkadaşım olmadı. Ya da bir arkadaş çevresinde karşılaşp bir araya gelmedim. Sadece bir iki kere veli olarak konuşmuşluğumuz var. O da işte öğrenci ve öğrencinin okul hayatı ile ilgili. Onun dışında bir araya gelmedim. Özel hayatta hiçbir şekilde sohbetim, ilişkim olmadı. Öğrencilerle günlük görüşüyoruz. Ama veliler genellikle okula çok gelmiyorlar. Biz istediğimizde, bir problem yaşandığında, biz çağırdığımızda da gelirler. Geldiklerinde o şekilde görüşüyoruz. Sık sık okula geliyorlar, sürekli okuldalar değil. Ama bir problem yaşandığında, biz ulaşmak istediğimizde de ulaşabiliyoruz. Velilerle görüşmemin belli bir sıklığı yok.” (Y.T.-6).

Katılımcılar mesleklerinden (öğretmen, sağlık personeli gibi) ya da oturdukları mahalleden dolayı Afganlar ile karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu ortamlar her iki toplumun birbirleri ile sosyal temas kurmalarını sağlamaktadır. Önceki süreçte Afganları tanımayan ya da Afganlar hakkında genel geçer bilgilere sahip olan yerel toplum üyeleri sosyal ortamlarda Afganlar ile karşılaştıkça onları tanımaya başlamıştır. Dolayısıyla sosyal temasın birbirlerine yabancı olan toplumların tanışmasına ve bireylerin ön yargılarının azalmasına katkı sunması beklenmektedir.

4.8.3.2.2. Yerel toplumun gözünden göç “İyi olanı da var, kötü olanı da var.”

“Yerel toplumun gözünden göç” kodu Türkiye’ye gelen göçmenler hakkında yerel toplumun düşüncelerini içermektedir. Bu kodu Y.T.-3 rumuzlu katılımcı ifadesinin kullandığı “İyi olanı da var, kötü olanı da var.” ifadesinin en iyi temsil ettiği düşünülmektedir.

Yerel toplumdan katılımcılar Afganistan’dan gelen göç ve bu göçle Türkiye’ye gelen bireyler hakkındaki düşüncelerini şu ifadelerle açıklamıştır:

“Araştırmacı: Afganistanlıların ülkemize gelişi sizin hayatınıza nasıl yansdı? Hayatınızda değişen şeyler nelerdir?”

Y.T.-1: Bireysel olarak çok yansımadı. Olumsuz bireysel olarak çok bir etkisini görmedim ama dediğim gibi toplumsal olarak hani çevremizde izlediğimiz haberler olsun ya da işte genel olarak gözlemlediğimiz, rahatsız olduğumuz durumlar mevcut.

Araştırmacı: Ne gibi durumlardan rahatsız oluyorsunuz?

Y.T.-1: Biraz hani bu şiddet olayları olsun vs. olsun hani herhangi bir yerin biraz asimile olması, belirli bölgelerin olsun. Hani bu anlamda sadece yoksa bireysel olarak bir rahatsızlığım yok. (...) Negatif bir düşüncem yok. Aksine hatta şeyden çok etkileniyorum. Hani çocukları genelde kendilerini çok geliştirmiş oluyorlar. Sorumluluk bilinci yüksek bir şekilde konuşuyorlar. Bu beni çok etkiliyor tam tersi. Ebeveynine ebeveynlik yapıyor gibi bir hali oluyor. O çabaları beni mutlu ediyor. Ama Negatif bir düşüncem yok. Genelde tam tersi hatta pozitif bir düşünceye sahip oluyorum. Çünkü sonuçta kimse o şekilde yaşamak istemez en nihayetinde.” (Y.T.-1).

“Çaresizlikten mutlaka. Ölüm korkusundan geliyorlar. Mutlaka öyle... Akrabalarının öldüğünü görünce de korkuyorlar. Hani biz bununla başa çıkamayız diye... O yüzden geliyorlar. Bence böyle.” (Y.T.-2).

“Y.T.-3: Yani ülkemiz için ben kendi ülkelerine dönmelerini istiyorum. Bizim ülkemizde ne işleri var diye düşünüyorum. Normalde onlar savaş olduğu için ülkelerinden kaçıp geldiler ya biz de ülkelerine gitsin onlar da mücadele etsin (istiyoruz).

(...)

Araştırmacı: Peki tanıdığınız Afgan bireylerle ilgili ne düşünüyorsunuz?

“Y.T.-3: Valla hocam benim tanıştıklarım iyi olan iyi oluyor. Yani böyle yardımsever, böyle iş yapan, devamlı yardımcı olmak isteyen, başkalarında da şey (kötü) olanlar var. Hepsi için söylemiyorum. Bizim mahallede komşumuz var çok iyi mesela. Yani işinde gücünde, sabah işine gider, işten sonra da çıkar, sağda solda başka iş arar. Kâğıdını toplar, plastiğini toplar, gider halde çalışır. Bazen de bizim (yerel toplumun) çalıştırdıkları kişiler (Afganlar) var mesela. Adam mesela sabah 10’da gel diyor, akşam 12’de git diyor yüz lira veriyor. Bu da insanlık şeyi (suçu) değil mi? Sonuçta Afgan da bir insan değil mi? Biz nasılsak onlar da öyle.

Araştırmacı: Yolda yürürken karşıdan bir Afgan gelse ne düşünüyorsunuz? İç sesiniz size ne diyor?

Y.T.-3: Yani düşünüyorum. Ülkeleri savaş altında, bunlar ülkesini, vatanını bırakmış, durumu iyi olsa Türkiye’ye gelmezler. Allah şunlara yardım etse de diyorum ülkelerine geri dönseler diyorum.

(...)

Araştırmacı: Afganistanlıların ülkemize gelişi sizin hayatınıza nasıl yansıdı? Hayatınızda değişen şeyler nelerdir?

Y.T.-3: Oluyor. Neden oluyor? Mesela benim maaşım yetmiyordu. Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne gidiyordum. Bana sen yardım alamazsın diyorlardı. Neden? Senin gelirin yüksek diyorlardı. Ama Afgan gittiği zaman ona ne gelirini soruyor ne giderini soruyor. Bütün devletin imkânlarından o faydalaniyor. O askerlik yapmıyor, vergi vermiyor devlete, ödeme yapmıyor. Niye benim vergilerimle onlar yapsın? Onlar da ülkemizde yaşıyorsa askerliğini yapsın, vergisini ödesin. Mesela hocam sen çalışıyorsun, eşin çalışıyor, devlete senden ne kadar vergi kesiliyor diyelim bunun yarısı Afganlara gidiyor. Öyle değil mi yani?” (Y.T.-3).

“Araştırmacı: Ülkemize gelen Afgan göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Y.T.-4: Ülkemize gelen Afgan göçmenler hakkında şu anda fazla olumlu düşünmüyorum. İşsizliğin mesela onlar geldikten sonra arttığını düşünüyorum. Ev kiralарının arttığını düşünüyorum. Bunların daha çok ekonomiye zarar verdiğini düşünüyorum. Çünkü bunlar genelde sigortasız çalışıyorlar. Bunların yüzünden bizim gençlerimizin iş bulamadığını düşünüyorum. Bunlar daha çok ucuz

çalışıyorlar. Onların yüzünden de bizim insanlarımız sigortasız çalışmak zorunda kalıyorlar. O yüzden de vasıfsız gençlerimizin iş bulamadığını düşünüyorum. Fakirliğin arttığını düşünüyorum.

Araştırmacı: Anladığım kadarıyla gelen göçün fazlalığı ile ilgili olumsuz düşünüyorsunuz. Peki Afgan bireylerin kendileri ile ilgili düşünceleriniz nedir?

Y.T.-4 Özellikle Afganlar çok zararsız insanlar. Yani kendi hallerindeler. Türkler ile fazla ilişkiye girmiyorlar. Kendi kendilerine yaşıyorlar. Yani ayrı bir grup oluşturuyorlar. Yani fazla zararsızlar. Benim gözlemlediğim kadarıyla fazla kötü olaylara karışmıyorlar. Kendi aralarında gruplar oluşturuyorlar. Öyle...” (Y.T.-4).

“Bakış açım olumlu. Yani göçmenlere karşı olumlu da Afganlar daha başka... Ben kimseye niye göçmen diyemem yani bizim de yarınımız belki göçmen olacak bilemiyoruz. Deprem oldu hepimiz göçmen olduk. Allah esirgesin herkesten. (...) Komşularım destekliyor yani bak o da var. Benim eski evim yeni stadın karşısındaydı. Orası da mesela birileri evlerini kiraladılar, adamlar komşularını gözetliyorlar yani. Hem Afgan, hem Türk komşuları... Yani sen nasıl davranırsan o adamlar da öyle davranıyor. İşin Türkçesi bu yani... Sen eksi yönlü davranırsan o adamların da illaki tepkisi de olacak.” (Y.T.-5).

“Yani genel olarak şu anda varlıklarından rahatsızlık duymadım diyebilirim. Yani ben çok olumsuz olayla karşılaşmadım. Duyduklarımız, gördüklerimiz var ama belki okuldaki konumum itibariyle kendim bizzat bir şeye şahit olmadım yani sayıları fazlaydı, fazla. Okulumuzda da öyle... Ufak tefek problemler yaşanıyor diğer öğrencilerde olduğu kadar diyebilirim. Yani bizim kendi çocuklarımızda olduğu kadar sıkıntılar, problemler yaşanıyor. Ama genel olarak uyum sağlamış görünüyorlar gibi duruyor benim gözlemlerime göre.” (Y.T.-6).

Yerel toplumdan katılımcılara Afganlar hakkındaki düşüncelerinde zamanla değişiklik olup olmadığına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara katılımcıların yanıtları şu şekildedir:

“Benim düşüncelerimde mi? Konuştuğum insanlar hala o şekilde geliyorlar. Yani diyorlar ki ölüm gördük, şunu gördük, bunu gördük, geldik. Hala onlarda bir değişim yok. Yani sürekli kaçmaya çalışıyorlar. Çünkü orada barınamıyorlar, artık korunamıyorlar. Bak milletvekilleri bile geliyor şu anda. Yani korunamıyorlar.

Devlet onları korumuyor. Devletleri korumuyor. Hala aynı şekilde geliyorlar. Burada da çok iyi bir durumda değiller herhalde.” (Y.T.-2).

“Bana kalsa hocam ben ülkelerine gitsin derim yani. İlk zamanlarda da böyle düşünüyordum. Yani bizim ülkemizde ne işi var bunların diye. Gitsin orada savaşsın diye. Ama hiç kimse de (keyfi olarak) vatanını milletini terk edip gelmez değil mi? Mecburiyetten dolayı geliyorlar.” (Y.T.-3).

“Şimdi ilk geldiklerinde gerçekten ben de çok üzüliyordum, acıyordum. Özellikle öğrencilerime ben soruyordum. Diyorlardı ki işte orada savaş oluyor. Orada işte kimi annesini, kimi babasını, kimi amcasını, babaannesini, teyzesini orada bırakmışlar. “Burada garip şekilde yaşıyorlar” diyordum. Fakat günler geçtikten sonra, zaman geçtikten sonra artık ben şu anda orada savaşın olmadığını düşünüyorum. İsteseler giderler. Fakat artık onlar da buradan gitmek istemiyorlar. Artık burada yaşamak istiyorlar. Bu da az önce anlattığım gibi bizim ekonomimize, eğitimimize, sağlık gibi konulara çok zararı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bunlar fazla para harcamak istemiyorlar. Her şeyi devletimizden bekliyorlar. Yani istiyorlar ki bizim milletimiz bunlara yardım etsin. Öyle düşünüyorum.” (Y.T.-4).

“Tepkim hiç olmadı. Yurt dışına gitmem mi etkili oldu onu bilmiyorum. Hiçbir göçmene tepkim olmadı yani. Davranış olarak niye geldiler demedim.” (Y.T.-5).

“Tabii farklılık var. İlk geldiği zamanda sayı daha azdı. Sonra giderek arttı. Mesela bazı ailelerin şu anda okulda 5-6 tane çocukları oluyor. İşte akraba oluyorlar. Genel olarak akraba şeklinde oluyor. İşte dayılar, amcalar... Bir bakıyoruz mesela şurada da amcasının oğlu varmış, şurada da kuzenleri varmış diye... Böyle bir kalabalıklaşma var. İlk geldiği zamanlar böyle değildi. Yani bilemiyorum. Biraz daha onlar da alıştı, biz de alıştık herhalde. İlk başlardaki o şaşkınlığı hissetmiyorum artık. Onlar da daha rahat iletişim kuruyor bizimle.” (Y.T.-6).

Yerel toplumdan katılımcılar genel olarak Türkiye’nin aşırı göç almasından rahatsız olduğunu dile getirse de kişisel olarak Afganlara karşı olumsuz bir duygu beslemediklerini belirtmişlerdir. Afganların ülkelerine dönmelerini isteyen katılımcılar dahi Afganlara karşı olumsuz bir bakış açısıyla bakmamaktadır. Dolayısıyla aşırı göç alma durumu sonuçları itibariyle endişe oluşturduğu için kimi zaman yerel toplum tarafından uygun görülmesi de göçmenlerin mecburi olarak Türkiye’ye geldiği düşüncesinden hareketle göç eden bireylere karşı olumsuz bir

bakış söz konusu değildir. İlâveten katılımcılar yoğunluklu olarak göçle ve göçmenlerle ilgili düşüncelerinin zamanla değişmediğini ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar göçmenlerin sayıları arttıkça göçün zararlarının belirginleştiğini ve göçmenler hakkındaki düşüncelerinin değiştiğini belirtmiştir. Ayrıca ilk geldikleri zamanki şaşkınlığı hissetmeyip göçmenlere alıştığını ve düşüncelerinin bu yönde değiştiğini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

4.8.3.2.3. Sosyal yardımlaşma “Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar.”

“Sosyal yardımlaşma” kodu Afganlarla yerel toplum arasındaki sosyal yardımlaşmaları içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi G.P.-1 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar.*” ifadesidir.

“Sosyal yardımlaşma” kodu ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Ramazan’da elbise getiriyorlar, yemek getiriyorlar, fitre, zekât getiriyorlar.” (Y.A.-6).

Yerel toplum üyeleri ise bu kod ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ama her gördüğümle irtibata geçmeye çalışırım, var mı yok mu diye sorarım, evinde ne var gözetmeye çalışırım. (...) Yani ne düşüneceğim? Her gün başka bir sefaletlerini görünce ben üzülüyorum. Çöpün kenarından geçen gün sünger bulmuşlar. Birileri atmış, birinin eskisi birinin yenisi oluyor artık. Onu getirdiler, kapının önünde bir güzel yıkadılar. Ondan sonra... (düşünüyor). Yani evlerini döşemeye çalışıyorlar, hayat kurmaya çalışıyorlar. Yani çaresizliklerinden başka bir şey göremiyorsunuz. Yardım da edemiyorsunuz. Yani nasıl yardım edeceğini de bilmiyorsunuz. Bilmiyorum ki. Dedim ki ne alıyorsunuz ne yiyorsunuz ne giyiyorsunuz. Yoğurt anlatmaya çalışıyor. Ne dedi (düşünüyor) çok farklı bir şey söyledi. Sonra anlamadım ben. Pazardan dedi alıyorum hani o bir şekilde anlatıyor. Sonra dedi ki süttten yapılıyor. Yoğurt mu diyorsun dedim. O başka bir şey söylüyor. Evet, yoğurt, yoğurt dedi. Çocuklar çok ağlamış. Beş kilo yoğurt almış ama çok pahalı, seksen lira diyor. Tabii üzülüyorsunuz sonra dönüyorsunuz bakıyorsunuz, sizin de çevrenizde zaten fakirler var hani kime yardım edeceğinizi de zaten

şasıyorsunuz. Üzgünlükle eve dönüyorsunuz. Başka da bir şey yapamıyorsunuz yani.” (Y.T.-2).

“Mesela ben yemek götürüyorum, ama onlar getirmiyorlar. Yani mesela bizim çocuklar büyüyor ya, büyüdükları zaman ayakkabıları olmuyor, pantolonu olmuyor. Karşıda bir çocuk var, ben götürüyorum. Ben şimdi mesela başka birine (yerel toplumdan) götürsem, almıyorlar mesela. Şimdi kimse kimsenin giydiğini giymiyor. “Şurada Afgan var, götüreyim.” diyorum. O da bana “Allah razı olsun abi.” diyor. Öyle bir şeyimiz (ilişkimiz) oluyor yani.” (Y.T.-3).

İki toplum arasındaki sosyal yardımlaşma ile ilgili G.P.-1 rumuzlu katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kabulde zaten sıkıntı yok. (...) Ama onun dışında reddettiklerimizle alakalı Türk vatandaşları komşulardan bize geliyorlar. Çünkü biz reddettikten sonra bütün kamusal haklardan faydalanamıyorlar. Faydalanamadıkları için de bu sefer burada yaşamları zorlaşıyor. Daha zor şartlarda yaşamlarını sürdürüyorlar. Ondan dolayı Türk vatandaşları “Ya biz yardım ettik ama artık bizim de gücümüz bir yere kadar, bunlara yardım eder misiniz?” diyorlar. Eğer geliyorsa buraya, komşusu için endişeleniyorsa aralarının iyi olduğunu gösteriyor. Tecrübelerimiz bu yönde... Onların işine koşturuyorlar. “Onun mağduriyeti var, onun çocuğu gece çok ateşlenmiş, çok rahatsızlandı ama kimliği yok, ilgilenmediler. Biz yardım ettik ama bizim de gücümüz bir yere kadar.” diye sürekli gelen gidenler oluyor.” (G.P.-1).

Yerel toplumun Afganlara yönelik sosyal yardımlarının olduğu, maddi yardım ve eşya yardımı yapıldığı katılımcı ifadelerinde görülmektedir. Bu yardımlar kimi zaman dinî vecibelerin bir gereği olarak yerine getirilmektedir. Nitekim yerel toplumun fitre ve zekâtlarını Afganlara verdiği katılımcı ifadelerinde belirtilmiştir. Kimi zaman ise yerel toplum acıma duygusu ile hareket edip sosyal yardım yapma ihtiyacı duymuştur. Bu sebeplerle oluşan sosyal yardımlaşma iki toplum arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmiştir.

4.8.3.2.4. İletişim sorunu “Hiçbir şey öğrenemedim, dili bile öğrenemedim.”

“İletişim sorunu” kodu yaşlı Afganların dil bilmemesi sonucunda yerel toplum ile ilişkilerde ortaya çıkan iletişim sorununu açıklamaktadır. Bu kodu en iyi temsil eden katılımcı ifadesi Y.A.-6 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Hiçbir şey

öğrenemedim, dili bile öğrenemedim.” ifadesidir. Söz konusu ifade yaşlı Afganların dilden başlayarak yerel topluma ait pek çok şeyi geç öğrenmesini ya da öğrenememesini açıklamaktadır.

Yaşlı Afganlar yaşamış oldukları iletişim sorunu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum. Konuşmamak zor. Onlar konuşuyor. Karşılık veremiyorsun. Bir de dil bilmediğim için dışarı çıkamıyorum. Hep evde duruyorum.” (Y.A.-1).

“Türkçe bilmediğim için konuşamıyorum. Selamünaleyküm, nasılsın falan... Bu kadar yani başka bir şey yok. Bu duruma alıştım.” (Y.A.-2).

“En önemli sıkıntım dil bilmemek. Bir şey alsam, bir yere gitsem, biriyle konuşsam zorlanıyorum. Kendi sorunlarımı kendim halledemiyorum. Onun dışında çok bir sıkıntım yok.” (Y.A.-3).

“Ama ben Türkçeyi bilmediğim için arkadaşım yok.” (Y.A.-4).

Yerel toplumdan katılımcılar ise yaşlı Afganların yaşadığı iletişim sorunu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“İletişimde genelde zorlanıyoruz ya tercüman oluyor ya da yanlarında Türkçeyi bilen çocukları oluyor. Onlar vasıtasıyla genelde iletişime geçiyoruz. Birebir iletişim çok nadir, hastanın kendisi ile kurabildiğim... (...) Kendileri teşekkür vs. gibi birkaç kelime sadece...” (Y.T.-1).

“Evet, Türkçe bilmiyorlardı. Ben bir şekilde iletişim kurdum (gülüyor). Ben de işaret dili falan da var bir şekilde insan isteyince karşısındakinin ne demek istediğini gözünden bile anlıyor. Ondan sonra şunun var mı, bunun var mı -tabii biz böyle daha hayati ihtiyaçlar- tabak, bardak, çanak, soba, odun bunlar var mı diye soruyorduk. Çünkü aramızda toplayıp götürüyorduk. Birkaçının çok kötü evlerde oturduğunu gördük hatta bardaklarının, tabaklarının olmadığını gördük. Ama bunları diyorum ya bir şekilde öğrendik. Türkçeyi hiç bilmiyorlardı. Belki hoca arada Arapçayla soruyordu. Ona cevap veriyorlardı ama ben gerçekten işaret diliyle falan anlatıyordum, onlara soruyordum. Öğrendim de ne yaptıklarını. Mesela birinin çocuğu olmuyormuş onu anlattı. İşte çocuğum olmuyor falan. İsimleri mesela orada başka söylüyorlar ama Türkçeymiş isimleri. Hani buraya dönebiliyormuş isimleri

nasılsa. Biz M... diyorduk hoca diyordu ki yok başka bir şey. Biz oradan çözüyorduk. Yani anlamaya başlamıştık.” (Y.T.-2).

“Onların da şu anda sadece gençleri bizim dilimizi öğrenmeye çalışıyorlar. Fakat onlar şu anda benim dikkat ettiğim kadarıyla -özellikle yaşlılar- bizim dilimizi öğrenmek de istemiyorlar. Yoksa bizim okullarda şu anda onlar için Türkçe kursları var. Onlara fazla rağbet de etmiyorlar. Yani Türkçe kurslarına katılmıyorlar. Okuma-yazma kurslarına katılmıyorlar. Sadece çocuklar okullara gitsin, gelsin diyorlar. Fazla çabaları yok. (...) Bunlar Türkçeyi zor öğreniyorlar. Zaten belli bir yaştan sonra yabancı dil öğrenmek zor. Şu anda Türkçe onlar için yabancı bir dil olduğu için yaşlı bir Afgan olmak çok zor.” (Y.T.-4).

“Çoğunluğu bilmiyor ama çocukları biliyor. Bir şekilde öğrenmiş. Mahalleden öğrenmiş, sokaktan öğrenmiş, okula gidenleri var. Onlar Türkçeyi gayet de güzel biliyorlar yani.” (Y.T.-5).

Göç profesyonelleri ise “İletişim sorunu” kodu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bence 30 yaş üzeri %90’ı dil bilmiyor. Çok büyük bir oran... Ben çok azını söyledim belki de. 2011 yılından gelenleri düşünün. En erken geleli 12-13 sene oldu. Ama hala bilmeyenler var. İşte buna gerek duymuyorlar. En büyük noktası o. Buna ihtiyaç görmüyorlar. İletişimi bir şekilde sağlıyorlar. Bir de yanlarında çocukları olunca bir problem olmuyor. Zaten onların iletişimi için bir iki noktada ihtiyaçları var. Devletle bir işleri varsa, STK’larla bir işleri varsa iletişime ihtiyaçları var. Hastanede de büyük ihtimal tercüman yanlarında oluyor. Hastaneye gidince tercüman götürüyorlar yanlarında. O yüzden de gerek duymuyorlar. Gerek duymadığı bir şey için de niye zaman sarf etsin ki? Hiç gerek yok. Dil bilmemek de çok büyük sorunlara neden olabiliyor. Biz gittiğimiz zaman hiçbir zaman hiçbir yaşlı ile anlaşamıyoruz. Mesela bazen ilaçları alınacak oluyor. Hiçbir şekilde iletişim kuramıyoruz.” (G.P.-2).

“Genç Afganlar ister istemez topluma çıkıyorlar, çalışma hayatına girmek zorunluluğu hissediyorlar. Ve girdikleri zaman da dilleri gelişiyor, ortamları gelişiyor, hatta yaşadıkları yere göre şiveler bile gelişebiliyor. Dolayısıyla da sosyal uyumları daha iyi oluyor. Çünkü bu insanlar gençse diyelim ki kendi akranlarıyla halı saha maçına gidiyor, yüzme havuzuna gidiyor ya da Paşabahçe’ye pikniğe gidiyor. Bir sosyal uyum sağlanıyor. Ama tabii yaşlı olanlar hem yaşı gereği hem

sağlık sorunları da olduğu zaman bu kalıba pek girmeyebiliyorlar. Eğer aile varsa, yetişkin çocukları varsa onlarla beraber bu sosyal uyuma katkı sağlamaya çalışıyorlar. Ama pat çat öğrendikleri kelimelerle derdini anlatıyorlar ya da kendilerine yardımcı olabilecek bir Türk varsa, onların dillerini anlayabilecek birileri varsa yardım isteyebiliyorlar. Mesela ben kurumda bu durumu yaşıyorum. Evrakla ilgili bir sorun yaşayacakları zaman ya da bir yere gidecekleri zaman gelip çözmem konusunda destek isteyebiliyorlar. Bunu dernekler bazen yapabiliyor. Bazen kendi aralarında Türkçesini geliştirmiş olup uzun süredir burada kalan kişiler tercüman olabiliyor. Bazıları bunu ücretli yapıyor. Mesela hastaneye gidecek, derdini anlatacak Farsça ya da Arapça bende olmuyor ama kendi hemşerileri arasında bunu anlatabilecek kişiler olabiliyor. Bunun için belli bir ücret dâhilinde tercümanlık yapanlar da olabiliyor Afganlardan ya da Suriyelilerden. Yaşlılar dil konusunda ciddi problemler yaşayabiliyor. Kendi bulundukları alanlarda kendi akrabalarıyla diyalog kuruyor. Bir Afgan, Afgan ile diyalog kuruyor. Türklerle çok olmasa da tadında bir diyalog oluyor. Yardıma muhtaçlık varsa, yardımlık durumu varsa onlara göre de destekçi olunabiliyor.” (G.P.-3).

“Sosyal uyum sürecinde dil çok önemli bir unsur. Türkçe bilen, Türk halkı ile anlaşabilen, yerel halk ile anlaşabilen Afganların sosyal anlamda uyumu biraz daha kolay. Dolayısıyla burada sosyal uyumu yöneten en önemli unsurun dil olduğunu söyleyebilirim. Siz dili bildiğiniz zaman çalışma yaşamında, sosyal yaşamda, günlük pratiklerde biraz daha halkın içerisine girebiliyoruz. Sosyal uyum süreci dil ile başlayan ve devam eden bir süreçtir. Dil bilmeyenler daha çok kendi içlerinde sosyalleşiyorlar. Daha çekingen, daha korkak oldukları için kendi içlerinde sosyalleşmeyi tercih ediyorlar.” (G.P.-4).

Yaşlı Afganlar dil bilmedikleri için konuşmalara karşılık veremediklerini, yeterince sosyalleşemediklerini ve zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Yerel toplum ve göç profesyonelleri de yaşlı Afganların dil öğrenme sürecinde zorlandıklarını, gençlerin dil öğrenme sürecinin daha kolay olduğunu ve yaşlı Afganların genç Afganların tercümanlığı ile iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal uyum sürecinde dilin etkili bir unsur olduğu, dil bilmemenin sosyal uyumu zorlaştırdığı da göç profesyonelleri tarafından ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere yaşlı Afganların dil

bilmeme sorunu yerel toplum ile ilişkilerini ve göç sonrası sosyal uyumlarını olumsuz olarak etkilemektedir.

4.8.3.2.5. Kültürel ilişkiler “Herkesin kültürü kendine.”

“Kültürel ilişkiler” kodu Afganlar ile yerel toplum arasındaki kültürel alışverişleri ve iki toplumun kültürel olarak birbirlerinden öğrendikleri unsurları içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.T.-2 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Herkesin kültürü kendine.” ifadesidir.

Yaşlı Afganların yerel toplumdan öğrendiği kültürel unsurlar ve iki toplum arasındaki kültürel ilişkiler ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Hayır. Çok dışarı çıkmadığım için öğrendiğim bir şey yok.” (Y.A.-1).

“Az az bir şeyler biliyorum. Mesela dürüm, köfte, et yemekleri, çorba bunları biliyorum. Türk yemekleri lezzetli... (gülüyor). Giyim tarzlarımız da farklı. Pantolon giyiyorlar, kızlar açık giyiyor. Evde kısa giyiyorlar. (...) Türkçe bazı kelimeleri biliyorum. Gel, git, otur, verme, al (Burayı Türkçe söylüyor) (gülüşmeler).” (Y.A.-2).

“Bizim giydiğimiz kıyafetler çok farklıydı. Hem kadınlar hem de erkekler için. Burada giydiğim kıyafetleri Afganistan’da giyemem. Ya da eşim burada giydiği kıyafeti Afganistan’da giyemez. Orada kadınlar burka giyiyorlardı, burada çok farklı giyim tarzı. Bunları sizden öğrendik. Giyim, yemek... Bunları öğrendik. Bir de Afganistan’da kadınlar hep evde oluyor. Burada hem çalışıyor hem okuyorlar. Kızlarım şimdi okuyorlar. Sizden sadece giyim, yemek falan değil yani. Başka şeyler de öğrendik.” (Y.A.-3).

“Türklerden bazı şeyleri öğrendik. Yemekler, kıyafetler... Biraz biraz da Türkçe öğrendim. Sizin konuştuğunuzu biraz anlayabiliyorum. Türkçe bazı kelimeleri biliyorum. Alışveriş yapacak kadarını biliyorum mesela. Ama en çok kadınların, kızların özgür bırakılacağını Türklerden öğrendik.” (Y.A.-4).

“Az az Türkçe konuşmaya başladım. İyi günler, iyi akşamlar, hoş geldin, hoş bulduk, neredesin... (Buraları Türkçe söylüyor) (Gülüşmeler)... Onun dışında baklava yapmayı biliyorum, börek yapmayı da biliyorum. Bunları öğrendim.” (Y.A.-5).

“Hiçbir şey öğrenmedim, dili bile öğrenemedim. Az bir şey biliyorum (gülüşmeler). Eşim Türk yemeklerini öğrendi ama ben pek bilmiyorum. Ama giyim-kuşamı öğrendik. Onlar gibi giyiniyorum. (gülüşmeler).” (Y.A.-6).

“Evet, çok şey öğrendik. Mesela baklava, patatesli hingel gibi yemekleri öğrendik. Dil bilmiyorum. Her şeyi anlıyorum, ama konuşamıyorum.” (Y.A.-7).

“(gülüyor). Katmer, börek, mantı öğrendik. Giyim-kuşamı da öğrendik. Türkler gibi giyiyorum. Türkçeyi de biraz öğrendim. Anlıyorum ama konuşamıyorum. Bazen komşular geliyor, gelinim, torunlarım Türkçe bildiği için onlar konuşuyor. Ben ne dediklerini anlıyorum ama konuşamıyorum. Bir şey diyeceksem işaretlerle anlatıyorum.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganlar yemek, tatlı, giyim gibi konuları yerel toplumdan öğrendiklerini, yerel toplumun yemeklerini yaptıklarını, onlar gibi giyindiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra yerel toplumun dilini öğrenemediklerini, söylenenleri anlayabildiklerini ancak karşılık veremediklerini belirtmişlerdir.

Yerel toplumun Afganlardan öğrendiği kültürel unsurlar ve kültürel ilişkiler ilgili yerel toplumun öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Biraz yemekle ilgili diyet sürecini planlarken bir şeyler söylüyorlar. Benzer beslenme tarzlarımız da var. Hatta bazı kelimelerin Türkçeleri aynı gibi... Anlıyorlar ne demek istediğimi ondan bahsederken. En fazla bu kadar... Bir de genelde giyim tarzı şalı şöyle bağlama şeklinde (eliyle şal bağlama şeklini gösteriyor). Ona dair bir fikrim var. O kadar...” (Y.T.-1).

“Araştırmacı: Afganlardan öğrendiğiniz bir şey var mı? (yemek, tatlı, giyim tarzı, dil gibi).

Y.T.-2: Evet, ana sınıfında çocuklarımız var dedim ya. Annesi onlara ait bir köfte gibi bir şey getirmişti. Falafel dedi, ama çok farklı bir şeydi. Yani bizim bulgur köftesi gibi bir şey. Güzel de yapmıştı. Bizim de hoşumuza gitti yani. Bizim yemeklerimizi çok beğenmiyorlarmış, onu duyduk (gülüyor). Küçük çocuk öyle diyormuş. Onların yemeğini sevmiyoruz, bizimkiler çok güzel diyormuş. Tabii ki herkesin kültürü kendine... Bizim manavımız var ya, onların çokça bamya aldıklarını biliyorum ama bamyayı ne yapıyorlar bilmiyorum. Bamyanın kocaman kocaman olanlar var ya ona bayılıyorlar. Fiyatı ne olursa olsun, yirmi beş bile olsa alıyorlar.

Eşim “Sadece Afganlara satıyoruz.” diyor. Çok fazla alıyorlar, “Ne yapıyorlarmış bir sor.” dedim, hani merak ettim. Ben internetten biraz baktım. Kızartılıyor. Una filan batırıp kızartıyorlar bamyayı. Ama birebir kimseye sormadım bamyayı ne yapıyorsunuz diye. Eşime “Sor.” diyorum, o diyor ki “Anlamıyorlar”. Yoksa biz de sormak istiyoruz. Onların kültürünü tabii ki de merak ediyoruz. Belki bizden çok güzel yemek yapıyorlardır. Sofralarında bulunmak lazım...

Araştırmacı: Peki hiç onların kültürlerine ait yemekleri denediğiniz oldu mu?

Y.T.-2: Yok, falafelin tarifini alamadık. Çok anlatamadı ama çok güzelmiş eve getirdim ben hatta çok fazla yapmış. Kızım da beğendi, bu neyse diye. Nohutla yapmış işte. Falafel adı, ben öyle anladım sanki. Ama çok güzel bir şeydi. Tarifini verse belki denerdik.” (Y.T.-2).

“Bir düğüne rast geldim. Aynı normal dışarıya teyp koymuşlardı. Aynı bizim gelenek gibi oynuyorlardı. Şarkıları kendi dillerinde çalıyorlardı. Bizim Türk şarkıları çalmıyordu. Evlenenleri tanımıyordum. Bizim mahallede o tarafın Afgan olduğunu biliyordum. Bir müzik sesi geliyordu, yolumun üzeriydi. Orada bir düğün oluyordu, müzik çalıyordu. Baktım Türk düğünü değildi.” (Y.T.-3).

“Şu anda bazı Afganlar bizim gibi giyinmeye başladılar fakat onların sadece giyimlerini gördüğüm kadarıyla bazıları işte hala şu anda Araplar gibi giyinmeye çalışıyorlar. O da benim şu anda çok tuhafıma gidiyor. Çünkü hiç görmediğimiz bir şey olduğu için farklı geliyor. Fazla bir ilişkiye girmediğimiz için ne yemeklerini öğrenebildik, ne tatlılarını öğrenebildik, ne de dillerini öğrenebildik. Onların da şu anda sadece gençleri bizim dilimizi öğrenmeye çalışıyorlar. Fakat onlar şu anda benim dikkat ettiğim kadarıyla -özellikle yaşlılar- bizim dilimizi öğrenmek de istemiyorlar. (...) Şu an için onların bizden öğrendiği fazla bir şey yok, bizim de onlardan öğrendiğimiz fazla bir şey yok. Çünkü onlar da şu anda tam karar vermemişler. Şu anda kendilerini geçici gibi görüyorlar. Siyasi partiler de onları bir an önce göndermek istediği için... Ne zaman ki siyasi partiler bu fikirlerini değiştirirlerse, onlar da Türkiye’de tamamen kalmaya karar verirlerse o zaman ilişkilerimiz daha çok gelişir.” (Y.T.-4).

“Öğrendiğim bir şey yok maalesef.” (Y.T.-5).

Yaşlı Afganlar yerel toplumdan yemek, tatlı, giyim gibi konuları öğrenmekte ve uygulamaktadır. Buna karşın yerel toplum Afgan kültürüne dair bazı şeyleri gözlemlese ve öğrense de bunları uygulamamaktadır. Dolayısıyla kültürel unsurların çoğunlukla yerel toplumdan Afganlara doğru aktarıldığı söylenebilir.

4.8.3.2.6. Evlilik ilişkileri “Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de.”

“Evlilik ilişkileri” kodu yerel toplum ile Afganların kurmuş olduğu evliliklere ilişkin katılımcıların deneyimlerini içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-5 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “*Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de.*” ifadesidir. Bu ifade iki toplumun üyeleri arasında bir fark olmadığını, dolayısıyla evliliklerin kurulmasının normal bir durum olduğunu açıklamaktadır.

“Evlilik ilişkileri kodu ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Sıkıntı yok, evlenebilirler. Evlenenler de var. Her ikisi de Müslüman. Müslüman, Müslüman ile evlenebilir, sıkıntı yok. Evlenenler resmî nikâh da yapıyor, dinî nikâh da... Ama düğünler nasıl oluyor, düğüne gitmediğimden tam bilmiyorum.” (Y.A.-2).

“Bazı Afganlar Türklerle evlendiler ama bizim bir akrabamız falan burada yok. Öyle tanıdığımız, çok yakın dostumuz falan da yok. Ama duyuyoruz yani bazı Afganlar Türklerle evleniyorlar. Evlenenler resmî nikâh yapıyorlar. Afganistan’da imam nikâhı çok var. Ama burada çoğunlukla resmî nikâh yapılıyor. Zaten bizim çok farkımız yok Türklerle. Evlenenler farklılıkları göze alarak evleniyor. Onun için çok bir sıkıntı olmuyor. Yani evlenebilirler. Evlenmeleri ile ilgili bir sıkıntı yok.” (Y.A.-3).

“Biz Müslümanız, Türkler de Müslümanlar. Yani o yüzden evlenmelerinde bir sıkıntı yok. Evlenebilirler. Çevrede evlenenler oluyor. Çok farkımız yok. Ama bir Afgan kız bir Türk ile evleniyorsa tabii ki Türklerin âdetini uygulamalı. Hem dinî nikâh hem de resmî nikâh yapıyorlar.” (Y.A.-4).

“Evet, bir tane Özbeklerden görmüştüm. Evlenenler oluyor. Evlenildiği zaman her ikisinin âdeti de oluyor. Resmî nikâh da oluyor. Evlenenler oldukça çevremdeki insanlar da biz de mutlu oluruz. Ne farkımız var ki, onlar da insan, biz de insanız.” (Y.A.-5).

“Her ikisi de insan, Müslüman, fark yok. O yüzden evlenebilirler. Din bir, Allah bir, Muhammed bir, Kuran bir.” (Y.A.-6).

“Yok. Hiç rastlamadım. Hiç farkımız yok. Ama rastlamadım.” (Y.A.-7).

“Evlenenler çok oluyor. Bizim Afganlar hep Türklerle evlendi. Şimdi çok mutlular. Düğünler Türk düğünü gibi oluyor. Resmî nikâh da yapıyorlar. Biz bu evliliklere sıcak bakıyoruz, genelde seviyoruz. Ama evlendikten sonra mesela yemek yapacakları zaman bazen bizim yemeğimizi yapıyorlar, bazen sizin yemeğinizi yapıyorlar, o hiç fark etmiyor” (Y.A.-8).

İki toplum arasında kurulan evlilikleri gözlemleyen katılımcılar olduğu gibi bu evliliklere daha önce denk gelmeyen katılımcılar da bulunmaktadır. Yaşlı Afganlar, yerel toplum üyeleri ile Afganlar arasında kurulan evliliklere iki toplumun da aynı dine mensup olması nedeniyle sıcak bakmaktadır. İlâveten katılımcılar evliliklerin resmî nikâh ve dinî nikâhın birlikte yapılmasıyla kurulduğunu, evliliklerde her iki toplumun da âdetinin uygulandığını belirtmişlerdir. Buna karşın kimi katılımcılar eğer Afgan bir kadın Türk bir erkek ile evleniyorsa bu evlilikte yalnızca Türk geleneklerinin uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu durum Afganlarda ataerkil aile yapısının varlığını göstermektedir.

“Evlilik ilişkileri” kodu ile ilgili yerel toplumun öne çıkan ifadeleri ise şu şekildedir:

“Y.T.-1: Evet. Hastalarda (denk geldim). Genelde öyle hatta... Genelde Afgan ile evlenen bir Türk oluyor. Nadiren de ikisi Afgan olmuş oluyor. Aynen, rastladım. Ancak süreç hakkında bilgim yok. Biraz bizim açımızdan böyle... Yani nasıl anlatsam... (duraksama). Böyle bir sevgi evliliği gibi, aşk evliliği gibi değil de sanki bir mağduriyetten faydalanyor gibi bir izlenimimiz var. Bizim açımızdan bu arada bu konu. Bizim ülkemiz açısından. Öyle gibi geliyor biraz... (...) Türklerin o niyetle biraz daha, o durumdan faydalanmak doğru kelime olur mu? Çok şey değil ama o şekilde yaklaşıldığını biraz daha düşünüyorum. Belki korumacı yaklaşım vs. diyebiliriz ama biraz daha öyle gibi geliyor. Karşı tarafın mağduriyetinden kaynaklı gibi hissediyorum.” (Y.T.-1).

“Evlenenleri duydum ama ben direkt görmedim. Afgan almış, Suriyeli almış gibi duydum. Bu aşk yani... (gülüyor). Olabilir değil mi? Biraz da Afgan kızları güzel... (gülüyor). Ben beğeniyorum yani. Ama evlilik süreçlerinin nasıl olduğunu

bilmiyorum, hiç görmedim. Çevremdeki insanlar şey düşünürlər muhtemelen. Afgan ya hani burada muhtaç gibi... Onu kandırmış gibi görüyorlar ama tabii ki diyorum ya bu aşk yani. Çok sevmiştir olabilir, uyuşmuşlardır. Nasıl Afgan ile Türk evlenebiliyorsa bir Yunan ile Rus da evlenebilir. Ya da Amerikalı ile başka birisi de evlenebilir değil mi? Yani bu çok normal bir şey.” (Y.T.-2).

“Y.T.-3: Yok, hiç rastlamadım. Evlilik süreçlerini de bilmiyorum. Böyle bir evliliği de istemem. Çevremdeki insanlar da istemezler, karşı gelirler.

Araştırmacı: Afganlar ile Türkiye toplumu arasında evliliği neden istemezsiniz?

Y.T.-3: Türk vatandaşı olmadıklarından dolayı... Bir de evlenseler, ileride ben Suriye'ye gidiyorum ya da Afganistan'a gidiyorum dese beraber Afganistan'a götürecektir. Ya da gidecek mahkemeye başvuracak. “Ben gelmiyorum” diyecek. Yani Afganlara güvenmediğim için...” (Y.T.-3).

“Y.T.-4: Ben hiç rastlamadım, görmedim de, duymadım da... Bu da süreçle alakalı... Onlar ileride Türkçeyi çok güzel öğrendikten sonra, bizim âdetlerimize, geleneklerimize, göreneklerimize uyum gösterdikten sonra böyle olacağına inanıyorum. Şu anda nasıl ki Almanya'daki Fransa'daki Türkler onlarla evlenmeye başladılarsa onların da ileride Türklerle evlilik yapacağına inanıyorum. Yalnız şu anda ben görmedim de duymadım da.

Araştırmacı: Peki böyle evlilikleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Y.T.-4: Böyle evlilikleri... Yani anlaşabilirlerse iyi olur. Fakat şu anda daha insanlar birdenbire birbirini tanımadan etmeden evlilik kurmaları da... Yani evliliklerinin uzun süreli olacağına inanmıyorum. Ne zaman ki bunlar çok güzel dilimizi öğrenirler, çok güzel şekilde bizim âdetlerimizi, geleneklerimizi, göreneklerimizi, kültürümüzü öğrenirler. Ondan sonra evliliklerinin uzun süreli olacağına inanıyorum. Şu anda yani evlilik kuranları duymadım da. İnanmıyorum yani şu anda evliliklerinin uzun süreceğine. O da zamanla. Bundan 15-20 sene sonra onlar da artık bize uyum gösterecekler, biz de onlara artık uyum göstereceğiz, biz de onlarla artık dost gibi akraba gibi olacağız, o zaman olur. Çevremdeki insanların bu evlilikleri nasıl değerlendirdiği ile bir fikrim yok. Hiç de aklıma gelmedi. Şu anda evliliklerinin de olacağına da inanmıyorum yani kimsenin evleneceğine inanmıyorum. Çünkü arada şu anda uçurumlar var yani. Çünkü her şeyimiz şu anda

farklı... Daha yeni geldiler. En az 15-20 sene geçtikten sonra uyum olacağına inanıyorum. Çünkü onlar da gelmelerine rağmen daha bizim ülkemizi tanımış değiller. Hatta gördüğüm kadarıyla fazla Türkiye’de durmak istemiyorlar. Ellerinden gelse Almanya’ya, Fransa’ya, neyse işte Amerika’ya gitmek istiyorlar. Burayı bir köprü gibi görüyorlar. Ne zaman ki onlar da buraya tam yerleşmek isterler o zaman artık evlilikler kurulur. O zaman olur.” (Y.T.-4).

“Y.T.-5: H... abi, ondan duydum. Onun gelini varmış. Gelinim var dedi. Kendinden duydum yani. Ama görmedim düşününü falan. Onun dışında da denk gelmedim. Ama kendi aralarında evleniyorlar. O başka bir şey... Ama bizden sadece onu duydum, başka da duymadım. Süreçleri hakkında hiç bilgim yok.

Araştırmacı: Siz bu evlilikleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Y.T.-5: Fark etmez ki. Herkesin kendi düşüncesi, kendi razılığı ile... Yapacağın bir şey yok ki. Bu evladın da olabilir, olmayabilir de yani. Şimdi benim iki tane yetişkin oğlum var, bir tane yetişkin kızım var. Yani olursa nasıl itiraz edebiliriz ki? Önemli olan şurada bitmesi gerekmez mi? (İşaret parmağı ile başını gösteriyor). Yani Avrupalıyla evleniliyor da Avrupa Birliği’ne öyle bakarken bunlar kendi milletimiz sayılır. Niye bakmayalım ki? Mesela yani... Değil mi? En azından dinimizden birisi... Öyle bir durum da var yani (gülüyor).” (Y.T.-5).

“Y.T.-6: Duymadım. Böyle bir evliliğe herhalde sıcak bakmazdım. Şu an düşündüğümde farklı çok şey var. Problem çok olurdu diye düşünüyorum. Yani hiç duymadım. Şimdi düşünüyorum, duymadım, görmedim de. Demek ki zor bir şey... Cesaret edilebilir bir şey değil. Çünkü hiç duymadım hakikaten.

Araştırmacı: Sizce böyle bir evlilikte ne gibi problemler olabilir?

Y.T.-6: Dil problemleri, kültür problemleri, onların yetişme şartı, ülkelerini terk edip burada yaşama mecburiyetleri ya da istekleri... Bunların hepsi herhalde sorun olurdu.” (Y.T.-6).

Yerel toplumdan ise iki toplum arasında kurulan evliliklere denk gelen katılımcılar olduğu gibi bu evliliklere hiç şahit olmayan katılımcılar da bulunmaktadır. Ayrıca yerel toplumun bu şekilde kurulan evliliklere yönelik bakış açısı kendi içlerinde farklılaşmaktadır. Kimi katılımcılar bu evlilikleri onaylayıp normal bir evlilik olarak değerlendirirken kimi katılımcılar uygun bulmayıp bu evliliklerin çok farklı

sorunlara yol açacağını düşünmektedir. Ayrıca bu şekilde kurulan evlilikleri aşk evliliği olarak değerlendiren katılımcılar olduğu gibi Afganların mağduriyetinden yerel toplumun yararlanması sonucunda yapılmış evlilikler olarak değerlendiren katılımcılar da bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bu şekilde kurulan evliliklere yönelik yerel toplumun görüşleri arasında bir uzlaşma bulunmamaktadır.

Göç profesyonellerinin iki toplum arasındaki evlilik ilişkileri ile ilgili öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Çok fazla rastlamadım. Birkaç tane rastladım. Çok fazla değil. Genelde Suriyeliler ile evleniyorlar. Kendi aralarında evlilik yapıyorlar ama genelde başka illerde akrabaları oluyor. İzin için bize müracaatta bulunuyorlar. Sivas bağlamında söylüyorum diğer iller için bir şey diyemem ama burada Türk vatandaşları ile evlenen çok nadir. Çok fazla Türk vatandaşı ile evli olana ben denk gelmedim. Çok nadir... Birkaç tane var benim bildiğim ama çok az yani. Afganlar genel olarak kendi aralarında evleniyorlar. Suriyeliler ile Afganların evlilikleri oluyor mu çok bilmiyorum. Ama Türk vatandaşları ile çok nadir... Benim bildiğim şu anda iki ya da üç tane olması lazım. Bir tane vardı, ikamet izni ile kalıyordu. Sonra Türk vatandaşı oldu eşinden dolayı. Türk vatandaşı kadındı. Bir tane de bizde çalışan bir kadın vardı. O da bir Türk vatandaşı ile evlenmişti. Başka da hatırlamıyorum.” (G.P.-1).

“Ben hiç rastlamadım açıkçası. Genelde birbirleri ile evleniyorlar. Bir tane vardı sanki. Adam Türk, eşi Suriyeliydi. Suriyeli biri ile tanışmış, evlenmişti.” (G.P.-2).

“Ama mesela akrabalık bağları, kız alıp verme gibi durum çok zayıf. Neden? Çünkü onların hem dil olayı hem kültürel durumu dinî olarak İslami bir görüntü olmasına rağmen yaşayışlarda çok ciddi farklılıklar olduğu için bu akrabalık bağlarına yansımıyor. Mesela Suriyeliler ile öyle değil. Suriyeliler ile çok kolay bir şekilde kız alma oluyor. Özellikle kız alma. Kız vermeden ziyade kız alma oluyor. Çünkü eski bir Osmanlı toprağı Suriye, dolayısıyla bir yakınlık var. Çok benzerlikler var. Dolayısıyla da bu Suriyeliler ile daha yakın olunabiliyor. Ama Afganlılar ile biraz daha mesafe var gördüğüm kadarıyla. (...)Ben Sivas'ta toplasanız birkaç tane evlilik gördüm. Çok değil. Yani Suriyeliler ile çok var. Ama Afganlarla toplasanız üç tane, dört tane falan gibi... Tabii şu da var. Evlilik aşamasında olup da belli bir beraberlik yaşayıp sonra vazgeçenler de oluyor. Çünkü bakıyorsunuz hayata bakış açıları aynı değil, kültürel ciddi farklılıklar ortaya çıkıyor. Bir de dili tam gelişmeden kadın

erkek ilişkilerinde belli bir aşamadan sonra ortak değerler paylaşılamadığı için ya da sorunlar çözülemediği için sen yoluna ben yoluma diyebiliyorlar. Böyle de diyaloglar var.” (G.P.-3).

“Hiç rastlamadım. Afganların kendi içlerinde gettolaşmaları, halkla bu anlamda mesafeli olmaları nedeniyle böyle bir durumla ben karşılaşmadım. Yani Suriyelilerle evlilikler çok yaygın... Ama Afganlarla böyle bir şeyle karşılaşmadım. Genellikle kendi aralarında evliliği tercih ediyorlar. Ama Suriyelilerle kültürel olarak biraz daha yakınız, kültürel yapımız biraz daha benziyor. Suriyelilerin buradaki konumu farklı, çoğu geri dönmeyi düşünmüyor. Dolayısıyla bir evlilik onlar için çok uzak değil... Ama Afganistan ile mesafenin de biraz daha uzun olması, Türkiye ile Afganistan arasında kültürel yapıyı farklılaştırıyor. Biraz daha onların tutumları, yaşam tarzları katı... Dolayısıyla burayı geçici bir mekân olarak gördükleri için evlenmeye çok sıcak bakmıyorlar. Bu da hem mekânsal olarak hem de sosyal yaşamda ayrışmayı getiriyor. Afganlarla evlilik hiç gözlemlemedim ama Suriyelilerle dediğim gibi biraz daha yakın olmamız, hem kültürel hem tarihî hem dinî anlamda benzerliklerimizin daha fazla olması, Afganlarla bu anlamda biraz daha farklılaşmamız iki grup arasındaki evlilik farkını da etkiliyor doğal olarak. Afganlarla bunu çok gözlemlemedim ama diğer gruplarla bu durumu daha fazla yaşıyoruz. Özellikle ikinci hanım olma ya da yaşlıların eşlerinin ölmesinden sonra ikinci bir evlilik yapmaları daha çok oluyor.” (G.P.- 4).

Göç profesyonelleri iki toplum arasındaki evliliklerin sayıca az olduğunu belirtmişler ve bu durumu iki toplum arasında dinî benzerlikler olsa da kültürel olarak farklılıkların olması, Afganların kendi içinde sosyalleşip yerel toplum ile sınırlı ilişkiler kurması ile ilişkilendirmişlerdir.

İki toplum arasındaki evliliklerdeki sosyal ve kültürel süreç ile ilgili ise göç profesyonellerinin ifadeleri şu şekildedir:

“Şimdi kültürel olarak şöyle... İmam nikâhı bizde biraz daha ciddi, onlarda biraz daha gayri ciddi bir şekilde oluyor. Yani kendi aralarında imam nikâhı kıyıyorlar. Yani kültürel bir süreç Afganların kendi arasında, resmî bir evlilik yapmıyorlar. Yani gelenekleri nasıldır, onu da tam bilmiyorum. Ama bizim Türk vatandaşları ile evlendikleri zaman veya burada kendi aralarında evlenecekleri zaman muhakkak biz SUYE eğitimlerinde de onun bilgisini veriyoruz. Muhakkak gelin bize müracaatta

bulunun. Özellikle bayanlara söylüyoruz bunu. Çünkü müracaat etmezseniz hiçbir yasal haklarının olmayacağını, kendilerinin mağdur edileceklerini söylüyoruz. Dolayısıyla biraz yerleşti o dürtü. Bize geliyorlar, evlenme izni için bir belge veriyoruz Göç İdaresi olarak. Yabancıya biz o belgeyi veriyoruz o belgeyle gidip resmî nikâhlarını kıyabiliyorlar. Ama kendi aralarında kültürel bir şey olan imam nikâhı kıyıyorlar. Ama gidip konsolosluktan bir belge alın dediğimiz zaman da konsolosluk belge düzenleyebiliyor. O kısmını çok bilmiyorum kendi ülkeleri ile ilgili bir konu olduğu için. Ama bizim ülkemizde biz zorluyoruz. Özellikle imam nikâhı değil de resmî nikâh kıymaları konusunda bir zorlama yapıyoruz.” (G.P.-1).

“Şimdi şöyle bir durum var. Afganistan’dan gelen kişilerde orada bir resmî evlilik durumu pek yok. Daha çok imam nikâhlı olarak geliniyor bu kişilerin burada evli mi, bekâr mı, gayri resmî beraberliği mi var tam belli olmuyor. Türkiye’de olup da, burada tanışıp görüşen insanlar, ister Afgan-Afgan ister Afgan-Türk, resmî olarak bir evlilik yoluna gidebiliyorlar. Ama onlar da genellikle kendi aralarında gayriresmî olarak bir evlilik de yapabiliyorlar. Ya da özellikle uzun süre burada kalan, burada yetişmiş olan gençler resmî nikâh yolunu tutabiliyor. Çünkü resmî nikâhla beraber de çocuklarının buradan ikamet alması, burada yetişmesi düşüncesi daha kuvvetli olabiliyor.” (G.P.-3).

Göç profesyonelleri Afganların Türkiye’de yapmış olduğu evliliklerde resmî nikâhın zorunlu olduğunu, bu konuda İl Göç İdareleri tarafından bir zorlamaya gidildiğini belirtmişlerdir. Böyle bir zorlama olması Türkiye’de yapılan evliliklerin resmi bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra katılımcılar Afganların kendi aralarında dinî nikâh yaptıklarını da ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarak Afganların dinî ve kültürel bağlarını sürdürdükleri söylenebilir.

4.8.3.2.7. Arkadaşlık ilişkileri “İnsan biraz üzülüyor arkadaşı olmayınca.”

“Arkadaşlık ilişkileri” kodu yerel toplum ile Afganlar arasında kurulan arkadaşlık ilişkilerini açıklamaktadır. Bu kodu en iyi temsil eden katılımcı ifadesi Y.A.-3 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “İnsan biraz üzülüyor arkadaşı olmayınca.” ifadesidir. Bu ifade yaşlı Afganlar için arkadaşlık ilişkilerinin önemini açıklamaktadır.

“Arkadaşlık ilişkileri” kodu ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Arkadaşım yok. Bu durum çok sıkıntı olmuyor.” (Y.A.-2).

“Öyle bir arkadaşım yok. Çünkü Türkçeyi konuşmayı bilmiyorum. Zaten Türkiye’ye tam yerleşeli bir, bir buçuk sene falan oldu. Ailem buradaydı ben büyük oğullarımla birlikte Afganistan’daydım. Orada çalışıyordum. Sonradan geldim. İnsan biraz üzüliyor arkadaşı falan olmayınca. Birkaç tane arkadaşım olsa, gitsem gelsem onlarla konuşsam iyi gelir insana. Olmaması çok kötü bir duygu... Bu durum tabii ki insanı üzüyor.” (Y.A.-3).

“Arkadaşım yok. Afganlardan bir iki tane arkadaşım var ama Türklerden arkadaşım yok. Onun için biraz üzüliyorum. Çünkü arkadaşının olması çok iyi bir şey... Ama ben Türkçeyi bilmediğim için arkadaşım yok.” (Y.A.-4).

“Çok var. Şurada var, burada var (eliyle komşu evlerini gösteriyor). Onlarla çok sık görüşüyorum. Onlarla görüştüğçe çok iyi hissediyorum. Hayatımda öyle bir yerdeyim ki hiç böyle bir arkadaş ortamı kurmamıştım.” (Y.A.-5).

“Mescitte çok arkadaşlarım var. Çok sık görüşmüyorum. Sadece görünce “Selamünaleyküm.” diyorum. Mescitte birbirimizi gördüğçe oturup konuşuyoruz. Ama dışarıda görüşmüyorum. Bu durum bana iyi hissettiriyor.” (Y.A.-6).

“Arkadaşım yok. Bir tek kızlarım var. Onların evine gidiyorum.” (Y.A.-7).

“Arkadaşım ile görüştüğçe mutlu oluyorum. Dil bilmesem de bazı kelimeleri biliyorum. El kol hareketleri ile konuşuyoruz. Derdimi anlatabiliyorum.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganların arkadaşlık ilişkilerinin sınırlı olduğu katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu durum yaşlı Afganların dil bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın yerel toplumla arkadaşlık ilişkisi kurabilen yaşlı Afgan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcılar dil bilmemesine rağmen yerel toplumdan arkadaşları ile el, kol hareketleri ile anlaştıklarını ifade etmişlerdir.

“Arkadaşlık ilişkisi” kodu ile ilgili öne çıkan katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

“Yani böyle samimi olduğum birileri yok şu anda. Önceden dediğim gibi olmuştu. Sadece oğlumun sınıfında bir çocuğun annesi var. Küçüğünü de diğerinin sınıfına getirdiler. Oradan bir merhabamız var. Okula gidip geldikçe selamlaşıyoruz.” (Y.T.-2).

“Arkadaşım yok. Böyle bir arkadaşım olsun da istemem.” (Y.T.-3).

“Y.T.-4: Afganlardan hiç arkadaşım olmadı. Çünkü onlar Türklere yanaşmıyorlar, biz onlara yanaşmıyoruz. Dolayısıyla Afgan arkadaşımız olmadı. Böyle bir arkadaşım olmasını ister miydim? Yani şimdi şöyle... Onlar artık ülkemize gelmişler. Biraz da garip insanlar... Tabii onlarla ilişki kurmak isterdim. Acaba bir dertleri mi var, sıkıntıları mı var? Ne gibi şeyler yaşıyorlar? İsterdim fakat işte zaman isteyen bir şey. Şu anda onlar da bize fazla yanaşmak istemedikleri için biz de direkt onların yanına gidip nasılsın, iyi misin desek bile o kelimeyi bile şu anda fazla yaşlı kimseler anlamıyorlar. Ama onların dışında mesela öğretmen olduğum için çocuklarla ilişkiye giriyoruz.” (Y.T.-4).

“Valla benim hala görüştüğüm Filistinli arkadaşlarım var. Bak ben 93’te geldim. 30 sene olmuş hala görüşüyorum yani. Hala görüşüyorum Filistinlilerle. Afgan da olsa olur niye olmasın yani. Hiç sıkıntı yok o konuda. Afgan şart değil, Afrikalı da olur, Sudanlı da olur, Yemenli de olur hiç fark etmez yani. Her şey şahsıma diyeyim kendimde biter. Nasıl bakarsan öyle görürsün. Nasıl düşünürsen öyle olur yani.” (Y.T.-5)

“Arkadaşım olmadı. Onun için de cevabım aynı olurdu. Yani bizden birisi gibi arkadaşlık kurmazdım.” (Y.T.-6).

Yerel toplum üyelerinin Afganlarla ilişkisinin sınırlı olduğu ve arkadaşlık düzeyine erişmediği katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Buna karşın Afganlarla arkadaşlık kurmak isteyen katılımcılar olduğu gibi bu ilişkileri doğru bulmayıp böyle bir ilişki kurmak istemeyen katılımcılar da bulunmaktadır. İki toplum arasında arkadaşlık ilişkisi kurulamaması Afganların dil bilmeme sorunu yaşaması, yerel toplumun Afganlar hakkında ön yargılara sahip olması ve Afganları ötekileştirmeleri ile ilişkili olabilir.

Bu kod ile ilgili göç profesyonellerinin öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Açıkkası onunla ilgili hiç tecrübem, gözlemim yok. Ama sadece duyum olarak söyleyebilirim. Kendi tecrübem değil duyumum var. Yani Türk vatandaşı çocuklarla Afgan çocuklar arasında, gençler arasında arkadaşlık ilişkileri diğer gruplara göre daha iyi. Daha rahat arkadaşlık kuruyorlar, daha iyi anlaşıyorlar diye duyum almıştım.” (G.P.-1).

“Arkadaşlık diyalogları ister istemez belli bir aşamadan sonra, özellikle uzun süre Türkiye’de kalmış olan kişilerde Türkçe gelişiyor. Bakıyorsunuz bir Türk kadar çok iyi Türkçe konuşanlar olabiliyor. Yani bizim de bizzat beraber oturduğumuz, yediğimiz içtiğimiz insanlar benim yakın çevremde de oluyor. Görüştüğüm insanlar oluyor, ziyaret ettiğim insanlar oluyor. Hatta yeri geliyor beraber dil çalıştığımız insanlar oluyor. Yakın çevrelerde de görüyoruz. Bakıyorum birçok kişinin telefon rehberinde artık Afganlar, Suriyeliler arkadaş, kanka olarak da ortaya çıkabiliyor. Çok üst düzey mi, değil. Özellikle esnaf ya da işçi çalıştırma durumunda olan kişiler daha çok bunu tercih ediyor.” (G.P.-3).

“Arkadaş edinme, sosyalleşme hususunda biraz daha sıkıntı yaşamalarının altında yatan şey statüleri ile de ilişkili olabilir. Muhtemelen Suriyeliler ile Afganlar arasındaki statü farkı nedeniyle Suriyelilerin Türkiye’ye geldiğinde eğitimde, sağlıkta, çalışma yaşamında daha geniş haklara sahip olmaları, Afganların kendilerini biraz daha yabancı gibi hissetmelerine neden olabilir. Çünkü aynı haklar Afganlara verilmemektedir. Ama Afganlar yıllardır bizim ülkemizdeler. Bu haklardan mahrumlar. Dolayısıyla biraz daha kendilerini dışlanmış hissediyor olabilirler. Bu durum da içe kapanık olmalarına neden olabilir. Afganların sınır dışı edilme korkuları daha yoğun, daha yüksek. Çünkü statülerinden dolayı yapmaları gereken sorumluluklar daha ağır. Afganlara verilen sınırlı haklar nedeniyle korkuları daha yüksek. Geri gönderilme ihtimalleri daha yüksek olduğu için biraz daha içe kapanık yaşamak mecburiyetinde hissediyorlar kendilerini.” (G.P.- 4).

Göç profesyonelleri yerel toplum ile Afganların sınırlı da olsa arkadaşlık ilişkisi kurduğunu ancak bu ilişkilerin daha çok gençler arasında kurulduğunu, kimi zaman ise arkadaşlık ilişkilerinin işçi-işveren ilişkisinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca Afganların statüleri nedeniyle ilişki kurmada çekingen oldukları da göç profesyonelleri tarafından ifade edilmiştir.

4.8.3.2.8. Komşuluk ilişkileri “Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum.”

“Komşuluk ilişkileri” kodu yerel toplum ile Afganlar arasında kurulan komşuluk ilişkilerine dair katılımcı deneyimlerini içermektedir. Bu kodu en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadesi Y.A.-1 rumuzlu katılımcı tarafından kullanılan “Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum.” ifadesidir. Bu ifade, dil bilmeyen

Afganlar için yerel toplumla kurulabilecek bir ilişki türü olan komşuluk ilişkisinin önemini açıklamaktadır.

“Komşuluk ilişkisi” kodu ile ilgili yaşlı Afganların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Türkçe bilmediğim için bir tek komşularla görüşüyorum. (...) Komşularımız iyiler. Onlarla aramız iyi.” (Y.A.-1).

“Komşularımız iyiler. Pek konuşmuyoruz. O kendi yoluna, biz kendi yolumuza gidiyoruz. Görüşmüyor olmak pek bir şey hissettirmiyor.” (Y.A.-2).

“Komşularla görüşüyoruz, birlikte camiye gidiyoruz. Sık sık görüşüyoruz. (...) Komşularımız çok iyi. Bir sıkıntımız yok. Öyle çok evlere gidip gelmiyoruz ama sonuçta aynı apartmanda yaşıyoruz. Görüyoruz birbirimizi, selam veriyoruz. Bazen biz kendi yemeklerimizi pişiriyoruz onlara götürüyoruz, onlar pişirdiği yemekleri bize getiriyorlar iftarda falan. Bu iyi bir duygu... Burada akrabamız yok, akrabalarımız çok uzakta. Yani onlar bize ailemiz gibi hissettiriyor. Görüşüyoruz, selam veriyoruz, konuşuyoruz bazen, parkta falan da oturuyoruz.” (Y.A.-3).

“Bizim komşularımız bizi çok seviyor. Hiç Afgan olduğumuzu düşünmüyorlar, Türk gibi davranıyorlar. (...) Komşularımız bizi çok seviyor. Biz bir ara gidecektik. Üzüldüler, gitmeyin dediler. O zamanlar da burada zorluk çekiyorduk. Sonra öyle gitmedik, kaldık. Komşularımız bizi çok seviyor. İletişim kuruyorlar. Çok iyiler. Onlar bizim burada olmamızdan çok memnunar. (...) Korona gelmeden önce komşuların evine çok gidiyordum, çok konuşuyorduk. Korona geldikten sonra eskisi kadar çok samimi değiliz. Evde duruyoruz. (Y.A.-5).

“Aramız çok iyi. Komşularımız çok iyi, çok merhametliler... Çok sık görüşmüyorum. Ama işleri olunca yardım etmeye gidiyorum. Onlarla görüştüğümde çok iyi hissediyorum.” (Y.A.-6).

“Aramız iyi... Bazı komşularımızla görüşüyoruz. Bazen bize geliyorlar. Bazen parkta oturuyoruz. Mesela bir tane yaşlı bir komşu var. Çok iyi arkadaşız. Birlikte oturuyoruz. Şimdi kış olduğu için o kadar görüşemedik ama yaz olunca çok görüşüyoruz. Onlarla görüştüğümde iyi hissediyorum.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganlar yoğunluklu olarak yerel toplum ile komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu ve komşularının onlara iyi davrandığını ve komşuları ile görüşmenin kendilerini iyi hissettirdiğini ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar ise iyi olan

komşuluk ilişkilerinin pandemi süreci sonucunda olumsuz anlamda etkilendiğini belirtmişlerdir. Dil bilmeme sonucunda yerel toplum ile sosyalleşme sorunu yaşayan yaşlı Afganlar için sınırlı da olsa kurulan komşuluk ilişkileri önem taşımaktadır.

Bu kod ile ilgili yerel toplumun ifadeleri ise şu şekildedir:

“Araştırmacı: Afgan göçmenlerle komşuluk ilişkisinde bulundunuz mu? Böyle bir ilişki kurmak ister misiniz? Bulunduysanız bu ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?”

Y.T.-2: Var. Karşı tarafta birkaç tane var.

(...)

Araştırmacı: Bu komşularınızla gidiş gelişiniz oluyor mu? Birbirinizin evine gidiyor musunuz?

Y.T.-2: Yok, ben bu konuda çok temkinliyim. Çocukların sınıfındaki kadının annesi çağırıyor ki gel, çay içelim. Onlar biraz buraya geldikleri için çok kalabalık yaşıyorlar. Hani erkek, kadın... İlişkileri nedir, onu bilmem. Ben de gitmedim ne yalan söyleyeyim. Çünkü çekiniyorsunuz, korkuyorsunuz. Çok anlaşılamıyorsunuz da... Gitsem ne konuşacağım diye... O yüzden çekiniyorum. Birkaç kere hatta evlerine gireyim mi diye düşündüm. Sonra vazgeçtim yani... Baktım gelenleri, gidenleri, erkekleri çok fazla... Çekindim.

Araştırmacı: Peki bu komşuluk ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz? Daha çok gidip gelmek ister miydiniz?

YT-2: Tabii ki gidip gelmek isterdim. İhtiyaçlarını sormak isterdim. Olur ya belki onun ihtiyacını giderebilecek durumdayımdır. Hani onu karşılamak isterdim. Belki eşyaları yok, benim atılacak eşyam var, onlara vermek isterdim. Diyorum ya görüşmek isterdim. Ama birbirimize uyum sağlayamıyoruz, konuşamıyoruz, anlatamıyoruz. Ben birkaç kere yolunu çevirdim kadının. Ne yapıyorsunuz, ne yiyorsunuz, ne içiyorsunuz gibi ama anlamıyor. Sadece yüzünüze bakıyor. Dil bilmediği için (anlamıyor). Onun için de çok zor. Ama işte küçük çocuğu olsa öğrenirdi bir şekilde okuldan dolayı. Onun çocukları büyük olduğu için öğrenmediler. Ben de uzun zamandır görmüyorum. Çalışıyorlar çünkü, yoğun da çalışıyorlar. Geceleri geliyorlar herhalde. Yoksa görüşmek isterdim tabi ki. Hani öyle oturma amaçlı değil ama hayatlarının nasıl gittiklerine dair, ne yiyip ne içtiklerini öğrenmek isterdim.” (Y.T.-2).

“Araştırmacı: Afgan bir komşum var dediniz. Başka tanıdığınız Afgan var mı?”

Y.T.-3: Yok. Benim o komşuluğum da bizim mahallede Afgan olduğu için, ondan konuşuyorum. Yani genellikle kapımın önünde olduğu için... Kapı komşum olduğu için... Dışarıda bazen uğraşır. “Kolay gelsin.” diyorum “Sağ ol abi.” diyor, böyle... Yani evine gitmem, çayını içmem, o da evime gelmez. Bizim oralarda hep Afgan olduğu için oradan tanışıyorum.” (Y.T.-3).

“Bizim burası genelde apartman dairesi olduğu için. Afganlar daha çok eski evlerde yaşıyorlar. Fazla bir komşuluğumuz olmadı. Afganlarla komşuluk ilişkisi kurmak ister miydin? Şimdi hiç tanımadığım bir toplum, tanımadığım bir millet... Yani bu kolay olacak bir şey değil.” (Y.T.-4).

“Araştırmacı: Afganlarla komşuluk ilişkisinde bulundunuz mu? Böyle bir ilişki kurmak ister misiniz?”

Y.T.-5: Evet, komşularım oldu.

Araştırmacı: Kaç tane komşunuz oldu?

Y.T.-5: Orada bir, iki üç... (sayıyor). Dört tane var. Dört tane yan yana. Bizim arka sokakta dört tane var. Hala oturuyorlar yani. Üç tanesi oturuyor. Kâğıt topluyorlar işte metal filan. Onları topluyorlar. Adamlar hamarat, arı gibi çalışıyorlar.

Araştırmacı: Bu ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?

Y.T.-5: Gidip gelmemiz var mı? Yok. Bak onu da diyeyim. İllaki yok. Ama kapıda filan illaki rast geliyoruz. Selamlaşma falan şeklinde.

Araştırmacı: İlişkileriniz sadece selamlaşma şeklinde mi?

Y.T.-5: Yok, sadece o değil. O sorarsa söylüyorsun ya da merak ettiğin soruları soruyorsun. Sizin orada nasıl, bayanlar nasıl ya da erkekler ne yapıyor, iş ortamı nasıl... Öyle sorular... Yoksa öyle bir ikili ilişki, bir komşu gibi muhabbetin olmuyor. Otomatik olarak olmuyor, ister istemez yani. Dışlama amaçlı değil de ya nasıl diyeyim ki (düşünüyor). Az önce anlattığım yemek olayları bize hiç uymuyor mesela. En çok itici olması o, başka hiçbir şey değil. O koku olayı... Onlar ona ait ayrı bir şey. Evlerine ait, kendilerine ait... Ama başka bir şey değil. Bir şey istedikleri zaman karşılanıyor, reddedilmiyor ya da niye istiyorsun gibi bir tepki olmuyor. Benim yani işi rast gelsin, komşularım çok iyiydi ya. Yedi sene oturdum orada. Geçen sene evi

değiştim. Yani evi büyüttüm öyle diyeyim. Çocuklar üniversiteyi bitirince otomatik olarak... Yoksa ben hala gidip geliyorum, hala görüşüyorum yani. Bir sorun yaşamadım yani. Hemen hemen o bölgede çok da var öyle diyeyim. Yeni stadın karşısında... O bölgede çok var, arka kısımda yani. Pazarda arabacılık yapıyorlar, el arabası ile...

Araştırmacı: Afganlardan yine başka komşularınız olsun ister misiniz?

Y.T.-5: Afganlardan isterim. Benim için hiç sorun yok.” (Y.T.-5).

“Araştırmacı: Afgan göçmenlerle komşuluk ilişkisinde bulundunuz mu? Bulunduysanız bu ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?

Y.T.-6: Hiç olmadı.

Araştırmacı: Böyle bir ilişki kurmak ister misiniz?

Y.T.-6: Bilmiyorum. Ya sonuçta eğer öyle çevremde oturan birisi olsaydı bu gerçek bir şey. Yanımda, yakınımda yaşıyor. İster miydim bilmiyorum ama eğer varsa da gözlemlerdim. Gözlemleyip tanımaya çalışırdım.

Araştırmacı: Diğer komşularınıza davrandığınız gibi o komşunuza da aynı şekilde davranır mıydınız? Aynı komşuluk ilişkisini kurar mıydınız?

Y.T.-6: Yok. Elbette ki kuramazdım o kadar. Kurmak istemezdim. Yani çok önyargılı da olmak istemem ama o kadar kolay olmazdı. Bilmediğimden, yabancı olduğundan herhalde biraz temkinli yaklaştırdım.” (Y.T.-6).

Yerel toplum katılımcılarından Afgan komşusu olanlar olduğu gibi hiç Afgan komşusu olmayanlar da bulunmaktadır. Afgan komşusu olanlar komşuları ile ilişki kurduklarını ancak komşularının evlerine gidip gelmediklerini, bu konuda temkinli olduklarını ifade etmişlerdir. Afgan komşusu olmayanlar ise diğer komşuları ile kurduğu ilişkiyi Afganlarla kuramayacağını, Afgan komşusu olsa kuracağı ilişkilerde temkinli davranacağını belirtmişlerdir.

Göç profesyonellerinin iki toplum arasındaki komşuluk ilişkileri ile ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

“Genel olarak Türk vatandaşları Afganlardan memnunlar. Komşuluk anlamında da şikâyet eden çok nadirdir. Bugüne kadar çok nadir şikâyet aldık. Onun dışında genelde memnunlar.” (G.P.-1).

“Gerçekten çok iyi... Hiçbir problem yaşadıklarını görmüyorum ben Afganların. Komşuluk ilişkileri de iyi. Birbirini şikâyet eden çok komşu olmuyor. Tek sıkıntı şu olabiliyor bazen. Temizlik açısından... Mesela diyorlar ki bu evden çok kötü kokular geliyor. Hurdacılık yapıyor bazıları. Bahçeye çok pislik biriktiriyorlar. Sadece o konuda sıkıntı oluyor. Yoksa herhangi bir namus davası, rahatsız etme, çocukları rahatsız etme, gençleri rahatsız etme, ahlaksızlık noktasında hiçbir sıkıntı duymadık biz. Hiç öyle bir şeyle karşılaşmadık dernekle. Hiç öyle bir şikâyet bize gelmedi. Siz bunlara yardım ediyorsunuz ama bunlar eşimizi, dostumuzu, karımızı, kızımızı rahatsız ediyor diye hiçbir şey duymadık.” (G.P.-2).

“Şimdi şöyle... Mülteciler artık belli bir aşamadan sonra ister istemez Türk halkı ile bulundukları yerde bir komşuluk diyaloguna, akrabalık diyaloguna giriyorlar. Çünkü çocuklarını okula gönderiyorlar. Alt üst komşulara bakıyorsun Türk, Afgan... Başlarda belki dil bilmedikleri için iletişim zayıf olmasına rağmen komşuluk diyalogları oluyor.” (G.P.-3).

“Sivas’ta yaşayan Afganlar bazı mahallelerde yoğun olarak yaşıyorlar. Bunların içerisinde burada uzun yıllardır yaşayanlar da var. Bunların çoğunluğu da uzun yıllardır burada yaşıyorlar. Dolayısıyla bir münasebet var ama dediğimiz gibi bunlar daha çok kendi içlerinde sosyalleşmeyi sevdiklerinden bu kadar yakın bir mesafenin, yakın bir ilişkinin olacağını gözlemlemiyoruz. Esasında Türk halkı ile Afgan halkı arasında bir sevgi bağı var. Afganlar tarih boyunca Türkleri, Türkler de tarih boyunca Afganları sevmişler. Aynı dine mensup olmamız da bizi birbirimize yaklaştırıyor bu anlamda. Fakat dediğimiz gibi benzer dine mensup olmamız benzer kültürü yaşıyor olmamız anlamına gelmiyor. Dolayısıyla buraya gelen Afganların burada belli bir süre kalabileceklerini düşünüyor olmaları buradan kendilerini daha çok açmalarını, toplumla daha çok entegre olmalarını engelliyor. Buna rağmen yine çok farklı değiller. Bize benziyor, bizim yaşam tarzımıza benziyor gibi görünüyorlar. Ama halkın da yabancılara karşı bir mesafe koyma gibi bir dürtüsü var. Dolayısıyla mahallesindeki Afgan ile gerektiğinde bir araya gelebilen halkın komşularıyla ileri düzeyde bir komşuluk yaptıklarına şahit olmuyoruz. Gerektiği zamanlarda iletişime geçiliyor. Mesela ramazan ayında zekâtını, sadakasını ya da kurbanda kurban etini paylaşan kişiler günlük yaşamlarında bunların dışındaki aktivitelerde çok fazla bir araya gelmiyorlar. Bunu gözlemliyoruz.” (G.P.-4).

Göç profesyonelleri, yerel toplum ile Afganlar arasında komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğunu, dil bilmeme sorununun komşuluk ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğini ancak dil bilmeyen Afganların dahi bir şekilde komşuluk ilişkisinde bulunduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra kimi göç profesyoneli katılımcılar bu komşuluk ilişkilerinin ileri düzeyde olmadığını ve gerekli durumlarda komşuluk ilişkisi kurulduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca komşular arasında sosyal yardımlaşmaların olduğu da katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Katılımcı ifadelerinden yola çıkarak komşuluk ilişkilerinin iki toplum arasındaki diğer ilişkilere kıyasla daha iyi durumda olduğu söylenilebilir.

4.8.3.2.9. Toplumsal ilişkiler “Türk de görsem sevinirim Afgan da görsem sevinirim.”

“Toplumsal ilişkiler” kodu yerel toplum ile Afganların kurmuş olduğu toplumsal ilişkileri içermektedir. Bu kodu Y.A.-5 rumuzlu katılımcının kullanmış olduğu “*Türk de görsem sevinirim Afgan da görsem sevinirim.*” ifadesinin en iyi şekilde temsil ettiği düşünülmektedir.

Yaşlı Afganlar yerel toplum ile ilişkileri ile ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

“İyi davranıyorlar, ilişkilerimiz iyi ama Türkçe bilmediğim için konuşamıyorum. Selamünaleyküm, nasılsın falan... Bu kadar yani başka bir şey yok. Bu duruma alıştım.” (Y.A.-2).

“Aramız iyi. Biz de uymaya çalışıyoruz. Sonuçta başka bir ülkeden geldik, her şeyimiz farklı. Orada kadınların dışarı gitmesi yasaktı. Hep evde kalıyorlardı. Burası farklı, uymaya çalışıyoruz. Türk komşularımız var, çocuklarımızın öğretmenleri var, onlarla sık sık görüşüyoruz. Ama öyle akrabalık ilişkilerimiz falan yok. Komşularla görüşüyoruz, birlikte camiye gidiyoruz. Sık sık görüşüyoruz. Yerel toplumla görüşmek iyi bir duygu, mutlu oluyoruz.” (Y.A.-3).

“İyiyiz, mutluyuz, bir sıkıntımız yok. Birlikte teravihe gidiyoruz, camiye gidiyoruz, parkta oturuyoruz. Ne kadar dil bilmesek de yine de bir şekilde birlikte oturuyoruz. Her gün komşularımızla camiye gidiyoruz, kadınlarla görüşüyoruz. Sık sık görüşüyoruz yani. Bu çok iyi bir duygu tabii ki insan kendini mutlu hissediyor.” (Y.A.-4).

“Türkleri ablam gibi, kardeşim gibi görüyorum. Konuşuyoruz, iletişim kuruyoruz. İyi oluyor yani. Çok iyiler. Melek gibi davranıyorlar bize. Çok sık konuşuyoruz. Sağda solda herkes bizimle çok iyi, muhabbet kuruyorlar. Sanki aynı memlekettenmiş gibiyiz, kardeş-abi gibiyiz.” (Y.A-5).

“Burada müezzinlik yapıyorum. Çok arkadaşım var. Aramız çok iyi. Ama çok dışarı gitmiyorum. Sadece mescide gidiyorum. Görürsem de selam veririm, nasılsın, iyi misin derim. Görüştüğçe çok iyi hissediyorum. Kardeşim gibi davranıyorlar. Müminler ancak kardeşirler (Hucurat Suresi 10. ayet). (Burayı Arapça söylüyor). Sen, ben, gardaş... (Burayı Türkçe söylüyor.)” (Y.A-6).

“Türkiye’den Allah razı olsun. Türkiye’den razıyım, muthuyum. Afganistan’da yaşarken çocuklarımız, torunlarımız okuyamıyor. Ama burada çok şükür okuyabiliyorlar. Milletten, devletten razıyım. Komşular yardım ediyor, devlet de hep yardım ediyor. Çok iyiler, nazik davranıyorlar.” (Y.A.-8).

Yaşlı Afganların yerel toplum ile iyi ilişkiler kurduğu ve bu ilişkilerin varlığının yaşlı Afganlara memnuniyet verdiği katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yaşlı Afganlar diğer Afganlarla ilişkileri ile ilgili ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu mahallede on aile falan Afgan aile var ama bizim tanıdığımız yok. Gidip gelmiyoruz, iletişimde değiliz. Dışarıda gördüğümüzde sadece selamlaşıyoruz. Zaten iki kızım, bir oğlum aileleri ile birlikte buradalar, kendimiz dört aileyiz. Kardeşlerim, eşimin kardeşleri, diğer akrabalarımız burada yoklar. Olanlar da çok uzak şehirdeler. Bazıları Afganistan’da, bazıları Almanya’ya gittiler, bazıları Urfa’dalar. Yakın akrabalarımız Türkiye’de yok.” (Y.A.-3).

“Zaten benzer durumdayız. Onlar da savaştan kaçan insanlar.” (Y.A.-4).

“Arkadaşlarım var. Tanıdıklarım var. Arada bir geliyor. Yemek yiyoruz, çay içiyoruz, muhabbet ediyoruz. Biz de onların evine gidiyoruz. Ama benim için fark etmez. Türk de görsem sevinirim, Afgan da görsem sevinirim.” (Y.A.-5).

“Dışarıya pek birlikte gitmiyoruz. Bir misafir geldiğinde Afganlarla görüşüyoruz. Onlarla görüşmek bana iyi hissettiriyor.” (Y.A.-6).

“Afganlarla görüşüyoruz. Zaten biz bir Afgan görünce çok mutlu oluyoruz. Çok yakın bir arkadaşım var, gidip geliyoruz. Onunla görüşünce çok iyi hissediyorum.” (Y.A.-8).

G.P.-2 rumuzlu katılımcı ise bu konuda deneyimlerini şu ifadelerle paylaşmıştır:

“Akrabalar genelde birbirleri ile görüşüyorlar. Gelenler sülalece geliyorlar, akrabaları ile geliyorlar. Birlikte gelmeseler de çağırıyorlar. Mesela aynı bölgeye aynı aileden gelmek istiyorlar. Mesela biz bir ev bulsak... Onlara ev de bulabiliyoruz. Bir kişi diyor ki mesela ben evimi vermek istiyorum, ücretsiz bir şekilde kiralamak istiyorum. Biz bu evi o mülteciye ayarlamaya çalışınca Yeni Mahalledeyse Alibaba'ya gelmek istemiyor. Çünkü kendi çevresi Yeni Mahallede... Onlardan uzaklaşmak istemiyor. Aynı yerde kalmak istiyorlar. Daha çok kendi içlerinde akrabalık ilişkilerini, arkadaşlık ilişkilerini geliştiriyorlar. Mahalledekilerle çok fazla değil...” (G.P.-2).

Afganların diğer Afganlarla sosyal ilişkilerini sürdürdüğü ve bu ilişkilere önem verdiği katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Afganlar evlerinin diğer Afganlara yakın olan yerlerde olmasına önem vermekte ve birbirlerinden uzaklaşmak istememektedir. Bu durum Afganların göç etmiş olsalar bile kendi aralarındaki iletişimi sürdürmek istediklerinin bir göstergesidir.

Yerel toplumun Afganlarla kurmuş olduğu toplumsal ilişkiler ile ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

“Biz 10 sene önce Kuran kursunda beraberdik. Hani onlar da oradan ilk defa kaçmış gelmişler. Sonra Kuran kursuna Arapça öğrenmek amaçlı gelmemişler onu biliyorum, çünkü Arapça biliyorlar. Afganlardı hepsi. Gayet de iyi Kur'an-ı Kerim okuyorlardı. Ama orada acaba kendilerini iyi hissetmek için mi topluma çıkmak için mi gelmişlerdi? Sosyalleşmek için olabilir, Türkçe öğrenmek için olabilir. Bir de hocamız sağ olsun yardım da ediyordu. Çok fazla yardım ediyordu. Onu da bildikleri için ya da kendi zorluklarını anlatabilmek için topluma girmişlerdi. Bir sene kadar beraber olduk. Yan yana oturuyorduk hatta. Birlikte olduk yani.” (Y.T.-2)

“Y.T.-3: Bakkal işletenler var. (...) Afgan marketlerinden Türkler de alıyor, Afganlar da alıyor. İlla Afgan'a satacak diye bir şey yok. Mesela orada denk geldiğimde senin benim gibi vatandaş da gitmiş, alıyordu. Orada Afgan bakkalı diye Türkler mesela ben almam demiyor. Mesela ben de orada otursam ben de gidip alıyorum oradan.

Araştırmacı: Siz de Afgan bakkallarından alışveriş yapıyor musunuz?

Y.T.-3: *Bazen, denk gelirse yapıyorum. Çay, şeker gibi şeyler alıyorum. Bazen evde kalmıyor, bazen market uzak oluyor, yorgun oluyorum. Diyorum ben hemen şu bakkaldan alıp geleyim. Normalde ben günlük alışveriş yapmam, aylık alırım. Çok sıkıştığım zaman mecbur oradan telafi ediyorum.*” (Y.T.-3).

Yerel toplumun Afganlarla sosyal hayatta karşılaştıkları ve iki toplum arasında toplumsal ilişkilerin kurulduğu yerel toplumdan katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yerel toplum ve Afganlar halka açık ortamlarda karşılaşmaktadır. Ayrıca Afganlara ait bakkal, market gibi alışveriş ortamlarından yerel toplum üyeleri de alışveriş yapmaktadır. Bu durum da toplumsal ilişkileri kuvvetlendirmektedir.

Göç profesyonelleri ise Afganlar ile yerel toplum arasında kurulan toplumsal ilişkilerle ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Şimdi şöyle... Suriyelilere karşı insanların daha farklı bir tutumu var. Sevmiyorlar Suriyelileri. Ama Afganlara karşı öyle değil diyebilirim. Afganların Özbek olanları var. Onlara Türkler kendilerini daha yakın hissediyor. Herhalde kültürden dolayı... Biz Türk'üz, onlar Türk, Özbek olduğu için. Konuşma şekli falan da benziyor. Bir de mesela insanlar Suriyelileri temizlik açısından daha kirli buluyorlar. İnsanlarla muhabbeti açısından daha rahatsız oluyorlar. Ama Afganlardan hiç böyle bir şikâyet almadık. Ha Suriyelilerden aldınız mı dersiniz almadık ama öyle bir ön yargı var Suriyeliler hakkında. Ama Afganlar hakkında hiç öyle bir şeyden söz eden olmadı. Afganlar açısından ilişkiler çok iyi diyebilirim.” (G.P.-2).

“Afganistan aslında Kurtuluş Savaşı'nda o dönem Osmanlı'ya elindeki imkânları sağlamaya çalışmış, halk olarak altınıyla, incisiyle destek olmuş bir topluluk, bir millet. Dolayısıyla dinî olarak tabii o dönem Hilafetin son dönemleri. Bir karar var, zor durumda olan tüm devletlere yardım edin çağrısı üzerine Afganistan'dan yardım gelmiş. Dolayısıyla eski bağları olan bir millet olduğu için böyle bir dinî bağlantımız var. Ama tabii kültürel olarak çok birbirimize benzemiyoruz. Dinî bağlantıdan dolayı bir yakınlık var. Daha önceki anlaşmalardan dolayı... Sadabat Paketi gibi Müslüman ülkeler arasında yapılan anlaşmalar var. Bunun tarihî bir geçmişi olduğundan dolayı bir yakınlık var. Bir de tabii bizim dinimizde az önce belirttiğimiz gibi muhacir-ensar durumu olduğu için insanlar gelenlere misafir olarak bakıyor, sahiplendi. Ancak tabii son yıllarda mülteciler ekonomik anlamda bazı alanlarda daha aktif olduğu için bu gittikleri bölgelerde sorun olmaya başladı. Türkiye'de de

özellikle son üç dört yıldır pandemi ile beraber yardımları mülteciler alıyor, ucuz çalışıyor, bizim gireceğimiz yerlerde onlar çalışıyor gibi eleştirilere maruz kalıp bunu hem siyaseten hem ekonomik olarak bazı gruplar kullanabiliyor. Bazı yerlerde de halk tepkileri olabiliyor.” (G.P.-3).

Göç profesyonelleri iki toplum üyelerinin birbirlerine yakın hissettiklerini ve iyi ilişkiler kurduklarını gözlemlemiştir. Bu ilişkilerin kurulmasında iki toplumun ortak tarihî geçmişinin olması, dinî ve etnik açıdan hissedilen yakınlıklar etkili olmuştur.





5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde yaşlı Afganların göç sürecindeki deneyimlerine, yerel toplum ile Afganlar arasındaki sosyal uyum sorunlarına ve göç profesyonellerinin bu konulardaki gözlem ve tecrübelerine ilişkin elde edilen bulgular tartışılacaktır.

Kesişimsel yaklaşım bağlamında Sivas'ta yaşayan yaşlı Afganların göç sürecinde yaşadığı sorunları ve yerel toplum ile yaşlı Afganlar arasındaki sosyal uyum düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nitel yöntemle gerçekleştirilen fenomenolojik bir araştırmadır. Araştırmada katılımcılarla derinlemesine yapılan görüşmelerin yanı sıra araştırmacının gözlem ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda “*Göç süreci*”, “*Kesişimsel dezavantajlılık*” ve “*Sosyal uyum*” olmak üzere üç ana tema oluşmuştur.

“*Göç süreci*” temasında göç süreci boyunca yaşlı Afganların yaşadığı deneyimler ve göç alanında çalışan profesyonellerin konu ile ilgili gözlem ve tecrübeleri açıklanmıştır. Bu tema “*Göç deneyimleri*” ve “*Mesleki tecrübeler*” olmak üzere iki alt temadan oluşmaktadır. “*Göç deneyimleri*” alt teması göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında katılımcıların deneyimlerini içermektedir. Bu alt tema “*Yola çıkmadan öncesi*”, “*Göç yolculuğu*”, “*Göçmenlerin statüleri*”, “*Düzensiz göç*”, “*Kalmak ya da gitmek*” ve “*Göç ve Sivas*” kodlarından oluşmaktadır.

Yaşlı Afganların göç yolculuğuna çıkmadan önce Afganistan'da yaşadığı deneyimleri içeren “*Yola çıkmadan öncesi*” kodu altındaki katılımcı ifadeleri incelendiğinde yaşlı Afganların göç öncesinde Afganistan'daki savaş ve terör saldırılarından dolayı kendilerinin ve ailelerinin can güvenliği ile ilgili kaygılar yaşadığı tespit edilmiştir. Bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Nitekim Kızılelmas ve Arkilet (2023) 2021-2022 yılları arasında Düzce'de bulunan Iraklı, Suriyeli ve Afganistanlı 39 erkekle derinlemesine görüşmeler yapmış ve Afganların ülkelerinde işgal, iç savaş, çatışmalar, sosyoekonomik istikrarsızlık sonucunda göç etmeye karar verdiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise yaşlı Afganların sağlık ve ekonomik durumlarının göç sonrasına kıyasla daha iyi durumda olduğudur. Lübnan'daki Suriyeli göçmenlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların göç

sonrasında sağlık durumlarının kötüleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca emekli maaşlarının durması ve g   öncesinde sahip olduğu yatırımların menşei ülkelerinde kalması da güç ile birlikte yaşlı göçmenlerin ekonomik durumlarında kötüleşmeye yol açmaktadır (Strong ve diğ., 2015). Dolayısıyla Afganların g   öncesinde yaşadığı can güvenliği endişelerinden hareketle göç etmeye kalkıştığı, sağlık sorunlarını ve ekonomik kayıpları göze aldıkları ve bu g   n zorunlu bir güç olduğu söylenebilir.

Yaşlı Afganların “*G   yolculuğu*” sürecinde de benzer sorunların devam ettiği ve yasal olmayan yollarla Türkiye’ye giriş yapan yaşlı Afganların g   esnasında canlarını ve mallarını riske atacak tehlikelerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Söz konusu bulgu literatür ile uyumaktadır. İstanbul’da bulunan Afgan göçmenlerle yapılan ve beş yıl boyunca yürütülen boylamsal bir çalışmada Afganların g   yolculuğuunda açlık, susuzluk, şiddet ve ölüm gibi pek çok risk ile karşılaştığı belirlenmiştir. (Bozok ve Bozok, 2020). Yaşlı Suriyeliler ile yapılan bir başka çalışmada ise katılımcıların büyük çoğunluğu yaşlı olmanın da getirdiği dezavantajlar sebebiyle g   sürecinde birçok zorlukla karşılaştıklarını, göç sonrasında uzunca bir süre kendilerine gelemediklerini ve sağlık sorunları ile karşılaştıklarını ifade etmiştir (Taşçı, 2021). Bu araştırmalardan yola çıkararak özellikle yasal olmayan yollardan Türkiye’ye giriş yapan yaşlı Afganların g   yolculuğuunda hem yaşlarından hem de g   yolculuğuundaki tehlikelerden dolayı pek çok sorun ile karşılaştığı söylenebilir. Nitekim yasa dışı g   yolculuğu uzun yürüyüşleri, iklim ve coğrafı olaylarla mücadele etmeyi ve hırsızlık riski ile karşılaşmayı gerektirmektedir. Yaşları gereği bu risklerle mücadele etmekte zorlanan yaşlı Afganların yaşlılık ile ilgili sorunları artmakta ve bu durum g   sonrasında kalıcı olabilecek sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu süreci zorlaştıran bir unsurun da Afganistan’ın Türkiye’ye coğrafı olarak uzaklığı olduğu düşünülmektedir. Coğrafı uzaklıktan dolayı katedeceği mesafe artan yaşlı Afganlar için g   süreci daha da zorlayıcı olabilmektedir.

Yaşlı Afganların g   sonrasındaki durumlarına bakıldığında statülerinin önemli bir unsur olduğu söylenebilir. “*Göçmenlerin statüleri*” kodunda g   kurumlarında farklı statüdeki göçmenlere verilen hizmetlerden bahsedilmiştir. İl Göç İdaresi’nde farklı statüdeki göçmenlere yönelik hizmetlerin farklılaştığı, STK’larda ise sunulan hizmetlerin göçmenlerin statülerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bulgu

literatür ile benzerlik göstermektedir. Koç (2019), Konya ve Hatay illerindeki il göç uzmanları ile yapmış olduğu çalışmada İl Göç İdarelerinde uluslararası koruma sahiplerinin güvenli bir şekilde üçüncü ülkeye yerleştirilmesi, geçici koruma sahibi Suriyelilerin ülkelerine gönüllü bir şekilde dönüşlerinin sağlanması ve göç alanında eğitimler verilmesi konularında çalışmaların yapıldığını belirlemiştir. Ulutaş ve Attepe Özden (2021) ise yapmış oldukları çalışmada düzensiz göç alanında çalışan STK'ların göçmenlere tercümanlık, ayni-nakdi yardım ve hukuki danışmanlık hizmetleri sunduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla İl Göç İdarelerinde göçmenlerin statülerine göre hizmetlerin farklılaştığı, STK'larda ise tüm göçmenlere benzer hizmetlerin sunulduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak göç ile ilgili kurumlarda sunulan hizmetlerin kurumların işleyişine göre farklılaştığı söylenebilir. Ayrıca yerel toplumdan katılımcıların ve göç profesyonellerinin büyük bir çoğunluğunun Suriyelilere kıyasla Afganlara karşı daha olumlu bakış açısına sahip olduğu ve katılımcıların Afganların daha çalışkan, sessiz, içe kapanık olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Söz konusu bulgu literatür ile uyumaktadır. Zeytinburnu ilçesinde yapılan bir çalışmada yerel toplumun Suriyelilere kıyasla Afganlara karşı daha pozitif bir tavır sergilediği, Afganların çalışkan, dürüst ve uyumlu olarak anıldığı ancak Suriyelilerin kötü sıfatlarla anıldığı tespit edilmiştir (Üstübici, 2020). Bu durum Suriyelilerin günümüze yakın bir tarihte kitlesel olarak Türkiye'ye gelmesinden, Afganların ise geliş tarihlerinin daha eski olmasından kaynaklanabilir. Nitekim Suriye göçüne kıyasla daha eski bir tarihi olan Afgan göçüne yerel toplum nispeten uyum sağlamıştır.

“Düzensiz göç” kodunda kayıtsız yaşlı Afganların ev alamama, işe girememe, sağlık hizmetlerinden faydalanamama gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı belirlenmiştir. Bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Takip Kontrol Büro Amirliği'nde sınır dışı edilmek üzere bekletilen Afganistan, Bangladeş ve Pakistan uyruklu yasa dışı göçmenlerle yapılan çalışmada bu göçmenlerin ekonomik durumlarının yetersiz olduğu ve elverişsiz barınma koşullarında yaşadıkları tespit edilmiştir (Sever, 2009). Ağrı'daki Afgan kadınlarla yapılan bir başka çalışmada ise düzensiz göçmenlerin çalışma hakkından yararlanamadığı, çoğunlukla tehlikeli, kirli ve sorunlu işyerlerinde yasa dışı şekilde çalıştıkları ve birden fazla ailenin bir arada yaşadığı belirlenmiştir (Çakır, 2020).

Yaşanan bu sorunlar düzensiz göçmenlerin kayıtsız durumda olmalarından dolayı Türkiye’deki yasal haklardan yararlanamamalarından kaynaklanmaktadır.

Yaşlı Afganların Türkiye’de ve Sivas’ta kalıcı olup olmadığı; ülkelerine dönmek, üçüncü bir ülkeye gitmek, başka şehirlere gitmek isteyip istemediği “*Kalmak ya da gitmek*” kodunda ele alınmıştır. Bulgular incelendiğinde yaşlı Afganların çoğunlukla farklı ülkelere gitmek istedikleri belirlenmiştir. Buna karşın katılımcıların büyük bir çoğunluğu Sivas’ta kalmak istediklerini belirtmişlerdir. Bulgu literatür ile uyumludur. Tümtaş (2022) İstanbul’da yaşayan düzensiz Afgan göçmenlerle yapmış olduğu çalışmada katılımcıların yeterli birikimi sağladığında Avrupa’ya gitmeyi ya da ülkeleri düzeldiğinde ülkelerine dönmeyi istediğini tespit etmiştir. Sivas’ta yaşayan Afganlarla yapılan bir çalışmada ise katılımcıların çoğunluğu Sivas’ta kalmayı istediğini, Sivas’taki hayatlarından memnun olduğunu belirtmiştir. Sivas’tan ayrılmak isteyenler ise işsizlik ve soğuk havayı gerekçe göstermiştir (Canpolat, 2020a). Bu durum Türkiye’de son yıllarda artan yabancı düşmanlığına karşın Sivas’ın daha geleneksel bir şehir olması ve göçmenlerle ilişkilerin nispeten sürdürülüyor olması ile ilişkili olabilir.

Sivas’taki göç durumu “*Göç ve Sivas*” kodunda ele alınmıştır. Yerel toplumdan ve göç profesyonellerinden katılımcılar Sivas’ın ağırlıklı olarak Afgan göçü aldığını ve yıllar içerisinde gelen göçte artış olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu ise Sivas’ın uydu kent olması, Afgan göçünün geçiş güzergâhında bulunması ve Sivas halkının yabancılara karşı yardımsever tutumlara sahip olması ve çobanlık mesleği ile ilişkilendirmişlerdir. Canpolat (2020b) yapmış olduğu çalışmada Sivas’ın uydu kent olması ve Afganların hayat şartlarının daha iyi olduğunu düşündükleri için Sivas’ta yaşamayı tercih etmesi nedeniyle Sivas’ın Afgan göçü aldığını ifade etmiştir. Ayrıca Sivas’ta yaşayan Afganların Sivas halkının tavırlarından memnun olduklarını ve yerel toplum ile iyi ilişkiler kurduklarını belirlemiştir. Dolayısıyla Sivas’ın hem bir uydu kent olması sonucunda devletin yönlendirmesi ile tercih edildiği hem de Afganların Sivas’ta yaşamaktan memnun oldukları için Sivas’a gelmeye devam ettiği söylenebilir.

“*Mesleki tecrübeler*” alt teması ise göç alanında çalışan profesyonellerin göç alanındaki mesleki deneyimlerini açıklamaktadır. Bu alt tema “*Kurum tanıtımı ve*

işleyişi”, “*Mesleki hizmetler*”, “*Kurumlar arası koordinasyon*” ve “*Ekonomik destek*” olmak üzere dört koddan oluşmaktadır.

“*Kurum tanıtımı ve işleyişi*” kodunda Sivas İl Göç İdaresi, İHH, Hayat Ağacı Derneği gibi göç alanında çalışan kurumların tanıtımı ve göç ile ilgili işleyişi açıklanmıştır. Bu kodda giderek artan göçmen ihtiyaçları konusunda söz konusu kurumların büyük bir rol üstlendiği belirlenmiştir. “*Mesleki hizmetler*” kodunda katılımcıların göç alanının farklı boyutlarında çalıştığı; kimi katılımcıların resmi işlemleri takip ettiği, kimi katılımcıların sosyal yardım sunduğu, kimi katılımcıların ise akademik çalışmalarda yer aldığı belirlenmiştir. “*Kurumlar arası koordinasyon*” kodunda ise Sivas’ta göç kurumları arasında koordinasyonun kurulmaya çalışıldığı, buna ilişkin çalışmaların olduğu, koordinasyonun kurulmasının mükerrer yardımların önüne geçeceği ancak bu koordinasyonun henüz tam anlamıyla sağlanamadığı tespit edilmiştir. Diğer yandan Hayat Ağacı Derneği’nin yerel yönetimce desteklenen bir STK olması göç alanındaki resmi ve gönüllü kurumlar arası iş birliğini kuvvetlendirmiştir. Bulgular literatür ile uyumludur. Ulutaş (2020), göç alanındaki STK’ların rolleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmada kamu kurumları, STK ve diğer kurumların düzensiz göç alanında işbirliği içerisinde çalıştığını ve bu alanda önemli roller üstlendiğini tespit etmiştir. Hatay, Gaziantep, Kilis ve İstanbul illerinde göç alanındaki kurumlarda çalışan yetkililerle gerçekleştirilen bir çalışmada ise kamu kurumlarının göçü tek yönlü yönetmeyi istediği ve göçün yönetiminde yetkilerini farklı kurumlarla paylaşmaya isteksiz olduğu, yerel yönetimlerle STK’lar arasında işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (Kahraman ve Tanıyıcı, 2018). Dolayısıyla bir kamu kurumu olarak Sivas İl Göç İdaresi, STK olarak İHH ve yerel yönetimle işbirliği içerisinde çalışan bir STK olarak Hayat Ağacı Derneği’nin Sivas’taki göç hizmetlerinin yerine getirilmesinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Buna karşın göç kurumları arasında koordinasyonun henüz tam olarak sağlanamamasında Türkiye’nin aniden artan göçe hazırlıksız yakalanmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Kurumlar arasındaki koordinasyonun tam anlamıyla sağlanması belirli bir zamanı gerektirmektedir.

Göç ile ilgili kurumların göçmenlere sağladığı hizmetlerden birisi de “*Ekonomik destek*”tir. Araştırmada Sivas’ta bulunan STK’ların göçmenlere ayni ve nakdi yardımlar sağladığı, mükerrer yardımlar söz konusu olduğunda ya da bireylerin

ekonomik durumlarının asgari standartların üzerinde olduğu tespit edildiğinde yardım taleplerinin reddedildiği veya verilen yardımların kesildiği tespit edilmiştir. Bulgu literatürle uyumludur. Ulutaş ve Attepe Özden (2021)'in çalışmasında STK'ların düzensiz göçmenlere ayni ve nakdi yardımlar sunduğunu ve bu konuda büyük bir boşluğu doldurduğu belirlenmiştir. Konya'da geçici koruma altındaki Suriyelilerle yapılan bir çalışmada ise STK'ların kendi aralarında koordinasyonun ve iş birliğinin olmaması sonucunda mükerrer yardımların ortaya çıktığı ve bu durumun istismara yol açtığı tespit edilmiştir (Alptekin ve diğ., 2018). Göç alanında çalışan STK'ların göçmenlere ekonomik destek sağlama konusunda etkili bir rol üstlendiği, devletin bu alandaki yükünü paylaştığı söylenebilir. Buna karşın kurumlar arasında tam bir koordinasyonun sağlanamaması da bu alanda karşılaşılan önemli bir eksikliktir.

“Kesişimsel dezavantajlılık” temasında göçün ve yaşlılığın kesişimi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve konu ile ilgili yerel toplum üyelerinin ve göç profesyonellerinin deneyimleri ele alınmıştır. *“Kesişimsel dezavantajlılık”* teması *“Kesişimselliğin sonuçları”* ve *“Kesişimsellik ve tecrübeler”* alt temalarından oluşmaktadır. *“Kesişimselliğin sonuçları”* alt teması yaşlılık ve göç durumlarının kesişimi sonucunda yaşlı Afganların yaşadığı deneyimleri açıklamaktadır. Bu alt tema *“Yaşlı göçmen olmak”*, *“Günlük rutinler”*, *“Fiziksel ve psikolojik sağlık”*, *“Ekonomik durum”*, *“Çalışma hayatı”*, *“Aile ilişkileri”*, *“Yalnızlık ve sosyal dışlanma”*, *“Yaşlı Afganların uyumu”* kodlarından oluşmaktadır.

Yaşlılık ve göçmenliğin kesişimi sonucunda ortaya çıkan bir durum olan *“Yaşlı göçmen olmak”* her iki durumun dezavantajını da içermektedir. Bu kodda yaşlı olmanın göçü zorlaştırdığı ve yaşlı Afganların mecbur kaldıkları için göçü kabullendikleri tespit edilmiştir. Söz konusu bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Beykoz ilçesinin Paşabahçe mahallesinde bulunan yaşlıların kentsel dönüşümüne ilişkin görüşlerinin belirlendiği çalışmada yaşlıların kentsel dönüşüm ile yaşam alanını değiştirmek istemediği ve yerinde yaşlanmak istedikleri belirlenmiştir (Özmete ve Dinç, 2020). Aynı bölgede olsa bile evinin ve yaşadığı bölgenin değişmesi yaşlı birey için zorlayıcı olmaktadır. Buna karşın zorunlu olarak göç etme sonucunda yaşadığı ülkenin, çevresinin ve evinin değişmesinin yaşlı bireyler için daha zorlayıcı olacağı düşünülmektedir. Nitekim Konya'daki yaşlı Suriyelilerle

yapılan bir çalışmada yaşlı göçmenlerin mekân aidiyeti fazla olduğu için göçe en fazla direnen kişiler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Erdoğan, 2022). Bu araştırmalardan yola çıkarak araştırmamızda da benzer bir sonucun ortaya çıkmasının Afganistan'ın mesafe olarak Türkiye'ye uzak olmasının, geri dönme ihtimallerinin düşük olmasının ve yaşlı bireylerdeki yerinde yaşlanma isteğinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Nitekim diğer yaş gruplarındaki göçmenler için göç etmek yeni bir hayatın başlangıcı anlamına gelebilmekte ve yeni umutlarla göç etme söz konusu olabilmektedir. Ancak yaşlı bireyler için göç istenilmeyen bir durumdur. Yaşlı Afganların Afganistan'daki olumsuz şartlardan ve çocuklarının gelecekleri ile ilgili endişelerden dolayı göç etmesi bu zorunlu göçün nedenlerindendir.

Yaşlı Afganların sıradan bir gününün nasıl geçtiği bu bireylerin gündelik hayatlarını ve sorunlarını anlamamız bakımından önemlidir. “*Günlük rutinler*” kodunda yaşlı Afganların günlerini çoğunlukla ibadet ederek ve ev işleriyle uğraşarak geçirdiği, sosyalleşmeye ve akranlarıyla zaman geçirmeye az zaman ayırdığı belirlenmiştir. Söz konusu bulgu ile Apak (2021)'in yapmış olduğu çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Apak Gaziantep ilindeki yaşlı Suriyelilerle yaptığı çalışmasında katılımcıların genel olarak evlerinde zaman geçirdiğini, yakın komşulara gittiğini, ibadet ettiğini ve camiye gittiğini tespit etmiştir. Bu durum hem yaşlılık ile hem de göç etmiş olma ile ilişkilidir. Yaşlanma ile birlikte dinî değerlerde ve ibadet etmede artış olabilmektedir (Kılavuz, 2002). Ayrıca aktif yaşlanmayı tam olarak sağlayamayan yaşlı bireyler zamanlarının çoğunu evinde geçirmektedir. Bilmedikleri bir ülkede olmalarının, dil bilmedikleri için yerel toplum ile sınırlı bir ilişki kurmalarının, ekonomik zorluklar yaşadıkları için dışarıda az zaman harcamalarının ve yaşlı oldukları için dar bir hareket alanına sahip olmalarının bu durumun üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Yaşlı Afganların yaşadığı sorunlar arasında sağlık sorunlarının önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Nitekim araştırmada katılımcılar tarafından en fazla kullanılan kod “*Fiziksel ve psikolojik sağlık*” kodudur (bkz.: Şekil 4.2). Bu kodda yaşlı Afganların fiziksel ve/veya psikolojik sağlık sorunları yaşadığı belirlenmiştir. Bulgu literatür ile uyumludur. Nitekim göç etmiş yaşlılarda sağlık sorunlarının artmış olduğu pek çok çalışmada saptanmıştır (Constant ve diğ., 2014; Koochek, 2008; Qureshi ve diğ., 2022). Bu durumun hem yaşlanma ile ortaya çıkan hastalıklarla hem

de göç süreci ile ilişkili olduğu araştırmada saptanan bir başka bulgudur. Strong ve diğ. (2015) tarafından Lübnan'daki Suriyeli yaşlı göçmenlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin Lübnan'a geldiklerinden beri sağlık durumlarının kötüleştiği, yeterli ekonomik güçleri olmadığı için ilaçlara ve tedavilere yeterince erişemediği, sağlıklı beslenemediği ve meyve, sebze, et ve süt ürünleri gibi temel gıdalardan yoksun oldukları belirlenmiştir. Apak (2021) ise yaşlı göçmenlerin sağlık sorunlarının göç öncesinde ortaya çıkmış olabileceğini veya yaşadıkları travmatik deneyimlerin sonucunda meydana gelebileceğini tespit etmiştir. Dolayısıyla yaşlı Afganların yaşadığı fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarının yaşlılık ve göçün kesişimi sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.

Yaşlı Afganların yaşadığı sorunlardan bir diğeri ise ekonomik sorunlardır. “*Ekonomik durum*” kodunda yaşlı Afganların pek çok ekonomik sorunla karşılaştığı belirlenmiştir. Afganistan'da daha kötü ekonomik durumda olan katılımcılar olsa da katılımcıların çoğunlukla maddi refahlarında azalma olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bulgu literatürü desteklemektedir. Yaşlı göçmenlerle yapılan çalışmalarda yaşlı göçmenlerin göç süreciyle birlikte büyük bir maddi kayıp yaşadıkları tespit edilmiştir (Erdoğan, 2022; Taşçı, 2021). Katılımcıların ekonomik olarak kayıp yaşamada Afganistan'daki maddi birikimini göçle birlikte kaybetmesinin, yaşları gereği çalışma hayatına katılamamasının ve yeniden bir birikim oluşturmamasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise “*Çalışma hayatı*” koduna aittir. Bu bulgu, yaşlı Afganların çalışma hayatına katılmasına engel olan durumlar ve çalışma hayatında yaşadığı sorunlarla ilgilidir. Yaşları gereği çalışma hayatına katılması uygun görülmeyen yaşlı Afganların çalışma hayatına katılmasına engel olan unsurlardan birisi de sağlık sorunlarıdır. Bu engellere rağmen çalışma hayatına katılan yaşlı Afganlar ise çoğunlukla yasa dışı şekilde çalışmakta ve ucuz iş gücü olarak görülmektedir. Bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Sivas'ta yaşayan yaşlı Afgan, Suriyeli ve Iraklı göçmenlerle yapılan bir çalışmada 87 katılımcının 86'sının gelir getirici bir işle uğraşmadığı, yalnızca 1 katılımcının gelir getirici bir işinin olduğu belirlenmiştir (Bahadır ve diğ., 2023). Erdoğan (2022), yaşlı göçmenlerin çalışma hayatının dışına itildiğini ve iş bulma noktasında ayrımcı tavırlara maruz kaldığını belirlemiştir. Apak (2021) ise çalışmada yaşlı

göçmenlerin yaşlarının ileri olmasından dolayı fiziksel yeterliliklerinin olmaması, istihdam alanlarında kendilerine uygun iş bulamamaları ve çocuklarının çalışmak için izin vermemeleri sonucunda çalışmadıklarını belirlemiştir. Dolayısıyla yaşlı Afganların yaşlılık ve göç ile ilgili sorunlarının çalışma hayatına katılmalarına engel olduğu söylenebilir. Ayrıca 65 yaş üzeri bireylerin çalışması yasal olmadığı için bu yaşın üzerindeki Afganlar çalışmak istese dahi yasa dışı şekilde çalışmakta ve ucuz iş gücü olarak görülmektedir.

Yaşlı Afganların “*Aile ilişkileri*”ne bakıldığında ise aile ilişkilerinin iyi olduğu ancak göç sürecinde ailelerinde parçalanmaların olduğu belirlenmiştir. Literatürde de benzer bulgular söz konusudur. Yaşlı göçmenlerle yapılmış bir çalışmada yaşlı göçmenler aile içi sorunlar yaşasa da yine de en büyük destekçilerinin aileleri olduğu belirlenmiştir (Taşçı ve Kahraman, 2021). Kaygusuz (2022), köken ülkeleri birbirinden farklı olan yaşlı sığınmacılarla yaptığı çalışmada göç ile birlikte ailelerin parçalandığını, kimi aile üyelerinin köken ülkede kaldığını ve yaşlı sığınmacıların ayrı kaldıkları aile üyelerini özlediklerini ve bu durumun yaşlı bireylerde sağlık sorunlarına yol açtığını belirlemiştir. Yaşlı Afganların aile ilişkilerinin iyi düzeyde olmasının Afgan toplumunun geleneksel bir yapıya sahip olması dolayısıyla Afgan toplumunda aile ilişkilerine önem verilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna karşın göçün aile ilişkilerine zarar verdiği ve aileleri parçaladığı görülmektedir. Bu durum göç etmeye imkân bulamayan ailenin diğer üyelerinin Afganistan’da kalmış olmasından ya da imkânları dâhilinde üçüncü ülkelere göç etmesinden kaynaklanmaktadır.

“*Yalnızlık ve sosyal izolasyon*” kodunda yaşlı Afganların toplumun dışına itildikleri ve çevreleri ile yeterince sosyalleşemedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’deki Afgan kadın göçmenlerle yapılan bir çalışmada yaşlı Afganların sosyal izolasyona maruz kaldığı ve çevrelerinden saygı göremedikleri tespit edilmiştir (Lipson ve Miller, 1994). Korkmaz Yaylagül ve Aslan (2020)’ın yaşlı Suriyelilerle yapmış olduğu çalışmada yaşlı Suriyelilerin çoğunlukla evden çıkmakta zorlandığını, eve kapalı bir hayat sürdüğü, ailenin daha genç üyelerinin ise iş, okul gibi sebeplerle günlerini dışarıda geçirdiği ve yaşlı bireylerin evde yalnızlaştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla yaşlı Afganların yaşadığı yalnızlık ve sosyal izolasyon durumunun yaşlılığın bir sonucu olan hareket kısıtlılıkları ile ilişkili

olduğu söylenebilir. İlâveten göçün bir sonucu olan dil bilmeme de yaşlıları yalnızlaştıran bir durumdur.

“*Yaşlı Afganların uyumu*” kodunda yaşlı Afganların göç sonrası uyumunun diğer Afganlara kıyasla daha zor olduğu belirlenmiştir. Bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Apak (2021), yaşlı göçmenlerle yapmış olduğu çalışmada katılımcıların büyük bölümünün göç sonrası sosyal uyumu sağlayamadığını tespit etmiştir. Sosyal uyumun sağlanamamasının en önemli nedenlerinden birisi yerel toplum ile kurulan ilişkilerin yokluğu ya da sınırlılığıdır. Korkmaz Yaylagül ve Aslan (2020), yaşlı göçmenlerin sosyal yaşamda birbirleri ile ilişkiler kurduklarını, yerel toplum ile ilişkilerinin sınırlı olduğunu ve bu durumun sosyal uyumu güçleştirdiğini tespit etmiştir. Erdoğan (2022) ise yaşlı göçmenlerin uyumunun yerel toplum ile karşılıklı olarak gerçekleşebileceğini ve çift yönlü bir süreç olduğunu, çevreleri tarafından kabul edilmeyen ve yerel toplumun ön yargılarıyla dışlanan yaşlı göçmenlerde uyum sürecinin zor olacağını belirlemiştir. Dolayısıyla yerel toplum sınırlı ilişkilerin kurulması hem yerel toplumun ön yargılarından hem de yaşlı Afganların dil bilmemesi sonucunda yerel toplum ile iletişim kuramamasından kaynaklanmaktadır. Sosyal uyumun sağlanmasına engel olan durumlardan bir diğeri ise yaşlılıktır. Nitekim yaşlı bireyler uyum sürecinde en dezavantajlı gruplardan birisidir. Uyumun sağlanamamasının yaşlı göçmenlerde daha sık olarak görülmesi sadece göçmenlik ile ilgili değil aynı zamanda yaşlılık ile de ilgilidir. Yaşlılık sürecinin dezavantajlı bir durum olması ve göç ile birlikte yaşlı bireylerde pek çok değişikliğin (yaşanılan yer, sosyal çevre, iklim, yeme alışkanlıkları gibi) ortaya çıkışı ve bu değişikliklere uyum sağlamanın yaşlılarda daha zor olması yaşlı göçmenlerin kırılganlığını artırmakta ve uyumlarını güçleştirmektedir (Atila Demir, 2018, s. 208). Dolayısıyla yaşlı Afganların uyumunun kesişimsel bir süreç olduğu ve hem yaşlılıktan hem de göçten etkilendiği söylenebilir.

“*Kesişimsellik ve tecrübeler*” alt teması yaşlı Afganların göç ve yaşlılığın kesişimi sonucunda yaşadığı deneyimlere ilişkin yerel toplumun ve göç profesyonellerinin tecrübelerini açıklamaktadır. Bu alt tema “*Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler*” ve “*Yaşlı Afganların sorunları ilgili tecrübeler*” kodlarından oluşmaktadır.

“*Yaşlı Afganlar hakkındaki düşünceler*” kodunda yerel toplumdan katılımcıların diğer Afganlara kıyasla yaşlı Afganlara karşı daha olumlu bakış açısına sahip

oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu bulgu Bolgün (2020)'ün yapmış olduğu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bolgün yerel toplum ve Suriyelilerin uyum sürecini belirlemeye yönelik çalışmasında yerel toplum üyelerinin daha dezavantajlı durumda olan kadın, yaşlı ve çocuk göçmenlere karşı daha olumlu tutuma sahip olduğunu belirlemiştir. Yaşlı göçmenlere bakış açısının farklılaşmasında bu bireylerin daha dezavantajlı durumda olması ve yerel toplumda acıma duygusunun oluşmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

*“Yaşlı Afganların sorunları ile ilgili tecrübeler”*e bakıldığında yaşlı Afganların sağlık, barınma, iletişim ve yaşlı bakım gibi konularda yaşadıkları sorunların hem yerel toplum hem de göç profesyonelleri tarafından gözlemlendiği ve tecrübe edildiği belirlenmiştir. Söz konusu bu durum yaşlı Afganların yaşadığı sorunların görünür olduğunun göstergesidir. Yaşlı Afganları günlük yaşamdan tanıyan yerel toplum üyeleri ve kurumsal olarak yaşlı Afganlara hizmet sağlayan göç profesyonelleri söz konusu sorunları gözlemleyebilmektedir.

“Sosyal uyum” temasında ise yaşlı Afganların Türkiye’ye geldikten sonraki sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci ile iki toplumun kurmuş olduğu ilişkiler katılımcı ifadeleri ile açıklanmıştır. *“Sosyal uyum”* teması *“Sosyal uyum deneyimleri”* ve *“İki toplum arasındaki ilişkiler”* alt temalarından oluşmaktadır.

“Sosyal uyum deneyimleri” alt teması yaşlı Afganlar ile yerel toplum arasındaki sosyal uyum deneyimlerini açıklamaktadır. Bu alt tema *“Empati”*, *“Kalıp yargılar ve ön yargılar”*, *“Aidiyet”*, *“Ötekileştirme”*, *“Sosyal uyum tecrübeleri”* ve *“Toplumsal kabul”* kodlarından oluşmaktadır.

“Empati” kodunda yerel toplum üyelerinin yaşlı Afganlarla empati kurmalarının onları anlamayı ve onlar hakkında sahip olunan olumsuz düşüncelerin yerine olumlu düşünceleri koyabilmeyi sağladığı belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde yerel toplumun yaşlı Afganlarla empati kurma düzeyleri ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamış olup göçmen ve/veya yaşlı olmayan bireylerin göçmenlerle ve/veya yaşlılarla empati kurma düzeyleri ile ilgili çalışmaların söz konusu bulgunun tartışılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Üniversite öğrencilerinin empatik eğilimlerini ve yaşlı ayrımcılığı düzeylerini belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin empatik eğilimleri arttıkça yaşlılara yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (Turan ve diğ., 2021). Göçmenler

tarafından kurulan STK'ların yöneticileri ile yapılan bir başka çalışmada ise göçmenlere empati gösterilmesinin her iki toplumun üyelerinin birbirini anlamasını sağlayacağı tespit edilmiştir (Ayyıldız ve Karataş, 2022). Dolayısıyla hem yaşlılarla hem de göçmenlerle yapılan çalışmalarda empati kurmanın bu bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye katkı sağlayacağı tespit edilmiştir. Yerel toplumun yaşlı Afganlarla kuracağı empati de yaşlı Afganlara yönelik olumsuz tutumların olumlu tutumlarla yer değiştirilmesini sağlayacaktır.

“Sosyal uyum” temasına ait bir diğer bulgu ise “*Kalıp yargılar ve ön yargılar*” koduna aittir. Bu kodda yerel toplumun Afganlar hakkında kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz kalıp yargı ve ön yargılara sahip olduğu ve Afganların kendi halinde yaşayan, çalışkan, dindar, temizlikten uzak, sık sık ev değiştiren, ihtiyaçlarını rahatlıkla dile getiren ve talepkâr bireyler olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde de benzer bulguların olduğu görülmektedir. Yerel toplumun Afganlara yönelik tutumlarını Twitter üzerinden paylaşılan tweetlerle analiz eden bir çalışmada Afganlara yönelik tutumların çoğunlukla olumsuz olduğu ve kullanıcıların Afganlar hakkında suçlu, çirkin, iğrenç, terörist gibi düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın daha az sayıda da olsa olumlu tutumun olduğu ve az sayıda kullanıcının Afganlarla dayanışma içerisinde olmamız gerektiğini düşündüğü tespit edilmiştir (Uluğ ve diğ., 2023). Bulgurcuoğlu ise (2023) Kars ilinde gerçekleştirdiği çalışmasında bir muhtarın Afganları “mağdur” diye olumladığını, bir işverenin Afganların Suriyelilerden beter olduğu, çok hızlı çoğaldığı, nankör olduğu, o kadar yolu yürümelerinin mümkün olmadığı gibi ifadelerde bulunduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmalarda da görüldüğü üzere yerel toplumdan kimi bireyler Afganlar hakkında olumlu kimileri ise olumsuz ön yargı ve kalıp yargılara sahiptir. Bulgu literatür ile uyumlu olsa da çalışmamızdan farklı olarak literatürde Afganlar hakkındaki olumsuz düşüncelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise her iki yönde de düşüncelerin birbirine yakın düzeyde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum araştırmanın Sivas ilinde uygulanmış olması ile açıklanabilir. Nitekim “Sosyal uyum tecrübeleri” kodunda da ifade edildiği üzere Türkiye geneline kıyasla Sivas'ta uyumun daha iyi düzeyde sağlandığı söylenebilir.

Yaşlı Afganların “*Aidiyet*” durumuna bakıldığında ise kendisini Türkiye'ye ait hisseden katılımcıların yanı sıra aidiyet hissetmeyen katılımcıların da olduğu ve

bununla ilgili görüşler arasında bir yoğunlaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların kişisel deneyimleri ile açıklanabilir. Araştırma bulgularında da ifade edildiği üzere yerel toplum ile ilişkileri iyi olan ve Türkiye’deki hayat şartlarını daha iyi bulan katılımcılar aidiyet hissederken göç sonucunda ailesinde parçalanmalar olan ve yakınları Afganistan’da kalan katılımcılar aidiyet hissedememektedir.

Araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise Afganların maruz kaldıkları “Ötekileştirme” ile ilgilidir. Araştırmada yerel toplumun Afganlara yönelik olumsuz tutumlarının onların varlıklarını istememelerinden ve göçün ülkeye zarar verdiği düşüncesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda da benzer şekilde yerel toplumun göçmenlere yönelik düşmanca tutumlarının olduğu ve bu tutumların göçmenlerin ülkenin ekonomisini, güvenliğini, demografisini olumsuz etkilediği düşüncesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Akkaş ve Aksakal, 2021; Kaldık, 2021; Öztürk, 2020). Bu düşünce “Mesleki hizmetler” kodunda da ifade edildiği gibi Türkiye’nin yoğun bir şekilde almış olduğu göçe yeterince hazırlıklı olmaması ile ilişkili olabilir. Ayrıca medyada göçmenler hakkında çıkan olumsuz haberlerin ve sosyal medyada yayılan yanlış bilgilerin göçmenler hakkındaki olumsuz düşüncelerin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir (Öztürk, 2020).

Yerel toplum üyeleri ve göç profesyonellerinin “Sosyal uyum tecrübeleri” ile ilgili ortaya çıkan bulgulara bakıldığında Afganların Türkiye’ye tam anlamıyla uyum sağlayamadığının katılımcılar tarafından gözlemlendiği belirlenmiştir. Bulgu literatür ile uyumludur. Baykan (2020), sosyal uyuma ilişkin yerel toplumun görüşlerini araştırdığı çalışmada katılımcıların çoğunluğunun sosyal uyumun sağlanamayacağını düşündüğünü tespit etmiştir. Bir başka çalışmada ise Suriyelilerin uyum düzeyleri araştırılmış ve Suriyelilerin göç sonrasında yeterince uyum sağlayamadığı belirlenmiştir (Yıldırım ve diğ., 2017). Uyumun sağlanamaması Türkiye için göçün çok eski bir tarihinin olmaması ve uyumun uzun yıllar gerektirecek bir süreç olması ile ilişkili olabilir. Ayrıca göçmenlerin dil bilmeme ve ayrımcı tutumlar nedeniyle yerel toplumla mesafeli olması ve yalnızca kendi aralarında sosyalleşmesi de sosyal uyumu zorlaştıran unsurlardır (Bolgün, 2020). Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise Türkiye geneline kıyasla Sivas’ta uyum düzeyinin daha iyi olduğunun yerel toplumdan ve göç profesyonellerinden

katılımcılar tarafından gözlemlenmiş olmasıdır. Bu durum Sivas'ın aldığı göçmen yoğunluğu ile ilişkili olabilir. Nitekim Kaldık (2021), göçmenlere yönelik olumsuz tutumları ortaya çıkaran ekonomik, sosyal, demografik nedenlerin ve güvenlik endişelerinin göçmen sayısının fazla olduğu illerde daha fazla deneyimlendiğini, buna karşın göçmen sayısının az olduğu illerde aynı düzeyde deneyimlenmediğini, bu illerin ise ülke genelinde üretilen olumsuz algıdan etkilendiğini ifade etmiştir. Sivas'ta aşırı göçün oluşturduğu sosyal sorunlara daha az rastlanıldığı için sosyal uyum düzeyinin nispeten daha iyi düzeyde olduğu söylenebilir.

Sosyal uyumun bir diğer boyutu ise *“Toplumsal kabul”*dür. Nitekim sosyal uyum iki toplum arasındaki karşılıklı bir sürece karşılık gelmektedir. Sosyal uyumun sağlanması göçmenlerin Türkiye'ye uyumunun yanı sıra yerel toplumun göçmenleri kabulünün de sağlanmasına bağlıdır. Araştırmada yerel toplumdan ve göç profesyonellerinden bazı katılımcılarda hiçbir ayırım yapılmaksızın göçmenlerin toplumsal kabulünün sağlandığı belirlenmiştir. Söz konusu bulgudan farklı olarak literatürde toplumsal kabulün yeterince sağlanmadığına yönelik çalışmaların ağırlıklı olduğu görülmektedir (Güldalı ve Özmen, 2022; Yıldırım alp ve diğ., 2017). Araştırmamızda ise farklı bir sonucun çıkması araştırmanın Sivas'ta uygulanmış olması ve Sivas halkının Afganlara karşı aşırı düşmanca bir tavır içinde olmaması ile ilişkili olabilir.

“İki toplum arasındaki ilişkiler” alt teması Afganlar ile yerel toplum arasındaki ilişkileri açıklamaktadır. Bu alt tema *“Sosyal temas”*, *“Yerel toplumun gözünden göç”*, *“Sosyal yardımlaşma”*, *“İletişim sorunu”*, *“Kültürel ilişkiler”*, *“Evlilik ilişkileri”*, *“Arkadaşlık ilişkileri”*, *“Komşuluk ilişkileri”* ve *“Toplumsal ilişkiler”* kodlarından oluşmaktadır.

İki toplum arasında kurulan ilişkiler *“Sosyal temas”* ile ortaya çıkmaktadır. Bu kodda mesleklerinden veya oturdukları mahalleden dolayı Afganlarla sosyal temas kuran yerel toplum üyelerinin Afganlarla kurdukları sosyal temas sonucunda onlar hakkında daha önce sahip olduğu genel geçer bilgilerin yerini bireyler arası kurulan ilişkiler sonucunda oluşan bilgilerin aldığı ve ön yargıların azaldığı tespit edilmiştir. Bulgu literatür ile uyumludur (Al Ramiah ve Hewstone, 2013; Bolgün, 2020; Pettigrew ve Tropp, 2006). Gruplar arası sosyal temas yerel toplum üyelerinin ve Afganların birbirlerini yakından tanımalarını sağlamıştır. Sosyal temas ile birlikte

yerel toplum Afganlar hakkında önceden sahip olduğu ön yargıların asılsız olduğunu anlamıştır.

“*Yerel toplumun gözünden göç*” koduna bakıldığında yerel toplumun aşırı göçten rahatsız olduğu ancak kişisel olarak Afganlara karşı olumsuz bir tutumlarının olmadığı tespit edilmiştir. Bolgün (2020) yapmış olduğu çalışmada yerel toplumun aşırı göçten rahatsız olduğunu ve demografik yapının değişeceği ile ilgili kaygılar taşıdıklarını belirlemiştir. Buna karşın araştırmamızda yerel toplumun Afganlara karşı kişisel olarak olumsuz bir tutumunun olmaması Afganların zorunlu olarak göç etmesi ve “Empati” kodunda belirtildiği gibi Afganlarla empati kuran yerel toplum üyelerinin olumsuz tutumları ile olumlu tutumlarının yer değiştirmesi ile ilişkili olabilmektedir. Ülkelerindeki zor koşullar nedeniyle göç eden Afganların başka çarelerinin olmaması ve hayatta kalmak için göç etmeleri yerel toplumun kişisel olarak Afganlara karşı olumsuz tutumlarının olmamasını sağlamıştır.

İki toplum arasındaki ilişkileri kuvvetlendiren bir diğer unsur da “*Sosyal yardımlaşma*”dır. Araştırmada yerel toplumun Afganlara yönelik sosyal yardımlarının olduğu ve bu yardımların dinî gerekçelerle ve/veya acıma duygusu ile gerçekleştiği belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde de benzer bulgulara rastlanılmıştır. Berker (2023) yapmış olduğu çalışmada yerel toplumdan katılımcıların %47,6’sının göçmenlere yardım ettiğini, bu yardımların %13,7’sinin formel (bir kurum vasıtasıyla), %33,9’unun informal biçimde (kişisel etkileşimlerle veya tanıdık aracılığıyla) gerçekleştiğini belirlemiştir. Ekonomik olarak zorluklarla mücadele eden Afganlara dinî ve vicdani kaygılarla yapılan yardımlar iki toplum arasındaki ilişkilerin bir vasıtası olmaktadır.

Yerel toplum ile Afganlar arasındaki ilişkileri zorlaştıran bir unsur ise “*İletişim sorunu*”dur. Yaşlı Afganların dil bilmemeleri yerel toplum ile iletişim kurmalarını ve sosyal uyumlarını zorlaştırmaktadır. Bulgu literatür ile uyumludur (Apak, 2021; Erdoğan, 2022; Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020; Külünk, 2020). Yaşları gereği dil öğrenme becerisi zayıflayan yaşlı Afganlar göç ettikleri ülkenin dilini öğrenmekte zorlanmakta (Erdoğan, 2022, s. 36) ve yerel toplum ile yalnızca sözel olmayan şekillerde iletişim kurabilmektedir. Bu durum da yaşlı Afganların yerel toplumla iletişimini zayıflatmaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir yere sahip olan iletişimin (Bolgün, 2020, s. 9) dil bilmeyen yaşlı

Afganların sosyal uyumunu zorlaştıracakı söylenebilir. Dil öğrenmekte zorlanan yaşlı Afganların yerel topluma ait yemek, tatlı, giyim gibi kültürel unsurları öğrendiği görölmektedir. İki toplum arasındaki ilişkilerde büyük bir yere sahip olan “*Kültürel ilişkiler*”in çalışmaya katılan yaşlı Afganlar bağlamında sağlandığı söylenebilir. Yaşlı göçmenlerle yapılan çalışmalar incelendiğinde yaşlı göçmenlerin hem kendi kültürlerini devam ettirdiği hem de göç ettikleri ülkenin kültürünü öğrenip uyguladığı görölmektedir (Erdoğan, 2022). Gençlere kıyasla yaşlı göçmenlerin göç ettikleri toplumun kültürünü öğrenmesi daha zor olsa da (Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020, s. 408) araştırmada görüşülen yaşlı Afganlarda görülen kültürel öğrenmeler sosyal uyumun bir göstergesi olabilir. Araştırmada elde edilen bir başka bulgu ise yerel toplumun Afgan kültürüne dair öğrendiği şeylerin olduğu ancak bunları uygulamadığıdır. Kültürleşme iki farklı kültür arasındaki sürekli temasın bir sonucu olarak ortaya çıkan karşılıklı bir süreç olmasına karşın çoğu zaman göçmenlerin inançlarının, değerlerinin ve davranışlarının değişmesine neden olmaktadır (Choi ve Thomas, 2008). Dolayısıyla Afganlara kıyasla yerel toplumun kültürleşme sürecinin daha yavaş olması beklenen bir durumdur.

İki toplum arasındaki “*Evlilik ilişkileri*”ne bakıldığında bu evliliklerin az sayıda olduğu belirlenmiştir. Yaşlı Afganlar dinî benzerlikler nedeniyle bu evlilikleri uygun bulmaktadır. Buna karşın yerel toplum üyelerinden kimi katılımcılar bu evliliklere sıcak bakarken kimileri uygun bulmamaktadır. Göç profesyonelleri ise iki toplum arasında dinî benzerlikler olsa da kültürel olarak farklılıkların olması nedeniyle bu evliliklerin sınırlı sayıda olduğunu belirtmişlerdir. Bulgular literatür ile uyumludur. Yeler (2021), Ankara’da yaşayan Afgan-Özbek Türkler ile yapmış olduğu çalışmasında Afganların yerel toplum ile evliliklerinin sınırlı olduğunu belirlemiştir. Çevik (2022), gruplar arasındaki evliliklerin çoğunlukla dinî benzerlikler ile birlikte değerlendirildiğini ancak kültürel farklılıkların bu evlilikler için önemli bir sorun teşkil ettiğini ifade etmiştir. Bolgün (2020) ise araştırmasında kültürel farklılıklardan dolayı yerel toplum üyelerinin gruplar arası evlilikleri onaylamadığını tespit etmiştir. Bu araştırmalardan yola çıkarak Afganlar ile yerel toplum arasında kurulan evlilik ilişkilerinin sınırlı sayıda olması Afganistan’ın Türkiye’ye coğrafi uzaklığı nedeniyle toplumlar arasındaki ortaklığın yalnızca dinî benzerlikler ile sınırlı kalması, kültürel olarak farklılıkların olması ve toplumlar arasındaki ilişkilerin yeterince gelişmemiş olması ile ilişkilendirilebilir.

İki toplum arasındaki ilişkilerin diğ er bir türü ise “*Arkadaşlık ilişkileri*”dir. Araştırmada yerel toplum ile Afganlar arasındaki arkadaşlık ilişkilerinin sınırlı olduğu, var olan ilişkilerin ise  oğ nlukla gençler arasında kurulduğu, yaşlılar için bu ilişkilerin daha az sayıda kurulduğu belirlenmiştir. Bulgurcuoğlu (2023), Afgan refakatsiz gençler ile yaptığı çalışmasında Afgan gençlerin yerel toplumdan arkadaşlık kurabildiğini ancak bu ilişkilerin kendi uyruğundan kurduğu ilişkilere göre daha zayıf kaldığını belirlemiştir. Apak (2021) ise gençlere kıyasla yaşlıların daha az düzeyde arkadaşlık kurabildiğini tespit etmiştir. Bu durum yaşlı Afganların dil bilmemesi ve zamanlarının çoğunu evlerinde geçirmesi ile ilişkili olabilir. Buna karşın genç Afganlar iş, okul, mahalle gibi ortamlarda daha fazla yerel toplumla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla gençlerin daha fazla arkadaşlık ilişkisi kurması beklenen bir durumdur.

“*Komşuluk ilişkileri*” de iki toplum arasında kurulan ilişkiler arasında önemli bir yere sahiptir. Araştırmada Afganlar ve yerel toplum arasında kurulan komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu ancak komşuların birbirlerinin evine gidip gelmediği,  oğ nlukla sadece selamlaşma düzeyinde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Bulgu literatür ile uyumludur. Van’da yaşayan Afganlarla yapılan bir çalışmada komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu, yerel toplumdan komşuların Afganlara yiyecek ve giyecek yardımında bulunduğu tespit edilmiştir ( st n ve Vargün, 2022). Çevik (2022) ise araştırmasında yerel toplum ile göçmenler arasında kurulan komşuluk ilişkilerinin selamlaşma ile sınırlı kaldığını belirlemiştir. Aynı mek nda zorunlu olarak birbirlerine yakın oturan yerel toplum  yeleri ve göçmenlerin birbirleri ile komşuluk ilişkilerinin kendi toplumlarından kurulan ilişkilerle aynı düzeyde olmaması yerel toplumun Afganlara karşı  n yargıları ile ilişkili olabilir. Ayrıca Afganların da kendi toplumundan bireylerle daha yakın düzeyde ilişki kurması da komşuluk ilişkilerinin sınırlı kalmasına yol a abilir. Ancak komşuluk yoluyla zorunlu olarak kurulan ilişkilerin iki toplum arasındaki kurulan diğ er ilişkilere kıyasla daha iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Bu durum ise sosyal temasın  n yargıları azaltması ile açıklanabilir. Sosyal temas ile  n yargıları azalan bireyler asgari düzeyde de olsa komşuluk ilişkisi kurmaktadır.

“*Toplumsal ilişkiler*” ise yerel toplumun Afganlarla kurduğu ilişkiler ve Afganların diğ er Afganlarla kurduğu ilişkiler bakımından ele alınmıştır. Araştırmada yaşlı

Afganların yerel toplumla ve Afganlarla iyi ilişkiler kurduğu ve bu ilişkilere önem verdiği belirlenmiştir. Kanada'ya göç eden Afganların uyum süreçleri ile ilgili yapılan bir çalışmada Afganların Kanada'ya ilk geldiklerinde yalnızca kendi aralarında iletişim kurduğu, zamanla bu ilişkilere yerel toplum ile kurulan ilişkilerin de eklendiği, hem yerel toplumla hem de Afganlarla kurulan ilişkilerin iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir (Stack ve Iwasaki, 1991). Afganların göç öncesinde sahip olduğu ve kendi aralarında kurdukları ilişkileri göç sonrasında da sürdürmesi göç edilen yere tutunma çabası olarak değerlendirilebilir. Nitekim yerel toplum ile sınırlı olarak kurulan ilişkiler Afgan bireylerin sosyalleşmeleri için yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla Afganların göç edilen yere toplu şekilde uyum sağlama çabasında olduğu söylenebilir. Buna karşın zaman içerisinde yerel toplum ile kurulan sınırlı ilişkiler Afganların uyumlarını artırmaktadır.

5.2. Sonuç

Türkiye'ye gelen yaşlı Afganların ve yerel toplumun sosyal uyum düzeylerini ve göç profesyonellerinin konu hakkındaki görüş ve deneyimlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada on sekiz katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sekizi Sivas'ta yaşayan yaşlı Afganlardan, altısı ise Sivas'taki yerel toplumdan kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında göç alanında çalışan bir il göç uzmanı, iki STK personeli ve bir akademisyen ile görüşmeler sağlanmıştır. Böylece yaşlı Afganların göç ettikleri bölgeye sosyal uyum sağlayıp sağlayamadığı, göç edilen bölgedeki insanların göçü kabullenip kabullenmediği ve sosyal uyum düzeyi tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Görüşmelerin ardından veriler analiz edilmiş ve “Göç süreci”, “Kesişimsel dezavantajlılık” ve “Sosyal uyum” olmak üzere üç ana tema oluşmuştur.

“Göç süreci” temasında yaşlı Afganların göç yolculuğuna çıkmadan önce kendilerinin ve ailelerinin can güvenliği ile ilgili pek çok risk ile karşılaştığı ve göç etmeye mecbur kaldığı, göç yolculuğunun da can ve mal güvenlikleri için pek çok tehlikeyi içerdiği belirlenmiştir. Göç sonrasında ise bu risklerin sona erdiği ancak kimi zaman yasal haklara erişimde engellerle karşılaşıldığı kimi zaman ise yerel toplum tarafından ayrımcılıklara maruz bırakıldıkları tespit edilmiştir. Bu sorunlardan dolayı yaşlı Afgan katılımcıların çoğunluğu eğer imkânları olsa farklı

ülkelere gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Buna karşın katılımcıların çoğunluğu eğer Türkiye’de kalacaklarsa Sivas’ta yaşamaya devam etmek istediklerini belirtmişler ve Sivas’ın ekonomik olması ve ailelerinin de Sivas’ta yaşamasını gerekçe göstermişlerdir. Bu temada Sivas’taki göç durumu da ele alınmış ve Sivas’ta yaşayan yerel toplum üyeleri ve göç profesyonelleri Sivas’ın ağırlıklı olarak Afgan göçü aldığını ve gelen göçün yıllar içerisinde artış gösterdiğini ifade etmişlerdir. İlaveten göç alanındaki hizmetler Sivas’taki göç profesyonellerinin tecrübeleri ile ele alınmış ve Sivas’ta resmi kurumlar ile gönüllü kuruluşların göç alanındaki hizmetler konusunda etkin rol üstlendiği, kurumlar arasındaki koordinasyonun kurulmasına yönelik çalışmaların olduğu ancak bu çalışmaların henüz tüm gönüllü kuruluşları da içerecek kadar genişlemediği belirlenmiştir. Sivas’ta yalnızca göç alanında çalışan bir STK’nın olmayışı da göç alanındaki hizmetlerin sunumunda bir aksaklık oluşturmaktadır.

“Kesişimsel dezavantajlılık” temasında yaşlı Afganların hem yaşları gereği hem de göç etmiş olmaları gereği pek çok sorun yaşadıkları ve bu sorunların hem yerel toplum hem de göç profesyonelleri tarafından gözlemlendiği belirlenmiştir. Yaşlı Afganların yaşlı olarak göç ettikleri için mutlu olmadıkları, zamanlarının çoğunu evde ve ibadet mekânlarında geçirdikleri, yeterince sosyalleşemedikleri ve yalnız hissettikleri, sağlık sorunları ile karşılaştıkları, göç öncesinde sahip oldukları ev, araba ve diğer mülklerin Afganistan’da kalmasından dolayı göç öncesine kıyasla ekonomik durumlarının kötüleştiği, çalışma hayatına katılmak isteseler de yeterince katılamadıkları, aile ilişkilerinin iyi olduğu ancak göçle birlikte ailelerinde parçalanmaların olduğu, kimi aile üyelerinin Afganistan’da kaldığı ya da üçüncü ülkelere göç ettiği belirlenmiştir. Bu temada yaşlı Afganlar özelinde yaşlılık ve göç ile ilgili sorunların kesiştiği ve bu sorunların giderek arttığı belirlenmiştir.

“Sosyal uyum” temasında yerel toplum ile Afganlar arasındaki empatinin sosyal uyumu sağlamada önemli bir yere sahip olduğu ve olumsuz tutumların yerine olumlu tutumların ortaya çıkmasına neden olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra yerel toplumun Afganlar hakkında ön yargılarının, kalıp yargılarının ve Afganları ötekileştirici tutumlarının olduğu, ancak çoğunlukla toplumsal kabulün sağlandığı belirlenmiştir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde Türkiye geneline kıyasla Sivas’ta sosyal uyum düzeyinin daha iyi durumda olduğu söylenebilir. İki toplum

arasındaki ilişkilere bakıldığında ise Afganlarla sosyal temas kuran yerel toplum üyelerinin ön yargılarının azaldığı, yerel toplum üyelerinin Afganlarla sosyal yardımlaşma içerisinde olduğu, kültürleşme sürecinin başladığı ve özellikle Afganların yerel toplumun kültürüne ait unsurları öğrenip uyguladığı belirlenmiştir. İlaveten iki toplum arasında sınırlı sayıda evlilik ilişkisi, arkadaşlık ilişkisi kurulduğu; komşuluk ilişkilerinin diğer ilişki türlerine kıyasla daha iyi durumda olduğu ancak komşuluk ilişkilerinin de asgari düzeyde kaldığı belirlenmiştir. Yerel toplumla kurulan ilişkilerin yanı sıra Afganların kendi toplumundan bireylerle de ilişkilerini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Yaşlı Afganlar ise dil bilmemeleri nedeniyle yerel toplumla sınırlı ilişkiler kurmakta ve sosyal uyumları zorlaşmaktadır.

Sonuç olarak; araştırmada sosyal uyumun Türkiye geneline kıyasla Sivas'ta daha iyi düzeyde sağlandığı ancak yaşlı Afganların sosyal uyum sorunları ile daha fazla karşılaştığı belirlenmiştir. Yaşlı ve göçmen olmalarının kesişimiyle daha dezavantajlı durumda olan yaşlı Afganların göç sürecinde pek çok sorun yaşadığı, bu sorunlardan birisinin de göç sonrasında yaşadıkları sosyal uyum sorunları olduğu belirlenmiştir. Nitekim ayrımcılık, dil bilmeme, sağlık sorunları, sosyal izolasyon gibi nedenlerle yerel toplumla sınırlı ilişkiler kuran yaşlı Afganlar için sosyal uyum daha zor gerçekleşmektedir. Görüldüğü üzere sosyal hizmetin çalışma alanları olan yaşlılık ve göçmenlik durumları kesiştiğinde daha dezavantajlı bir durum ortaya çıkmaktadır. Yaşlı Afganlar hem yaşlılık hem de göç sorunları ile baş etmeye çalışmaktadır. Sosyal hizmet alanında yapılacak çalışmalarda bu bireylerin hassasiyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle göç alanında yapılan sosyal uyum çalışmalarında yaşlı bireylere özgü çalışmalar yapılmalıdır.

5.3. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada bulgularından ve araştırmada eksik görülen hususlardan hareketle hem uygulayıcılar için hem de araştırmacılar için önerilerde bulunulacaktır.

5.3.1. Uygulayıcılar için öneriler

1. Yaşlılar, göçmenlerin sosyal uyumunun sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Özellikle Afgan toplumu gibi Doğu toplumlarında nesiller arası bağlılığın hala söz

konusu olduğu düşünöldüğünde yaşlıların kendilerini iyi hissetmesinin diğers nesillerin de iyilik hallerini artıracakđ ve daha hızlı uyum sağlamasına yardımcı olacakđ söylenebilir. Bu bağlamda politika koyucuların ve karar vericilerin yaşlı Afganların sosyal uyumuna yönelik çalışmalara odaklanması gerekmektedir.

2. Göçmenlerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi dil bilmemektir. Kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen dil kursları olmasına karşın var olan kursların yeterince tercih edilmediğı bilinmektedir. Bu bağlamda göçmenlerin kayıt ve Türkiye’de bulunma ile ilgili işlemlerinde dil kurslarının zorunlu tutulması göçmenlerin bu kurslara katılımını artıracaktır. Yaşlı Afganlar için ise dil bilmemek daha sık karşılaşılan bir durumdur. Yaşlılıkta dil öğrenmenin zor bir süreç olduğı göz önüne alınarak yaşlı Afganların dil öğrenim seviyelerine uygun dil kursları oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca yaşlı Afganlar dil bilmedikleri için hastanelerden ya da diğers kurum ve kuruluşlardan hizmet almak istediklerinde zorlanmaktadır. Bu durumda ya ücretli tercümanlık hizmeti almakta ya da çocuklarının tercümanlığına başvurmaktadır. Bu sorunun önüne geçebilmek için kurum ve kuruluşlarda tercümanlık ile ilgili hizmetler yaygınlaştırılmalıdır. Göçmenlerin hizmet aldığı resmi ve gönüllü kuruluşların tamamında tercümanlık ofisleri oluşturularak bu sorunların önüne geçilebilir. Dil sorununu çözmenin diğers bir yolu da çevrimiçi çeviri uygulamalarıdır. Yaşlılara bu konuyla ilgili teknoloji eğitimleri verilerek çeviri uygulamalarından yararlanmaları sağlanmalıdır.

3. Afganlar ile yerel toplum arasındaki ilişkilerin selamlaşma, alışveriş ve sosyal yardımlaşma düzeyinde kaldığı görölmektedir. İlişkilerin kurulmasında önemli bir engel olan ayrımcı ve ön yargılı tutumların önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Bu bağlamda yerel topluma yönelik bilinçlendirici çalışmalar (okullarda verilen eğitimler, sosyal medya çalışmaları, kamu spotu gibi) yapılmalıdır. Ayrıca Afganları yerel toplumla bir araya getirici faaliyetler düzenlenmelidir. Bu bağlamda Türk-Afgan kardeşlik günleri ilan edilip bu günlerde yerel toplum ile Afganların bir araya getirilip kaynaştırılması sağlanabilir. İlaveten STK’lar tarafından iki toplumun etkileşime girmesini sağlayacak etkinlikler düzenlenebilir. Bu etkileşimler iki toplumun sosyal temas kurmalarını sağlayacak, ön yargılı ve ötekileştirici tutumların önüne geçecektir.

4. Yaşlı Afganlar zamanlarının büyük bir kısmını evlerinde ve camide geçirmektedir. Bu durum göz önüne alınarak yaşlı Afganların sosyal uyum çalışmaları için Göç İdaresi Başkanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında anlaşmalar yapıp ortak çalışmalar düzenlenebilir. Sosyal uyum konusuna dinî etkinliklerde yer verilip farkındalık çalışmaları yapılabilir.

5. Türkiye'nin kitlesel göç alma durumu ile karşılaşması yakın bir zamana dayanmaktadır. Bu sebeple göç ve sosyal uyum ile ilgili çalışmaların da kısa bir tarihinin olduğunu söylemek mümkündür. Göç ve sosyal uyum ile ilgili yapılacak çalışmalarda Türkiye'den daha uzun göç geçmişi olan ülkelerin (Almanya gibi) geçirmiş olduğu süreçler ve yapmış olduğu çalışmalar incelenebilir. Söz konusu incelemelerle uyum konusunda nelerin yapıp nelerin yapılmaması gerektiği belirlenebilir.

6. STK'lar tarafından kadın, yaşlı, çocuk, engelli gibi daha dezavantajlı durumda olan göçmenlere özel çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Yaşlı Afganlar gibi kesişimsel sorunlar yaşayan grupların hassasiyetleri göz önünde bulundurularak bu gruplar özelindeki uyum çalışmaları artırılmalıdır.

7. Göç alanında çalışan kurumlar arasında yeterli seviyede bir koordinasyon bulunmamaktadır. Bu durum da göçmenlere verilen sosyal yardımların farklı kurumlar tarafından tekrarlamasına yol açmaktadır. Bunun önüne geçmek amacıyla valilikler öncülüğünde göç alanında çalışan tüm resmi kurumları ve STK'ları içeren bir sistem kurulmalıdır. Bu sistem aracılığıyla bir kurum veya kuruluş tarafından verilen yardımı diğer kurum veya kuruluşların görmesi ve mükerrer yardımların önüne geçilmesi sağlanabilir.

8. Göç yolculuğu yaşlı Afganlar için pek çok tehlikeyi içermektedir. Bu tehlikelerin önüne geçebilmek için uluslararası sözleşmeler yapılarak göç koridorlarının güvenli hale getirilmesi sağlanabilir.

9. Yaşlı Afganların yaşadığı en önemli sorunlardan birisi sağlık sorunlarıdır. Bu sorunların önlenmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan evde sağlık hizmetlerinden yaşlı Afganların da yararlanması sağlanmalıdır.

5.3.2. Araştırmacılar için öneriler

1. Türkiye’de göç alanında yapılan akademik çalışmalara bakıldığında Suriyelilerin sayıca fazla olmasından dolayı çalışmaların çoğunlukla Suriyelilere yönelik olduğu, Afganistan, Bangladeş, Sudan, Irak gibi farklı ülkelerden gelen göçmenlere yönelik çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Oysa Türkiye’ye tek bir ülkeden göç yönelmediğinden göç konusu yalnızca Suriyelileri kapsamamaktadır. Bu durum göz önünde bulundurularak diğer ülkelerden gelen göçmenlerin de mevcut durumları araştırılmalıdır. Ayrıca Afganların da sayıca fazla olduğu ve uzun yıllardır Türkiye’ye göç ettikleri bilinmektedir. Dolayısıyla yapılacak akademik çalışmalarda Afganlara daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.

2. Literatürde kadın, engelli, çocuk gibi kesişimsel sorunlar yaşayan göçmenlerin, özellikle yaşlı Afganların durumlarını inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Oysaki birden fazla dezavantajlı durumun kesişmesi sorunların daha da artması anlamına gelmektedir. Buradan yola çıkarak bu gruplarla ilgili yapılacak çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

3. Bu araştırma nitel yöntemle gerçekleştirilmiştir. Benzer konularda nicel ve karma yöntemlerle yapılacak çalışmalar da kayda değer sonuçlar verecektir.

4. Araştırma Sivas ilinde gerçekleştirilmiştir. Farklı illerde gerçekleştirilecek çalışmaların da literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.



KAYNAKLAR

- Acar, M. (2014). Almanya'da Bir Yaşam Süreci Olarak Göçmenlik ve Uyum Sorunu. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 83-97.
- Afyonoglu, M. F. (2020). Sosyal Çalışmada Kesişimsellik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 699-725.
- Akarçay, D. ve Kırlioğlu, M. (2020). Sosyal Hizmetin Gözünden Sosyal Uyum İçin Bir Öneri: Çokkültürlü Eğitim. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 677-698.
- Akbaş, E. (2019). Sığınmacı ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet* içinde (ss. 51-64). Londra: Transnational Press London.
- Akbaş, E., Yiğitoğlu, G. T. ve Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4540-4562.
- Akbaş, E., Zubaroğlu Yanardağ, M. ve Yanardağ, U. (Tarihsiz). *Göç ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58-83.
- Akkaş, I. ve Aksakal, I. (2021). Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2 (3), 41-54.
- Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-39.
- Al Ramiah, A. ve Hewstone, M. (2013). Intergroup Contact as a Tool for Reducing, Resolving, and Preventing Intergroup Conflict: Evidence, Limitations, and Potential. *American Psychologist*, 68(7), 527-542. <https://doi.org/10.1037/a0032603>.
- Algan, Y., Bisin, A. ve Verdier, T. (2012). Introduction: Perspectives on Cultural Integration of Immigrants. Y. Algan, A. Bisin, A. Manning ve T. Verdier (Ed.), *Cultural Integration of Immigrants in Europe* içinde (ss. 1-48). Oxford: Oxford University Press.
- Almutairi, J. (2015). Problems Immigrants Face in Host Countries. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 14(4), 691-698.
- Alptekin, K., Ulutaş, D. A. ve Gündüz, D. U. (2018). Konya'da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 87-114.

- Altıparmak, S. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu, Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 23(3), 159-164.
- Andreevna, P. J. (2016). Cultural and Language Problems Faced by Migrants as The Members of a Certain Ethnic Community. *Научный альманах стран Причерноморья*, 1(5), 72-75.
- Apak, H. (2020). Göç ve Kesişimsel Dezavantajlılık: Suriyeli Yaşlı ve Engelli Göçmenler. H. Sakız ve H. Apak, (Ed.), *Türkiye'de Göçmen Kapsayıcılığı: Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri* (2. Baskı) içinde (ss. 99-121). Ankara: Pegem Akademi.
- Apak, H. (2021). *Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Yaşlı Suriyelilerin Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Gaziantep İl Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Artan, T. (2019). Huzurevlerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ, (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* içinde (ss. 211-228). Ankara: Nika.
- Aslan, M. ve Hocaoglu, Ç. (2017). Yaşlanma ve Yaşlanma Dönemiyle İlişkili Psikiyatrik Sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 53-62.
- Aslan, Ş. ve Akarçay Ulutaş, D. (2018). Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 10-29.
- Atchley, R. C. (1989). A Continuity Theory of Normal Aging. *The Gerontologist*, 29(2), 183-190.
- Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2017). (G) Öçmen (Ö) Tekileştirme ve (Ç) Ok Kültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Atila Demir, S. (2018). Sakarya'daki Yaşlı Suriyelilerin Göç Deneyimleri ve Sorunları. *Göç Dergisi*, 5(2), 205-218.
- Ayalon, L. ve Tesch-Römer, C. (2018). *Contemporary Perspectives on Ageism*. Springer Nature.
- Aydın, A. (2022). *Göç Olgusu Ekseninde Mikro Sosyal Uyum ve Aktif Vatandaşlık Katılımı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Üzümlü / Erzincan Ahıska Türkleri Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 305-316.

- Ayyıldız, A. A. ve Karataş, K. (2022). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 913-936. DOI: 10.33417/tsh.1003592
- Bahadır, Z., Alper Ay, F., Ay, F. ve Özgün Başbüyük, G. (2023). Evaluation of Life Satisfaction Levels of Elderly Immigrants Who Migrated From Afghanistan, Syria, And Iraq to Sivas (Türkiye). *Journal of Human and Social Sciences*, 6(Education Special Issue), 238-260.
- Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 85-98.
- Bălan, M. (2017). Migration and Globalization: Challenges and Perspectives. *Globalization–Economic, Social and Moral Implications*, 24-34.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı. *The Journal of Academic Social Sciences*, 47(47):480-495.
- Başcılar, M. (2020). Migration, Social Cohesion and Unaccompanied Children in The Context of Social Work. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 726-742.
- Baykan, E. (2020). *Suriyeli Göçü ve Sosyal Uyuma İlişkin Yerel Toplumun Görüşleri: Altındağ Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim*, 25(3), 1-3.
- Berker, A. (2023). Tehdit Algıları ve Suriyeli Göçmenlere Yardım Etme Davranışı: Türkiye’den Bulgular. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41(2), 204-228.
- Bilge, U., Elçioğlu, Ö., Ünalacak, M. ve Ünlüoğlu, İ. (2014). Türkiye’de Yaşlı Evde Bakım Hizmetleri. *Euras J Fam Med*, 3(1), 1-8.
- Bilir, N. (2018). Yaşlılık Tanımı, Yaşlılık Kavramı, Epidemiyolojik Özellikler. A. Ertürk, A. Bahadır ve F. Koşar, (Ed.), *Yaşlılık ve Solunum Hastalıkları* içinde (ss. 13-31). TÜSİAD Eğitim Kitapları Serisi.
- Bimay, M. (2020). Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis ve Batman Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1931-1943.
- Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (Tarihsiz). Economic Inequalities in Old Age. https://www.un.org/development/desa/ageing/wpcontent/uploads/sites/24/2016/08/Briefing-Paper_Economic-Inequalities_Final.pdf.

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Tarihsiz). The Principle of Non-refoulement Under International Human Rights Law. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/ThePrincipleNon-RefoulementUnderInternationalHumanRightsLaw.pdf>.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2022). Yaşlı Bireyler. <https://www.unhcr.org/tr/yasli-bireyler>
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2022). Türkiye’de UNHCR. <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr>.
- Blau, I. ve Duncan, O. D. (1967). *The American Occupational Structure*. New York, Wiley.
- Blau, Z. S. (1973). *Old Age in A Changing Society*. New Viewpoints.
- Bodi, D.C. (2005). The Current Problems of Elderly People. *Bulletin of The Transilvania University of Brasov*, 12(47), 1-6.
- Bolgün, C. (2020). *Sosyal Uyum ve Gruplararası İlişkiler: Türkiye’de Yerel Toplum ve Suriyeliler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boran, S. (2021). Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesinde Geri Kabul Gerekliliği: Afganlar Üzerinden İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 238-260.
- Bozok, N. ve Bozok, M. (2018). “Göçmen İstekleri” Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi’ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Moment Dergi*, 5(2), 416-440.
- Bozok, N. ve Bozok, M. (2020). ‘Pandemi Mevcut Sorunları Derinleştirdi’: İstanbul’da Kayıtdışı Afgan Göçmenler, Sağlık, Hastalık ve Kovid-19 Pandemisi. *Göç Dergisi*, 7(2), 165-188.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çev.). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 873-898.
- Bulgurcuoğlu, S. E. (2023). *Afgan Refakatsiz Çocukların ve Gençlerin Dayanıklılıklarının ve Yapabilirliklerinin İncelenmesi: Türkiye’den Deneyimler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, E. ve Çilingir, D. (2016). Yaşlı Ayrımcılığı ve Hemşirelik Bakımına Yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(5), 446-449.
- Butler, R. N. (1969). Ageism: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist*, 9(4): 243-246.

- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 268-278.
- Buz, S., Canlı, M. ve Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Cambridge Dictionary (2022). *Assimilation*.
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/assimilation>.
- Cankara, Y. ve Çerez, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Göç Sorunu ve Türkiye'ye Yansımaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 124(245), 447-460.
- Canpolat, M. D. (2020a). Harmonisation Process of Afghan Asylum-Seekers: A Case Study of Sivas Satellite City. *Cappadocia Journal of Area Studies*, 2(2), 188-215.
- Canpolat, M.D. (2020b). *Migration, Integration and Perceptions: A Case Study of Afghan Asylum Seekers in Sivas*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cantekin, Ö. F. ve Taşbaş, F. R. (2021). Göç, Maneviyat ve Sosyo-Kültürel Uyumunun Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 139-153.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çev.: B.U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, H. (2016). Toplumsal Yaşlanma ve Yaşlılık Sosyolojisi. H. Ceylan, (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (ss. 169-178). Ankara: Nobel.
- Ceylan, H. (2018). Kırgız Toplumunda Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Statüsü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 507-519.
- Ceylan, H., Kurtkapan, H. ve Turan, B. (2015). Literatür: Türkiye'de Yaşlıların Yaşam Durumları. M. Şentürk ve H. Ceylan, (Ed.), *İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması* içinde (ss. 35-60). İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, Y. (2021). Türkiye'de Çokkültürlülük Örneği Olarak Suriyeliler. *Turkish Studies-Social Sciences*, 16(1), 113-130.
- Chalise, H. N. (2019). Aging: Basic Concept. *American Journal of Biomedical Science & Research*, 1(1), 8-10.

- Charpentier, M. (2017). Relevance of Intersectional Approach to Understand Aging Among Elderly Immigrant Women. *Innovation in Aging*, 1 (Suppl 1), 396. doi:10.1093/geroni/igx004.1431.
- Choi, J. B. ve Thomas, M. (2009). Predictive Factors of Acculturation Attitudes and Social Support Among Asian Immigrants in the USA. *International Journal of Social Welfare*, 18(1), 76-84.
- Constant, A. F., García-Muñoz, T., Neuman, S. ve Neuman, T. (2014). *Micro and Macro Determinants of Health: Older Immigrants in Europe*. IZA, Bonn: Discussion Paper No. 8754
- Corbett, J. (2005). Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration, 1885. Center for Spatially.
- Cowgill, D. O. (1972). The Role and Status of the Aged in Thailand. D. O. Cowgill and L.D. Holmes, (Ed.), *Aging and Modernization* içinde (ss. 91-101). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. *Feminist Theory and Antiracist Politics*, 1(8), 139-167.
- Cumming, E. ve William, E.H. (1961). *Growing Old, The Process of Disengagement*. Basic Books: New York, USA.
- Çakır, B. ve Şahin, H. (2015). Göç Mağduru Yaşlılar: Erzurum-Oltu-İnanmış Köyü Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 271-290.
- Çakır, F. (2020). *Afghan Women in Ağrı: A Case Study of Irregular Migration*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, H. (2020). Göç “Nereye”, “Nasıl”, “Kim Tarafından” Yapılarak Hangi “Sonuçları” Doğurur: Göç ve Entegrasyon Çalışmaları Bağlamında Kavramsal Bir Analiz. S. Buz ve H. Çevik, (Ed.). *Göç ve Entegrasyon: Uygulama Alanları, Politikalar ve Paydaşlar* içinde (ss. 13-30). Ankara: Nika Yayınevi.
- Çevik, H. (2022). *Toplumsal İlişkiler ve Göç Politikaları Bağlamında Sosyokültürel Entegrasyon: Ankara’daki Suriyeli Mülteciler Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, H. ve Buz, S. (2022). Sosyo-Kültürel Entegrasyon ve Aidiyet: Ankara’daki Suriyelilerin Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509-536.
- Çoban, M. ve Esatoğlu, E. (2004). Evde Bakım Hizmetlerine Genel Bir Bakış. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 12(2), 109-120.

- Daniş ve Günay (2019). Yaşlılık Döneminde Karşılaşılan Psikososyal Sorunlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ, (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* içinde (ss. 43-66). Ankara: Nika Yayınevi.
- Daniş, M. Z. (Tarihsiz). *Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık*. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilik_yoksuluk_yanlizlik.pdf.
- Davey, J. A., de Joux, V., Nana, G. ve Arcus, M. (2004). *Accommodation Options for Older People in Aotearoa/New Zealand*. Christchurch: Centre for Housing Research.
- De Jong-Gierveld, J. (1987). Developing and Testing a Model of Loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(1), 119-128.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Diggs, J. (2008). *Encyclopedia of Aging and Public Health*. S.J.D. Loue ve Sajatovic, M. (Ed.). Boston: Springer Science + Business Media.
- Dimitriadi, A. (2013). *Migration from Afghanistan to Third Countries and Greece*. IRMA Background Report, Athens: ELIAMEP.
- Dolberg, P., Sigurðardóttir, S. H. ve Trummer, U. (2018). Ageism and Older Immigrants. L. Ayalon ve C. Tesh-Römer (Ed.). *Contemporary Perspectives on Ageism* içinde (ss. 177-191). Cham: Springer.
- Dowd, J. J. (1975). Aging as Exchange: A Preface to Theory. *Journal of Gerontology*, 30(5), 584-594.
- Durai, P. C., Thappa, D. M., Kumari, R. ve Malathi, M. (2012). Aging in Elderly: Chronological Versus Photoaging. *Indian Journal of Dermatology*, 57(5), 343-352.
- Dünya Sağlık Örgütü (2011). *Global Health and Aging*. https://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf
- Efe, A. ve Aydemir, M. (2015). Yaşlı Kadın Olmak: Psiko-Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Yaşlılık ve Kadın-Isparta Huzurevi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (34), 193-223.
- Entzinger, H., Fermin, A. ve Kjellstrand, S. (2005). Study on Immigration, Integration and Social Cohesion. *Final Report by Focus Consultancy Ltd. and Erasmus University Rotterdam, Faculty of Social Sciences*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment and Social Affairs.

- Erdil, B. (2020). Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 71-86.
- Erdoğan, M. O. (2020). Göç ve Entegrasyon Çalışmalarının Temeli Olarak Göç Kuramları. S. Buz ve H. Çevik, (Ed.), *Göç ve Entegrasyon: Uygulama Alanları, Politikalar ve Paydaşlar* içinde (ss. 31-50). Ankara: Nika Yayınevi.
- Erdoğan, Y. (2022). *Yabancı Bir Ülkede Yaşlı Olmak: Konya'daki Suriyeli Mülteci Yaşlılar Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, E. (2020). Göçmen ve Mültecilerin Psikososyal Gereksinimleri. S. Buz ve H. Çevik, (Ed.), *Göç ve Entegrasyon: Uygulama Alanları, Politikalar ve Paydaşlar* içinde (ss. 75-97). Ankara: Nika Yayınevi.
- Ergün, N. (2022). Göçmen Öğrencilerin Uyumlarında Temasın Rolü. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1519-1550.
- Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme* (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Farley, T., Galves, A. L., Dickinson, L. M. ve Perez, M. D. J. D. (2005). Stress, Coping, and Health: A Comparison Of Mexican Immigrants, Mexican-Americans, and Non-Hispanic Whites. *Journal of Immigrant Health*, 7(3), 213-220.
- Ferguson, C. (2008). *Report of The Expert Group Meeting: Promoting Social Integration*. The United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). Helsinki: Finland.
- Formosa, M. (2020). Activity Theory as a Foundation for Active Ageing Policy: The Maltese Experience. *EXLIBRIS Biblioteka Gerontologii Społecznej*, 1(18), 13-24.
- Freitas, M. C. D., Queiroz, T. A. ve Sousa, J. A. V. D. (2010). The Meaning of Old Age and The Aging Experience of In The Elderly. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 44, 407-412.
- Genç, Y. ve Barış, İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 36-57.
- Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar: "İstikrarlı Mülteciler". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- GİB (2024a). *Göç Tarihi*. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>.
- GİB (2024b). *Düzensiz Göç*. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>.

- GİB (2024c). *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.
- GİB (2024d). *Uyum Hakkında*. <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda>.
- GİB (2024e). *Başkanlık*. <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>.
- GİB (2024f). *İkamet İzinleri*. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>.
- Glazer, N. ve Moynihan, D. I. (1970). *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City* (2.Baskı). Cambridge: MIT Press.
- Goorha, P. (2010). Modernization Theory. R. A. Denemark, (Ed.), *The International Studies Encyclopedia* içinde (ss. 1-25). Blackwell Publishing.
- Göktuna Yaylacı, F. (2018). Göçler Çağında Sosyal Hizmetler, Göçe İlişkin Temel Kavramlar ve Kuramsal Yaklaşımlar. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet* içinde (s. 2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Göktuna Yaylacı, F. ve Sirkeci, İ. (2019). Göç Ülkesi Türkiye’de Sosyal Hizmet. F. Göktuna Yaylacı (Ed.), *Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet* içinde (ss. 3-13). Londra: Transnational Press London.
- Greenblatt-Kimron, L., Kestler-Peleg, M., Even-Zohar, A. ve Lavenda, O. (2021). Death Anxiety and Loneliness among Older Adults: Role of Parental Self-Efficacy. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 1-11.
- Gubrium, J. F. (1972). Toward a Socio-Environmental Theory of Aging. *The Gerontologist*, 12(3_Part_1), 281-284.
- Guterman, A. (2021). *Ageism and Intersectionality: Older Persons as Members of Other Vulnerable Groups*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3972842.
- Güldalı, P. Ş. ve Özmen, Z. (2022). Eğitim Düzeyi Yüksek Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunlarının Toplumsal Kabul ve Uyum Açısından Değerlendirilmesi: Kayseri Örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 346-373.
- Güneş Aslan, G. ve Güngör, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1602-1632.
- Güneş, T. (2020). Göçmenlerin Karşılaştıkları Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetlerine Erişimleri. S. Buz ve H. Çevik, (Ed.), *Göç ve Entegrasyon: Uygulama Alanları, Politikalar ve Paydaşlar* içinde (ss. 99-121). Ankara: Nika Yayınevi.

- Güngör, F. (2016). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Güngör, F. ve Güneş, G. (2016). Bakım Hizmetlerinde Sosyal Hizmet Mesleğinin Önemi ve Fonksiyonu. A. R. Abay ve F. Güngör, (Ed.), *Bakım ve Sosyal Hizmet* içinde (s. 252-270). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Hamczyk, M. R., Nevado, R. M., Barettino, A., Fuster, V. ve Andrés, V. (2020). Biological Versus Chronological Aging: JACC Focus Seminar. *Journal of the American College of Cardiology*, 75(8), 919-930.
- Handlin, O. (1973). *The Uprooted* (2. Baskı). Boston, Little: Brown and Company.
- Hashemi, S. R. ve Ünlü, M. (2021). An Analysis of Opportunities and Challenges Towards The Afghan Immigrants in Turkey. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 159-172.
- Hatzidimitriadou, E. (2010). Migration and Ageing: Settlement Experiences and Emerging Care Needs of Older Refugees in Developed Countries. *Hellenic Journal of Psychology*, 7(1), 1-20.
- Heinz, M., Cone, N., Da Rosa, G., Bishop, A. J. ve Finchum, T. (2017). Examining Supportive Evidence for Psychosocial Theories of Aging within The Oral History Narratives of Centenarians. *Societies*, 7(2), 1-21.
- Homans, G. C. (1958). Social Behavior as Exchange. *The American Journal of Sociology*, 63, 597-606.
- Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (2001). *Resmî Gazete*. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080807-4.htm>.
- IFSW (2014). *Sosyal Hizmet Nedir?* <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Tarihsiz). The Phenomenon.
- IOM (2020). *World Migration Report 2020*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
- IOM. (2017). *Integration and Social Cohesion: Key Elements for Reaping The Benefits of Migration Global Compact Thematic Paper: International Organization for Migration*. <https://eea.iom.int/publications/integration-and-social-cohesion-key-elements-reaping-benefits-migration>.
- İçduygu A. ve Özçürümez, Ö. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar İle Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- İnce, A. (2017). “Değer” ile “Sorun” Arasında Türkiye’de Yaşlılarla İlgili Toplumsal Değer Yargıları (Din Bilimleri Perspektifinden Bir İnceleme). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(36), 83-112.
- İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- İpek, E. (2021). Göç Kuramları. A. Develi ve N. Altuntepe, (Ed.), *Dezavantajlı Göçmenlerin Uyumuna Yönelik İstihdam Politikaları: OECD Ülkeleri Karşılaştırması* içinde (ss.199-220). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kahraman Güloğlu, F. (2017). *Kesişimsel Yaklaşımla Engellilik ve Toplumsal Cinsiyet (Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Karşılaştırması)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahraman, F. (2017). Karanlıkta Kalanlar: Türkiye’de Bulunan Afgan Mültecilerin Durumu. Ş. Aslan ve C. Cinemre, (Ed.), *Current Debates in Sociology & Anthropology* içinde (ss. 141-151). London: IJOPE Publication.
- Kahraman, S. ve Tanıyıcı, Ş. (2018). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Örneğinde Çok Düzeyli Göç Yönetişimi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), 235-280.
- Kaldık, B. (2021). Uluslararası Göç Bağlamında Sığınmacılara Yönelik Yabancı Düşmanlığının İncelenmesi: Türkiye’de Zenofobi Üzerine Bir Uygulama. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel Sayısı), 69-96.
- Kalebaşı A. ve Güngör, F. (2019). Suriyeli Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik ve Sosyal Uyum Deneyimleri: Üsküdar’da Nitel Bir Çalışma, *Turkish Studies*, 14(4), 1525-1545.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *On Birinci Kalkınma Planı: Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>.
- Karahan, A. ve Güven, S. (2002). Yaşlılıkta Evde Bakım. *Turkish Journal of Geriatrics*, 5(4), 155-159.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. K. (2021). Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 100-111.
- Karakuş, B. (2018). *Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Karakuş, G., Öztürk, Z. ve Tamam, L. (2012). Ölüm ve Ölüm Kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.

- Karataş, K., Adıgüzel, Y. ve Ünal, A. Z. (2018). *Göç Travması Psikososyal Güçlendirici Destek Programı*. M. Baloğlu, M. ve E. Göv, (Ed.). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Karataş, S. E. (2022). *Yaşam Memnuniyetlerini Belirleyen Faktörler Bağlamında Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenlerin Eğitim İhtiyaçları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kayacan, G. (2017). Modern Toplumlarda Yaşlılık, Ölüm Algısı ve Yaşçılık. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (15), 15-29.
- Kaygusuz, S. (2022). *Türkiye'de 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keleşoğlu, F. (2021). Göç ve Mültecilik Bağlamında Değişim Süreci ve Uyum Sorunsalı. M. Atasayar ve H. Aksakal Kuc, (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güncel Konular* içinde (ss. 33-58). Ankara: Nobel.
- Kesgin, B. (2016). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Yasal Düzenlemeler. A. R. Abay ve F. Güngör, (Ed.), *Yaşlılarla Sosyal Hizmet* içinde (ss. 124-143). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Kılavuz, M. A. (2002). Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 71-86.
- Kılavuz, M. A. (2005). Batı Kültüründe Yaşlanma Dönemi Yalnızlık Duygusunu Azaltma ve Arkadaş İlişkilerini Geliştirme Açısından Dinî Etkilerin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 25-39.
- Kıral, B. (2021). Nitel Araştırmada Fenomenoloji Deseni: Türleri ve Araştırma Süreci. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 92-103.
- Kızılelmas, F. ve Erkilet, A. (2023). Göç Öncesi, Göç Etmeye Karar Verme Aşaması ve Göç Yolculuğu Sürecinde Yaşanan Mülteci Deneyimleri. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 8(1), 25-43.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., ... ve Pottie, K. (2011). Common Mental Health Problems in Immigrants and Refugees: General Approach in Primary Care. *Cmaj*, 183(12), E959-E967.
- Koç, S. (2019). *Türkiye'nin Göç Politikası ve Uygulaması: İl Göç İdaresi Uzmanları Gözüyle Konya ve Hatay Örnekleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koochek, A. (2008). *Eldery Iranian in Sweden: The Impact of Migration on Risk Factors for Cardiovascular Disease*. Yayınlanmamış doktora tezi. Karolinska Institutet.

- Korkmaz Yaylagül, N. ve Aslan, M. (2020). Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 406-422.
- Köroğlu, C. Z. ve Köroğlu, M. A. (2015). Mekânın Dönüşümü ve Yaşlılık Üzerine: Kentleşme ve Yaşlılık Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 812-821.
- Köşk, U. C. ve Özbek, Ç. (2017). Küreselleşme ve Uluslararası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı. *Researcher: Social Science Studies*, 5(1), 247-265.
- Kurt, G., Beyaztaş, F. Y. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 24(2), 32-39.
- Kurtkapan, H. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Kuramları İçin Bir Çerçeve Denemesi. F. Yamaner ve E. Eyuboğlu, (Ed.), *İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Araştırma Örnekleri* içinde (ss. 249-270). Ankara: Nobel.
- Külünk, İ. (2020). *Erzincan'da Yaşayan Göçmenlerin Sosyal ve Ekonomik Uyumunda Kimlik Dil ve Kültürün Rolü*. 1. In Econder 2020 3rd. International Economics, Business and Social Sciences Congress, Kahramanmaraş.
- Lambrini, K., Aikaterini, F., Konstantinos, K., Alexandra, D. ve Areti, T. (2019). Living Conditions and Health Problems of Immigrants. *American Journal of Biomedical Science & Research*, 5(1), 1-4. Doi: 10.34297/AJBSR.2019.05.000861.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lee, S. B., Oh, J. H., Park, J. H., Choi, S. P. ve Wee, J. H. (2018). Differences in Youngest-Old, Middle-Old, and Oldest-Old Patients Who Visit The Emergency Department. *Clinical and Experimental Emergency Medicine*, 5(4), 249-255.
- Lee, Y. M. (2007). The Immigration Experience Among Elderly Korean Immigrants. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 14(4), 403-410.
- Lipson, J. G. ve Miller, S. (1994). Changing Roles of Afghan Refugee Women in The United States. *Health Care for Women International*, 15(3), 171-180.
- Liu, J. (2014). Ageing, Migration and Familial Support in Rural China. *Geoforum*, 51, 305-312.
- Lotfi, S. ve Çelik Gümüş, G. (2019). Ekonomi ve Çalışma Yaşamı Bağlamında Sığınmacı ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet. F. Göktuna Yaylacı, (Ed.), *Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet* içinde (ss. 99-112). Londra: Transnational Press London.
- Lotfi, S. ve Erkoç, B. (2020). Problems of Old Migrants and Social Work Interventions. *Turkish Journal of Applied Social Work*, 3(2): 138-146.

- Mancini, N. W. (1975). *Role Exits Among the Aged*. The thesis of unpublished master of science, Sociology in Portland State University, Portland, Oregon.
- Marjaei, S., Yazdi, F. A. ve Chandrashekara, M. (2019). MAXQDA and its Application to LIS Research. *Library Philosophy and Practice*, 1-9.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 431-466.
- McAuliffe, M. (2016). *Migration Policy Practice: A Bimonthly Journal for and by Policymakers Worldwide*.
https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_policy_practice_journal_27.pdf
- Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. Baskıdan Çeviri). S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Misha'l, A. (2017). The Concept of Successful Aging. *International Journal of Human and Health Sciences (IJHHS)*, 1(01), 22-25.
- Moawad, N. ve Shoura, S. (2017). Toward a Richer Definition of Multiculturalism. *International Journal of Advanced Research*, 5(7), 802-806.
- Mülteciler Derneği (23 Temmuz 2021). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Temmuz 2021*.
<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- O'Connor, C., Bright, L. K. ve Bruner, J. P. (2019). The Emergence of Intersectional Disadvantage. *Social Epistemology*, 33(1), 23-41.
- Özdemir, Ö. ve Bilgili, N. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56(2), 128-131.
- Özkul, M. ve Kalaycı, I. (2015). Türkiye'de Yaşlılık Çalışmaları. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (52), 252-290.
- Özmete, E. (2019). Yeni Yüzyılda Yaşlanma İçin Gündem: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar. U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ, (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet* içinde (ss. 11-29). Ankara: Nika Yayınevi.
- Özmete, E. (Tarihsiz). Yaşlılık Kuramları. Gerontolojik Sosyal Hizmet içinde (ss. 1-15). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özmete, E. ve Dinç, B. (2020). Yaşlıların “Göç” ve “Yerinde Yaşlanma” Bağlamında Kentsel Dönüşüm ile İlgili Değerlendirmeleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 197-234.
- Öztürk, A. (2018). Göçün Metafiziği ve İmajolojisi Üzerine. R. Şimşek, (Ed.), *Göç Sosyolojisi: Farklı Boyutlarıyla Göç* içinde (ss. 1-14). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

- Öztürk, E. (2014). *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskân ve İstihdamı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Öztürk, M. (2020). Gençlerin Suriyelilere Yönelik Yabancı Düşmanlığına (Zenofobi) Etki Eden Sosyodemografik Faktörler, *Turkish Studies-Social*, 15(1), 559-576. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40505>.
- Palmore, E.B. (1999). *Ageism: Negative and Positive*. <https://books.google.com.tr/books>.
- Perlman, D. ve Peplau, L. A. (1998). *Loneliness*. <https://peplau.psych.ucla.edu/wp-content/uploads/sites/141/2017/07/Perlman-Peplau-98.pdf>
- Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (2013). Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü. B. Çiçekli, (Ed.). Cenevre: IOM Yayınları.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>.
- Pınar-Bölüktaş, R. (2019). Geriatrik Değerlendirme- Değerlendirme Modelleri. R. Pınar-Bölüktaş, (Ed.), *Yaşlanma Teorileri ve Geriatrik Değerlendirme* içinde (ss. 60-111). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Ponizovsky, A. M. ve Ritsner, M. S. (2004). Patterns of Loneliness in An Immigrant Population. *Comprehensive Psychiatry*, 45(5), 408-414.
- Popescu, M. ve Libal, K. (2018). Social Work with Migrants and Refugees: Challenges, Best Practices, and Future Directions. *Advances in Social Work*, 18(3), i-x.
- Portes, A. ve Böröcz, J. (1989). Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on Its Determinants and Modes of Incorporation. *International Migration Review*, 23(3), 606-630.
- Quadagno, J. (2014). *Aging and The Life Course: An Introduction to Social Gerontology*. McGraw-Hill Higher Education.
- Qureshi, S. A., Kjøllestad, M. ve Gele, A. (2022). Health Disparities, and Health Behaviours of Older Immigrants & Native Population in Norway. *Plos one*, 17(1), e0263242.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.

- Rowe, J. W. ve Kahn, R. L. (1997). Successful Aging. *The Gerontologist*, 37(4), 433-440.
- Rudiger, A. ve Spencer, S. (2003). *Social Integration of Migrants and Ethnic Minorities: Policies to Combat Discrimination*. Conference on the Economic and Social Aspects of Immigration. Brussels.
- Salur, G. (2018). Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler. A. Duben, (Ed.), *Yaşlanma ve Yaşlılık* içinde (ss. 9-29). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schiek, D. ve Lawson, A. (Ed.). (2011). *European Union Non-Discrimination Law and Intersectionality: Investigating the Triangle of Racial, Gender and Disability Discrimination*. UK: Ashgate Publishing Company.
- Sever, H. (2009). *Yasadışı Göçmenlerin Profili: İstanbul İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7): 419-438.
- Shahzad, A. (2006). What is Globalization-Historical Background. *Jadavpur Journal of International Relations*, 10(1), 204-212.
- Sliwinski, M. (1988). *Afghanistan 1978-87: War, Demography and Society*. Geneva: Society for Central Asian Studies.
- Stack, J. A. ve Iwasaki, Y. (2009). The Role of Leisure Pursuits in Adaptation Processes Among Afghan Refugees Who Have Immigrated to Winnipeg, Canada. *Leisure Studies*, 28(3), 239-259.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research Techniques* (2. Baskı). United States of America: SAGE Publications.
- Strong, J., Varady, C., Chahda, N., Doocy, S., & Burnham, G. (2015). Health Status and Health Needs of Older Refugees from Syria in Lebanon. *Conflict and Health*, 9(1), 1-10.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. Bursa: Dora.
- Şimşek, R. (2018). Göç Kuramları. R. Şimşek (Ed.), *Göç Sosyolojisi: Farklı Boyutlarıyla Göç* içinde (ss. 15-48). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- T.C. ASHB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2022). *Kuruluşlar*. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/kuruluslar/yasli/>.

- Taş, H. Y. ve Küçüköğlu, M. (2020). Türkiye’de Bulunan Suriyeli Göçmenlerin (2011-2020) Yıllarında Yaşadıkları İstihdam Sorunlarının İncelenmesi. E. S. Kala, (Ed.), *Disiplinlerarası Sosyal Politika Çalışmaları-1* içinde (ss. 87-101). Ankara: Ekin Yayınevi.
- Taşçı, C. (2021). *Yaşlı Mültecilerin Gündelik Yaşam Deneyimleri ve Sorunlarla Başa Çıkma Stratejileri: İzmir İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taştan, C., İrdem, İ. ve Özkaya, Ö. (2018). *Politika ve Uygulama Boyutlarıyla Göç ve Uyum*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- TDK. (2022). Göç. <https://sozluk.gov.tr/>.
- TDK. (2022). Uyum. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Terakye, G. ve Güner, P. (1997). Kriz Potansiyeli Taşıyan Bir Dönem: Yaşlılık. *Kriz Dergisi*, 5(2), 95-101.
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T. ve Arslansoyu, N. (2016). Yaşlılık Kavramına Bir Bakış. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116.
- Timmermann, S. (2012). To” Age in Place” or Not... That Is the Question. *Journal of Financial Service Professionals*, 66(1), 24-26.
- Tobler, W. (1995). Migration: Ravenstein, Thornthwaite, and Beyond. *Urban Geography*, 16(4), 327-343.
- Turan, G. B., Özer, Z., Usta, Ş. ve Ahmed, A. A. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilimlerinin ve Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 10(3), 359-366.
- TÜİK (2020). *Uluslararası Göç İstatistikleri, 2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709>
- TÜİK (2021). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2020*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr>.
- TÜİK (2022). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2021*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr>.
- TÜİK (2023a). *İç Göç İstatistikleri, 2022*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr>.
- TÜİK (2023b). *Uluslararası Göç İstatistikleri, 2022*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr>.
- Tümtaş, M. S. (2022). Türkiye’ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç mü “İstila” mı?. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353.
- Uluğ, Ö. M., Kanık, B., Tekin, S., Uyanık, G. D. ve Solak, N. (2023). Attitudes Towards Afghan Refugees and Immigrants in Turkey: A Twitter Analysis. *Current Research in Ecological and Social Psychology*, 5, 100145.

- Ulutaş, D. (2020). *Türkiye’de Düzensiz Göç Alanında Çalışan STK’ların Rollerinin Profesyonellerin Gözünden İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulutaş, D. ve Özden, S. A. (2021). Türkiye’de Düzensiz Göç Alanında Çalışan STK’ların Rollerinin Profesyonellerin Gözünden İncelenmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 40-67.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2019). *World Population Ageing 2019*. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf>.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2022). *Human Development Report 2021/2022*. https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2023). *Trend of Registered Syrian Refugees*. <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.
- Uslu Ak, B. (2021). *Türkiye’de Farklı Koruma Statüsündeki Göçmenlerin İstihdam Deneyimleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Üçok, A. (2018). Yaşlılıkta Aktivite Kuramı ile Yaşamdan Kopma Kuramının Karşılaştırılması. *Journal of International Social Research*, 11(56), 451-456.
- Ünal, V. (2020). *Modernliğin Diğer Yüzü ve Dezavantajlı Gruplar*. Ankara: Nobel.
- Üstübcü, A. (2020). Görünmezlikten Görünürlüğe: İstanbul’un Kent Dokusunda Göçmenlik ve Mültecilik Deneyimleri. *İmgelem*, 4(7), 273-298.
- Üstün, K. ve Vargün, B. (2022). Uluslararası Göç ve Afgan Göçmenler Örneği. *Belgü*, (6), 76-86.
- Viktorovna, D. I. (2016). Migrants’ Integration: Problems and Solutions. *Дневник Алтайской школы политических исследований*, (32), 177-183.
- Wan, W. H. ve Antonucci, T. C. (2016). Social Exchange Theory and Aging. *Encyclopaedia of Geropsychology*, 1(1), 1-9.
- Williams, C., Soydan, H. ve Johnson, M. R. (1998). *Social Work and Minorities*. London and New York: Routledge.
- Women’s Rights and Economic Change (2004). *Intersectionality: A Tool for Gender and Economic Justice*. https://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/intersectionality_a_tool_for_gender_and_economic_justice.pdf.

- World Health Organization (2023). *Life Expectancy at Birth (Years)*.
[https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-\(years\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-(years)).
- World Health Organization. (2021). *Global Report on Ageism: Executive Summary*.
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240020504>.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeler, A. (2021). Düzensiz Göçmenlerde Sosyo-Kültürel Entegrasyon: Ankara’da Yaşayan Afgan-Özbek Türkler. *İmgelem*, 5(9), 419-445.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Journal of International Social Research*, 10(52), 1278-1287.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-126.
- Zastrow, C., Krist-Ashman, K. K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II* (Çev.: S. E. Türközü ve B. Alparslan). Nika Yayınevi.



EKLER

EK 1: Etik Kurul İzni

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2023/44

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Yaşlı Afgan Göçmenlerin Sosyal Uyum Sorunu: İç Anadolu Bölgesi Örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma- Görüşme 2- Doktora Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Sibel TEMİZ SARIKAYA 2- Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.



Prof. Dr. Bülent YİĞİT
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANI

TARİH
10.03.2023

EK 2: Onam Formu ve Görüşme Soruları

YALOVA ÜNİVERSİTESİ İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sibel TEMİZ SARIKAYA tarafından Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR danışmanlığında yapılmaktadır. Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu araştırmada İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan yaşlı Afgan göçmenlerin göç süreci ve sonrasında yaşadığı sorunlara dikkat çekmek, yaşlı göçmenlerin sosyal uyum sorunlarını belirlemek, yerel toplumun yaşlı göçmenlere uyum düzeyini belirlemek, göç alanında çalışan profesyonellerin bu konuda görüş ve deneyimlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan yaşlı Afgan göçmenlerle, yerel toplum üyeleri ve göç profesyonelleri ile görüşmeler yapılacaktır.

Görüşme formunun ilk kısmında demografik bilgileri içeren sorular, ikinci kısımda ise göç, sosyal uyum ve yaşlılıkla ilgili sorular yer almaktadır. Sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacak ve bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır. Görüşmenin tamamlanması tahmini olarak 40-50 dakika sürecektir. Araştırma etiği kapsamında katılımcıların kimliği gizli tutulacaktır. Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması için sorulara mümkün olduğunca deneyimlerinizi yansıtabilecek şekilde ve ayrıntılı olarak cevap vermeniz önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında gerekli olan tüm izinler için Yalova Üniversitesi Etik Komisyonu raporu doğrultusunda alınacaktır. Burada yer alan soruları kendi irademle cevapladım ve görüşme sonucunda elde edilecek bilgilerin bilimsel çalışmalar dâhilinde kullanılacağını kabul ederim.

Görüşme yeri:

Saat:

Katılımcının adının ve soyadının baş harfleri:

İmza:

.../.../2023

Açıklamaları Yapan Araştırmacının Adı / Soyadı / İmzası

Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

Arş. Gör. Sibel TEMİZ SARIKAYA

Gerekliyse Olur İşlemine Tanık Olan Kişinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

Gerekliyse Yasal Temsilcinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

1. YAŞLI AFGAN GÖÇMENLERE YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

1. Kişisel Bilgiler

- a. Cinsiyet:** 1) Kadın 2) Erkek
- b. Yaş** 1) 65-74 2) 75-84 3) 85 +
- c. Medeni durum** 1) Evli 2) Bekâr 3) Dul 4) Boşanmış
- d. Eğitim seviyesi**
1) Okuma-yazma bilmiyor 2) Okuryazar 3) İlkokul 4) Ortaokul 5) Lise
6) Yüksekokul 7) Lisans 8) Yüksek Lisans 9) Doktora
- e. Meslek**
1) Çiftçi 2) İnşaat İşçisi- Ustası 3) Fabrika İşçisi 4) Doktor
5) Hemşire 6) Akademisyen 7) Öğretmen 8) Mühendis
9) Ev Hanımı 10) Devlet Memuru 11) Esnaf 12) İş Adamı
13) Emekli 14) İşsiz 15) Diğer
- f. Ailenizin aylık gelir düzeyi**
1) 0-8506 2) 8507-10.000 3) 10.001-15.000 4) 15.001-20.000
5) 20.001+
- g) Çocuk sayısı**
1) Çocuğum yok 2) 1 3) 2 4) 3 5) 4 6) 5 7) 6+
- h) Hanenizde yaşayan kişi sayısı**
1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 5) 5 6) 6 7) 7 8) 8+

2. Türkiye'ye ne zaman geldiniz?

- 1) 1978 ve öncesi 2) 1979-1992 3) 1993-2001 4) 2002- 2013
5) 2014 sonrası

Göç Süreci

1. Afganistan'daki hayatınızdan bahseder misiniz? (Çalışma durumu, eğitim durumu, gelir durumu, kimlerle yaşadığı, aile fertlerinin iş durumları, sağlık durumu).
2. Türkiye'ye göç sürecinizden bahseder misiniz? (Kimlerle, neden, hangi yollarla).
3. Göç sırasında yaşadığınız zorluklar nelerdir?
4. Yeni bir ülkede yaşamak size nasıl hissettirdi?
5. Türkiye'de yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Sosyal Uyum

1. Kendinizi bu ülkeye ait görüyor musunuz?
2. Yerel toplumla ilişkileriniz nasıl? Ne sıklıkla görüşüyorsunuz? Yerel toplumla görüşüyor ya da görüşmüyor olmak size nasıl hissettiriyor?
3. Yerel toplumdan komşularınızla ilişkileriniz nasıl? Ne sıklıkla görüşüyorsunuz? Komşularınızla görüşüyor ya da görüşmüyor olmak size nasıl hissettiriyor?
4. Yerel toplumdan arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl? Ne sıklıkla görüşüyorsunuz? Arkadaşlarınızla görüşüyor ya da görüşmüyor olmak size nasıl hissettiriyor?
5. Afganlar ile Türkiye toplumu arasında evliliğe rastladınız mı? Hukuki ve kültürel süreç nasıl işlemektedir? Çevrenizdeki insanlar bu evlilikleri nasıl değerlendirmektedir?
6. Yerel toplumundan öğrendiğiniz bir şey var mı? (yemek, tatlı, giyim tarzı, dil gibi).
7. Çevrenizde kendi milletinizden insanların olması size nasıl hissettiriyor?

Yaşlılık

1. Sıradan bir gününüz nasıl geçmektedir? Genel olarak neler yapıyorsunuz?
2. Günlük hayatta karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunlar arasında sizi en çok zorlayan sorun hangisidir? (Sağlık, ekonomik, sosyal sorunlar gibi).
3. Ailenizle ve sosyal çevrenizle ilişkileriniz nasıl? Kendinizi yalnız hissediyor musunuz?
4. Yaşadığınız sağlık sorunları nelerdir?
5. Türkiye'ye geldikten sonra sağlık durumunuz değişti mi?
6. Sağlık durumunuzun kötüye gitmesinden dolayı endişeleniyor musunuz?
7. Ekonomik durumunuz nasıl? İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek ekonomik duruma sahip misiniz?
8. Türkiye'ye geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?
9. Sağlık durumunuz izin verse çalışmak ister miydiniz? İş bulmaya çalıştınız mı?
10. Yaşlı bir göçmen olmak sizin için ne anlam ifade ediyor? Olumlu ya da olumsuz yönleriyle birlikte anlatabilir misiniz?
11. Yaşlı olmak göç sürecini zorlaştırdı mı?

2. YEREL TOPLUMA YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

1. Kişisel Bilgiler

- a. Cinsiyet:** 1) Kadın 2) Erkek
- b. Yaş** 1) 18-29 2) 30-39 3) 40-49 4) 50-59
5) 60-64 6) 65+
- c. Medeni durum** 1) Evli 2) Bekâr 3) Dul 4) Boşanmış
- d. Eğitim seviyesi**
1) Okuma-yazma bilmiyor 2) Okuryazar 3) İlkokul 4) Ortaokul 5) Lise
6) Yüksekokul 7) Lisans 8) Yüksek Lisans 9) Doktora
- e. Meslek**
1) Çiftçi 2) İnşaat İşçisi- Ustası 3) Fabrika İşçisi 4) Doktor
5) Hemşire 6) Akademisyen 7) Öğretmen 8) Mühendis
9) Ev Hanımı 10) Devlet Memuru 11) Esnaf 12) İş Adamı
13) Emekli 14) İşsiz 15) Diğer
- f. Ailenizin aylık gelir düzeyi**
1) 0-8.506 2) 8.506-10.000 3) 10.001-15.000 4) 15.001-20.000
5) 20.001+
- g) Çocuk sayısı**
1) Çocuğum yok 2) 1 3) 2 4) 3 5) 4 6) 5 7) 6+
- h) Hanenizde yaşayan kişi sayısı**
1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 5) 5 6) 6 7) 7 8) 8+

Göç Süreci

1. Ülkemize gelen Afgan göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Ülkemize gelen Afganlar ile ilgili düşüncelerinizde zamanla değişiklik oldu mu?
3. Afganistanlıların ülkemize gelişi sizin hayatınıza nasıl yansıdı? Hayatınızda değişen şeyler nelerdir?

Sosyal Uyum

1. Afgan göçmenlerle komşuluk ilişkisinde bulundunuz mu? Böyle bir ilişki kurmak ister misiniz? Bulunduysanız bu ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?
2. Afgan göçmenlerle arkadaşlık ilişkisinde bulundunuz mu? Böyle bir ilişki kurmak ister misiniz? Bulunduysanız bu ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?

3. Afganlar ile Türkiye toplumu arasında evliliğe rastladınız mı? Hukuki ve kültürel süreç nasıl işlemektedir? Çevrenizdeki insanlar bu evlilikleri nasıl değerlendirmektedir?
4. Afganlardan öğrendiğiniz bir şey var mı? (yemek, tatlı, giyim tarzı, dil gibi).
5. İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan bir vatandaş olarak yaşadığınız bölgedeki göç durumunu değerlendirir misiniz?

Yaşlılık

1. Yaşlı Afgan göçmenler hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Sizce yaşlı bir göçmen olmak nasıldır? Diğer göçmenlere kıyasla yaşlı göçmenlere yönelik düşünceleriniz farklılaşmakta mıdır?



3. GÖÇ ALANINDA ÇALIŞAN PROFESYONELLERE YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

1. Kişisel Bilgiler

- a. Cinsiyet:** 1) Kadın 2) Erkek
- b. Yaş** 1) 18-29 2) 30-39 3) 40-49 4) 50-59
5) 60-64 6) 65+
- c. Medeni durum** 1) Evli 2) Bekâr 3) Dul 4) Boşanmış
- d. Eğitim seviyesi**
- 1) Okuryazar 2) İlkokul 3) Ortaokul 4) Lise
5) Yüksekokul 6) Lisans 7) Yüksek Lisans 8) Doktora

Göç

1. Göç alanında hangi faaliyetleri yürütüyorsunuz?
2. Farklı göçmen gruplarına yönelik hangi faaliyetleri yürütmektesiniz?
3. Kaç yıldır göç alanında çalışıyorsunuz?
4. İç Anadolu Bölgesi'ndeki göç durumunu değerlendirir misiniz?

Sosyal Uyum

1. Afganlar ile Türkiye halkı arasındaki ilişkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Afganlar ile Türkiye toplumu arasındaki komşuluk ilişkilerinde süreç nasıl işlemektedir? Deneyimlerinizi ve gözlemlerinizi paylaşır mısınız?
3. Afganlar ile Türkiye toplumu arasındaki arkadaşlık ilişkilerinde süreç nasıl işlemektedir? Deneyimlerinizi ve gözlemlerinizi paylaşır mısınız?
4. Afganlar ile Türkiye toplumu arasında evliliğe rastladınız mı? Hukuki ve kültürel süreç nasıl işlemektedir? Deneyimlerinizi ve gözlemlerinizi paylaşır mısınız?
5. Afgan göçmenler ile yerel toplum arasındaki sosyal uyum sürecinin işleyişi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yaşlılık

1. Ülkemize gelen Afganlar arasında yaşlı nüfusun yaşadığı sorunlara ilişkin gözlemlerinizi nelerdir?
2. Yaşlı Afganların Türkiye'ye uyumu diğer Afganlara kıyasla nasıldır? Bu konuda deneyimlerinizi paylaşır mısınız?

EK 3: Göç İdaresi Başkanlığı İzin Yazısı



T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Başkanlığı
Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı



Sayı : E-62103649-000-163714
Konu : Kurum İzin Talebi (Sibel Temiz Sarıkaya)

11.05.2023

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 25.04.2023 tarih ve E-76051854-302.08.01-2300021152 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazı ile Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sibel Temiz Sarıkaya tarafından Prof. Dr. Fethi Güngör danışmanlığında “Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Yaşlı Afgan Göçmenlerin Sosyal Uyum Sorunu: İç Anadolu Bölgesi Örneği” başlıklı araştırma kapsamında saha çalışılması ve Sivas İl Göç İdaresi Müdürlüğümüzde görevli bir İl Göç Uzmanı ile görüşme yapılabilmesi için izin talep edilmektedir.

Bu çerçevede, söz konusu saha çalışması için hazırlanan sorular, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94’ üncü maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine gerekli hassasiyetin gösterilmesi, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’ndaki ilgili hususlara dikkat edilmesi, çalışmaya konu yabancılardan ve/veya aile üyelerinden ad, soyad, telefon, eposta adresi, ikametgâh adresi, dini mezhepsel bilgiler, etnik köken, belli bir toplumsal gruba, mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi? mülakat esnasında fotoğraf, ses/video kaydı alınmaması ve bu kapsamda ilgi yazı ekinizde yer alan Aydınlatılmış Onam Formunda yer alan “**ve bu süreçte kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacaktır**” ibaresinin çıkarılması, araştırmanın bulgularının belirtilen amaç dışında kullanılmaması kaydı ile uygun bulunmuş olup çalışma sonuçların Başkanlığımız ile de paylaşılması ve ayrıca İl Göç İdaresi Müdürümüzün uygun gördüğü bir İl Göç Uzmanı ile görüşme yapılabileceği hususunda gereğini arz ve rica ederim.

Doç. Dr. Gökçe Ok

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Sibel TEMİZ SARIKAYA, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden 2016 yılında mezun oldu. 2019 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ile Adıyaman Üniversitesi ortaklığındaki Sosyal Hizmet yüksek lisans programını “Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık ile Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı. 2019 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'ndaki doktora eğitimini Şubat 2024'te tamamladı. 2019 yılından beri Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Yayın ve Eserler

1. Makaleler

Temiz, S. ve Öztürk, M. (2019). Empatinin Yaşlı Ayrımcılığı Üzerindeki Etkisi: Gençler Üzerine Bir Araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, (80), 483-498.

Öztürk, M., Ünal, V., Türk, A. ve Temiz Sarıkaya, S. (2023). Pandemi Sonrası Bireylerin Umutsuzluğunun Farklı Değişkenler Açısından Kuşaklara Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 56-71.

2. Kitap Bölümleri

Öztürk, M. ve Temiz, S. (2020). Aile ve Boşanma. E. Dikici, O. Tire ve Z. Sevim Adıgüzel (Ed.). *Aile ve Sosyoloji* içinde (s. 126-156). Konya: Eğitim Yayınevi.

Temiz, S. (2020). Yaşlı İntiharını Önlemede Sosyal Hizmet Mesleğinin Önemi. M. B. Bulut (Ed.). *Ölüm ve İntihar* içinde (s. 195-214). Ankara: Nobel.

Temiz, S. Öztürk, M. ve Kalaycı, S., (2021). Spor, Dezavantajlı Gruplar ve Rehabilitasyon. A. Dever ve H. Sözen (Ed.). *Spor Sosyolojisi* içinde (s. 439-455). Ankara: Gazi Kitabevi.

Temiz, S. (2021). Yaşlılık Döneminde Sevme ve Sevilme. M. B. Bulut (Ed.). *Ezeli Bir Gizem: Aşkın ve Sevginin Bilimsel Serüveni* içinde (s. 381-398). Ankara: Nobel.

Temiz Sarıkaya, S. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti Çocuk Koruma Sistemine Yönelik Bir Değerlendirme. Y. Fikret ve C. Ervüz (Ed.). *Çocuk Koruma Sistemleri: Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla* içinde (s.139-149). Ankara: Nobel.

Aydemir, İ., Öngören, B. ve Temiz Sarıkaya, S. (2023). Dünyada ve Türkiye’de Afet Yönetim Sistemleri. İ. Aydemir – M. Öztürk (Ed.) *Afet ve Krizlerde Sosyal Hizmet* içinde (s. 57-80). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Temiz Sarıkaya, S. (2023). Toplumsal Yaşlanma. M. Öztürk ve V. Bilican Gökkaya (Ed.). *Pandora’nın Kutusu Açılıyor - Gölgedeki Sosyal Sorunlar-1* içinde (s. 329-342). Ankara: Nobel.

3. Bildiriler

Temiz, S. ve Öztürk, M. (2019). *Gençlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Yaşlı Ayrımcılığına Yönelik Tutumları: Sivas İli Örneği*. 22. Sosyal Hizmet Sempozyumu, Ankara (Özet Bildiri/Sözlü Sunum).

Temiz, S. (2021). *Yaşlılık ve Sivil Toplum*. 23. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu, Burdur (Özet Bildiri/Sözlü Sunum).